1893. 1:a häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
{För icke medlemmar » 4: 00.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, n:r 6—8. — Svensk tidskrift, n:r 15—18. — Ord och bild, n:r 10—12. — Tidskrift för kristlig tro och bildning, n:r 6. — Läsning för hemmet, n:r 5, 6. — Läsning för folket, n:r 4. — Hemåt, 1892 n:r 9, 10; 1893 n:r 1. — Pedagogisk tidskrift, n:r 10—12. — Svensk läraretidning, 1892 n:r 44—52; 1893 n:r 1—3. — Verdandi, n:r 4, 5. — Slöjdundervisningsbladet, n:r 10—12. — Tidskrift för folkundervisningen, n:r 3. — Helsovännen, n:r 18—22. — Jordemodern, n:r 11. — Meddelanden för helso- och sjukvård, 1892 n:r 11, 12; 1893 n:r 1. — Sedlighetsvännen, n:r 3—6. — Nya bokhandelstidningen, n:r 45—53. — Svensk bokhandelstidning, 1892 n:r 45—53; 1893 n:r 1—3. — Svensk musiktidning, 1892 n:r 17—20; 1893 n:r 1, 2. — Idun, 1892 n:r 45—53; 1893 n:r 1, 2. — Linnea, n:r 11. — Folkskolans barntidning, n:r 35—39, 42. — Finsk tidskrift, n:r 11. — Hemmet och samhället, 1892 n:r 11, 12; 1893 n:r 1. — Koti ja Yhteiskunta, n:r 11. — Nylænde, n:r 13—17. — Hvad vi vil, 1892 n:r 44—52; 1893 n:r 1, 2. — Kvinden og Samfundet, n:r 10—12. — The englishwoman's review, n:r 1. — The woman's journal, n:r 49—52. — The review of reviews, n:r 11, 12. — Deutsche Hausfrauenzeitung, 1892 n:r 45—52; 1893 n:r 1—3. — Neue Bahnen, 1892 n:r 22—24; 1893 n:r 1, 2. — La femme, 1892 n:r 21—24; 1893 n:r 1, 2. — Le journal du bien public, n:r 11—14.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

F. & G. Beijer: *M. Roos,* Strejken på Bergstomta.

Bibliografiska institutet: *L. Bergström,* Om Moseböckernas uppkomst. — *J. A. Lundell,* Universitetsbildning och folkbildning.

W. Bille: *C. May.* Öknens ande. — Björnjägarens son.

Blædel & C:o: *E. A.*, Små historier för smått folk. — *John Johnson,* Svenskarne i Kamerun.

Bokförlagsföreningen Vår tid: *L. v. Kræmer,* Den kämpande anden.

Alb. Bonnier: *O. Adelborg,* Prinsarnes blomsteralfabet. — *Carl Blink,* Erik XIV och Johan III. — *F. H. Burnett,* Pensionsflickan och andra berättelser. — *V. Bäckman,* Sjöjungfruns sagor. — *J. C. v. Hofsten,* Kusin Svantes besök och landtlif. — *S. Kovalevsky,* Vera Vorontzoff. — *A. C. Leffler,* Sonja Kovalevsky. — Lekkamraten, 9:de och 10:de böckerna. — Onkel Adams Linnea, 3:dje saml. — *M. Roos,* »Kommen till mig!» — *A. Segerstedt,* Sagor. — *P. Sparre,* Adolf Findling. — Den siste friseglaren. — *P. W. Sundström,* Sjömanslif. — *Toini Topelius,* Familjen Himmelstjärna och Sidensvahnska bolaget. — *Anna Wahlenberg,* Två valspråk. — *O. W. Ålund,* Amerika. — Snöflingan 1892.

J. E. Brunell: *Tant Hilda,* Den underbara kronan eller Betty och trollen.

A. V. Carlson: *Prins Henrik af Orléans,* Tigerjagter i Indien. — *E. Prentiss,* Mot himmelen. — Bibliska berättelser ur Gamla och Nya testamentet.

Fahlcrantz & C:o: *C. Bååth—Holmberg,* Garibaldi, h. 3—6.

Finsk kvinnoförening: Finska kvinnor på olika arbetsområden.

Fosterlandsstiftelsens förlagsexpedition: *M. Roos,* Önskekransen.

C. E. Fritzes k. hofbokhandel: *S. Coolidge,* Katy i skolan. — *L. Hameau,* Raska gossar. — *L. T. Meade,* Annie Forest eller Lifvet på Rosenhill. — *Nordlander,* Svenska folksagor. — *Tante Cissy,* »Bara Margit» m. fl. berättelser.

H. Geber: *M. R. Ballantyne,* Buffeljägarne. — *H. Seidel,* En julhistoria och andra berättelser. — *C. M. Yonge,* Två prinsessor.

(Forts. i nästa häfte.)

DAGNY

TIDSKRIFT

FÖR

SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1893.

STOCKHOLM 1893.
AFTONBLADETS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.

Ännu några ord om den s. k. fosterbarnsindustrien.

Vid ett föregående tillfälle — det var år 1891 i Dagnys 5:te häfte — hade jag tillfredsställelsen att få för läsarne framlägga några erfarenhetsrön beträffande den s. k. fosterbarnsindustrien och orsakerna till nämnda industris sorgliga verkningar. Jag uttalade då äfven en förhoppning om att någon gång framdeles få återkomma till ämnet och då beröra de medel och utvägar, hvilka man tillgripit för att råda bot på det namnlösa elände, som mångenstädes råder bland de stackars fosterbarnen. Tillfället därtill har nu kommit och jag ber att i all korthet få redogöra för frågans nuvarande ställning.

I utlandet har man redan länge haft ögonen öppna för samhällets skyldigheter mot dessa sannskyldiga parias, som kallas »fosterbarn», och på många håll sökt att genom lagstiftningsåtgärder bereda dem skydd åtminstone mot uppenbar vanvård och misshandel. Utgångspunkten och grundtanken i dessa åtgärder hafva nästan öfverallt varit desamma, men detaljerna och tillämpningen äro dock rätt olika.

Absolut och öfver hela landet gällande förbud att utan särskildt, af myndigheterna meddeladt tillstånd, emottaga främmande barn till vård finnes sålunda för närvarande endast i England, Frankrike och Danmark. I Tyska riket har detta s. k. *koncessionstvång* ännu icke blifvit *allmänt* infördt, men de flesta stater, såsom specielt Preussen, Bayern m. fl., hafva dock dekreterat detsamma.

De principer, som följts i de särskilda författningarna, äro emellertid, såsom nämndt, ganska skiljaktiga. Så befattar sig t. ex. den engelska *Infant Life Protection Act* endast med barn i första lefnadsåret; franska lagen af år 1874, *Loi relative à la protection des enfants du premier age et, en particulier, des nourrissons*, gemenligen kallad *loi Roussel,* utsträcker skyddet till två år, de preussiska regeringsdekreten i allmänhet till sex år, bayerska strafflagen till åtta år och danska lagen till och med till fjorton år. Att inskränka skyddet till endast de späda barnen är uppenbarligen ett misstag och klandras äfven allmänt i både England och Frankrike. En lycklig medelväg

synes man mig däremot hafva beträdt i Tyskland, hvars exempel helt visst är mest värdt att följa.

I fråga om antalet barn, som hvarje fostermoder får på en gång mottaga till vård, saknas gemensamma bestämmelser öfverallt utom i den engelska och franska förordningen, hvari såsom regel föreskrifves, att endast *ett* eller i vissa fall *två* barn få samtidigt upptagas.

Såsom villkor för rättigheten att åtaga sig fosterbarn uppställes i allmänhet, att vårdarinnan skall hafva god fräjd och äga någon insikt om rätta metoden att sköta barn, samt att hennes bostad skall vara sund och passande för ändamålet. Enligt tyska författningarna äga myndigheterna äfven att fästa afseende vid kvinnans *husliga* förhållanden samt att, om dessa befinnas otillfredsställande, vägra det begärda tillståndet eller, i händelse sådant redan utfärdats, återtaga detsamma. Gemensamt för alla förordningar rörande fosterbarnsväsendet är nämligen, att den en gång lämnade koncessionen när som helst kan återtagas, om omständigheterna skulle göra sådant önskligt. Med afseende på villkoren för erhållande af koncession må för öfrigt endast tilläggas, att danska lagen är den enda, som helt och hållet saknar några bestämmelser härom.

Den punkt, i hvilken de särskilda förordningarna mest differera från hvarandra, är emellertid frågan om den ytterst viktiga *kontrollen* öfver bestämmelsernas efterlefnad. *Englands Infant Life Protection Act* lider sålunda af det stora felet, att den lämnar denna fråga alldeles obeaktad. Ej med ett enda ord uttalas nämligen i lagen, hvem som skall öfvervaka densamma. Därigenom blir också den praktiska nyttan af det föreskrifna skyddet mycket tvifvelaktigt. I flera kommuner hafva emellertid småningom frivilliga komitéer bildats, vanligtvis bestående af prästen i församlingen jemte ett större eller mindre antal damer, hvilka å myndigheternas vägnar öfvervaka *the boarded-out children*. Resultatet af denna kontroll är mig dock alldeles okändt.

I *Frankrike* har man redan genom 1874 års lag sökt vinna kvinnornas bistånd för öfvervakande af fosterbarnens skötsel och i detalj fastställt kontrollens anordnande. Ledningen tillkommer i hvarje departement prefekten, som därvid biträdes af en särskild nämnd, men själfva kontrollen utöfvas af lokala komitéer, som i regel sammansättas af mären i kommunen, en präst och tvenne damer. Dessutom äro mångenstädes särskilda läkare engagerade såsom inspektörer öfver fostermödrarna, med skyldighet bland annat att inom åtta dagar, efter det ett barn upptagits af fostermodern, undersöka detsamma och sedermera minst en gång i månaden besöka dess hem, föra anteck-

ningar öfver det sätt, hvarpå barnet vårdas, årligen afgifva berättelse öfver sin verksamhet, vid sjukdomsfall lämna barnen läkarevård och vid dödsfall intyga dödsorsaken m. m.

I *Danmark* är kontrollen antingen öfverlämnad åt hälsovårdsmyndigheten, »sundhetskommissionerna», nämligen i de fall, där gällande hälsovårdsordning innehåller tillfyllestgörande bestämmelser angående fosterbarnsväsendet, såsom t. ex. i Köpenhamn är fallet, eller också utöfvas densamma af särskilda personer, män eller kvinnor, hvilka frivilligt åtagit sig densamma och då å kommunalmyndigheternas vägnar öfvervaka fosterbarnens skötsel.

I *Tyskland* slutligen ligger kontrollen uti polisens händer, dock med rättighet för polismyndigheten att anlita enskilda personers hjälp för den direkta tillsynen öfver fosterbarnen.

Denna rättighet har också blifvit uti ganska vidsträckt mån tillämpad, framför allt i de större tyska städerna. Då resultatet af denna samverkan synes mig vara anmärkningsvärdt godt, torde det tillåtas mig att till sist meddela några exempel på denna slags kontrollanordning.

I *Berlin* existerar sedan den 2 december 1879 en särskild polisförordning för reglerande af stadens fosterbarnsväsende. Denna skiljer sig icke i något väsentligt från andra dylika förordningar i Tyskland, utom att skyddet blott omfattar barn intill 4 års ålder. Kontrollen är anförtrodd åt polispresidiets tjänstemän samt åt sådana personer, hvilka polisen särskildt lämnat i uppdrag att utöfva tillsyn öfver fosterbarnen. Vid val af fostermödrar går man till väga med den största stränghet och söker uppenbarligen med allvar inhämta alla nödiga upplysningar om den person, som anmält sig för erhållande af tillstånd att åtaga sig fosterbarn.

Hufvudsakligen är det numera en särskild afdelning för barnavård inom den kommunala fattigvårdsstyrelsen (»Abtheilung für die Waisenverwaltung»), hvilken med hjälp af frivilligt biträdande damer samarbetar med polisen för utöfvande af *kontrollen* öfver fosterbarnsväsendet. Medlemmarne i denna afdelning äfvensom de biträdande damerna hafva sålunda befogenhet att besöka de hos polisen inregistrerade fostermödrarna, att kontrollera det sätt, hvarpå barnen vårdas, tillse om bostaden hålles snygg och i godt skick, samt att vid anledning till anmärkning anmäla förhållandet hos vederbörande polistjänsteman. I gengäld härför äger fattigvårdsstyrelsen rättighet att anlita polismyndighetens biträde vid urval af fostermödrar för de barn, som på fattigvårdens bekostnad skola utackorderas.

På detta sätt råder en högst fördelaktig samverkan mellan fattigvårdsstyrelserna och polismyndigheten. Och i det stora hela har detta kontrollsystem äfven visat sig mycket verksamt, om det är tillåtet att döma af de årsredogörelser, som utkomma öfver Berlins hälsovårdsväsende. I en mängd fall hafva sålunda på grund af de besökandes meddelanden nekande svar lämnats på inkomna ansökningar, och ganska ofta inträffar äfven, att koncessioner återkallas med anledning af de upplysningar, som erhållits från kontrollanterna. Så småningom synes äfven en bättre ordning hafva inträdt i fosterbarnsförhållandena, mot hvad fordom lärer hafva varit fallet i Berlin, ehuru framstegen onekligen äro mindre, än de borde kunna blifva, om förordningen varit lyckligare affattad. Så som den nu lyder, kommer ett stort antal oäkta barn icke under någon kontroll alls, emedan förordningen icke får tillämpas på barn, som vårdas af anhöriga o. s. v., och detta torde väl också vara skälet till, att dödligheten bland *oäkta* barn ännu är ofantligt stor i Berlin, oaktadt dödligheten bland de under kontroll stående *fosterbarnen* är jämförelsevis ringa.

I de *sachsiska* städerna samarbetar äfvenledes polisen med en fruntimmersförening, den s. k. *Albertföreningen,* som har filialer öfver hela landet och som redan 1878 på uppmaning af regeringen trädde i förbindelse med lokalmyndigheterna i de större städerna för att gemensamt med dem öfvervaka fosterbarnsväsendet. Utrymmet tillåter dock icke, att jag inlåter mig på någon redogörelse för frågans ordnande därstädes.

Äfven i *Karlsruhe* går man till väga på ungefär liknande sätt. Allt sedan år 1874, då fattigvårdsväsendet i flera hänseenden reformerades därstädes, har äfven fosterbarnsväsendet varit särdeles väl ordnadt, tack vare det samarbete, som försiggått mellan den badensiska fruntimmersföreningen och fattigvårdsmyndigheterna. Utgångspunkten för deras gemensamma sträfvanden har varit att dels göra ett omsorgsfullt val af fosterföräldrar åt de små, dels skaffa fostermödrarne tillräcklig ersättning för den lämnade vården samt slutligen att noga öfvervaka det sätt, hvarpå barnen skötas.

Därvid tillgår så, att för de barn, som skola erhålla vård genom kommunens försorg, utser fattigvårdsstyrelsen på rekommendation af föreningen fostermödrar och bestämmer sedan storleken af den ersättning, som i hvarje fall erfordras. För att öfvervaka barnens skötsel finnas inom fattigvårdsstyrelsen särskilda uppsyningsmän, hvilka tillsammans med föreningens damer hålla kontroll på fostermödrarna. Hvarje föreningsmedlem erhåller nämligen på sin lott ett visst antal barn, högst upp-

gående till 3, hvilka hon förbinder sig att minst hvar fjortonde dag besöka för att därvid tillse, att de vårdas och skötas väl samt, om de äro något mera försigkomna, att de uppfostras förståndigt. Vid hvarje besök inskrifvas de gjorda iakttagelserna å medförda blanketter. Viktigare anmärkningar insändas omedelbart till fattigvårdsstyrelsen, medan däremot andra först bringas på tal vid de sammanträden, hvilka allt som oftast anordnas inom föreningen, och vid hvilka i regel fattigvårdsstyrelsens uppsyningsmän äro närvarande. På så sätt blifva för handen varande oegentligheter i barnavården bäst och snabbast rättade. Fosterföräldrarna veta, att de ständigt stå under uppsikt, kunna när som helst vänta besök af dem, som åtagit sig att vaka öfver barnen, och hämta dessutom i tvifvelaktiga fall råd af föreningens upplysta damer.

Till det goda resultat, som detta system visat sig medföra, har sannolikt den omständigheten ej litet bidragit, att skydssföreningen årligen utdelar premier och gåfvor till de bästa fostermödrarna. Medel till dessa premier hafva dels samlats inom föreningen, dels också skänkts af utomstående personer.

Man har slutligen å vissa orter äfven försökt att genom *enskild* föreningsverksamhet, oberoende af myndigheterna eller deras tjänstemän, taga fosterbarnsväsendet om hand genom att dels anskaffa lämpliga personer till fostermödrar, dels öfvervaka desamma och vid behof understödja dem med råd och penningar. I flertalet fall hafva dock dessa försök utfallit mindre lyckligt att döma däraf, att föreningarna vanligtvis snart åter upplösts eller fått väsentligt inskränka sin verksamhet. Så har t. ex. händelsen varit i Frankfurt a/M, så äfven i en del franska kommuner. Detta synes antyda, att kontrollen öfver fosterbarnsindustrien icke kan undvara myndigheternas medverkan, och att privatverksamheten alltid bör stödjas af den offentliga myndighetens auktoritet och inflytande

* * *

Möjligen kan den i utlandet förvärfvade erfarenheten tjäna *oss* till fingervisning, då vi en gång i en — som jag hoppas — ej alltför aflägsen framtid skola i vårt land och framför allt i vår hufvud stad skrida till ordnandet af vårt fosterbarnsväsende. Frågan är, såsom ny för oss, ej lätt att lösa.

Må det emellertid tillåtas mig att i korta drag skildra, hur jag tänkt mig, att man därvid bör gå till väga för att nalkas målet på

ett för våra förhållanden lämpligt sätt och med hopp om den framgång för saken, som vi helt visst alla tillönska densamma.

Framför allt måste fosterbarnsväsendet noga regleras så att icke hvem som helst har rättighet att ägna sig åt en så ansvarsfull och grannlaga industri som fosterbarnsindustrien. Med andra ord, fosterbarnsindustrien måste i likhet med så många andra industrier vara underkastad *koncessionstvång*, på det att man må äga någon garanti för, att endast *lämpliga* personer drifva yrket.

Helst borde detta koncessionstvång vara allmänt och för hela landet gällande, icke endast lokalt, beroende på särskildt beslut af vederbörande kommunalmyndigheter, ty i så fall skulle möjligen inträffa, att fostermödrarna för att undgå kontrollen utflyttade till närliggande kommuner och där ostörda fortsatte sitt handtverk. Exempel på dylika följder af koncessionstvånget finnas redan från utlandet, och saken torde därföre vara att beakta.

Underkastade koncession skulle alla utan undantag vara, hvilka mot ersättning i en eller annan form ville emottaga främmande barn i sin vård. I vissa utländska förordningar rörande fosterbarnsväsendet är, såsom vi ofvan sett, koncessionstvånget begränsadt endast till sådana personer, som mottaga barn af *späd* ålder; men ehuru onekligt är, att barnen äro mest i behof af skydd under de första lefnadsåren, så synes det mig dock, som om skäl borde föreligga att icke allt för mycket inskränka den tid, under hvilken barnen stode under myndigheternas uppsikt. Vidare anser jag det vara af vikt, att hvarje tillstånd att mottaga fosterbarn affattades i den form, att det endast gälde tills vidare och icke under obegränsad tid, på det att tillståndet genast måtte kunna återtagas, om omständigheter inträffade, som motiverade en sådan åtgärd.

Innan tillståndet utlämnades, skulle vederbörande myndighet vara skyldig att göra sig noga underrättad om alla sådana förhållanden, som kunde vara af inflytande på frågans afgörande, och endast i det fall medgifva den sökta rättigheten, att inga omständigheter förelåge, som kunde göra personen i fråga mindre lämplig för yrket. Såsom de viktigaste synpunkter för bedömande af sökandens lämplighet skulle jag särskildt vilja framhålla följande.

Fostermodrens hälsotillstånd bör vara godt och hennes kroppskonstitution ej alltför svag, emedan krafterna ofta nog pröfvas ganska hårdt, i synnerhet vid sådana tillfällen, då barnet är sjukt eller annars oroligt och svårskött. Hon sjelf såväl som de närmaste medlemmarne af hennes familj, om hon har sådan, böra äga god frejd, vara kända

för att föra en otadlig vandel samt icke befinna sig uti utblottade omständigheter. Hon måste vara van vid renlighet och snygghet, hafva någon erfarenhet i skötseln af barn, men icke hafva för många egna barn eller fosterbarn. Bostaden skall vara sund och ljus, äfven om man för öfrigt ej kan ställa alltför höga fordringar på densamma. Fuktiga, osnygga, mörka eller öfverbefolkade rum böra dock kunna undvikas. Äfven bör tillses, att hvarje barn har sin egen bädd, som är ändamålsenlig och framför allt snygg.

Utom pröfningen af alla de omständigheter, som kunna vara af vikt för bedömandet af en persons lämplighet till fostermoder, fordras emellertid äfven, att den sökande tillförbindes vissa skyldigheter, som hon måste uppfylla, för att barnets behandling skall blifva så god som möjligt. Så t. ex. bör hon förbjudas att i sin vård emottaga mer än ett visst, af myndigheterna noga bestämdt antal fosterbarn på en gång. Särskildt när det gäller *späda* barn torde antalet strängt böra begränsas till högst två eller, om kvinnan själf har ett spädt barn, ett enda fosterbarn. Vidare bör i tillståndsbeviset intagas bestämmelser om fostermodrens skyldighet, att underkasta sig den kontroll, som af myndigheterna kan anses erforderlig, samt att noga ställa sig till efterrättelse de föreskrifter rörande utöfvandet af yrket, som skriftligen eller muntligen genom kontrollanterna kunna henne föreläggas.

Alldeles nödvändigt synes mig vara, att fostermödrarna tvingas att noga sätta sig in i alla de viktigaste punkterna beträffande barnets vård, så väl med afseende på den lämpligaste födan som hudens vård, beklädnaden, bostadens skötsel o. s. v. För den skull erfordras emellertid en tryckt instruktion, affattad uti korta, lätt begripliga satser, och detta så mycket mera, som fostermodren då icke i förekommande fall kan urskulda sig med okunnighet eller förebära andra liknande ursäkter.

Slutligen måste fostermodren vara skyldig att, om hennes fosterbarn insjuknar, genast tillkalla läkare samt, i händelse af dödsfall, inom bestämd tid med företeende af dödsattest anmäla förhållandet hos den myndighet, som utöfvar kontroll öfver hennes verksamhet. Detta senare på det att efterforskningar i tid må kunna anställas, huruvida barnets död varit beroende på någon förseelse från fostermodrens sida eller annars berott på någon omständighet, som kunnat undvikas.

Hvad jag här ofvan föreslagit såsom önskligt vid genomförandet af vårt fosterbarnsväsendes reformerande, förutsätter naturligtvis att en särskild förordning måste antagas, i hvilken alla de viktigaste villkoren för rättighet att till vård emottaga främmande barn finnas in-

tagna. Denna förordning synes mig lämpligast böra utfärdas på sätt § 24 i Hälsovårdsstadgan föreskrifver. Äfven torde väl af flera skäl blifva fördelaktigast, om i de särskilda kommunerna tillämpningen af stadgans bestämmelser öfverlämnades åt de resp. hälsovårdsmyndigheterna, hvilka väl i allmänhet äga de bästa förutsättningarna att kunna verksamt genomföra den åsyftade reformen.

En förordning är emellertid ej ensam nog för att åstadkomma ändring i de nuvarande missförhållandena, därpå torde väl de fleste af våra hälsovårdsföreskrifter lämna tydliga bevis. Viktigare än den döda bokstafven är nämligen den lefvande *kontrollen* öfver lagens efterlefnad. Dessförutan måste flertalet af de ofvan föreslagna skyddsåtgärderna blifva förfelade.

Denna kontroll skall i första rummet omfatta tillsynen öfver det sätt, hvarpå barnen behandlas och vårdas. Men genom densamma skall äfven en väl behöflig uppsikt kunna ägnas åt snyggheten och ordningen inom fostermödrarnas hem samt åt deras och öfriga familjemedlemmars dagliga lif och vandel. Äfven vid inträffade sjukdomsfall bland barnen bör kontroll kunna hållas öfver, att den sjuke får den rätta vården, och att läkare i tid tillkallas eller rådfrågas.

Mer än genom denna, så att säga, polisuppsikt bör dock enligt min åsikt kontrollanten kunna uträtta såsom vän och rådgifvare åt fostermodren. Då, såsom förut blifvit nämndt, jag hyser den mening, att en mycket viktig orsak till fosterbarnens vanvård hos oss ligger uti vårdarinnornas okunnighet om rätta sättet att sköta barn, så framgår ju däraf, att jag måste betrakta fostermödrarnas undervisande häri såsom hufvudmedel att förekomma vanvården. För den skull har jag också här ofvan framhållit vikten af att en kort och lättfattlig instruktion utfärdas, hvarigenom vårdarinnorna sättas i tillfälle att inhämta de nödvändigaste upplysningarna om en rätt barnavård. Fullt tillräcklig är emellertid icke ens denna åtgärd. Instruktionen må vara hur väl affattad som helst, så kan den dock icke i hvarje fall förekomma missförstånd eller misstydning. Därtill fordras i första rummet muntlig förklaring och praktisk undervisning. Och en sådan bör kontrollanten bäst kunna lämna. Vid hvarje besök skulle ju denne kunna taga tillfället i akt att praktiskt påpeka för vårdarinnan, huru man t. ex. bäst bereder och förvarar barnens föda, huru beklädnaden bör vara beskaffad, hur ett bad bäst beredes o. s. v. samt dessutom kunna bortarbeta en mängd fördomar och ovanor, som i fråga om barnavård ännu äro så vanliga, isynnerhet bland den fattigare befolkningen.

Nästa fråga blir emellertid då, huru man skall kunna åstadkomma

en sådan kontroll. Att öfverlämna den åt hälsovårdsnämndens själfskrifna biträden, tillsyningsmännen vid hälsopolisen, skulle tvifvelsutan vara alldeles förfeladt, emedan dessa personer ju icke äro sakkunnige i fråga om barnavård. Lika litet anser jag fattigvårdsstyrelserna äga kompetens att utöfva en dylik kontroll, äfven om tiden skulle tillåta dem att åtaga sig något sådant. Enda möjligheten att få tillräckligt intresserade och på samma gång sakkunniga personer härför vore onekligen att förmå någon eller några af här befintliga fruntimmersföreningar att ställa sig till myndigheternas förfogande och i deras ställe utöfva den viktiga och grannlaga uppsikten öfver fosterbarnens skötsel. Ty för en kontroll af den art, jag här ofvan sökt antyda, ägnar sig dock endast kvinnan, emedan hon genom sin finkänslighet kan lättare än mannen förvärfva sig fostermodrens förtroende och genom naturlig medkänsla för de små hyser mera verkligt intresse för dem än mannen med sin mera utåt vända natur. Kvinnor, hvars bistånd i detta syfte helt visst skulle kunna vara af ovärderligt gagn, äro t. ex. härvarande församlingsdiakonissor, hvilka ju möjligen kunde låta sig af lokalmyndigheterna engageras för att hand i hand med dem utöfva kontrollen öfver fosterbarnen.

Huru denna kontroll skulle i detalj ordnas och hvilken ställning de kontrollerande damerna skulle komma att intaga till den myndighet, som i första hand öfvervakar fosterbarnsväsendet, dessa frågor torde väl här icke vara skäl att närmare beröra. Men någon svårighet att få saken praktiskt ordnad lärer nog icke behöfva befaras, då vi ju i detta hänseende hafva flere goda mönster från utlandet att följa och följaktligen kunna hämta lärdomar af den erfarenhet, som där under årens lopp förvärfvats.

Ett kraftigt medel att minska olägenheterna af fosterbarnsväsendet vore slutligen, om man kunde höja fostermödrarnas intresse för de främmande barnen. Därigenom skulle helt säkert kontrollen i många fall göras mindre svårskött, emedan fostermodrens tillgifvenhet för barnet snart skulle lära henne den rätta metoden att behandla detsamma. Då nu de flesta fostermödrar åtaga sig främmande barn för att däraf göra sig en förtjänst, så blir det hela i vanliga fall en penningefråga. Men då så är, måste också för barnets skull fostermoderns ersättning vara så stor, att hon utan att behöfva draga in på något, som barnet ovillkorligen behöfver, kan få något öfver för egen del såsom lön för sitt besvär.

För öfrigt är det icke ens nog, att ersättningen sättes tillräckligt hög, man måste äfven se till, att den utfaller *regelbundet* och till

sitt *fulla belopp*. Just emedan detta alltid är fallet med de barn, som utackorderas på offentlig bekostnad, blir också dessas lott i vanliga fall bättre än de privat utackorderade barnens. Att vaka häröfver borde ovillkorligen vara fattigvårdsmyndigheternas sak, så att ett afbrott i betalningen af fostermodrens ersättning icke behöfde ifrågakomma; ty på ett eller annat sätt är det alltid barnet, som blir lidande på en oregelbundenhet i detta afseende. Rätta formen för ett dylikt understöd är visserligen svår att angifva, då risk alltid finnes, att många mödrar skulle häraf taga sig anledning att helt och hållet undandraga sig sina förpliktelser. Men med uppmärksamhet från myndigheternas sida borde det väl ej möta oöfvervinnerliga svårigheter att i flertalet fall tvinga föräldrarne att fullgöra sina skyldigheter.

Kunde till sist någon eller några af våra välgörenhetsföreningar upptaga på sitt program att utdela belöningar eller s. k. premier till de fostermödrar, som bäst vårdade sig om sina fosterbarn, så borde detta ytterligare blifva en sporre att väl behandla barnen. Erfarenheten från Tyskland och Frankrike ger vid handen, att detta är ett medel, som ledt till förträffliga resultat. Saken kunde ju ordnas på mångahanda sätt. Ett bland andra vore ju t. ex. att utlofva en premie åt hvarje vårdarinna, som mottagit ett spädt barn och välbehållet lyckats bringa detsamma öfver dess första halfår. Man kunde ju sedermera upprepa belöningen efter vissa mellantider, allt efter som medel och tillgångar medgåfve något sådant. Eller också kunde premierna utdelas årligen till sådana fostermödrar, som af kontrollanterna särskildt förordades till erhållande af understöd, på grund af att den vård de ägnat fosterbarnen gjort dem berättigade till en uppmuntran. Sätten kunna, som sagdt, vara många, men principen borde vara verksam och väl värd att taga vara på.

* * *

Jag har härmed antydt, huru jag anser, att saken kunde och borde ordnas i vårt land. I öfverensstämmelse därmed hafva också hälsovårds- och fattigvårdsnämnderna i Stockholm till regeringen inlämnat ett förslag till fosterbarnsväsendets ordnande, så vidt sådant kan ske genom lagstiftningsåtgärder. Detta förslag är nu beroende på regeringens pröfning, sedan detsamma passerat revy inför en del administrativa myndigheter i landet. Måtte detsamma vinna det afseende, sakens vikt onekligen kräfver, och föras till ett lyckligt resultat till fromma för de hjälplösa fosterbarnen!

Richard Wawrinsky.

Ibsens nya bok och dess symbolik.

När man slutat Ibsens nya bok, *Bygmester Solness*, finner man att den antingen är en helt vanlig historia om helt vanliga människor, eller en gripande symbolisk dikt. I förra fallet synes oss innehållet enkelt, men också utan vidare intresse, i senare fallet däremot slår det oss såsom något högst ovanligt — och hvad mera är — som ett personligt subjektivt uttryck för den store skalden, ett sådant som vi förr aldrig af honom ägt, en symbolisk diktning af så väldiga dimensioner, att vi på samma gång stå undrande — beundrande och beklagande.

Och denna dikt slår emot oss som en svanesång. Skulle det vara så, skulle denna »sång i luften», detta sista försök som byggmästar Solness gör vara skaldens sista verk, och skulle de tankar han här utvecklar verkligen vara hans egna, personliga (hvilket vi åtminstone tro), då beklaga vi honom och lida med honom. Ty ovillkorligen måste man sammanställa Solness' och hans öde med Ibsen och hans för oss kända lif. Äfven Ibsen har, som byggmästare, sträfvat högt mot idealens himmel, rest väldiga byggnader, där spiran pekat rätt mot himmelen. Brand och Peer Gynt äro de kolossala monument, som han själf krönt med sitt snille och sitt hjärtas hela värme, på dem sätter han lagerkransen under ungdomens stormande jubel, den ungdom som älskar och förstår honom.

Ungdomen är Hilde Wangel, hon älskar honom, hon tror på honom. Men under tidens lopp, dels af intryck och inflytande både personliga och yttre, dels i följd af händelser, som vi kanske ej våga sammanställa med Ibsen och hans eget lif, finner byggmästaren att hans verksamhetsfält ligger närmare — ej blott inom de ideala drömmarnes sfär — och han vill nu bygga boningar för människor, boningar, säkra, fasta, sköna; äfven dessa skola äga tornspiror, spiror som peka högt mot de ideala målen, mot det rätta.

Där möter oss äfven Hilde i ungdomens gestalt, som ber honom bygga tornspirorna höga, väldiga. Ungdomens — alltid ungdomens fordringar!

Skalden-byggmästaren reser upp den ena människoboningen efter den andra, bygger dem efter sina egna idéer, stora och rymliga, men han känner och vet att han ej mer är hvad han var; hans verksamhet är vidsträckt, han är ansedd för *den store* alltjämt, men han kän-

ner med sig, att människorna ej förstå hans sträfvanden, ej fatta hans byggnadsverksamhet så som han *själf* menat den. De bli ej bättre, ej ädlare, de fatta ej hvaråt spiran på deras boningar pekar. Det är under trycket häraf, under den förtviflan han känner att ej ha nått det mål han för sig och andra sträfvat efter, som han åter blir eggad till nya stordåd, ny verksamhet och detta alltjämt af samma ungdom som i åratal gått och trott på honom.

Men så länge har han gått inom fyra väggar och arbetat för andra, att han till slut blifvit rädd för yttre intryck, yttre inflytande, och ej vill, ej tål någon täflan på sitt område, vill ej erkänna att de unga, just de kanske kunde komma med nya idéer, är rädd att bli tagen ur de illusioner han själf lefver på — ehuru för hvar dag med svagare tro — är rädd för att folk ändå till slut skall finna ut att han är rädd att bli ansedd för rädd.

Han bygger alltjämt, i trots däraf att han tror att det finnes någon (Ragnar) som skulle kunna bygga bättre eller lika bra, finge han arbeta i frihet; men denna frihet nekar han honom. Ragnar, liksom de andra hans underhafvande, misstror Solness' mod. *De* ha ej varit med från början, *de* veta ej hvad han satt in, *de* känna ju blott hans rädsla för den yttre världens inflytande och omdöme.

Då kommer Hilde Wangel inbrytande som en solstråle, hon tinar upp de infrusna, nära nog begrafda förhoppningarna, hon värmer, lifvar; erinrar om hvad han lofvat — han, Solness, idealet — hvad han lofvat henne och alla den gång han tog henne (ungdomen) i famn och gaf dem något att lefva för. Ej kunde han väl vara nöjd att gå och bygga små boningar åt sig och andra, ej var detta nog för en stor man; nej, väldigare vore hans mål. »En gång har du lofvat oss något stort, nu skall du hålla det. Slott skall du bygga, stora, sköna, dem konstruera vi gemensamt, du och jag — slott som aldrig ramla!» Solness blir dragen med af Hildes tro, och de bygga i tankarne dessa *luftslott*, som de nu båda tro äro de enda, som kunna göra dem lyckliga.

Men en grundmur skola slotten ha, en sådan som är varaktig, och denna mur är Ibsens egen gamla fasta grundmur: »byggd i frihet och af kärlek». När nu till slut Hilde öfvertalar Solness att visa sitt mod genom att på sitt sista verk, den nyss färdiga byggnaden, själf kröna spiran eller sätta in sitt eget jag, då svindlar han vid tanken; men vid hennes löfte om att han, sedan detta är fullbordadt, skall kunna lefva ett fritt, nytt lif, bestiger han ställningen, når toppen, står där, han, deras gamla älskade Solness, som de tviflat på, står där som han stod i ungdomens vår, stark och sig själf. Då

jublar skaran där nere och den starke mannen, som ej mer är ung, blir yr af detta ungdomens erkännande, af deras hyllning, ser att de återfått tron på honom, och sedan han sändt dem en sista hälsning faller han, faller och dör i stenröset, i grundmuren till den byggning som var hans lifs tro och sträfvan.

Detta är i korta drag det intryck genomläsandet af Ibsens mäktiga arbete på oss framkallat. Mycket vore ännu att säga; ej en replik är utan sin betydelse, men mycket är äfven af den personliga art, att vi tro att ett utläggande däraf här skulle vara mindre på sin plats.

Vi kunna dock ej underlåta att antydningsvis påpeka Solness' »underlighet» och fru Solness' tro, att han ej vore fullt normal i sin tankegång. Har ej författaren därmed velat liksom antyda, att den stora allmänheten, hvardagsmänniskorna, ej velat se Ibsen som den store reformatorn, utan kallat honom galen, besynnerlig m. m., utan att de dock innerst trott detta, ty det gör fru Solness heller icke. Solness själf vet, att han varit skuld till att fru S. blifvit olycklig. Detta menar Ibsen nog symboliskt så, att hvardagsmänniskorna blifvit rubbade ur sin jämna, gifna lunk, och detta var dem för påkostande; de ge *den* skulden som rubbat dem ur deras lugn, men förstå ej, ha ej kraft — liksom nu fru Solness — att göra sig denna lärdom till godo. Därför gå barnen, möjligheterna, under, och det blir intet samlif mellan dessa två för olika mål sträfvande personer.

Många utläggningar torde väl Ibsens nya bok bli underkastad. Men sällan har jag varit så öfvertygad som nu att utläggningarna komma att sammanfalla. Heder och tack byggmästar Solness! Du står där uppe alltjämt, äfven vi se dig där, vi som Hilde, långt efter att du personligen ej mer står där själf. Hvad du gifvit består. Men det var kanske ingen svanesång detta? Hvem vet hvad du mera hörde där uppe — högt, högt upp?

V—d L—d.

Anne Charlotte Leffler-di Cajanello.

Tre månader hafva förflutit sedan den sorgliga och öfverraskande underrättelsen ingick, att Anne Charlotte Leffler drabbats af döden i det nya hem, hon åt sig skapat långt borta från sitt fosterland. Nu sedan den smärtsamma bestörtning, som grep en hvar vid denna nyhet, hunnit lägga sig, och det som man först hade svårt att fatta, att Anne Charlotte Leffler ej mer finnes till, ingått så att säga i ens medvetande, bör minnestecknarens uppgift falla sig lättare, än då han står under intryck af det första slagets smärta.

Det är en ofta upprepad sats, att det fordras ett visst afstånd af tid för att kunna bedöma en framstående personlighet. En tidrymd af tre månader är naturligen alltför kort för att åt en bortgångens bild kunna ge den historiska objektivitetens prägel, men denna tid torde dock vara tillräcklig för att man skall ha hunnit samla och för sig bättre klargöra sina intryck af den person man önskar teckna, allra helst då man, som fallet är med oss, står tvekande och frågande inför de många motsägande drag, hvaraf denna person är sammansatt.

Talrika hafva de eftermälen varit både i vårt land och i utlandet, som nutidens ryktbaraste svenska författarinna erhållit. Från alla håll, äfven från dem, där man i åsikter och åskådningssätt som bjärtast afvikit från hennes, har man, under intryck af det försonande ljus, som den obevekliga döden kastar öfver dem, hon, mänskligt att se, för tidigt skördat, med öfvervägande beundran och sympati uttalat sig om fru Lefflers sällsynta begåfning och framstående personlighet. Äfven vi instämma af fullaste hjärta med dem, som i hennes bortgång se en oersättlig förlust för den svenska litteraturen och som djupt beklaga, att döden afklippt de stora möjligheter af en ännu rikare och renare utveckling, som hennes diktning kunnat nå under inflytande af nya omgifningar och ett mer harmoniskt lif.

Men med ett öppet erkännande af det som var värdt att beundra och lofprisa hos författarinnan fru Leffler, skulle vi göra oss skyldiga till en stor, ja klandervärd inkonsekvens, om vi endast framhölle de ljusa sidorna af hennes lifsgärning. Själf hade hon ju satt ordet »sanning» som motto på sin vapensköld, och vi inbilla oss, att ett fritt och öppet uttalande af våra åsikter, äfven om de icke utfalla odeladt berömmande, just skall vara i öfverensstämmelse med den bortgångnas öppna karakter och skaplynne.

* * *

Vi erinra oss alla hvilket uppseende och hvilken förtjusning fru Leffler-Edgrens första novellsamling, »Ur lifvet», väckte. En finare analys af lifvet och människorna än den som denna lilla berättelsesamling innehöll, har säkerligen ingen svensk författare före henne åstadkommit. Och på samma gång hvilken klarhet i stilen, hvilken ypperlig framställningskonst! I sanning man insåg att Sverige här ägde en redan framstående författarinna, och stora voro de förväntningar man ställde på en diktarförmåga, som redan vid sitt första framträdande väl icke burit fulländningens prägel, dock lofvade något stort.

Infriade Anne Charlotte Leffler de stora förhoppningar, man på henne ställde? Enligt vår uppfattning icke. I hennes följande verk återfinna vi visserligen fullt ut samma stora framställningstalang, samma klarhet och skärpa i teckningen af karakterer och lifsförhållanden, med ett ord *konstnären* förnekar sig aldrig, men *människan?*

I en kort biografisk teckning af en diktarpersonlighet är naturligen ej plats för en genomtänkt kritik af dennes verk, det måste därför lämnas åt läsaren själf att besvara spörsmål, sådana som det ofvanstående. På dem som endast ytligt kommo i beröring med fru Leffler gjorde hennes personlighet ett något kallt och stelt intryck. Det låg i den ståtliga gestalten och de intelligenta dragen af en utpräglad nordisk typ, någonting som ovillkorligen kom en att tänka, att man här hade en kvinna med mer hufvud än hjärta framför sig. Hennes närmare vänner jäfva denna uppfattning. För dem stodo hjärtats ägenskaper fullt ut i harmoni med förståndets. Och det är oss en glädje att tro, det de hafva rätt. Men intrycket af en viss köld, låt vara att den endast fanns på ytan, står emellertid fast. Så är förhållandet med hennes böcker. De förefalla att vara diktade mycket mer med hufvudet än med hjärtat. Äfven där man finner passionens glöd, saknar man känslan och innerligheten, och det är därför de icke förmå att värma.

Mycket har blifvit skrifvet för och emot tendensen i många af fru Lefflers arbeten. Så har Dagny, som läsaren torde erinra sig, mer än en gång oförbehållsamt uttalat sina åsikter därom. Fru Leffler, säga hennes vänner och beundrare, behärskades som diktare af två lidelser: »sanningskärlek i skildringen af lifvets och sitt eget hjärtas uppenbarelser och hat till all konventionalism.» Det var sammansmältandet af dessa lidelser: kärleken till sanningen och hatet till det konventionella — samt väl äfven trycket af tidsriktningen och begäret att bereda densamma inträde inom den svenska litteraturen — som gaf henne mod att behandla ämnen, som kvinnor vanlingen gå utomkring.

Af stort intresse bör det vara att höra huru författarinnan själf tänkte sig att hennes verk, som kritiken ofta rätt hårdhändt handskats med, borde uppfattas. I bref till Esselde — hvilka brefemottagerskan haft godheten ställa till vårt förfogande — yttrar hon sig oförbehållsamt om sitt skriftställarskap. Fru Leffler ägde dock, som hon själf säger i sitt bref, ett djupt misstroende till alla slag af estetiska teorier och tänker sig det ganska möjligt, att hon kommit att motsäga sig själf, under det hon låtit allt hvad som under skrifvandet fallit henne in utan någon kritik flyta ur pennan. Hon ber därför att brefvet måtte anses såsom konfidentielt, en önskan som noggrannt efterkommits ända tills nu, efter diktarinnans död, då hennes tankar kunna tjäna till att belysa och förklara hennes diktargåfva och det synts vara, ej blott tillåtligt utan t. o. m. en plikt att meddela dem, helst som de alls icke lida af någon befarad motsägelse.

Så skrifver hon — 15 aug 1883 — rörande skissen, »Ett bröllop:»

Jag har måhända här begått samma fel (som i Aurora Bunge) att ej uttala mig med nödvändig tydlighet. Jag vill ej vara tendentiös och blir därför ofta missförstådd... I »Strid mot samhället» kan dock ingen — som ej läser med förutfattad afvoghet — påstå, att jag genom hufvudpersonens mun aflagt någon trosbekännelse för egen del, ehuru jag försökt att *förstå* hans lifsåskådning och framställa den så opartiskt jag förmått, och denna objektivitet tror jag för min del vara berättigad.

Långt innan jag var tillräckligt utvecklad för att ha tänkt öfver dessa frågor, gjorde jag den iakttagelsen, att en dram eller en roman med ett positivt slut, där alla svårigheter löstes, gjorde ett långt mindre varaktigt intryck på mig än ett af dessa Ibsenska stora frågetecken. Redan då fann jag, att i samma stund konflikterna voro lösta var mitt deltagande för de handlande personerna slut. Hvad betydde alla dessa bekymmer, svårigheter och sorger tänkte jag, då de voro afhjälpta så lätt? Det är på samma sätt som i det verkliga lifvet. De allvarligaste pröfningar som öfvergått oss, blekna och glömmas, och detta gäller naturligtvis ännu mer våra vänners sorger och bekymmer. Medan de varade, kände vi ett deltagande, som ofta var nyttigt och uppfostrande för oss själfva, men sedan de väl voro öfvervunna ägnade vi dem ej längre en tanke. — — —

Redan i min första blygsamma lilla berättelsesamling »Händelsevis», som jag utgaf vid 18 års ålder, kan man spåra min naturliga, då ännu oreflekterade benägenhet att låta läsaren själf få fortsätta och ifylla berättelsen, och att afhålla mig från allt positivt afgörande. Lika omedveten om någon bestämd teori var jag fortfarande, då jag vid tjugotvå års ålder skref »Skådespelerskan» utan att låta de älskande få hvarandra, som annars den tiden var vanligt, åtminstone på scenen.

I styckena »Under toffeln,» »Pastorsadjunkten», »Elfvan» spåras likaledes samma obenägenhet mot ett s. k. harmoniskt slut, utan att jag därför i detta afseende någonsin följt någon bestämd teori. Jag tror icke på teorier, jag tror att hvarje författare bör få utveckla sig efter sin egen individualitet, och min är nu en gång den att vädja till läsarens egen tankeverksamhet genom att sorgfälligt undvika att gifva honom någon fingervisning om *huru* han bör tänka.

Harmonien i en berättelse tror jag ej vinnes genom att förf. söker hjälpa sina personer att lösa konflikterna, utan därigenom att karaktererna få en följdriktig utveckling.

Här, tillägger brefskrifverskan, har jag nu helt oförmodadt kommit att aflägga en estetisk trosbekännelse för er, bästa fru. Och dock, hur oändligt mer skulle jag ej ha att säga!

* *
*

Angående Anne Charlotte Lefflers tidigare lefnadsförhållanden låna vi här ett och annat af hvad fröken Ellen Key därom har att berätta i den varmhjärtade teckning, hon ägnat den döda väninnans minne.

A. Ch. Leffler föddes i Stockholm 1849 och brukade under sina ifrigaste reseår skämtande säga, att hennes vänner ej kunde begära att hon som kommit till världen själfva flyttningsdagen, första oktober, skulle vara stationär. Föräldrarne voro rektorn J. O. Leffler och Gustafva Mittag. Före henne funnos i hemmet tvenne bröder — nuvarande professorerna Mittag-Leffler och Frits Läffler — efter henne kom en tredje, nuvarande ingeniören Artur Leffler. Den lilla Anne Charlotte solade sig från tidigaste barnaåren i föräldrars, bröders och morföräldrars ömmaste tillgifvenhet. Med barndomsparadisets skimmer öfver sig lefde alltid i hennes minne sommarbesöken på familjegården Fogelås vid Vetterns strand. I denna fagra bygd tumlade hon omkring i frihet, dit längtade hon hela vintern i stockholmshemmet, där grundlades den djupa kärlek till naturen, som gjorde henne till en allt mer lidelsefull friluftsmänniska, för hvilken fotvandringar, segling, hafsbad och öfver hufvud lif ute i naturen var ett oafvisligt behof.

Vid omkring 12 år kom Anne Charlotte Leffler till Wallinska flickskolan och tiden där mindes hon alltid med glädje. Hon genomgick med heder de kurser, som för 25 år sedan utgjorde det ganska ringa måttet af flickskolebildningen, och hon, som saknade att ej ha systrar, fick här bland sina kamrater vänner för lifvet. Bland lärarne väckte hon uppmärksamhet i synnerhet för sina svenska uppsatser och en gång, när hon skrifvit en kria i novellform, blef denna uppläst för hela klassen. Hennes glädje öfver denna utmärkelse förbittrades dock af lärarens förut uttalade misstanke, att hon haft hjälp af sina bröder; han tilltrodde ej henne själf denna framställningsförmåga.

Samman med sina käraste skolkamrater redigerade hon en tid-

ning, »Utile Dulci,» spelade af dem själfva författade pjeser o. s. v. En af hennes närmaste vänner sedan skoltiden har skildrat skolflickan Anne Charlotte Leffler som alltid plikttrogen, men ändå munter; hjärteglad åt kamraternas framgång och utan allt öfvermod när hon hade någon egen; utan skymt af nyck, svek eller intrig; alltid sig lik, öppen, enkel, vänfast och godlynt. Och dessa drag, som bildade skolflickans karakter, förblefvo kvinnans. De stärktes under hela uppväxten af att A. Ch. Leffler, som hon en gång själf sade, »nästan gått i samskola», under sitt trogna deltagande i brödernas och deras kamraters lekar och studieintressen. Hon skref alltjämt och under 15—17 års åldern var hon fördjupad i en stor roman, i hvilken hon nedlade såväl sina barndomsminnen som sina religiösa intryck, hvilka vid denna tid blefvo djupare, särskildt genom konfirmationsundervisningen för kyrkoherden Rohtlieb. Romanen hette *Forsätra prästgård*, men som bröderna vanvördigt kallade den *Får-sätra*, gömdes den noga för deras annars mycket intresserade blickar. De båda äldre bröderna öfvade, enligt A. Ch. Lefflers egna yttranden, det mest bestämmande inflytande på hennes litterära utveckling. De visade henne huru ofantligt litet hon lärt i skolan och riktade klokt hennes själfstudier; de afrådde henne att ge ut sina försök innan dessa blefvo mera färdiga, och själf tog hon också från början sitt författarskap på ett mycket allvarligare sätt än unga damer annars pläga. Både föräldrar och bröder uppmuntrade genom den lifligaste sympati hennes författarskap, och som ett mycket ovanligt bevis på detta hemmets omhuldande af ett diktargry kan nämnas, att hennes far på egen bekostnad tryckte hennes första anonyma novellsamling *Händelsevis* (1869). De 500 exemplaren blefvo alla utsålda, och ej blott publiken utan äfven kritiken uppmuntrade till fortsättning.

Denna dröjde emellertid flera år. Ungefär vid samma tid som hennes fars lifslånga sjukdom började, bad en aktad man, son till en hennes mors gamla vänner, den då omkring tjuguåriga Anne Charlotte bli sin hustru. Hennes mor, liksom hon själf, kände att hennes öde skulle komma i goda händer och en lyckligare lott beredas henne än i det nu fördystrade hemmet, och omfattad af en stor, i alla lifvets skiften orubblig hängifvenhet, ingick hon i sitt nya hem, då hon 1872 blef v. häradshöfdingen Edgrens hustru.

I sin nya egenskap af husmoder var och förblef hon plikttrogen och omtänksam, men ehuru välståndet i hemmet befriade henne från omedelbart arbete i detsamma, kände hon sig dock under de första åren af sitt äktenskap ofta sliten mellan sina husmoderliga plikter och hågen att ägna sig åt sitt författareskap. Hennes mans samhällsställning — han blef senare sekreterare i öfverståthållarembetet — öppnade med åren flera kretsar för hennes iakttagelse, men hon blef allt mer på sin vakt, att ej gripas af den sällskapssjuka, som i Stockholm är det andliga arbetets röta. Hon ägde framför allt den förmåga af arbetskoncentration — fast utan vanlig egoism eller pedanteri — som ger en konstnärlig begåfning dess etiska allvar. Hon yttrade, när någon talade om mogenheten i hennes tidigare arbeten jämförda med några andra hennes

samtida: »Besinna mina lyckliga förhållanden! Ingen ekonomisk nödvändighet tvingar mig att producera hastverk, som unga författare så ofta måste; och», tillade hon med ett djupt, vemodigt tonfall, »inga små fötter springa ut och in i mitt arbetsrum, som i så många andra författarinnors, och störa lugnet där. Skulle jag inte göra mitt bästa möjliga, vore jag ju rent af omoralisk!»

Det är mycket egendomligt, att det blef för teatern A. Ch. Leffler skref sitt första, mera bemärkta arbete. Som flicka hade hon nämligen ansett det vara orätt att begagna sig af de sällsynta tillfällen för teaterbesök, som hemmets tillgångar medgåfvo, och hon hade endast två gånger varit på dramatiska teatern, när hon skref *Skådespelerskan*. Vintern 1873 hördes i olika kretsar ständigt lifliga dispyter och ifriga gissningar om författaren till detta skådespel, som väckte ett så ovanligt uppseende. Ingen anade, att det var en ung fru, hvilken sålunda debuterat; man gissade på åtskilliga manliga samt några redan kända kvinliga författare. Äfven *Pastorsadjunkten* och *Under toffeln* (1876) väckte ett visst intresse, hvilket stegrades genom *Elfvan* (1880).

Under denna lifliga verksamhet för teatern skref hon, fortfarande anonymt, noveller och »essays» i dramatiska eller litterära ämnen; de flesta offentliggjorda i Ny Ill. Tidning. Man började ana att fru Edgren var författarinna, men det blef dock för allmänheten en stor öfverraskning, när hon, styrkt af sin äldste bror, beslöt att 1882 framträda i eget namn med novellsamlingen *Ur lifvet*.

* * *

Så långt fröken Key. Under de följande åren utkommo ständigt nya verk af den med ett enda slag ryktbar vordna författarinnan. Efter hvad vi här ofvan antydt, mottogos de ej på långt när med samma odelade beundran och gillande af kritiken inom de olika lägren, ehuru alltid Anne Charlotte Lefflers arbeten väckte stor uppmärksamhet och intresse, vare sig de voro skrifna för teatern eller i form af noveller.

Vi vilja här i korthet nämna de förnämsta af hennes arbeten. Bland dessa komma i främsta rummet de med den gemensamma titeln *Ur lifvet* under åren 1882—90 utgifna berättelsesamlingarne. 1—3 saml. innehållande *Smärre berättelser;* 4 saml. *En sommarsaga* och 5 saml. del 1—2 *Kvinlighet och erotik*. Utom de ofvan nämnda dramatiska styckena, *Skådespelerskan, Pastorsadjunkten, Under toffeln* och *Elfvan*, skref fru Leffler för teatern skådespelen *Sanna kvinnor* och *Hur man gör godt* (utkomna i bokform, den förra 1883, den sednare 1885) samt de i ett band (1891) utgifna komedierna *Den kärleken, Familjelycka* och *Moster Malvina*. Dessutom utgaf hon tillsammans med fru Kovalevsky de två paralelldramerna: *Kampen för lyckan*.

Det sista af fru Lefflers utgifna verk blef hennes minnesteckning öfver vännen och medarbeterskan, *Sonja Kovalevsky.*

Ehuru vi redan förklarat oss i denna korta teckning ej kunna ingå i någon uttömmande kritik af fru Lefflers litterära verk, kunna vi ej neka oss nöjet att i fråga om ett af dessa, »En sommarsaga», ännu en gång citera samma penna som nyss, då den analys hon gifvit åt denna i många afseenden ganska skarpt kritiserade bok, tyckes oss vara sann och riktig.

»En sommarsaga», yttrar fröken Key, »söker klargöra kvinnans möjlighet att bevara sin personlighet och sin individuella lifsgärning inom äktenskapet. A. Ch. Leffler grep aldrig djupare in i lifvet, det lif, som lefver rundt om oss, än med denna bok, hvari hon låter en kvinna ingå i äktenskapet, där hon sedan har att lösa den för mänskliga krafter öfverväldigande uppgiften: att vara helt sin mans hustru och sympatiska lifshjälp, helt sina barns mor, helt husmor och slutligen helt en individualitet, med egna utvecklings- och arbetskraf. Författaren framställde där den konflikt, som dagligen pågår i otaliga utvecklade kvinnors lif; men dels villades intrycket bort genom bristande konstnärlig koncentration kring det egentliga ämnet och dels kom boken fram under den ifrigaste reaktionen mot kvinnofrågan; därför blef *Sommarsagan* i grund missförstådd. När jag i en anmälan af densamma yttrade att 'framtiden måhända kommer att känneteckna vitterheten från senare hälften af vårt århundrade som litteraturen om och af kvinnan', blef äfven detta missförstådt som en orimlig förstoring af de kvinliga produktionernas *värde,* medan yttrandet endast innebar konstaterandet af att den viktigaste nya 'hufvudströmningen' inom litteraturen var det kvinliga elementets *framträdande,* kvinnornas bekännelser om sig själfva, männens nya syner på och konflikter med den modärna kvinnonaturen, med andra ord allt detta nya stoff, som genom skrifvandet af och om kvinnor blifvit en af århundradets mest kännetecknande litterära egendomligheter. Och jag tillåter mig att här upprepa hvad jag då förgäfves påpekade, att intet af alla de ämnen, som med afseende å kvinnan sysselsatt eller kommer att sysselsätta den dikteriska intuitionen eller den psykologiska forskningen, har den betydelse, som ämnet för *En sommarsaga:* konflikten mellan den modärna kvinliga personlighetens kraf och äktenskapets. Det finnes intet område af människolifvet, som ej djupt beröres af denna konflikt, och dess lösning är ett af de allvarligaste problem mänskligheten har att arbeta med.»

* * *

A. Ch. Leffler hade ofta gjort kortare utländska resor, men den första egentliga studieresan ägde rum ganska sent. Hon besökte sedermera under längre eller kortare tid Tyskland, England, Frankrike, Italien. Det var i sistnämnda land hon gjorde bekantskap med

den man, för hvars skull hon, tvifvelsutan ej utan smärta och inre strider, bröt med sina forna förhållanden, och utbytte sitt hem i Sverige mot ett under söderns himmel. År 1890 ingick Anne Charlotte Leffler i Rom äktenskap med hertigen af Cajanello. Med undantag af somrarna, då hon besökte Sverige, vistades hon till sin död, som inträffade den 21 oktober förlidet år, i Neapel, där hon med sin make bildat ett hem, hvarest många af stadens framstående litterära personer gärna samlades.

Ehuru skiljd från det gamla hemlandet genom ett långt afstånd och förändrade lifsförhållanden, hade hon dock ej brutit alla de band som höllo henne fast därvid. Hon fortfor att dikta på svenska och om svenska förhållanden, ehuru tyvärr det stora verk, på hvilket hon under de sista åren koncentrerade hela sin diktarförmåga, blef ofullbordadt. Själf skrifver hon ännu den 16 okt., således en knapp vecka innan hon dog, om detta arbete, som skulle bära titeln *Trång horisont:*

»Jag skrifver nu med lycklig fart på *Trång horisont.* Den förefaller mig att bli ett betydelsefullt arbete af en mogen och världserfaren författarinna, som icke längre kämpar för någon som helst tendens, utan helt enkelt vill skildra lifvet så bredt, så opartiskt och så allmänmänskligt som möjligt. Alla sidor af förhållanden människor emellan — d. v. s. af de mest allmänt mänskliga förhållanden — komma med här. Förhållanden — flera olika — mellan föräldrar och barn, mellan makar, unga och gamla, mellan älskande, mellan syskon, mellan sonhustrur, mågar, svågrar, mellan vänner och väninnor, mellan barnbarn och far- och morföräldrar, allt detta belyst med sympati och medkänsla utan spår af bitterhet, med en godmodig välvilja för alla figurerna — ja, kort sagdt, en på bred basis hvilande, stort mänsklig bok skall det bli, som man både skall gråta och skratta åt. Den växer inom mig med jättesteg och materialet är ofantligt rikt.»

* * *

Man har om Anne Charlotte Leffler sagt, att, älskad maka och moder till en liten son, hon nu i sin egen tanke uppnått högsta måttet af jordisk lycka. Att då såsom hon ryckas bort just när lifvet ler som fullast, kan väl synas tragiskt, men hur oändligt mycket afundsvärdare är ej en sådan lott mot den att öfverlefva lyckan och sig själf. Detta öde blef Anne Charlotte Leffler besparadt och det är därför hon ända in till döden kan kallas ett lyckans skötebarn.

Stenkumlet.

Ur en medeltidshistoria af *Selma Lagerlöf.*

Det var vid den tid, då ljungen stod röd.

Öfver sandmon växte den i täta tufvor. Från låga, trädlika stammar höjde sig tätt sittande, gröna grenar med barrhårda, härdiga blad och små, sent vissnande blommor. Dessa tycktes ej vara gjorda af vanlig, saftrik blomsterväfnad, utan af torra och hårda fjäll. De voro mycket oansenliga till storlek och form, ej heller var det stort bevändt med deras lukt. Barn af de öppna vidderna, som de voro, hade de ej blifvit utvecklade i den vindfria luft, hvarest liljorna utspänna sina kalkblads djärfva linier, eller i den rika jordmån, hvarur rosorna hemta näring för sina svällande kronor. Det, som gjorde dem till blommor, var egentligen färgen, ty lysande röda voro de. Det färgalstrande solskenet hade de haft nog af. De voro inga bleka källarväxter, inga skuggkära innesittare. Det låg hälsans välsignade munterhet och styrka öfver hela den stora, blomstrande mon.

Ljungen klädde det fattiga fältet med sin röda mantel ända upp mot skogsbrynet. Där reste sig på en svagt uppskjutande bergås några uråldriga, halft sammanstörtade stenkummel, och hur nära än ljungen sökte att smyga sig intill dessa, funnos dock där uppe refvor i dess väfnad, genom hvilka framskymtade stora flata hällar, flikar af bergets egna, skrofliga skinn. Under det största af kumlen hvilade en gammal kung, Dårskild kallad. Under de andra slumrade de af hans kämpar, som fallit, då det stora slaget stod där på mon. Nu hade de legat där så länge, att dödens fruktan och vördnad vikit ifrån deras grafvar. Vägen gick fram mellan deras hviloställen. Den nattliga vandraren tänkte aldrig på att se till huruvida dimomsvepta skepnader vid midnattstid sutto på kumlens topp, i tyst längtan stirrande mot stjärnorna.

* * *

Det var en glittrande morgon, daggfrisk och solvarm.

Skytten, som varit ute på jakt alltsedan dagningen, hade kastat sig ned i ljungen bakom kung Dårskilds hög.

Han låg på rygg och sof. Hatten hade han neddragit öfver ögonen och jaktpåsen af skinn, ur hvilken harens långa öron och orrens

krokiga stjärtfjädrar stucko fram, låg under hans hufvud. Bågen och pilarna hade han bredvid sig.

Fram ur skogen kom en flicka gående med matknytet på armen. Då hon trädde ut på de flata hällarna mellan kumlen, tänkte hon på, hvilken god dansplats detta kunde vara. Hon fick en innerlig lust att pröfva den. Hon satte ned knytet i ljungen och började dansa helt ensam. Ingen vetskap hade hon om att en man låg och sof bakom kungshögen.

Skytten sof alltjämt. Brinnande röd stod ljungen mot den skarpt högblåa himmelen. Myrlejonet hade uppkastat sin håla tätt bredvid den sofvande. Däri låg ett stycke kattguld och gnistrade som om det velat sätta eld på alla sandmons gamla stubbar. Ofvanför skyttens hufvud utbredde sig orrfjädrarna som en plym och deras metallfärger skiftade från djup purpur till stålblått. På den oskuggade delen af hans ansikte glödde brännande solsken. Men han öppnade ej ögonen för att skåda förmiddagsglansen.

Emellertid fortsatte flickan att dansa och svängde om så ifrigt, att den svartnade mossjorden, samlad i hällarnas ojämnheter, rök om henne. En gammal torr fururot, blank och grå af ålder, låg uppryckt inne bland ljungen. Den fattade hon i de styfnade tågorna och svängde om med den. Spånor foro ut ur det multnande träet. Tusenfotingar och tvestjärtar, som haft bo i springorna, kastade sig hufvudyra ut i den ljusfyllda luften och borrade sig ned bland ljungrötterna.

Då de svingande kjortlarna snuddade vid ljungen, fladdrade därur upp skaror af små, grå fjärilar. Dessa, som hade vingarnas undersida hvit och silfverglänsande, hvirflade upp som torra löf för en stormil. De syntes då helt hvita, och det var som om det röda ljunghafvet stänkte upp hvitt skum. Fjärilarna höllo sig en kort stund uppe i luften. Deras sköra vingar dallrade så häftigt, att färgstoft lossnade och föll som tunnt silfverhvitt fjun ned i ljungen. Då var det, som om luften genomfarits af ett solbestråladt duggregn.

Rundt om i ljungen sutto gräshoppor och gnedo bakbenen mot vingarna, så att det klingade som harpsträngar. De höllo god takt och voro så samspelta, att en hvar, som gick öfver mon, trodde sig höra samma gräshoppa under hela vandringen, fast han än hade henne till höger, än till venster, än före, än efter. Men hon, som dansade var ej nöjd med deras spel, utan började om en liten stund att själf tralla takten till en danslek. Hennes röst var gäll och sträf. Detta sjungande väckte skytten. Han vände sig på sida, höjde sig på armbågen och såg öfver kumlet bort till henne, som dansade.

Han hade drömt, att haren, som han nyss dödat. sprungit ut ur väskan och tagit hans egna pilar för att skjuta på honom. Han såg nu bort till flickan, halfvaken, yr af drömmar, med hufvudet brinnande efter sömnen i solskenet.

Hon var storväxt och groflemmad, ej fager i anletet, ej lätt i dansen, ej taktfast i sången. Hon hade tunga kinder, tjocka läppar och platt näsa. Hon var mycket röd på kinderna, mycket mörk i håret, yppig i växten, kraftig i rörelsen. Hennes kläder voro torftiga, men bjärta. Röda border kantade den randade kjorteln och brokiga ullgarnssnodder följde lifvets sömmar. Andra unga tärnor likna rosor och liljor, men hon var som ljungen, stark, munter och lysande.

Med glädje såg skytten den stora, granna kvinnan dansa på den röda heden midt ibland spelande gräshoppor och fladdrande fjärilar. Han skrattade, medan han såg på henne, så att munnen drogs upp mot öronen. Men så fick hon plötsligen syn på honom och blef stående orörlig.

»Du menar väl jag är tokig», var det första hon kom sig för att säga. På samma gång undrade hon på hur hon skulle få honom till att tiga med hvad han sett. Hon ville ej höra förtäljas nere i bygden, att hon dansat med en fururot.

Han var en ordfattig man. Inte en stafvelse fick han öfver läpparna. Han var så blyg, att han ej visste bättre att göra än att fly, fastän han gärna velat stanna. Hasteligen fick han hatten på hufvudet ock skinnväskan på ryggen. Sedan lopp han bort mellan ljungtufvorna.

Hon ryckte till sig matknytet och sprang efter. Han var liten, stel i sina rörelser och synbarligen af ringa krafter. Hon hann honom snart och slog hatten af honom för att förmå honom att stanna. Egentligen hade han mest lust att blifva stående, men han var yr af blyghet och flydde med än större fart. Hon sprang efter och började rycka i skinnväskan. Då måste han stanna för att försvara denna. Hon anföll honom med all makt. De brottades, och hon lade omkull honom. »Nu talar han ej om detta äfventyret för någon», tänkte hon och var glad.

I detsamma blef hon dock helt rädd, ty han, som låg på marken, tycktes alldeles blekna bort, och ögonstenarna vändes inåt hufvudet. Det var dock ej så, att han var skadad eller sårad. Det var sinnesrörelsen han ej tålt. Aldrig förr hade så stridiga och starka känslor rört sig inom denne enslige skogsbo. Han var glad öfver flickan och

ond och blyg och ändå stolt öfver att hon var så stark. Han blef alldeles hufvudyr af det.

Den stora starka ungmön lade armen om hans rygg och reste upp honom. Hon bröt ljung och piskade hans ansigte med de styfva kvistarna tills blodet kom i rörelse. Då hans små ögon åter vände sig mot dagsljuset, lyste de af nöje vid att se henne. Alltjemt teg han, men handen, som hon lagt om hans lif, drog han fram och smekte den.

Han var ett barn af svält och tidiga mödor. Torr och gulblek, köttlös och blodfattig var han. Hon kände sig rörd af att han var så försagd, han, som dock syntes vara bortemot trettitalet. Hon tänkte, att han måtte lefva alldeles ensam inne i skogen, eftersom han var så ömklig och så illa klädd. Ingen månde han äga, som såge om honom, ingen mor eller syster eller käresta.

* * *

Den stora barmhärtiga skogen utbredde sig öfver obygden. Döljande och skyddande upptog den i sitt sköte allt, som sökte dess hjälp. Med höga stammar stod den vakt kring björnens ide, och i täta buskars gröna skymning inrymde den småfåglarnas äggfyllda bon.

På denna tid, då folket ännu höll trälar, rymde många af dessa till skogen och funno skydd bakom dess gröna murar. Där lefde de i ett stort fängelse, som de ej vågade lämna. Skogen höll dessa sina fångar i sträng tukt. Den tvang de slöe till omtanke och uppfostrade de i träldomen förfallne till ordning och ärlighet. Endast den flitiga gaf den nåden att lefva.

De båda, som möttes på heden, voro ättlingar af sådana skogens fångar. De gingo ofta ned till de bebygda odlade dalarna, ty de fruktade ej mer att återföras i den träldom, hvarur deras fäder flytt, men helst hade de sina vägar inne i skogsdunklet. Skyttens namn var Tönne. Hans egentliga yrke var att utföra rödjningsarbeten, men han förstod sig ock på andra ting. Han samlade töre, kokade tjära, torkade fnöske och gick ofta på jakt. Hon, som dansade, hette Jofrid. Hennes fader var kolare. Hon band kvastar, plockade enbär och bryggde öl af den hvitblommiga porsen. De voro båda mycket fattiga.

Förut hade de aldrig mötts i den stora skogen, men nu tyckte de, att alla skogens vägar slingrade sig till ett nät, i hvilket de lupo fram och åter och omöjligen kunde undgå hvarandra. Aldrig visste de nu välja en stig, på hvilken de ej möttes.

Tönne hade en gång haft en stor sorg. Han hade länge bott med sin mor i en usel rishydda, men så snart han blef vuxen, fattade han den planen att bygga henne en varm stuga. Under alla fristunder gick han ut på skogshygge, fällde timmerträd och högg dem i afpassade stycken. Sedan gömde han det hopade timret under mossa och kvistar i de mörkaste klyftor. Det var hans mening, att hans mor ej skulle veta något af allt detta arbete, förrän han var färdig att resa stugan. Men hans mor dog, innan han fått visa henne, hvad han samlat, innan han hunnit att säga henne hvad han velat göra. Han, som hade arbetat med samma nit, som David, Israels kung, då han samlade skatter för Guds tempel, sörjde öfvermåttan bittert häröfver. Han förlorade all lust för nybygget. För honom var riskojan god nog, fast föga bättre än ett djur i sin håla hade han det i sitt hem.

Då nu han, som hittills alltid smugit omkring ensam, fick lust att söka Jofrids sällskap, betydde detta helt visst, att han gärna velat hafva henne till käresta och brud. Jofrid väntade ock dagligen, att han skulle tala vid hennes far eller vid henne själf om saken. Men Tönne var ej i stånd härtill. Det märktes på honom, att han var af trälaätt. Tankarna, som funnos i hans hufvud, rörde sig långsamt som solen, då hon färdas öfver himlen. Och svårare var det för honom att forma dessa tankar till sammanhängande tal än för en smed att smida ett armband af rullande sandkorn.

En dag förde Tönne Jofrid hän till en af de klyftor, hvarest han hade dolt sitt timmer. Han ref undan grenarna och mossan och visade henne de afhuggna stockarna. »Mor skulle haft det», sade han.

Han såg förväntningsfull på Jofrid. »Detta skulle hafva blifvit mors stuga», upprepade han. Märkvärdigt sen var denna ungmö att fatta en ungersvens tankar. Då han visade henne mors stockar, så borde hon väl förstå, men hon förstod ej.

Då beslöt han att än ytterligare förklara sin mening Ett par dagar efteråt började han släpa upp dessa stockar till platsen mellan kumlen, där han första gången sett Jofrid. Hon kom som vanligt vägen fram och såg honom arbeta. Dock gick hon vidare, utan att säga något. Sedan de blifvit vänner, hade hon ofta gifvit honom ett godt handtag, men med detta tunga arbete tycktes hon ej vilja hjälpa honom. Tönne tyckte dock, att hon bort kunna förstå, att det nu var hennes stuga som han ämnade timra.

Hon förstod det fullväl, men hon hade ingen lust att skänka

bort sig åt en sådan man som Tönne. Hon ville hafva en stark, frisk man. Det tycktes henne bli dålig utkomst att gifta sig med en, som var svag och klent begåfvad. Dock var det mycket, som drog henne till den tyste, blyge mannen. Tänk dock, att han sträfvat så mycket för att glädja sin mor och ej fått njuta lyckan att bli färdig i tid. Hon kunde vilja gråta för hans skull. Och nu bygde han stugan just där han sett henne dansa. Det fanns ett godt hjärtelag hos honom. Och detta lockade henne och fäste hennes tankar vid honom, men hon ville alls icke gifta sig med honom.

Hvarje dag gick hon öfver ljungfältet och såg stugan resa sig, fattig och fönsterlös, med solsken insilande mellan otäta väggar. Tönnes arbete gick öfvermåttan fort, men ej med omsorg. Hans timmer var ej kanthugget, knappast barkadt. I golfvet lade han in klufna ungträd. Det blef mycket ojämnt och sviktande. Ljungen, som stod och blommade därunder, ty ett år var gånget, sedan den dagen Tönne legat och sofvit bakom kung Dårskilds hög, stack upp förvägna röda klasar genom springorna, och myrorna vandrade opåtalt ut och in, granskande detta bräckliga människoverk.

Hvart Jofrid än styrde stegen under dessa dagar, stod den tanken för henne, att där byggdes en stuga åt henne. Det reddes ett eget hem åt henne däruppe på ljungmon. Och hon visste, att om hon ej ville stiga in där som husmor, så skulle björn eller räf få bo där. Ty så mycket kände hon Tönne, att hon förstod, att om han nu åter fann sig hafva arbetat förgäfves, så skulle han stanna i sin rishydda. Han skulle gråta den stackaren, då han fick höra att hon ej ville bo där. Det skulle bli en ny sorg för honom, lika stor, som då hans mor dog. Men han fick väl skylla sig själf, då han ej frågade henne i tid.

Hon tyckte sig ge honom tecken nog därmed att hon ej hjälpte honom med stugan. Därtill hade hon dock god lust. Hvarje gång hon såg mjuk hvitmossa, ville hon plocka den för att drifva in i de gistna väggarna. Hon var sinnad att hjälpa Tönne vid murandet af spiseln. Såsom han förfor därvid, skulle all röken samlas i stugan. Men det var detsamma hur där blef. Där skulle ingen mat koka, ingen brygd sjuda. Ledt var det dock, att den stugan aldrig ville gå henne ur tankarne.

Tönne arbetade, glödande ifrig, viss att Jofrid skulle förstå meningen endast stugan blef färdig. Han undrade ej mycket på henne. Han hade nog att göra med att hugga och timra. Tiden gick raskt för honom.

*

En eftermiddag, då Jofrid kom gående öfver mon, såg hon, att där var kommen dörr för stugan och stenhäll för tröskeln. Då förstod hon, att allt nu måtte vara färdigt och blef mycket upprörd. Tönne hade täckt taket med blommande ljung, och hon greps af en stark längtan att träda in under detta röda tak. Han var ej själf vid nybygget, och hon beslöt sig för att gå in. Den stugan var ju timrad för henne. Den var hennes hem. Det stod ej till att motstå lusten att se den.

Därinne var mer hugnesamt än hon väntat. Enris var strödt öfver golfvet. Frisk doft af barr och kåda härskade där. Solstrålar, som spelade in genom luckor och springor, drogo ljusband genom luften. Det såg ut, som om hon varit väntad: i väggspringorna voro gröna kvistar instuckna, och i spiseln stod en nyhuggen gran. Tönne hade ej flyttat dit sitt gamla husgeråd. Där funnos blott ett nytt bord och en bänk, öfver hvilken en älghud var kastad.

Så snart Jofrid kommit öfver tröskeln, kände hon ett hems glada trefnad omge sig. Hon var tillfreds och lugn, medan hon stod där, men att gå därifrån syntes henne svårt som att gå bort och tjäna hos främmande. Det var så, att Jofrid nedlagt mycken flit på att skaffa sig ett slags hemgift. Hon hade med konstfärdiga händer väft bonader sådana som tarfvas för att pryda ett rum, och dessa ville hon sätta upp i sitt eget hem, då hon fick något. Nu undrade hon hur dessa dukar skulle passa härinne mot dessa hvita väggar. Hon skulle gärna vilja pröfva dem i denna nya stuga.

Hon begaf sig raskt hemåt, hemtade sin väfrulle och började att uppe under taket häkta fast de färgrika tygstyckena. Hon slog upp dörr och luckor, så att den stora kvällsolen lyste på henne och hennes arbete. Hon rörde sig ifrigt i stugan, brådskande, munter, trallande på en kämpavisa. Hjärtligt nöjd var hon. Det blef grannt därinne. De väfda rosorna och stjärnorna lyste som aldrig förr.

Medan hon arbetade, höll hon god utkik utåt ljungmon och grafställena, ty det förekom henne, som om Tönne äfven nu skulle kunna ligga dold bakom ett af kumlen och skratta åt henne. Kungahögen låg midt för dörren, och bakom den såg hon just solen sjunka. Gång på gång såg hon dit. Hon var helt viss om, att någon satt där och betraktade henne

Just då solen var så djupt nere, att blott några blodröda strålar silade fram öfver stenröset, såg hon hvem det hvar som betraktade henne. Hela kumlet var ej mer ett kummel utan en stor, gammal kämpe, som satt där ärrig och grånad och stirrade på henne. Rundt

om hans hufvud bildade solstrålarna en krona, och hans röda mantel var så vid, att den utbredde sig öfver hela mon. Hans hufvud var stort och tungt, anletet grått som sten. Hans kläder och vapen voro ock stenfärgade och härmade så noga stenarnas skiftningar och lafklädnad, att man måste se väl efter för att märka, att detta var en kämpe och ej en stenhög. Det var som med dessa larver, hvilka likna trädgrenar. Man kan gå dem förbi tjugu gånger, innan man märker att det är en mjuk djurkropp man tagit för att vara hårdt träd.

Men Jofrid kunde ej längre taga fel på att det var den gamle kung Dårskild själf, som satt där. Hon stod i dörren, höll handen skuggande öfver ögonen och såg alldeles rätt in i hans stenansikte. Han hade mycket små sneda ögon under sin hvalfhöga panna, bred näsa och ett stridt skägg. Och han lefde denne stenmannen. Han blinkade och log mot henne. Rädd blef hon, och hvad som mest förfärade henne, var hans tjocka, muskelstyfva armar och håriga händer. Ju längre hon såg på honom, ju bredare blef hans löje, och han lyfte en af de skeppundstunga armarna för att vinka henne till sig. Då gaf Jofrid sig på flykt hemöfver.

* * *

Men då Tönne kom hem och fann stugan klädd med stjärnströdda bonader, fick han så stort mod, att han sände sin böneman till Jofrids fader. Denne sporde Jofrid om hennes mening, och hon gaf sitt samtycke. Hon var mycket nöjd med den vändning saken tagit, om hon än skänkte bort sin hand halft tvingad. Hon kunde ej säga nej till den man, till hvars stuga hon redan burit sin hemgift. Dock såg hon först efter, att gamla kung Dårskild åter blifvit till ett stenkummel.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Förslag till nytt vigselformulär.

På 1888 års kyrkomöte tillsattes en komité för att revidera kyrkans handbok. Detta arbete är nu fullbordadt. *Förslag till reviderad handbok för svenska kyrkan* föreligger i

tryck, öfver 200 sidor starkt. Förslaget har insändts till rikets alla konsistorier för att de må uttala sitt omdöme om detsamma. Dessa omdömen hafva ingått till Ecklesiastikdepartementet och äro där tillgängliga för den som intresserar sig för hvad man har att vänta från prästerskapet med afseende på det vidlyftiga förslagets till- eller afstyrkande.

För oss kvinnor fäster sig intresset hufvudsakligast vid *vigselformuläret.* Redan 1873 var en ändring af detta ifrågasatt och Tidskrift för Hemmet yttrade sig då tillika med den större tidningspressen kraftigt emot densamma. Nu kommer frågan tillbaka och detta i skärpt form.

Äfven Dagny skall, med allt det allvar den viktiga saken kräfver, upptaga och söka belysa densamma. Till en början meddelas här till läsarens jämförelse och begrundning, det nya ändringsförslaget, satt i bredd med det nuvarande, hvilket varit i bruk inom kyrkan allt sedan 1811, således i snart ett sekel.

Vigselformuläret

enligt dess nuvarande lydelse:

Äktenskapet är af Gud själf stiftadt till samhällens bestånd och till förenade makars inbördes hjälp, att lätta lifvets mödor, mildra mötande bekymmer och igenom en sorgfällig uppfostran bereda efterkommandes sällhet. Denna stiftelse är helig: heliga dess förbindelser, heliga dess ändamål. Mannens plikt är att älska och ära sin hustru och genom förstånd och välvilja mer och mer söka vinna hennes förtroende. Så bör ock hustrun med kärlek och tillgifvenhet möta sin man, ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus och så skicka sig, att hon må täckas den make, hvilken hon gifven är till hjälp. Man och hustru böra det väl besinna, att de ingått i det stånd, där deras gemensamma sällhet

enligt det nya ändringsförslaget:

Äktenskapet är af Gud själf instiftadt, då han i begynnelsen skapade man och kvinna och välsignade dem, att de såsom äkta makar skola lefva tillsammans till inbördes hjälp och till vårt släktes förökelse och uppfostran. Helig är därför denna stiftelse, och äkta makar böra väl besinna, att i deras äktenskap Guds välsignelse och sannskyldig lycka bero därpå, att de, under obrottslig trohet mot hvarandra samt inbördes kärlek, allt mer söka uppbygga sitt hem till en Herrans boning, där han varder känd och ärad och där medlemmar uppfostras för hans himmelska rike. Fördenskull ligger det vikt uppå att bedja Gud om en sådan maka, som lefver i Jesu Kristi tro och med ett hjärta helgadt af hans

fordrar, att de å ömse sidor obrottsligen hålla deras äktenskapsförbund, genom en sorgfällig uppmärksamhet på sig själfva och sina plikter söka att förtjäna hvarandras aktning och kärlek, samt städse förelysa hvarandra i en sann gudsfruktan. Ty ligger det makt uppå att bedja Gud om en sådan maka, hvilkens hjärta, öppet för sanning och dygd, känner sina plikter och sällheten i deras utöfning. Då begynnes och fortsättes äktenskapet efter Guds vilja. Då främjas genom denna förening den högsta lycksalighet på jorden. Därtill vi ock öfver detta brudpar bedje den Allsmäktige om nåd och välsignelse!

ande, vill redligt vandra på Guds budords väg. Hvarest äktenskapet så begynnes och fortsättes efter Guds vilja, där varder åt makarne beskärd en sällhet, som outsägligt förljufvar lifvets mödor och mildrar dess lidanden. Där varder dem ock gifvet att kunna befordra hvarandras eviga väl. Härtill förläne Gud, vår himmelske fader, också detta brudpar sin nåd och välsignelse!

Ändringsförslaget afviker för öfrigt i följande punkter från det nu brukliga.

Sedan brudgummen satt ringen på brudens finger, säger prästen ej som nu är brukligt: »I Guds faders och sonens och den helige andes namn», utan:

Gifven hvarandra högra handen, hvarpå han lägger sin högra hand på de sammanfogade händerna och uttalar Guds välsignelse öfver det ingångna äktenskapsförbundet. Ordalaget här detsamma som i det gängse vigselformuläret.

Efter Fader vår säger prästen

enligt *det gamla* formuläret:

Att äktenskapet är ett heligt förbund, som efter godtycke ej af människor kan upplösas, lärer oss vår frälsare i Matthei evangelium 19 kap. 3—6 verserna.

enligt *det nya:*

Då I nu i den treeniga Gudens namn hafven ingått i det heliga äkta ståndet, så hören hvad Guds ord därom säger. Så lärer oss vår frälsare i evangelisten Matthei 19 kap.

Bibelcitatet är här bibehållet med ett undantag, att till det gamla formulärets vackra ord *de tu skola varda ett,* bifogats det gammaltestamentliga *ett kött.*

Slutligen hafva komiterade tillagt ett helt nytt stycke, nämligen aposteln Paulus förmaning i det 5 kap. v. 22, 23 25 af brefvet till Efesierna:

I hustrur, våren edra män, likasom Herren, undergifna, ty en man är sin hustrus hufvud, såsom ock Kristus är församlingens hufvud. I män, älsken edra hustrur, såsom ock Kristus har älskat församlingen och utgifvit sig själf för henne.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Bland adresserna till fru Collett med anledning af hennes jubileum den 23 jan., förekom äfven följande från Fredrika-Bremer-Förbundet, författad och undertecknad af fru S. L—d Adlersparre:

»Då talrika vänner af den ädla åldringen och hennes sak samlats att bringa henne sin gärd af beundran, kärlek och tacksamhet, må genom jubelsångens klang och hyllningstalens rytmiska tonfall ljuda också de svenska kvinnornas enkla men hjärtliga hälsning och tack».

Ett studiestipendium för kvinnor å 120 kr., hvilket utgår från enskild donation, har af Fredrika-Bremer-Förbundet bland 15 sökande tilldelats fröken Marie Louise Gagner. Fröken G. genomgår f. n. 4:e årskursen af högre lärarinneseminariet.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *Kvinliga skolråds- och fattigvårdsledamöter.* Vid decemberstämman i Löts församling i Upland valdes fröken Maria Tamm å Fånö till ledamot i fattigvårdsstyrelsen. Valet var enhälligt.

Till ledamot i skolrådsstyrelse ha följande kvinnor blifvit utsedda.

Fröken Anna v. Homeyer å Igelsta inom Östertelje församling, skolföreståndarinnan Anna Rönström i Lunds stadsförsamling, fröken Hilma Hildebrand i Köpings församling på Öland samt till suppleant i skolrådsstyrelsen i Wästanfors, Vestmanland, lärarinnan Wilhelmina Nylund.

Arbetet för den svenska kvinnans deltagande i Chicagoutställningen nalkas nu sin fullbordan. Ordnandet af det vidlyftiga materialet af statistiska uppgifter pågår med all ifver och torde med det snaraste vara afslutadt. Före inpackningen af de mångehanda föremålen af kvinlig konst, industri och slöjd exponeras desamma på en utställning, anordnad i förening med Svenska slöjdföreningen i Konstföreningens lokal. Som denna utställning just nu pågår, måste vi till ett kommande häfte uppskjuta redogörelsen för densamma.

Treklassiga läroverks ombildning till samskola föreslås i likhet med i fjol af ecklesiastikministern i statsverkspropositionen till innevarande riksdag. Förslaget afviker dock i flere punkter från det af regeringen i fjol framstälda. Vi återkomma framdeles till en närmare redogörelse för frågan.

Giftoman och giftomannarätt. Hr *Zotterman* har väckt motion om borttagandet af alla stadganden om giftoman och giftomannarätt.

Göteborgs barnmorskesällskap firade den 9 jan. sin årsfest i Arbetareföreningens lokal. Under aftonens lopp aftäcktes ett till sällskapet skänkt vackert porträtt af sällskapets stiftarinna, fru Johanna Mariana Hedén, den kraftiga och energiska kvinnan, hvilken med skäl äran tillkommer, att i väsentlig mån hafva bidragit till barnmorskeyrkets höjande i vårt land.

* * *

Danmark. *Omorganisation af Dansk Kvindesamfund.* Såsom vi redan i Dagny omnämnt blef på ett möte i Odense i somras beslut fattadt att omorganisera det, hufvudsakligen i Köpenhamn verkande, danske kvindesamfundet till en kvinnoförening omfattande hela landet. Med den 1 januari detta år har den ombildade föreningen trädt i kraft. I spetsen för densamma står en gemensam styrelse bestående af 7 medlemmar, som väljas på ett årligt möte af delegerade från alla landets kretsar. Det första allmänna mötet kommer att hållas i sommar i Aarhus. Intill dess handhafves föreningens angelägenheter af en interimstyrelse af 7 medlemmar, hvaraf två från Köpenhamn.

Utom den köpenhamnska afdelningen — som numera är reducerad till en kretsafdelning liksom alla de öfriga — finnas hittills 8 lokalkretsar i landsorten. Hvarest tyngdpunkten för Dansk Kvindesamfunds verksamhet skall förläggas, om i hufvudstaden eller någonstädes i landsorten, är ännu oafgjordt.

* * *

Finland. *"Unionen", kvinnosaksförbund i Finland,* är namnet på en ny förening, som i oktober förlidet år konstituerade sig i Helsingfors, med ändamål »att genom samarbete af män och kvinnor verka för förbättrandet af kvinnans uppfostran, utvidgande af hennes arbetsområden och höjande af hennes ställning i hemmet och det medborgerliga lifvet.» Ordförande i förbundet är fröken *Lucina Hagman,* vice ordf. *professor Tudeer,* sekreterare fröken *H. Westermark.* Vi hoppas framdeles blifva i tillfälle att lämna en närmare redogörelse för det unga förbundets arbetsplan och syften.

Finsk kvinnoförening fortsätter alltjemt sin vidtomfattande verksamhet under samma nitiska ledare som förut. Efter hvad »Hemmet och samhället» meddelar, har föreningen nyligen bildat en »Hemstudiekomité», efter samma mönster som Fredrika-Bremer-Förbundets. Till julen har bokkomitén utsändt en förteckning på böcker lämpliga för barn och ungdom.

* * *

Tyskland. *Ett kvinligt gymnasium* har föreningen Frauenbildungs-Reform i Weimar efter mångåriga bemödanden lyckats få till stånd i nämnda stad.

* * *

Österrike. *En kvinnosaksförening* har bildats i Österrike. Enligt österrikiska lagen får icke någon förening existera utan regeringens sanktion. Efter många svårigheter hafva stiftarna af den nämnda föreningen lyckats erhålla sanktion, och hölls den 21 jannari dess första möte i Wien.

Rättelser.

I innehållsförteckningen öfver Dagnys årgång för 1892 har den till tidskriftens prenumeranter som bilaga utdelade broschyren *Tjugufemårsminnen* och *Framtidstankar af Onämnd* blifvit utelämnad, hvilket misstag härmed rättas.

I fröken Ellen Fries artikel, *Kvinnan och försvaret,* Dagnys 8:de häfte, 1892, förekommer ett vilseledande tryckfel. Sid. 238 6:te raden nedifrån står: »*en petition undertecknad af mer än 1,000 kvinnor*» — läs: »en petition undertecknad af mer än *10,000 kvinnor*».

Anmälan.

Dagny, *som under år 1893 fortfarande kommer att verka för* ***Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende",*** *anmäler härmed sin 8:de årgång. På samma gång tidskriften i främsta rummet vill sträfva att fullfölja detta sitt program, skall densamma därjämte allt framgent följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m.*

Dagny *redigeras under år 1893 af fröken* **Lotten Dahlgren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktions-komité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru* **S. L—d Adlersparre** *kommer fortfarande att deltaga i komiténs arbete.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.
För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.

1893. 2:a häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

*

Fru Camilla Collett og festen for hende paa hendes 80-aarige födselsedag den 23 Jan. 1893.

(Brev fra Kristiania til Dagny.)

I aaret 1840 skrev Henrik Wergeland til digterinden Fredrika Bremer: »— — — politisk energi er abgeschmacht hos en kvinde og noget productivt geni har endnu ikke vist sig inden könnet hos os — — —»

Lidet anede han dengang at hans egen söster, Camilla, skulde blive dette produktive geni — og paa en maade mere mærkelig inden könnet end Henrik Wergeland blandt mænd. Thi efter Henrik Wergeland kom Björnson og Ibsen, men efter Camilla Collett er endnu ingen norsk forfatterinde kommen, som kan maales med, endsige overgaa hende. Hun rager endnu op over alle andre som det eneste store træ i skoven.*)

Ligesom Fredrika Bremer havde fru Collett allerede et anseet navn i literaturen — skjönt anonym — da hun tog op kvindernes sag som sit bevidste og udtalte maal.

Vistnok er hendes hele forfatterskab en *klage*, en veltalende, dybtfölt, gribende klage over kvindernes kaar, men i hendes förste, rent literære og esthetiske værker, er tendentsen neppe bevidst; de er kun et sterkt udtryk for en sterk personlig fölelse, de gaar ikke udenfor privatlivets enemærker, de holder sig til familjeliv og selskabsliv og henter sine dybe farver og sine gribende toner fra mislighederne i forholdet mellem mand og kvinde. Men ved det sterke indtryk hendes böger gjorde, præget som de er i en form, hvor magt er parret med gratie, humor med dyb fölelse — banede de veien for mere. Ikke en, men mange gange har vi hört mænd sige: Jeg kom til at se anderledes paa mine söstre, efter at jeg havde læst Amtmandens Döttre. — Ikke mindst gjorde denne virkning sig gjældende paa forfatterinden selv. Hendes dybe misfornöielse med sine egne og andre dannede damers kaar inden privatlivet og den gjenklang, klagen vakte, udvi-

*) Fru Magdalene Thoresen tör vi norske ikke tilegne os, da hun er dansk.

dede hendes egen horisont, bragte hende til at skue ud over samfundet og kvindernes vilkaar der i det hele og til at lytte til röster ogsaa fra andre lag, og hendes forfatterskab blev mer og mer, fra den uvilkaarlige *klage*, som hendes egen og hendes »ulykkelige söstres» vilkaar havde afpresset hende, en bevidst *kamp* for kvindernes ret.

Baaret og beskyttet af det allerede grundfæstede literære ry, fandt ogsaa de polemiske skrifter læsere og den skjönne, fine form bidrog til at skaffe sandheder öre, som ellers vilde gaaet upaaagtede hen. Saaledes gik det til, at fru Collett, som ellers ved sin sociale stilling, sin fine og exklusive smag, sin trang til beundring, nærmest maatte synes henvist til at udöve sin indflydelse gjennem den höiere selskabelighed og paa de finest dannede kredse, at hun kom til at staa som den förste af kvindesagens forkjæmpere hos os, æret og hyldet af sagens anförere og tilhængere som den, der har »taget det förste og det tungeste tag» i kampen.

Foruden at være vor förste forfatterinde og senior for kvindesagens venner, har fru Collett havt ideen og givet stödet til dannelsen af *Læseforening for kvinder*, og hun har været et virksomt og gavnmildt medlem af *Foreningen til dyrenes beskyttelse.* — Kjærligheden til dyrene er et træk, som er betegnende for Henrik Wergelands söster og som ogsaa træder læseren sympathetisk imöde fra hendes skrifter.

Men fru Collett er ogsaa, foruden alt dette, hvad ogsaa blev fremhævet i de artikler, som bladene indeholdt til hendes ære, personlig en »historisk skikkelse». Hun er datter af Nikolai Wergeland, en af vor selvstændighedskamps mærkeligste mænd, fremragende som forfatter og et af de betydligste medlemmer af rigsforsamlingen paa Eidsvold. Hun er — som nævnt — söster af Henrik Wergeland, vor store digter, hvis navn nu af alle partier omfattes med en dyrkelse som en nationalhelgens — til begges biografi og forstaaelse har hun givet uvurderlige bidrag i *de lange Nætter.* — Hun er selv en af de faa gjenlevende fra en mærkelig brydningstid, som hun stod midt oppe i, og hvis rivninger saarede hende paa det föleligste, udgaaet som hun var fra den ene leir og med sine varmeste sympathier i den anden — hvilken hun ogsaa ved sit egteskab med den ansete forfatter og professor J. Collett kom til at tilhöre. Skjönt den behandler en anden tid og andre forhold, er stemningen og modsætningerne fra denne kampens tid levende gengivet i den fine lille novelle *Kongsgaard.*

Desuden — er vi komne saa vidt i »frigjörelse» at det ikke ogsaa for en nutidskvinde vilde være af vigtighed? — erindres og omtales fru Collett endnu for sin sjeldne skjönhed og for den rolle hun

spillede i selbskabslivet. Det er bekjendt nok at de gjælder hende, de linjer i Welhavens *Soiréebilleder:*

Der blev en stands i soiréen
Da *præstens datter* traadte ind
Og sladren som gik om til théen
Blev stum ved hendes lette trin.
Den fine alf paa sexten aar
Var fostret i de grönne dale,
Og i vor vinterlige dvale
Vi studsede ved hendes vaar.

o. s. v.

* * *

Intet under derfor, at indbydelsen til at feire fru Colletts 80-aarige födselsdag med en offentlig fest, fandt en enestaaende tilslutning, og at man ikke oppebiede aftenen og festen for at hædre hende. Alle morgenaviser bragte artikler om hende; gaver, telegrammer, blomster regnede ned over den ansede forfatterinde. Formiddagens hyldest kulminerede i et tog af kvinder — en i Norges hovedstad hidtil useet fremtoning — der sendte en deputation og gjennem fru Ullmann tolkede fru Collett sine fölelser.

Festen om aftenen blev holdt i *Studentersamfundet.* Dette lokale blev valgt, ikke mindst fordi fru Collett i sin tid har foræret samfundet Wergelands och Welhavens buster i marmor — festsalens smukkeste prydelser.

Festen havde tre hovedmomenter. Först fru Colletts vandring gjennem de tætpakkede værelser og indtrædelse i salen ved Henrik Ibsens arm til tonerne af Mendelssohns festmarsch. Fru Collett er endnu en fin og slank skikkelse med lette bevægelser; det fint meislede ansigt bærer spor af den fordums skjönhed. Hun bar sort flöiel og et hvidt turban med et smykke over panden, som klædte hende godt. Det var smukt at se Ibsen ved hendes side, prydet med alle sine ordner, godmodig bærende hendes store bouquet, og den hele aften elskværdig optaget af at holde lyset — figurlig talt — for aftenens heltinde, uden nogen fordring for sig selv. Den som faar alle fordringer opfyldte, behöver jo heller ingen at have. Efter dem fulgte den lange række af indbydere og hædersgjæster, herrer og damer parvis. Bland dem saaes mange dekorerede herrer af dem som har betydning i stat og kommune. Ibsen var den eneste forfatter blandt indbyderne, men han er jo ogsaa af dem som »gjælder for ti«. Af representa-

tive kvinder bemœrkedes: Fru Ragna Nielsen, *Kvindesagsforeningens* formand; fröken Gina Krog, *Kvindelig Stemmeretsforenings* formand; forfatterinden fru Aubert, formand for *Læseforeningen* for kvinder; forfatterinden Alvilde Prydtz; den anonyme, men vel kjendte og ansete forfatterinde af forskjellige brochurer om Ibsens og Björnsons programværker; Erika Nissen, malerinden Kitty Kjelland og flere. I fonden af salen er scenen. Her havde orkestret sin plads i baggrunden og her var af maleren Otto Sinding anbragt en meget virkungsfuld dekoration af flag og grönt med fru Colletts navnetræk og titlerne paa hendes værker paa et halvt optrukket tæppe, over og midt imellem Wergelands og Welhavens buster, som var stillet paa sokler, en paa hver sin side af theatret. Med denne baggrund var, foran theatret, dækket et siddende bord for fru Collett og Ibsen og nogle faa andre, mens der for de övrige gjæster var dækket lange buffet-borde paa langsiden af salen og desuden i den »lille sal». Trængslen var i begyndelsen ikke liden. Thi folk vilde ikke fordele sig og svarede ganske rolig paa alle opfordringer herom, at de var komne for at se fru Collett og Ibsen, og det syn vilde de ikke gaa glip af. Festkomiteen tröstede sig med, hvad en af dens medlemmer humoristisk bemærkede, at »trængsel tyder paa iver». Trængslen varede da heldigvis heller ikke længer end til at konstatere iveren. Siden fordelte publikum sig frivillig og der var plads nok.

Det andet og mest virkningsfulde moment var studenternes fakkeltog og sang. Det var et stolt og skjönt syn alle de rödflammende fakler, plantede i den hvide sne, mens sneen dryssede ned over dem, og fanerne og standarterne, som blev löftede höit og svingede under hurraraab, hvergang fru Collett og Ibsen viste sig ved vinduerne. I fakkeltoget bemærkedes mange af de mere fremragende kvindelige studenter. Menneskemassen paa gaden var saa tæt, at det var uraad at komme gjennem den. En deputation fra studenterne gik op til fru Collett, som modtog dem i vestibulen. Studentersamfundets formand sagde nogle smukke ord, hvorpaa fru Collett bevœget takkede og fra sangerne löd nu, saa det hörtes gjennem alle sale: »Norges bedste værn og fæste», en af Wergelands mest kjendte sange. Fru Collett blev saa bevæget, at de nærstaaende siden ikke kunde fortælle derom uden taarer. Saa spilte fru Nissen, som altid skjönt, som altid modtaget med jubel.

Det tredie moment var talerne, sangen og hilsnerne ved desserten. Talerne blev holdt fra theatret, hvad meget forhöiede deres virkning, baade for öie och öre. Hovedtaleren var *professor Dietrichson*,

som i höitstemde ord tolkede fru Colletts betydning. Hans tale, der var vel skikket baade til at glæde fru Collett og tiltale tilhörerne, slog meget an og blev modtaget med livlig applaus og ledsaget af fanfarer fra orkestret. En stemningsfuld sang af den bekjendte og yndede signatur *E. N.* og skrevet til en af de melodier, som Welhaven mest har benyttet, blev derpaa omdelt og sunget unisont af publikum. Den anden tale holdtes af fru *Ragna Nielsen* som kvindernes og kvindesagens representant. Det er hos os sjælden at en dame optræder offentlig som taler, det indbyder endnu til kritik. Men fru Nielsen har en smuk personlighed, en fin fremtræden, en klar og udtryksfuld diktion, megen varme i foredraget og en smuk sprogform. Alt dette nedslaar modstanden og vinder tilhörerne, saa kritiken forstummer og blir sympathi. Det var da ogsaa tilfældet denne gang. Af hensyn til fru Colletts kræfter skulde der kun være to taler. Af telegrammer — hvoriblandt rygtet fortalte om et morsomt fra Alexander Kjelland — blev ingen oplæst. En hilsen fra Fredrika-Bremer-Forbundet ved friherrinnan Adlersparre, overbragt og oplæst af professor Dietrichson vakte megen anklang og blev stærkt applauderet. En hilsen fra dyrene vakte megen moro og jubel.

Fru Collett er fra en tid hvor det socialt var ligesaa umuligt, som det religiöst var forbudt for kvinder, at »tale i forsamlinger». Med fin takt holdt fru Collett sig ogsaa denne aften i »de stummes leir». Hun lad sin tak oplæse af sin ældste sön — en fin, smuk tak, hvori dog klang noget af den gamle bitterhed. Et langt liv i kamp *mod strömmen* lar sig ikke forsone ved en dags fest og hyldest.

En tale af Gina Krog, en tak fra nutidens kvinder, kom efter at hædersgjæsten havde trukket sig tilbage.

En fanfare fra orkestret efter kaffeen, og den belivede fest var tilende.

30/1 93. *M. S.*

Det svenska kvinnoarbetet på Chicago-utställningen.

Det för snart ett år sedan ej utan tvekan och svårigheter började, sedan med så mycken ifver bedrifna arbetet för den svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago, är nu i det

närmaste afslutadt. Resultatet af detta arbete, för så vidt det kunde framvisas i synlig måtto d. v. s. i prof på kvinlig konst och handaslöjdskicklighet, framlades som bekant redan i slutet af förlidet år för allmänheten på den i stora börsvåningen anordnade s. k. Chicagobazaren och ådrog sig då, något som Dagny haft glädjen framhålla, en stor och berättigad uppmärksamhet. Denna utställning afsåg dock att vara en mer i stort sedt uppvisning af kvinnoarbetets ståndpunkt i vårt land, så väl inom konstens som konstindustriens område. Den nyligen afslutade utställningen däremot, anordnad af Damkomitén i samband med Slöjdföreningen, utgjordes utslutande af för världsexpositionen bestämda artiklar, hvarföre densamma med mera skäl kan göra anspråk på benämningen: »Chicagoutställning».

Men innan jag öfvergår till en granskning af hvad Damkomiténs utställning haft att uppvisa, en granskning stödd på upplysningar lämnade af sakkunniga personer, må det tillåtas mig att rekapitulera ett blad af det svenska handarbetets historia.

Det är nu jämt 20 år sedan för första gången en utställning af kvinlig handaslöjd af ungefär samma art som den ifrågavarande och af en liknande anledning, ägde rum i Stockholm. Vid expositionen i Wien 1873 hade för första gången tanken väckts att på en världsutställning tillmäta en ärskild plats åt kvinnoarbetet. Äfven till den svenska kvinnan ingick inbjudning att deltaga i den internationella täflingen, och uppmaningen förklingade ej ohörd. Några för saken intresserade damer satte sig i spetsen för företaget, och på deras föranstaltande samlades åtskilliga prof på kvinlig handaslöjd, hvilka före afsändandet till Wien framlades för allmänheten på en utställning i Stockholm hösten 1872. De som minnas denna handaslöjdsutställning instämma säkert i hvad en auktoritet inom facket om densamma yttrat: »att det hos alla tänkande och konstnärligt anlagda kvinnor väckte häpnad och förvåning att se den oerhörda mängd arbete och god vilja som nedlagts för att ernå så opraktiska och i afseende på smak så bedröfliga resultat».

Men om wienerutställningen ur så väl konstnärlig som praktisk synpunkt kunde betraktas som förfelad, blef den till sina verkningar desto betydelsefullare. De erfarenheter man vunnit om det kvinliga handarbetets ståndpunkt i vårt land voro visserligen nedslående, men de väckte till lif en önskan, att en friskare fläkt måtte blåsa in på det sterila området, en önskan som tog form och gestalt, då på våren 1874 föreningen Handarbetets Vänner stiftades. Det inflytande, som denna, i ordets sanna bemärkelse fosterländska och konstnärliga stiftelse

utöfvat på handarbetets höjande i Sverige, är så allmänt erkändt och så ofta framhållet, att vi ej närmare torde behöfva inlåta oss på ämnet. Men äfven andra skolor för konstslöjd och textilkonst hafva, påverkade af Hand. Vän., under de senare åren uppstått på olika orter inom landet, hvar och en utgörande en viktig länk i det svenska kvinnoarbetets utvecklingshistoria, hvar och en i sin mån bidragande till det uppsving som handarbetet på de sista åren hos oss tagit, och det är världsutställningen i Chicago, som nu gifvit den svenska kvinnan en osökt anledning att visa på hvad sätt hon lyckats tillgodogöra sig de två sista decenniernas lärdomar och erfarenheter.

* * *

Efter dessa inledningsord ber jag läsaren med mig taga en öfverblick af Damkomiténs utställning. Den är både rikhaltig och vacker, innehåller mycket att beundra och ger åskådaren en hel del att lära och tänka på. Af föremål som inrangeras under rubriken »skön konst» äger utställningen visserligen ej många, men desto flere alster af konstslöjd och konstindustri. Att våra kvinliga artister äro så fåtaligt representerade inom damernas afdelning har sin grund däri, att de svenska konstnärinnorna utställa sina arbeten tillsammans med sina manliga kamraters i konstutställningen, »the fine arts gallery».

Ett och annat konstverk innehåller denna utställning dock. Så märkes ett vackert *oljefärgsporträtt af Drottning Sofia,* damkomiténs beskyddarinna, måladt af *fröken Hilda Lindgren,* tillhörande konung Oscars privata konstsamling; vidare *fröken Kjerstin Cardons* bild af *Fredrika Bremer*, äfven det i olja och otvifvelaktigt ägnadt att ådraga de svenska damernas litteraturafdelning, för hvilket det är bestämdt, en särskild uppmärksamhet, då bland alla svenska kvinnor ej gifves någon hvars namn torde vara så kändt, älskadt och aktadt i Nya Världen som Fredrika Bremers. En *byst* i terra-cotta, gåfva af *fru Anna Retzius,* återger likaledes den framstående författarinnans och banbryterskans drag.

En utställning hörande till konstområdet, som vi svenskar ha all anledning att betrakta med stolthet och prisa oss lyckliga att äga inom vår afdelning, är *fru Lea Ahlborns medaljsamling.* En kvinlig gravör och därtill en vid ett kungl. myntverk, således i statens tjänst anställd och aflönad, är en inom kvinnoarbetets historia helt säkert unique företeelse, hvarföre fru Ahlborns präktiga samling medaljer och minnespenningar, ordnad i en vackert utskuren monter, förutom

sitt rent konstnärliga värde, bör kunna påräkna en framstående plats inom den del af »kvinnopalatset», som endast är det ovanliga och inom sin art oupphunna förbehållen.

Dit skulle vi utan gensaga äfven vilja hänvisa fröken *Ottilia Adelborgs blomsteralfabet.* Med nöje låna vi här hvad den kända konstkritikern *C. R. N.* därom yttrat:

Det är, säger han i den uppsats i Posttidningen hvarur detta är hämtadt, en beundransvärd liten skapelse, detta blomsteralfabet, vittnande om älskvärd uppfinning och fantasi, naturlig känsla för barnvärlden och god insikt i blomstervärlden; ja, dessa anspråkslösa teckningar af barn ihop med blommor, inväfda i alfabetets myndiga tecken, framstå genom behandlingen såsom riktiga små konstverk. Hos oss står fröken Adelborg i denna genre så godt som ensam — fru Jenny Nyströms barnböcker äro de enda, som kunna nämnas vid sidan af dem —, och genren kan visserligen sägas till ursprunget vara engelsk, härstammande från miss Kate Greenaway, men den är hos fröken Adelborg så själfständigt utvecklad, så konstnärlig och fyllig till sin form, att den väl kan sägas med henne stå på egen botten, utgörande en konst för sig, som vi önska all lycka hos den med oss besläktade rasen borta i den fjärran vestern.

Bland konstföremålen böra vi ej heller förbigå den mästerligt *textade adress,* som utförts af *fröken Sofia Gisberg,* denna vår talangfulla texterska och mönsterriterska, som förenar en konstnärs uppfattning och smak med den tekniska skicklighet, förutan hvilken ingen fulländning inom något område kan ernås. Mönstret till de af den konstnärliga bokbindarefirman Beck & son utställda praktbanden och portföljerna, som voro att beskåda på en annan del af utställningen, äro äfven alla komponerade af fröken Gisberg.

Men innan vi anse denna del af vår utställningskatalog genomgången, fästes vår uppmärksamhet af en pjes, som väl bör inrangeras bland konstföremålen: det är *fru Anna Scholander-Bobergs afdelningsskärm af målad gobelin,* hvarå konstnärinnan med stor käckhet och friskhet i utförandet har förstått att med färg och pensel på ett lyckligt sätt återgifva gobelinens karakter.

Till sist vilja vi nämna fint *målade solfjädrar,* hvilka jämte spetsar utställas af *friherrinnan Nordenfalk* f. d'Albedyhll.

* * *

Vi öfvergå nu till *konstslöjden,* inom hvilket område hufvudparten af damkomiténs utställningsföremål böra hänvisas. En blick på denna rikhaltiga samling framkallar ovillkorligen den reflexionen, att flitigare

kvinnor än de svenska säkert ej förekomma på många ställen i världen. Och ej blott för den af sin handaslöjd existerande arbeterskan, nej, för kvinnor tillhörande den mest oberoende samhällsställning synes handarbetet vara ett lifsvillkor. Och att så väl den ena som den andra bedrifver detta arbete ej blott »til lyst» visar arten af de handarbetsprof, som äro utställda. Ej endast lättare stoff som silke, ylle, linne äro bearbetade, den svenska arbeterskan ryggar ej tillbaka för så omedgörliga material som läder, trä, glas och metall och detta i allmänhet med goda resultat, hvilket nogsamt damkomiténs utställning kunde uppvisa.

Hvad för öfrigt den konstnärliga sidan af kvinnoarbetena beträffar, må väl med sanning sägas, att där, hvarest de bästa effekter åstadkommits, är ej i de fall, då arbeterskan följt sin egen individuella smak vid frambringandet af mönstret till sitt arbete, utan där hon förstått att tillgodogöra sig de förträffliga förebilder vi äga i våra muséer, konstsamlingar och allmogehem. Att denna »efterbildningskonst» fotad på konstnärlig grund och med ett pietetfullt aktgifvande af så väl förebilden, som den stilart, den representerar, varit mäktig bilda en nationellt svensk textilkonst är hvad våra förnämsta skolor inom detta område sedan ett tiotal år tillbaka sökt visa.

Hvad som på damkomiténs textilafdelning i främsta rummet tilldrog sig konstkännares uppmärksamhet voro de många vackra prof på *gobelinväfnad*, den hade att uppvisa. Det förträffliga sätt, hvarpå man förstått att återupptaga denna den svåraste men äfven ädlaste bland väfnadskonster, förtjänar äfven allt beröm. Men det fordras i sanning den relief som en världsutställning kan ge, för att en så dyrbar och enastående konst skall komma till sin rätt. Vårt lilla land kan näppeligen skänka tillbörlig uppmuntran åt en konstart, som ställer så höga anspråk på så väl framställarens skicklighet som konstälskarens kassa, hvarföre våra skolor i konstväfnad hittills nöjt sig med att prestera ett och annat praktstycke, hvilket dock till fyllest visat, att man lyckats aflocka den gamla gobelinväfvaren hans dyrbara hemlighet.

Bland föremålen af denna art intages första platsen af en af *Hand. Vän.* utställd *portière med en bård i gobelinväf,* själfva portièren af guldbrun plysch. Denna bård, utförd efter en i den kungl. förrådskammaren befintlig gobelinväfnad från 1500-talet, kopierad af *fru Kerstin Clason,* född Petre, väfd af *Hanna Person,* återger på det lyckligaste sätt mönstret, frukter och blommor, i dessa mjuka sammansmältande färgnyanser, som tillhöra »le grand art» inom väfnadskonsten. Utom denna portière exponerar Hand. Vän. i damernas utställning

en *mindre gobelin, afsedd till eldskärm,* äfven den ett beundransvärdt fint utfördt frukt- och blommönster, komponeradt af *fröken Agnes Branting* och väfdt af föreningens skickligaste väfverska, *Karna Nilson.* Men äfven inom andra afdelningar af den svenska utställningen komma Hand. Vän. gobelinväfnader att tala högt om våra konstväfverskors skicklighet. Här bör då i främsta rummet nämnas de praktfulla *stolsöfverdragen* till de förgyllda s. k. Mälsåkersstolarna, beställda för Nordiska museets räkning och afsedda för det s. k. Carl den tolftesrummet i svenska utställningsbyggnaden. Motivet till dessa gobeliner är direkt kopieradt från ett mönster från 1600-talet. Det framställer riksvapnet jämte kungligt namnchiffer i silke och guld mot en matt bronsfärgad botten. — *Soffan* i det af Stockholms Handtverksförening exponerade skrifrummet prydes likaledes af Hand. Vän:s gobeliner, ett i grönt hållet särdeles stilrent mönster med frukter och fåglar.

Gobelinväfveriet har dock ej många framställare i vårt land, desto egendomligare är det, att man finner en sådan i folkets led. En mindre *gobelinväf* afsedd till en skärm eller stol med ett i rika blomornament hållet mönster, utsökt till så väl utförande som färgbehandling, tilldrog sig på utställningen mycken uppmärksamhet. Intresset ökades då man erfor, att en 20-årig bondflicka från Skåne på egen hand åstadkommit den vackra duken. *Bengta Olsson,* så är den unga konstväfverskans namn, tillhör en familj, där väfnadsskicklighet har gamla anor, mormodern var sin tids skickligaste väfverska af flamsk (en art gröfre gobelin), och den unga Bengta har förstått utveckla den nedärfda färdigheten till en ganska högt drifven skicklighet. Utan skola har hon dock ej varit, Bengta Olsson är en af kulturhistoriska museets i Lund protegéer, denna fosterländska stiftelse, hvilken med sin nitiske chef, doktor Karlin, i spetsen, utöfvar ett i så hög grad väckande och bildande inflytande på konstslöjden inom Sveriges sydliga provinser.

Af *halfgobelin* eller finaste rödlakan äger utställningen äfven prof; denna slags väfart har en skicklig framställarinna i *fru Tora Kulle,* från hvars väfskola det vackert utförda mönstret med riksvapnet var utgånget, förutom en stolsits m. fl. arbeten.

Och härmed ha vi öfvergången lätt funnen till de öfriga *konstväfnaderna,* hvilka på utställningen äro mycket rikt representerade. *Väfindustrien,* både idkad som tidsfördrif och som lefvebröd har på de senare åren tagit ofantlig fart i vårt land. Väfstolen, förr ett husgeråd, förvisadt uteslutande till pigkammaren, innehar numera ofta en

hedersplats i den förnäma damens arbetsrum, och de större väfskolor, som uppstått på olika platser i landet, besökas af kvinnor ur alla samhällsklasser.

Bland de mer bemärkta väfskolor, som insändt prof på sin konstfärdighet märkas utom *Hand. Vän.*, *fru Tora Kulle* och *fröken Brunsson*, Stockholm, *fröken von Engeström*, Upsala och *fru Wickbom*, Jönköping. Hand. Vän. utställer ett par präktiga *väfnader* i allmogemönster, rödlakan och dukagång, afsedda till dörrdraperier, fru Tora Kulles *drättaduk* (hängkläde) efter mönster från kulturhistoriska museet i Lund, är all beundran värd, äfvenså från samma väfskola utgångna *borddukar* och *dörrförhängen* i dukagång m. fl. konstväfnader. Fröken Brunsson utställer i blått och hvitt väfda *handdukar*, praktiska och vackra *gardiner*, *förklädstyger*, allt af denna nationella prägel, som ger dessa synbart anspråkslösa väfnader både karakter och värde. Fru Wickbom exponerar *flossaväfnader* och *gardintyger*. Den så mycket omtyckta vackra *golfmattan* i blått med mönster i gult, som prydde Handtverksföreningens eleganta lilla skrifrum, är utförd i fröken v. Engeströms väfskola. — Det är dock ej uteslutande »skolor» som lämnat prof på konstväfveriets ståndpunkt i vårt land, äfven bland folket har denna vackra handaslöjd skickliga utöfvare, isynnerhet är detta fallet i Skåne, där, som vi redan anmärkt, inom bondfamiljerna väfskicklighet gått i arf genom många släktled. En bondkvinna från Skåne, *fru Cilluf Olsson* utställer således flere väfnader, däribland en präktig *drättaduk* i rödt och blått efter gammalt mönster, allt vittnande om smak och ett utveckladt färgsinne. Den af jämtländskan *Eleonora Persson* väfda *flossamattan* förtjänar äfven att framhållas.

* * *

Ifrån väfnaderna vilja vi nu öfvergå till *broderierna*, de med nålen åstadkomna handarbetena — ett område, där kvinnan sedan evärldeliga tider varit så godt som allenahärskande — och vi skola finna, att hon äfven här vet att frambringa föremål af konstnärligt värde.

Främst faller då i ögonen den af Hand. Vän. utställda *fullständiga altarbeklädnaden*, komponerad af *fröken Branting*. Bland allt, hvad damkomitén af textilkonst utställer, torde detta bäst vitna om den svenska arbeterskans konstskicklighet. Motivet till det ståtliga *antependiet* är hemtadt från en »antimensale» af förgylld koppar från 1100-talet, fordom tillhörande Broddetorps kyrka i Vestergötland,

nu förvaradt i statens historiska museum. Det i påläggssöm af siden med förgylda skinnkonturer i en mängd olika sömnadsarter utförda arbetet framställer i midten en »Majestas Domini», omgifven af de fyra evangelisternas sinnebilder, alla figurerna inneslutna af sirligt arbetade bokstäfver, utgörande en ur Uppenbarelseboken hemtad inskription. Såsom ett helt betraktadt gör arbetet en storartad effekt, på samma gång det in i de minsta detaljer tål att studeras. Äfven ha ej mindre än åtta af föreningens konstsömmmerskor under flere månader därpå nedlagt all sin flit och skicklighet.

Utom antependiet utgöres altarbeklädnaden af en *bokdyna* (pulvinar) af rödt siden med kontursöm af förgyldt skinn, på midten en infattning af Alfa och Omega, samt en *hvit duk* (palla) af linne med en bred hålsöm (punto tirato) och en kantspets. Bakom antependiet ses en *väggbonad*, en väfnad i gult och blått ylle, kopia efter en i statens historiska museum befintlig tapetväfnad från 1100-talet, hvarå mönstret föreställer fåglar på ömse sidor om lifsträdet, liljor och rosor. Denna bonad, hvars värde den oinvigde ej torde fullt kunna uppskatta, äger för kännare ett särskildt intresse därigenom, att man här för första gång användt en gammal, ytterst svår väfart, hvars hemlighet man ända tills nu förgäfves brydt sin hjärna med att utfundera.

Hand. Vän. utställer äfven andra broderier. En *afdelningsskärm*, schattersöm i silke i växlande färger, med infattning af grön plysch, mönstret efter allmogemotiv komponeradt af fru Clason, beundras mycket, och ej mindre en af fröken Branting komponerad förtjusande *soffkudde* af hvitt kläde med solrosmönster.

Bland prydnadsarbeten intaga för öfrigt de från *fröken Zickermanns* konstsömsskola i Sköfde utgångna en mycket bemärkt plats. Däribland ses en präktig *portière* af blågrönt kläde med en bård i applikationssöm efter egyptiskt motiv, ett lika originelt som effektfullt mönster, vidare ett *soff-öfverkast* af blekgrönt kläde med silkesbroderi, ett förtjusande lätt och luftigt hållet mönster i rococco-stil, hemtadt från en gammal sidenstubb från 1800-talets början, *en borddук*, röd botten med en rik bård, utförd af så enkelt material som hvit linnetråd, men icke desto mindre af god effekt, flere andra vackra och praktiska arbeten att förtiga.

Afdelningsskärmen är ett slags möbel, som numera tyckes vara lika oundgänglig för den moderna våningen, som trymån och emmastolarna för våra mormödrars. Äfven har utställningen att uppvisa flere af dessa graciösa husgeråd. Utom de redan nämnda, förekommer en, utgången från *fröken Giöbels* atelier, en särdeles vacker pjes,

mönster efter isländskt motiv med skinn och guldbroderi, komponeradt af *fröken Maria Adelborg*, infattadt i en rikt snidad ram.*) *Fröken Maria Nordenfelts* »skola för hemslöjd» i Göteborg exponerar likaledes en *afdelningsskärm* med ett i rikt schattersömsbroderi utfördt mönster.

Bland silkesbroderier märkes för öfrigt en *kudde på blekblått atlas*, och en s. k. *sachet* schattersöm i rococco, båda utförda och komponerade af *fröken Elsa Nordenfalk*.

Härmed tro vi oss i det närmaste ha genomgått, hvad som kommer under rubriken broderier. Dock återstår att omtala ett arbete, som bör räknas till utställningens kuriositeter. Det är en *näsduk i fint hvitbroderi*, utförd af en 72-åring, fru *Mathilda Schubert*, f. d. kungl. hofbrodös, om vi så få uttrycka oss, ty det var fru Schuberts konsterfarna hand, som levererade kung Oscar I:s broderade skjortveck. Hvitbroderiet, ett arbete, hvari våra mormödrar och mödrar excellerade — till stort förfång, är jag rädd, för så väl rygg som ögon — är i vår tid så godt som nedlagdt, tack vare de vackra och billiga maskinbroderier, man numera har att tillgå till sina toilettartiklar. Äfven ägde denna tidsödande sömkonst ingen annan exponent än denna åldriga dam, hvarföre den af henne utställda näsduken väckte de besökandes stora undran och beundran, en hyllning, som ägnades såväl det skickliga arbetet som arbeterskans höga ålder.

* * *

All slags hemslöjd, allra helst då den är af utpräglad nationell art, kan i vår tid påräkna den lifligaste uppmuntran. Så ha de *genuina allmogearbetena* äfven kommit till sin rätt. Sådana saknas ej heller på utställningen. Dit höra i främsta rummet de s. k. »*Delsboarbetena*», ett slags broderier, utförda med rödt bomullsgarn på linne, sådana hvarmed man ser sängar och bord prydda i de förmögna bondstugorna i Norrland. Utan påverkan utifrån har denna säregna art konstsöm frisk och ursprunglig sedan mer än 200 år tillbaka utvecklat sig bland bondfolket i Helsingland, hvarföre den väl kan betecknas som en äkta folkteknik. Isynnerhet äro familjerna *Svensk* och

*) Det torde ha väckt förvåning, att damkomitén ej haft att uppvisa några fler föremål från *fröken Giöbels konstslöjdutställning;* detta har emellertid sin grund däri, att fröken Giöbel ansett det med sin fördel mer förenligt, att uppträda å världsexpositionen med sin egen utställning. Den särdeles rika och präktiga samling konstslöjdsarbeten, som denna utställning innehöll, togs före afsändandet till Amerika i betraktande af kännare och konstälskare och väckte allmänt erkännande och beundran.

Rudolfi i Delsbo bekanta för sin skicklighet i denna slags hemslöjd. Arbeterskan utför sitt broderi alltid efter egen ritning, efter ett af henne själf på fri hand uppritadt mönster, och på detta sätt är äfven den *prydnadsduk* tillkommen, som man hade tillfälle att se på utställningen.

Äfven en annan äkta folkteknik förtjänar att omnämnas. Det äro de *knutna handduksfransarna*, ett inveckladt flätarbete, utfördt af en vallkulla från Värmland (däraf benämningen »vallkulleträ»). Dylika knytarbeten, vid hvilkas åstadkommande arbeterskan begagnar sig af den efter väfvens nedtagande vidhängande varpen, förekomma äfven bland bondkvinnorna i flere af våra provinser utom Värmland, såsom Småland, Dalarne, Vestergötland och Skåne.

Bland alla vackra handaslöjder har äfven *spetsknypplingen* kommit till sin fulla rätt. Främst bland »svenska spetsar» stå af gammal häfd *vadstenaspetsarna*. Chicagoutställningen kommer äfven att uppvisa särdeles vackra prof på denna vår inhemska spetsindustri i tvenne montrer, utstälda af *fru Randel* och *fröken Aurore Ingelotz*, de två företagsamma damer, som inlagt så stora förtjänster om den gamla vadstenaknypplingens bevarande och utveckling.

På tal om spetsar må vi ej förbigå Hand. Vän:s *spetsalbum*, innehållande knypplade spetsar från Skåne och Dalarna, en spetsteknik, afvikande från vadstenaspetsarnes, smakfullt uppsatta i små profver på blad af röd atlas inom ett silkesbroderadt omslag.

Till de spetsliknande arbetena kunna vi äfven inrangera dem, som gå under namn af *filet-guipure*. Några utsökt fina prof af denna vackra handaslöjd förekomma ock i form af dukar, öfverkast och gardiner, utförda af *fru Åhrberg* från Upsala.

* * *

Läderplastiken hör till en art konstslöjd, som både kan kallas ytterligt gammal och ultra modern. Vi tro oss nämligen ej taga miste däri, att det först är på de senare åren det af ålder till så stor konstnärlighet uppdrifna läderarbetet, blifvit återupptaget. Äfven här har den kvinliga arbeterskan pröfvat sin förmåga. *Fröken Gustafva Meukow* exponerar en *bibel* i läderplastik, hvarförutom det ståtliga »musikalbumet», inrymmande celebriteter från musikens värld, så väl porträtt som biografier, är utfördt af henne. Det vackra läderalbumet med inskription »Portraits of swedish litterary women» är däremot ritadt och arbetat af *fröken von Düben* på fröken Giöbels

atelier. Detta album innehåller af *fru Selma Jakobson* konstnärligt utförda fotografier, 14 till antalet, af svenska författarinnor, jämte en textad innehållsförteckning, och åtföljer den lilla samling af svenska författarinnors verk, bestämd att införlifvas med det internationella kvinnobiblioteket i »The Woman's Building». Tvenne andra arbeten i läderplastik, en *portfölj* och ett *album*, ganska skickligt utförda, bära *fröken Nordquists* namn.

Till läderplastiken hör äfven den af *fröknarna Wrede* i Vexiö utstälda präktiga *gyllenläderstolen*, färgerna troget kopierade efter en utsökt gammal gyllenläderstapet från kulturhistoriska museet i Lund.

Hvad som kanske väckt förvåning hos dem, som tagit damkomiténs utställning i närmare betraktande är, att *träsnideriet*, denna slöjdart, för hvilken »slojdens» hemland vunnit sitt rykte, är så litet representeradt. Utställare skulle dock ej fattats, om tiden varit mindre knappt tillmätt. En mängd anmälningar af träskulptur hade ingått, men blott få af de anmälda föremålen hunno blifva färdiga. Ett och annat prof på denna vackra konst förekommer dock. *Fröken Maria Monthan* utställer en *skulpterad stol* i ljust päronträ. Ett litet mycket originellt *väggskåp*, måladt och skuret i allmogestil, är insändt af *fru Emy Åman*, Linköping; *fröken Netzel* har lämnadt ett litet fint i ljust trä utskuret *skrin*, hvarförutom musikafdelningen uppvisar ett i allmogestil skulpteradt *staffli* för sitt album och sina musikalier.

Men om träsnideriet ej är så rikt och väl företrädt, som man gärna skulle önskat, förekommo på utställningen många andra handaslöjder, förr ej af kvinnohand utförda. Dit räkna vi bland annat den lika vackra som fordrande *glasetsningen*. Denna fina och graciösa konst äger i vårt land en skicklig och bepröfvad framställarinna i *fru Hilda Pettersson*, f. Böös, en snart 70 årig dam, hvars verk är *damkomiténs utställningspokal*, en glasbägare på fot med lock, hvarpå drottningens namnchiffer samt centalkomiténs damers monogram äro inristade, ytmönstret efter ritning af fröken Gisberg.

Porslinsmåleriet är på utställningen representeradt af *fröknarna Holck*, hvars skola för porslinsmålning, läderplastik m. m. är fördelaktigt känd. De utställa ett par särdeles originella *vaser i assyrisk stil* samt ytterligare ett par *vaser*, hvartill form och motiv hemtats från ett på Gotland funnet kärl, förskrifvande sig från järnåldern. — *Metallarbetena* saknas, som nämndt, ej heller bland damernas expositionsartiklar. *Fröken Julie Grafström* visar, att äfven kvinnorna kunna ernå skicklighet i den svåra ciseleringskonsten. *En perm* till *Nya Testamentet* med linnearankor och förgät-mig-ej i drifvet silfver, särdeles fint utförd,

är hennes verk, samt en *bägare,* äfvenledes i drifvet silfver. — *Fru Juels vattencistern* af drifven och cicelerad koppar är ett duktigt arbete, som mycket uppmärksammats, och den af *fröken Anna Meukow* utförda *stånkan* jämte *bägare* af förkoppradt tenn med graverad ornering ha med rätta ådragit sig beundran.

* * *

Men innan jag anser det långa programet genomgånget må det tillåtas mig att säga ett par ord om den afdelning af kvinnoarbetena, som ej kan inrangeras under någon konstart, utan måste rubriceras till »det nyttiga». Dit höra åtskilliga prof på *linnedamast* och *duktygsväf,* utgångna från *fröken v. Engeströms* väfskola i Upsala, solida och vackra, som endast »det hemmaväfda» kan vara. En *silkesdamastschal,* väfd af *fru Cervin-Enqvist,* något i sitt slag ovanligt, väckte äfven uppmärksamhet. — *Lingarn,* spunnet för hand af *grefvinnorna Sparre* och af en utsökt finhet förekommer ock, vidare prof på *finare linnesöm, stickade arbeten,* så väl schalar som täcken, *reformunderkläder* m. fl. praktiska och nyttiga artiklar. Utom *fröken Bettina Lewysohn,* en af våra kvinliga bokbindare, som levererat banden till litteraturkomiténs böcker, ha *yrkena* inom kvinnoafdelningen blott *en* representant, *fru Svensson,* hvilken utställer vackra *snörmakeriarbeten,* utförda å hennes verkstad. Vi äga likväl fullt upp med ansedda yrkesfirmor, ledda af kvinnor. Dessa hafva dock ansett det mer med sin fördel förenligt att ingå i den allmänna svenska afdelningen, där täflan står öppen för kvinnor lika väl som för män.

Skolslöjden har en välkänd och framstående representant i vår skickliga slöjdinspektris *fröken Hulda Lundin,* hvars tvenne skåp, hvari folkskolans modellsamling är utställd, ger en fullt åskådlig bild af det af fröken Lundin i Stockholms folkskolor införda handarbetssystemet. Denna utställning kommer säkert att tilldraga sig mycken uppmärksamhet af män och kvinnor af facket i Amerika.

Och så till sist ett par ord om *daldockorna* (utställare *fröknarna Kræpelin* och *Svederus),* de trefliga, nätta och på samma gång bastanta daldockorna, till hvilken gren af kvinnoarbetet hänföra dem? Till det konstnärliga? Nej. Till det nyttiga? Lika litet. Det återstår då »det nöjsamma», en bransch, som väl äfven har sitt berättigande här i världen. Det vissa är, att litet hvar vid åsynen af de trefliga och prydliga masarna och kullorna, ovillkorligt måste känna sig liksom litet varm och ungdomlig om hjärtat, och vi våga med

säkerhet förutspå, att de skola göra lika mycken lycka bland sina landsmän på andra sidan hafvet.

* * *

Härmed tror jag mig i det närmaste ha uttömt vår utställningskatalog. Jag har sökt, så vidt möjligt, taga med allt, äfven med risk att blifva långtrådig, ty hvad som ej intresserar en, kan ju möjligen vara af intresse för en annan. Och nu vid det här laget äro alla dessa föremål, vackra och nyttiga, konstnärliga och praktiska, stadda på den långa resan öfver Atlanten, inneslutna i bastanta trälårar af olika dimensioner, försedda med inskriften »Swedish Ladies» jämte den för alla svenska utställningskollis gemensamma stämpeln, den blågula flaggan.*) En del af dessa föremål, de som kunna göra anspråk på att äga ett mer utpräglадt konstnärligt värde, eller sortera under rubriken musik, litteratur, vetenskap, »education» eller hvad det nu må heta, skola få sin plats i »The Woman's Building.» Det öfriga kommer att utställas i den »svenska utställningsbyggningen», där det är mindre ondt om utrymmet och där i synnerhet de arbeten, som äro afsedda för dekorativa ändamål, d. v. s. broderier, väfnader, draperier o. s. v., böra komma till sin rätt.

Så kunna då äfven vi sägas ha dragit vårt strå till den kolossala jättestacken därute. Någon illusion om att detta lilla strå skall medföra någon betydande materiell vinst för oss själfva eller åstadkomma hvad man kallar effekt bland dessa skatter utan tal från världens alla kanter, som komma att hopas i Chicago, göra vi oss naturligen icke. Den tillfredsställelsen att »ha varit med» hafva vi dock, att ej ha saknats, då det gäller att lämna sin insats till det gemensamma verket, och redan däri ligger en vinning.

Och må det ej anses förmätet, om vi till slut uttala den förhoppningen, att vårt deltagande i världsutställningen i Chicago skall visa — både våra landsmän därute i »the far West» och en och annan skeptiskt anlagd här hemma — att den svenska kvinnan ej är ovärdig att stå vid den svenska mannens sida, då det gäller att häfda vårt älskade fosterlands anseende och ära.

L. D—n.

---

*) För de respektive utställarne, som säkert med ett ömt intresse följa hvar och en sitt bidrag till det gemensamma verket, bör det vara lugnande att erfara, det inpackningen skett med all möjlig omsorg och försiktighet, under ledning af en i inpackningskonsten erfaren person, och att samma person åtföljer godset för att i Amerika äfven öfvervaka dess uppackning.

Om förslaget till vigselformulär.

II.

Då vi i föregående häfte meddelat så väl det nu gällande vigselformuläret som handbokskomiténs förslag till ett nytt, torde det intressera våra läsare att kasta en blick tillbaka på den svensk-lutherska kyrkans första vigselformulär af år 1529.

Professor A. Winrot säger i sitt nyligen utkomna arbete om äktenskaps ingående (Lund 1892 *) »att själfva vigseln länge efter reformationens genomförande i Sverige fortfor att hafva samma karakter som förut. »Det första protestantiska vigselformuläret »är för vårt land det som intagits i den af Olaus Petri, 1539 förf. och utgifna kyrkohandboken. I själfva verket är det ett af de äldsta inom hela den lutherska kyrkan, om ej det allra äldsta. Luthers eget vigselritual är från 1534 och kan således ej hafva tjänat till förebild. De källor, som begagnats, äro i hufvudsak den äldre inhemska ritualen . . . bearbetningen är för öfrigt i åtskilligt gjord med ganska stor själfständighet».

Enligt 1529 års ritual bestod vigseln likasom förut af en benedicerad trolofning utanför kyrkodörren och brudmässa, med ty åtföljande välsignelse öfver bruden, uti kyrkan.»

»Välsignelsen vid trolofningen», säger prof. Winroth, »var dock ej längre en välsignelse öfver ringen, utan öfver bruden, som skulle bära ringen. Äfvenledes hade före ringens åsättande intagits ett utbyte af äktenskapslöften per verba de præsenti. Genom denna åtgärd kom den svenska vigselritualen att för framtiden förete egendomligheten af dubbla äktenskapslöften, afgifna, det första i form af svar på prestens frågor, det andra i sammanhang med ringens lemnande efter förestafvande af honom.»

Först »1614 förlades vigseln i dess helhet in i kyrkan och sammanfogades vidare de förmaningar, som förut meddelades vid trolofningen, ovillkorligen med vigseln, så att de bildade ett inledande föredrag därtill. Välsignelsen vid mässan kom då också ej att läsas som förut öfver bruden ensam, utan öfver brudparet. Från och med 1614 hade vigseln i det hela den form och det innehåll den än i dag äger».

Vi hänvisa för öfrigt dem af våra läsare, som äro hågade att

---

*) *Ur mina föreläsningar.* II. *Familjerätt. Äktenskaps ingående.* Lund 1892.

närmare studera saken, till prof. Winroths ofvannämnda förträffliga afhandling.

* * *

Här meddela vi början af Olaus Petri vigselformulär (1529) i all dess ålderdomlighet, så mycket hellre som den ädle och storslagne författarens namn i år ligger på allas läppar. Det anförda är hämtadt ur den nämnda handboken, hvilken har följande titel:

Een handbock påå Svensko, Ther doopet och annat mera uthi ståår.

Olaus Petri.

Stockholm 1529.

Detta vigselformulär bibehölls också med blott få förändringar ända till 1811, då det nu gällande med dess väsentligen olika lydelse antogs. De betydelsefullaste förändringarne skola angifvas i notstycken med finare stil.

Itt sett huru handlas skal medh them som wilia giffua sich j echteskap.

Käre wener, J skole her besinna ath gudh haffuer satt mannen til qwinnones hufwudh, ath han skal wara hennes forman, regera och styyra henne i gudz fruchtan til det betsta och haffua henne kära, såsom Christus elskade sina christeligha försambling, then han gaff sich j dödhen före. Och skal mannen grant besinna ath än thå han är satt qwinnone til forman, så är honom icke for then skul giffuin then macht, ath han skal illa trachtera henne epter sit eghit sinne, som (ty wärr) man offta seer.*) Men han skal offta skona och undragha medh henne hennes skröpeligheet och (som S. Petrus segher) giffua thet qwinligha kärellet såsom thet ther swaghligast är, sina äro. Och såsom mannen begåffuas med större förnufft och starkare natur än qwinnan, såå skal han och sådana gudz gåffuar bruka sinne hustru til bestond och icke til nedherrtryckelse. Han skal skicka sich såå emoot henne såsom emoot then ther lika arffwadeel skal haffua medh honom i gudz rike. Och haffuer Christus så dyrt köpt qwinnona som mannen och hon är så wel Christi ledhamoot som han. Ther före skal han såå

---

*) 1693 års ritual tillägger här de ord, som förekomma i det nu gällande, men ur hvilket man vill utmönstra det som här anföres kursiveradt: »utan att han henne älska och *ähra* skall».

skicka sich emoot henne som han wil ath Christus skal skicka sich emoot honom. För ty såsom mannen är qvinnones hufwud, så är och Christus mandzens hufwud. Medh sinne förnufft och starcheet, skal mannen skyyla qvinnones brister och skröpeligheet, han skal wara hennes beskärm och förswar och elska henne såsom sit eghit kööt och bloodh,*) förty hon är skapat honom til godho, epter thet gudh sadhe sielff ath thet war mannenom icke gott wara aleena, therföre skapte han honom qwinnona til hielp. Och epter thet ath qwinnan är honom skapat til hielp, såå skal han och tacka gudhi för sådana hielp, elska henne och holla henne til tocht och sinne för gudz skul, som honom henne giffuit och befalat haffuer. Theslikes skal och qwinnan wara mannenom lydhig och hörig, elska honom för sit hoffuud och förman, tenkiandes ther uppå ath hon är skapat mannenom til hielp, hon skal icke biudha til ath wilia regera öffwer honom, förty qwinnan är skapat för mandzens skul och icke mannen för qwinnones skul. Hon skal tagha exempel och effterdöhme aff heligha qwinnor, som woro j thet gambla testamentit, såsom Sara, som kalladhe sin man Abraham, herra, och andro flere helgha qwinnor, som theres men lydhiga och höriga vore. Hon skal ju såå skicka sich ath hon kan teckias sinom manne, hwilkom hon giffuin är til hielp. Såå skal hon och altijdh skickia sich ther epter och tenckia uppå ath hon är aff gudhi satt under mandzens lydno. Och summa summarum, mannen och qwinnan skole *påå bådha sidhor* **) såå elska hvarannan ath the inga menniskio haffua kärare än the haffua sich sielffua inbyrdes. For ty scrifften segher ath mannen skal öffwergiffua fadher och modher och bliffua när sine hustru, så ath then kerleck han skal haffua til sina hustru, han skal gåå öffwer then kerleck han haffuer til fadher och modher; medh qwinnone skal thet vara sammaledes. Och skola the wel besinna ath the giffua sich j then stadgha ther gudh haffuer mannen och qvinnona såå samman foghat ath ingen menniskia kan

---

*) I den längre bön, som står främst i 1614 års ritual och är afsedd att användas *alternativt* med den mindre bön, som tillhör 1599 års formulär, äro orden »elska henne såsom sit egit kööt och bloodh» utbytta mot det vackra uttrycket: »Offuer alt thetta skolen J edher echta maka elska *som edher eghit lijf* — — —».

**) Här tillägger 1593 års ritual följande med spärrad stil: »*Qvinnan är mannens ähra*, säger Paulus».

them skilia ååt. Skal och mannen intet twifla ath såsom gudh gaff Adam Ewa til hustru, så giffuer han och hwariom och enom sina besynnerligha hustru och hwario qwinno sin besynnerligha man. Ther före ligger them stoor macht ther uppå *på bådha sidhor,**) ath the bidhia gudh om en sådana maka som the kunna liffua i semio och kerleck och gudz fruchtan medh, såå ath theres echteskap motte begynnas i gudhi epter gudz sinne och icke epter noghon lössachtighet eller menniskio sinne, och thå skeer them lycka och saligheet på bådha sidhor med theres gifftermåål.

Den kvinliga folkhögskolan.

Af

Cecilia Bååth-Holmberg.

År 1894 hafva femtio år gått till ända, sedan den första folkhögskolan upprättades i Danmark. Den fest, som då kommer att firas, blir en folkfest i stor och verklig mening; hvad det danska folket äger af medelålders män och kvinnor, af ynglingar och flickor kommer att i mångtusenden samlas för att högtidlighålla minnet af den dag, då de första tändande orden uttalades, som skulle leda till danska folkets andliga pånyttfödelse. Och i denna fest komma många norrmän, svenskar och finnar att deltaga; det blir en gemensam minnesdag för både skandinaver och för många af Suomis söner och döttrar.

Innan jag går till mitt egentliga ämne, den kvinliga folkhögskolan i Sverige, må en kort öfversikt lämnas af denna saks historiska uppkomst och utveckling i de öfriga nordiska länderna.

* * *

Som bekant var det den berömde dansken, biskop Grundtvig, hvilken först framkastade tanken om en »ungdomsskola för hela fol-

---

*) Detta uttryck, som här ånyo upprepas och äfven återkommer i 1593 års vigselritual betonar på ett vackert sätt *ömsesidigheten* i de äktenskapliga förpliktelserna och förtjänade väl att upptagas i vår tid i st. f. det sväfvande uttryck på motsvarande ställe, som gör det troligt eller åtminstone ovisst, om det menas att det är endast mannen, som behöfver bedja om en god maka.

ket», en *folkhögskola,* hvars mål skulle vara att skaffa all landets ungdom den rättighet, som dittills varit en förrättighet för studenterna, rättigheten att »lefva ett äkta ungdomslif», d. v. s. att i sina bästa år, då längtan efter andens utveckling bor i hvarje ofördärfvad människosjäl, erhålla tillfälle att få denna längtan mättad. För menige mans barn funnos endast folkskolor och yrkesskolor — före Grundtvig hade ingen tänkt på, att äfven unga män och kvinnor af folket kunde behöfva något mera.

Sedan den första folkhögskolan för unga män kommit till stånd 1844, dröjde det icke länge, innan liknande *skolor för kvinnor* sågo dagen.

Ett af de mest kända namnen inom den nordiska folkhögskolan är Kristen Kold, hvilken i Danmark egentligen var den, som gaf uppslaget till den form, folkhögskolan här fått, nämligen att för de unga på en gång bli ett hem och en skola. Han förändrade äfven den ursprungliga planen om en kurs på halftannat år till en kurs under ett vinterhalfår, på det eleverna under våren och sommaren skulle kunna återgå till jordbruksarbetet och ej bli »ovana vid grofarbete»; på så sätt nedslog han ovederläggligt en af de första invändningarna mot folkhögskolan.

En följd af denna anordning var tanken på en sommarkurs för kvinnor. Och denna tanke kom ej uppifrån, från de högre ställda och upplysta; den hade sin upprinnelse *hos folket självt* och var sålunda ett uttryck för ett af detta kändt behof. En fyensk bondkvinna hade nämligen besökt Kolds skola för unga män och där känt sig gripen af de lifvande och väckande ord, till hvilka hon lyssnat. Hon fann, att detta var något, som äfven kvinnor borde blifva delaktiga af. Hon frambar själf sin tanke till Grundtvig, som gillade densamma, oaktadt många af hans vänner yttrade betänkligheter däremot. Kold gjorde genast ett försök som lyckades, och snart följde flera andra skolor hans exempel. Af Danmarks omkring sjuttio folkhögskolor finnes för närvarande, mig veterligt, ingen, som ej arbetar för både män och kvinnor, och af de 5,000 elever, som årligen utgå från dessa skolor, är mycket mer än hälften kvinnor. Den största, d. v. s. den mest besökta skolan i Danmark, Vallekilde på Seeland, har årligen omkring 200 kvinliga elever (om vintern ungefär lika många män), och Testrup, Askov, Mellerup m. fl. skolor besökas hvardera hvarje sommar af omkring 100 unga kvinnor.

Till och med i Köpenhamn finnes — eller fanns för några år sedan — en kvinlig folkhögskola, utgörande en afdelning af fröken Zahles bekanta stora institut, en afdelning, hvari, som jag hört föreståndarinnan yttra: »comtessen och hennes kammarjungfru sitta sida vid sida» i bästa samförstånd och utan att det naturliga förhållandet mellan öfver- och underordnad på något sätt förryckes, för det båda i *ett* stycke känna sig likställda.

Enligt det danska systemet och framför allt af ekonomiska skäl deltaga alla eleverna i föreståndarens hushåll, d. v. s. äro »helt inackorderade» till ett pris af omkring 30 kronor i månaden för både

undervisning och kosthåll. Dessa jättehushåll, där tjänstepersonalen stiger till öfver 20 personer och till hvilket i de flesta fall äfven komma alla de bestyr, som medfölja ett stort landtbruk, skötes i regeln af föreståndarens hustru. Däraf följer, att skolhushållet kommer att taga hennes tid och krafter vida mer i anspråk än skolundervisningen, i hvilken hon mera sällan direkt deltager.

Hösten 1885 upprättades vid Askovs »utvidgade» folkhögskola en *samskola* för män och kvinnor, något i Danmark alldeles nytt. Ty ehuru man där, som annorstädes, är van vid att se flickor och gossar gå tillsammans i folkskolan på landet, var det för de allra flesta en främmande tanke att se *vuxen* ungdom af båda könen samlade i en skolsal eller en föreläsningssal. Resultatet häraf har visat sig godt; dock får man ej förbise, att samtliga eleverna utgöras af unga män och kvinnor, som redan under en eller flera kurser genomgått andra folkhögskolor och sålunda redan äga en viss karaktersutveckling, samt att de rekryteras äfven af den bildade medelklassens söner och döttrar. Nämnas bör äfven, att de kvinliga eleverna hafva sitt eget »hem» med särskild husmor, och att i den byggnad, som är afsedd för detta ändamål, äfven finnes lärosal, hvari undervisning lämnas de unga flickorna i alla de ämnen, som ej äro »gemensamma»; dessa senare äro företrädesvis humanistiska, hvilka hufvudsakligast förekomma i föredragsform.

Under de femtio år folkhögskolan verkat i Danmark har hon sålunda fullkomnat *en* sida af sitt föresatta mål: att mer och mer varda en skola för *hela* folket, för all folkets ungdom, en sköld och ett värn för danskheten, d. v. s. för fosterlandskänslan med dess lefvande intresse för alla former af lif och utveckling inom Danmark.

* * *

I de andra nordiska länderna har Grundtvigs skoltanke långsammare vunnit insteg. Ej förr än 1864 stiftades den första folkhögskolan i Norge. Det var på Sagatun, ett namn som särskildt under 1870-talet äfven var mycket kändt i Sverige; hvarannan vinter var — och är — kursen afsedd för män, hvarannan för kvinnor, och trots motstånd från olika håll har den nya saken så småningom slagit rot äfven i fjällens land. Samskolor hafva på flera ställen blifvit inrättade, t. ex. i Seljord i Telemarken och vid Levanger i Trondelagen. Åtskilligt tyder dock tyvärr nu på, att intresset för folkhögskolan är något på återgång. Detta beror dock ej på saken i och för sig, utan därpå, att flere af dess främsta målsmän lämnat densamma för att nästan uteslutande ägna sig åt politiska värf.

Med desto större kraft har däremot saken under de fem, sex sista åren utvecklats i Finland, där det politiska trycket från rysk sida kommit alla finska fosterlandsvänner att sammansluta sig för nationalitetens värnande.

Här var det dock kvinnan som började. År 1887 kom fröken Sofia Hagman — syster till författarinnan fröken Lucina Hagman —

till Sverige, där hon någon tid studerade arbetet vid Tärna folkhögskola; därifrån begaf hon sig till Askov i Danmark, och året därpå upprättade hon sin skola för kvinnor i Kangesala. Denna skola är *finsk;* den pågår under största delen af året i kurser på tre månader; arbetet ledes dock i det närmaste efter samma plan som i de öfriga skandinaviska skolorna. I sin årsredogörelse för 1891 yttrar fröken H. bland annat: »Man ser mer och mer klart, att folkhögskoleidéen snart skall bli realiserad i vårt land, och detta förvånar mig desto mera, då jag betänker, att man för tre år sedan knappast hört talas om saken. Ungdomen känner nu saknad af andlig undervisning. Då man för tre år sedan började hålla föredrag vid denna skola, tycktes två föredrag i veckan vara mer än tillräckligt. Nu förgår sällan en dag utan att eleverna fråga: 'Få vi ej något föredrag i dag?'» — Detta visar bättre än mycket annat, att landtbefolkningens söner och döttrar *ej* hafva nog af *endast* yrkesskolor. Då fröken H. besökte Tärna, yttrade hon ofta, att hon i *sin* skola hufvudsakligast skulle lägga an på det rent praktiska. Erfarenheten har emellertid nu visat henne, att *ensamt* detta ej är nog, då det gäller att gifva vuxna, tänkande människor ett andligt *lifsinnehåll.* Under de få år skolan pågått har den redan haft 264 elever, hufvudsakligast af landtbruksklassen, men äfven tjänarinnor, döttrar af präster, af ämbetsmän m. fl.

Den första *svenska* folkhögskolan i Finland öppnades 1889 i Borgå af rektor Strömborg. Vid denna lade man allt ifrån första början hufvudvikten vid undervisningen i allmänt bildande ämnen och vid utvecklingen af lärjungarnes karakter i ädel riktning. Den är afsedd för elever af båda könen. Under de trenne sista åren hafva ännu flera skolor uppstått i Finland, de flesta, om ej alla, samskolor och alla inrättade efter det skandinaviska mönstret, dock närmast slutande sig till det svenska.

I Finland är det ej i främsta rummet en eller annan mera framstående person, som börjat ifra för folkhögskoletanken; det är det *finska folket* i dess helhet, som reser sig för densamma. Liksom den i Danmark först fick kraftig fart efter det nationalkänslan väckande olyckliga kriget 1864, så ock nu i Finland, då landets själfständighet och fria utveckling synas hotade. »Folkets upplysning till hjärta och förstånd är dess själfständighet och frihet», så lydde den hälsning, den finsk-svenska skalden E. v. Qvanten genom mig sände sina landsmän vid 1890 års nordiska folkhögskolemöte å Hvilan i Skåne.

Striden mellan svecomaner och fennomaner är på ungdomsskolans område om ej nedlagd, så dock undanskjuten. Gemensamt arbeta kunniga och andevakna män och kvinnor af båda partierna för *ett* gemensamt mål: Finlands framtid, finska folkets utveckling. Och ehuru folkhögskolorna äro dels finska, där undervisningen sker på finskt språk, dels svenska, där svenska målet ljuder och älskas, äro dock *båda* genomströmmade af *en* anda, en äkta folkhögskoleanda, sann, lefvande, varm och framtidsfull.

I Finland har universitetet kraftigt ingripit i folkhögskolearbetet; de flesta skolorna äro upprättade genom de medel, tusentals mark,

som studenter anskaffat och samlat; medel hafva äfven hopskjutits för att åstadkomma resestipendier åt vid universitetet studerande män och kvinnor, hvilka i Sverige och Danmark skulle lära känna saken för att sedan i Finland ägna sig däråt. En liflig »folkhögskolerörelse» genomgår f. n. den finska studentkåren, och en finsk tidning, Vasa tidning för den 1 nov. 1891, yttrade härom, att »de studenter, som verka för denna sak, igenkännas därpå, att de blifvit ifrigare i sitt eget arbete, att de mera beflita sig om goda seder och äro gladare än förr. De hafva fått klarare uppfattning af den bildade klassens skyldighet gent emot det stora samhället och en mera lefvande känsla af att de som studera hafva mycket gemensamt med dem, som äro kroppsarbetare: *arbetet för folket har varit en högskola för universitetets ungdom.*»

Men, som sagdt, ej minst den finska *kvinnan* har i arbetet för denna nya sak inlagt sin stora energi och sin starka fosterlandskärlek.

* * *

I vårt eget land firar folkhögskolan i år sin tjugufemåriga tillvaro. Ehuru man naturligtvis kan säga, att idéen hit som till Norge, Finland och Island kommit från Danmark, så är dock den svenska skolan ingalunda någon afläggare af den danska eller en efterbildning af denna, hvad så många utanför stående bruka säga. Ty redan innan den danska skolan var känd i Sverige, var här *behofvet* af en bättre undervisning för allmogens söner lifligt kändt och diskuteradt. Det var i midten af 1860-talet — hösten 1864 — som frågan om en svensk folkhögskola först framkom, och detta skedde genom en man af folket, riksdagsmannen Ola Andersson i Nordanå. Både såsom medborgare i staten, såsom kommunalman och jordbrukare hade han själf vid många tillfällen känt för egen räkning behofvet af mera kunskaper och slöt däraf, att detta behof torde vara allmänt bland svenska jordbrukare. Tanken på medborgerliga rättigheter och därmed förbundna skyldigheter i följd af representationsreformen medverkade äfven till förslagets väckande. Detta understöddes, som bekant, lifligt af Aftonbladet, hvars ledare, den varme fosterlandsvännen August Sohlman, äfven fått blicken upp för hvad som förnämligast fattades den svenska allmogen: sinne för fosterlandets ve och väl samt intresse för annat än ögonblicket med dess bekymmer och näringsomsorger. Kort och godt: 1868 stiftades i Sverige tre folkhögskolor, alla för män.

Så långt är det ifrån, att den svenska folkhögskolan skulle vara en öfverflyttning från Danmark, att det behöfde gå 15—20 år, innan den danska och svenska skolan lärde förstå hvarandra. Nu — 1893 — är helt visst gemenskapen mellan dem långt större, än den var 1868, ty den ömsesidiga bekantskapen lärde båda, att de, ehuru så olika organiserade, åsyftade samma mål, att de framsprungit ur samma djupt kända behof: folkets lyftning och förädling i fosterländsk, i god dansk och i god svensk anda.

Jag vågar påstå, att folkhögskolan i hvarje land, där den verkar, står som en väktare för det landets bästa och ädlaste intressen.

Vid den ena af dessa första svenska folkhögskolor, Hvilan i Skåne, var man redan från början betänkt på att anordna en sommarkurs för kvinnor; frågan tycktes dock vara för tidigt väckt, ty endast helt få elever anmälde sig, hvarför saken ställdes på framtiden. Först 1872 öppnades å Hvilan en dylik sommarkurs.

Redan 1869 stiftades dock en själfständig folkhögskola för kvinnor å Samuelsberg vid Motala. Denna skola flyttades 1873 till Helsingborg. Kort därefter bildades i Landskrona ännu en skola för kvinnor. 1879 funnos fem skolor för kvinnor i verksamhet, två helt och hållet själfständiga och arbetande under vintern; de öfriga sommarskolor, knutna till förut organiserade manliga vinterskolor. För närvarande finnas 13 sådana (den ena upprättad förlidet år); det tillsammanlagda elevantalet å dessa var år 1890 262 (*hela* elevantalet, män och kvinnor, utgör årligen omkring 1,000).

Dessa skolor hafva merendels, såsom förhållandet är med den, vid hvilken jag är föreståndarinna, uppkommit genom initiativ af föreståndaren för den manliga afdelningen och hans hustru, hvilka på egen risk och utan att åtminstone i början kunna påräkna ersättning för sitt arbete satt saken i gång. Man har i de olika länen — som bekant gifves det i regel endast en folkhögskola i hvarje län — hvar och en på sitt verksamhetsfält förnummit något af det, som den danska landtkvinnan kände, nämligen att först när skolan besöktes af *både* män och kvinnor, vore den en *verklig* folkets skola, en verklig lifgifvande källa för dess framtid.

Det har dock, mig veterligt, ej dröjt mer än högst ett år eller rättare en kurs, innan anslag beviljats äfven den kvinliga skolan af samma myndigheter, som ekonomiskt understödja den manliga, nämligen stat, landsting och hushållningssällskap. Äfven till mindre bemedlade kvinliga elever lämnas årligt statsanslag af de 15,000 kr., som riksdagen hvarje år tilldelar folkhögskolans behöfvande elever.

Hvarje elev betalar naturligtvis i regel en viss kursafgift, vid Tärna t. ex. 20 kr.; elevens andra ungefärliga utgifter uppgå till: för böcker, material och sybehör 15 à 30 kr., bostad omkring 8 kr., diverse 10 kr.; hvad mat angår, medföra vid de flesta skolor eleverna denna hemifrån och tillaga den själfva för att på så sätt inspara en kontant och för bonden onödig och kännbar utgift. Vid hvarje skola finnes dessutom ett växlande antal hel- och halffrielevplatser, med hvilka följa fri bostad och efterskänkande af hela eller halfva kursafgiften.

(Forts.)

De kvinliga studenterna vid våra universitet.

Genom en notis i våra dagliga tidningar fästes för en tid sedan allmänhetens uppmärksamhet vid, att en artikel med rubrik, »Studentinnen», undertecknad af en herr *C. L. Sundbeck*, förekommit i den tyska tidskriften »Akademische Blätter». Denna artikel sades lämna en särdeles mörk skildring af de svenska kvinliga studenternas hållning och uppträdande vid universiteten och deras ofördelaktiga inflytande på studentlifvet. Vid en tidpunkt, som den närvarande, då en liflig agitation pågår i Tyskland till förmån för universitetens öppnande äfven för kvinliga studenter, en agitation, som i allmänhet mötts med hårdnackadt motstånd, var en artikel som den ofvannämnda synnerligen ägnad ett väcka uppmärksamhet, såsom utgörande ett viktigt inlägg i den under debatt stående frågan: är kvinnan värd att komma i åtnjutande af den högre akademiska bildningen? Tyvärr erhöll man här i Sverige kännedom om herr Sundbecks artikel först nära två år sedan den stått att läsa i den tyska tidskriften, hvadan den i Tyskland haft god tid att göra sin fulla effekt. Så snart emellertid dessa uttalanden om våra kvinliga studenter blifvit bekanta, väckte desamma inom Upsala universitet den största ovilja, hvilken ovilja fann ett uttryck i tvenne till »Akademische Blätter» insända protester emot herr Sundbecks artikel, den ena från universitetets professorer, den andra från studentkåren. Den först nämnda protesten är undertecknad af inemot tjugo ordin. och e. o. professorer ur de juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna, af hvilka, efter hvad ett bref från Upsala meddelar, nästan alla haft tillfälle att examinera kvinliga studenter och äfven annorledes kunnat bilda sig ett omdöme om deras studier och sätt att förhålla sig såsom akademiska medborgarinnor.

Professorernas protest, affattad på tyska språket samt daterad den 8 februari 1893, meddela vi här med benäget tillstånd i ordagrann öfversättning:

»*I er ärade tidning af den 16 maj 1891 förekommer en af herr C. L. Sundbeck undertecknad artikel, »Studentinnen», hvilken först nu kommit till vår kännedom.*

Emot den häri af förf. gjorda framställningen af de skandinaviska kvinliga studenternas uppförande, och det inflytande de utöfva på tonen

och andan inom studentlifvet, vilja vi härmed — så vidt frågan gäller universitetet i Upsala, — uttala den uttryckligaste och bestämdaste protest.

Vi, undertecknade professorer af bemälde universitet, hafva under flere år haft tillfälle att följa de härstädes studerande unga kvinnorna och att iakttaga deras uppförande, så väl i förhållande till deras studier som deras vandel både inom och utom universitetet; och då vi i intet afseende funnit orsak till klander, anse vi det för vår plikt att härmed uttrycka vår fulla öfvertygelse vara, att herr Sundbeck ej blott utgår från en öfverdrifvet sträng, utan från en fullständigt osann och falsk förutsättning i hvad som rör de kvinliga studenternas hållning och deras inflytande på den sunda och normala utvecklingen af lifvet bland den akademiska ungdomen.»

Den andra protesten är undertecknad af studentkårens ordförande, kandidat N. Söderblom och innehåller en utförlig utredning af de kvinliga studenternas ställning vid universitetet.

* * *

Härmed tro vi oss tillfyllest ha ådagalagt, att om våra kvinliga studenters anseende möjligen i någon mån lidit genom den omtalade förklenande artikeln, den nu erhållit en fullgod upprättelse, tack vare deras akademiska lärares och manliga kamraters nobla och energiska uppträdande. Önskligt vore nu, att samma tyska tidskrift, genom hvilken den falska framställningen blifvit spridd, måtte finna det sig angeläget vara att meddela sina läsare Upsala professorernas och studenternas allvarliga inlägg i en akademisk fråga, som så nära berör det kvinliga släktets intressen, och att härigenom en friare uppfattning rörande desamma, till fromma för Tysklands kvinnor, måtte göra sig gällande.

Några motioner vid årets riksdag.

Hustruns förvaltningsrätt.

Allt sedan L. J. Hierta vid 1861—62 års riksdag för första gången väckt motion i syfte att hustruns rätt bättre än dittills skulle skyddas mot mannens oinskränkta målsmanskap, hafva förslag i denna riktning gång på gång framlagts för riksdagen. Genom k. förordning

af den 11 dec. 1874 stadgades äfven, att hustru äger råda öfver hvad hon genom eget arbete förvärfvar, äfvensom öfver henne enskildt tillhörig ägendom, så framt genom äktenskapsförord blifvit bestämdt, att ägendomen skall vara från mannens förvaltning undantagen eller sådant blifvit stadgadt genom gåfva eller testamente.

Äktenskapsförord, hvarigenom hustrun enligt 1874 års lag kan erhålla rätt att själf förvalta sin ägendom, ha emellertid endast undantagsvis upprättats. Detta slags aftal mellan de blifvande makarne, hvilket måste före äktenskapets ingående afslutas, anses af många af granlagenhetskäl för motbjudande. För att förordet skall blifva lagligt måste dessutom en mängd formaliteter iakttagas, och det har icke sällan händt, att ett äktenskapsförord i följd af ett formfel befunnits kraftlöst.

Den utväg, som 1874 års lag gaf gift kvinna att i någon mån frigöra sig från mannens målsmanskap, har således icke fått någon allmännare användning. Under flere följande riksdagar ha visserligen olika förslag framlagts att genom mer eller mindre genomgripande reformer utvidga hennes rättigheter, men hittills har intet af dessa förslag ledt till någon ändring i lagstiftningen.

Vid årets riksdag föreligger åter en motion i ofvannämnda riktning. Den är väckt af grefve *H. E. G. Hamilton* och föreslår, att lagstiftningen genom att fortgå på den 1874 beträdda vägen skall skaffa den gifta kvinnan ökad själfständighet, på så sätt att hustru, utan att förord behöfver upprättas, erhåller de fördelar, som hittills förordet kunnat bereda henne. Motionen begär nämligen, att »öfver ägendom, som hustrun infört i boet eller som under äktenskapet tillfallit henne genom gåfva eller testamente, med villkor att den skall enskildt tillhöra henne, så ock öfver afkomsten af sådan ägendom, skall hustrun råda, såvida icke hvad angår ägendom, som är gifven genom gåfvor eller testamente, annorlunda blifvit om förvaltningen föreskrifvet.»

Detta förslag skulle, om det antages, medföra ett stort framsteg. Visserligen skulle mannens målsmanskap öfver hustrun stå kvar, och han fortfarande enligt giftermålsbalkens 9 kap. 1 § »vara hennes rätta målsman och äga söka och svara för henne», men inskränkningen »*utom hvad angår ägendom, som är från hans förvaltning undantagen*» skulle få en betydligt utvidgad och mer generell innebörd. Den gifta kvinnan skulle, ifall hon medfört någon enskild förmögenhet i boet, ha rätt att fritt förfoga öfver den; mannnen skulle icke såsom nu utan hustruns samtycke eller ens vetskap kunna använda hennes

förmögenhet till att betala sina ungkarls- eller spelskulder eller på ett eller annat sätt förslösa den.

Giftomannarätten.

Herr *E. A. Zotterman* har väckt motion om en skrifvelse till k. m:t om borttagande ur lagen af stadgandena om giftoman och giftomannarätt.

Myndig kvinna blef 1872 befriad från giftoman (adelig mö 1882). Det är sålunda nu mer endast i åldern från 17 till fylda 21 år flickan icke får ingå äktenskap utan giftomans samtycke. Giftoman är i första rummet fader, och om han är död, moder, (som dock har att inhämta råd af närmaste slägtingar på faderns sida), efter båda föräldrarnas död den de nämnt till giftoman, eljes närmaste manliga släkting och i händelse ingen släkting finnes förmyndaren.

Giftoman har icke rätt att tvinga flickan till äktenskap; däremot kan han genom att vägra sitt samtycke hindra henne ingå äktenskap; och föräldrar äga enligt lag rätt att göra omyndig dotter, som gifter sig mot deras vilja, arflös.

Motionären anser, att föreskrifterna om giftomannarätt innebure en betydlig inskränkning i kvinnans frihet och vore ett brott mot regeln om allas likhet inför lagen. Så snart ynglingen uppnått den ålder, att han äger rätt att ingå äktenskap, behöfver han icke inhämta någon annans samtycke. Flickan däremot måste i fyra år, efter sedan hon uppnått den ålder, som berättigar henne till äktenskaps ingående, stå under giftoman.

Under diskussionen i andra kammaren rörande motionen påpekade visserligen en talare att ynglingar under 21 år hade betydligt besvärligare, om de önskade gifta sig, än flickor vid samma ålder. De förra måste nämligen begära lof af k. m:t; de senare endast af sina föräldrar eller annan nära släkting. Men motionären lät icke imponera på sig af detta skäl, utan höll fast vid sin mening.

Lagutskottet ansåg den af motionären förordade reformen icke vara af behofvet påkallad. Missbruk af giftomannarätten torde nu mer ytterst sällan förekomma, hvarjämte lagen med straff belagt hvarje med våld och hot öfvadt tvång på kvinnans frihet uti ifrågavarande afseende, hvarjämte den i 1 kap. 5 § giftermålsbalken uttryckligen häfdat grundsatsen om äktenskapsaftalets frihet.

Af samma mening som lagutskottet voro båda kamrarne och afslogo utan vidare diskussion och utan votering hr Zottermans motion.

Statsanslag till undervisning i kvinlig slöjd.

Hr *E. Hammarlund* har vid årets riksdag upprepat sin motion sedan i fjor om ett statsanslag till undervisning i kvinlig slöjd. Han föreslår i likhet med i fjor, att riksdagen måtte för år 1894 anvisa ett förslagsanslag på 50,000 kr. att användas till understöd åt skoldistrikt, som på lämpligt sätt bereda i skoläldern varande flickor undervisning i kvinlig slöjd. Fördelandet af understödet samt bestämmandet af de närmare villkoren skulle öfverlämnas åt k. m:t.

I motionen hafva 19 af kammarens ledamöter instämt. I fjor afslogs motionen af statsutskottet på den grund, att det ansåg att det tillkommer vederbörande kommuner och landsting att taga saken om hand. Denna mening biträddes af första kammaren, som afslog motionen. I andra kammaren rönte den däremot ganska stor sympati och ett förslag om en skrifvelse i motionens syfte till k. m:t antogs.

M. C.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Stipendiefonderna.

Från *donationsfonden för kvinnor som studera medicin* kommer, enligt beslut som fattats vid styrelsens för förvaltning af stipendiefonderna sammanträde den 22 februari, att i år utdelas tvenne stipendier, *ett à fem hundra och ett à fyra hundra kronor.* (Se kungörelsen härom à sid. 71.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *Till skolrådsledamot* i Ronneby är vald prostinnan S. Herlöfsson.

Ledamöter af fattiggårdsstyrelse inom Svedala församling i Skåne äro sedan september 1891 följande damer, efter hvad ett enskildt

bref därifrån meddelar: friherrinnan Thott f. Posse, fruarna Josephsson och Hanson, samt fröken Lovisa af Petersens.

Svenska Kvinnoföreningen för fosterlandets försvar. Insamlingen af det för Carlsborg afsedda beloppet, 100,000 kronor, som föreningen satt i gång, är nu afslutad. Enligt ett af densamma i februari detta år utfärdadt cirkulär heter det:

»De utaf Föreningen sistlidne vår för anskaffande af pansartorn å Wabergsfortet till konungens förfogande stälda 50,000 kronor äro dessa dagar till chefen för Fortifikationen utbetalade och Carlsborg har således, inberäknadt de förut bekomna 24,000 kr., utaf de af Föreningen för nämnda fästning insamlade 100,000 kronor erhållit 74,000 kronor samt har att af Föreningen fordra ytterligare 26,000 kronor.

Karolinska institutet. Med. kandidatexamen har aflagts af med. fil. studeranden Anna Dahlström (Göteborgs nat.).

Tolf kvinnor studera för närvarande vid Karolinska institutet härstädes. Fröknarna Maria Folkeson, Thora Granström, Ellen Sandelin och Anna Dahlström hafva aflagt medicine kandidatexamen, och fröknarna Elin Beckman, Signe af Klinteberg, Anna Lovén, Matilda Lundberg, Ada Nilsson, Berna Skog, Anna Stecksén och Alma Sundqvist förbereda sig till samma examen.

Ett chicagostipendium lydande på 1,000 kr. har tilldelats slöjdinspektrisen i Stockholm, fröken Hulda Lundin, den enda kvinna, som kommit i åtnjutande af de medel staten anslagit som understöd för studieresas företagande till världsutställningen.

Fröken Lundin har från Förenta Staternas inre departements undervisningsbyrå fått kallelse att såsom vice-precident deltaga i kongressen för skolfrågor, hvilken bland andra kongresser skall hållas i Chicago i sommar. Fröken Lundin har mottagit kallelsen.

* * *

Tyskland. *Kvinnofrågan och tyska riksdagen.* Den tysk-frisinnade riksdagsmannen Baumbachs motion om att kvinnor skulle hafva rätt att aflägga medicinska examina har vid det sammanträde, då den varit före inför tyska riksdagen, blifvit struken från dagordningen efter en ganska lång debatt. Motionen skall längre fram komma före och då i sammanhang med en mängd petitioner, som i detta ämne tillsändts riksdagen.

Ministern Bötticher förklarade, att frågan icke fölle inom riksdagens område; det tillkommer icke tyska riket, utan hvarje särskild stat att gifva kvinnorna rätt att aflägga studentexamen.

I sammanhang med ofvanstående hänvisa vi härmed till en förliden höst i vår tidskrift förekommande notis, hvaraf man finner, att universiteten i *Baden* och *Würtemberg* redan öppnat sina filosofiska och medicinska fakulteter för kvinliga studerande. — Hvad universi-

tetet i *Göttingen* beträffar, om hvilket vi då meddelade, att äfven detsamma gifvit kvinnor tillstånd att bevista föreläsningarna dock blott i egenskap af åhörarinnor, fäster ett enskildt bref från nämnda stad vår uppmärksamhet vid, att detta meddelande ej är fullt öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Den filosofiska fakulteten vid Göttingens universitet, skrifver vår meddelare, har visserligen ej i likhet med akademiens öfriga fakulteter med ett enkelt nej besvarat den af kultusministern till Göttingens så väl som till öfriga Preussens universitet stälda frågan, huruvida de önskade lämna kvinnor tillträde till föreläsningarne, utan tog saken i närmare öfvervägande. Efter ett stormigt sammanträde beslöts, att bevilja kvinnor rätt att bevista föreläsningarna inom den filosofiska fakulteten, dock beroende af huruvida den för tillfället föreläsande professorn i hvarje enskildt fall därtill lämnade sitt samtycke, ett beslut som ännu ej ledt till något resultat, då på den ståndpunkt som kvinnofrågan för närvarande innehar i Tyskland, blott ett försvinnande fåtal kvinnor vågar begagna sig af tillståndet att ägna sig åt vetenskapliga studier.

* * *

Österrike. ***Den högre kvinnobildningen*** gör i Österrike som öfverallt annorstädes framsteg, dock mera tack vare energiska bemödanden från privata personer och föreningar än genom åtgärder från regeringens sida. Så har på initiativ af sällskapet »Minerva» i Prag ett kvinligt gymnasium, det första i landet, för ett par år sedan öppnats i Böhmens hufvudstad. För oss har denna omständighet sitt särskilda intresse af den orsaken, att det hufvudsakligen är den högre flickskolan i Sverige, som tagits som mönster vid nämnda anstalts organiserande. För att studera flickskoleväsendet i Sverige besökte nämligen professorn vid universitetet i Prag, dr Mourek, för ett par år sedan Stockholm, där han satte sig i förbindelse med en af våra erfarnaste kvinliga pedagoger. De erfarenheter om vårt flickskoleväsende han sålunda vunnit, har prof. Mourek framlagt inför en stor föreläsningskrets i Prag, och det nybildade läroverket har sedan gjort sig dessa erfarenheter till godo.

* * *

Schweitz. »***Frauenrecht***» är namnet på en ny tidskrift, berörande kvinnans intressen, hvilken utkommer hvarje 14:de dag såsom bilaga till den ansedda och spridda tidningen »Züricher Post». Redaktris är den framstående juris. doktorn fru Emilie Kempin, med hvilken vi redan haft tillfälle att göra »Dagnys» läsare bekanta.

* * *

England. ***Kvinliga inspektörer.*** Tvenne fabriksinspektörsposter komma, efter hvad engelska tidningar meddela, att beklädas af kvin-

nor, en för London och en för Glasgow, med en lön af 3 till 5,000 kronor årligen. Dessa inspektörers uppgift skall vara att öfvervaka förhållandena inom de fabriker där kvinnor och barn äro anstälda.

Enligt de nya föreskrifter rörande fattighusinspektion, som nyligen utfärdats för engelska lokalstyrelsens byrå, har dess styrelse bemyndigats att tillsätta damkomitéer, för inspekterande af de afdelningar af fattighusen, där kvinnor och barn härbergeras och att insända rapporter därom.

Studiestipendier åt kvinnor. Skotlands universitet St. Andrews har beslutat inrätta stipendier att utdelas såväl åt kvinliga som manliga studerande. Af en donation på 30,000 pund sterl. som blifvit skänkt till universitetet, skall hälften af räntorna användas till stipendier för kvinliga medicine studerande.

* * *

Frankrike. ***Om kvinnosakens framsteg i Frankrike*** under år 1892 lämnar »Le journal des femmes» i sin årsrevy åtskilliga intressanta upplysningar. — Så har under förlidet år den länge på dagordningen stående frågan om kvinnans deltagande i valet af »conseils des prud'hommes» (yrkesdomstolarne i Frankrike) fått en lösning, i det franska deputeradekammarn tillerkänt kvinnan rätt att välja ledamot till nämnda domstolar. — Inom den allmänna fattigvården ha under år 1892 flere kvinnor blifvit anstälda såsom föreståndarinnor för välgörenhetsbyråer och fattigbesökerskor. Fångvårdsstyrelsen har äfven till medlem invalt en kvinna, M:me Mallet, särskildt med afseende fäst vid de pågående undersökningarna af förhållanden rörande de kvinliga fångarna. —

Under förlidet år har Frankrike fått sin första kvinliga juris doktor i M:lle Jeanne Chauvin, hvilken nyligen blifvit utnämnd att förestå föreläsningskurser i lagkunskap vid staden Paris' lycéer för flickor. — Vidare påpekar tidningen den utmärkta kvinliga läkaren M:me Caroline Bertillon, född Schultze, hvilken blifvit utnämnd till läkare vid *Lycée Racine*, den ena af de två stora flickskolor som staten upprättat i Paris, och M:me Blanche Edwards-Pilliet, hvilken fått anställning som lärare vid skolan för utbildande af sjukskötare och sjuksköterskor i Bicêtre.

Fredrika-Bremer-Förbundets
Stipendier
för kvinliga medicine studerande.

Genom en af Styrelsen för Fredrika=Bremer=Förbundet vald Nämnd komma att från en af anonym gifvare stiftad stipendiefond för kvinnor, hvilka ägna sig åt medicinska studier, utdelas **två stipendier för innevarande år, ett å Fem hundra kronor och ett å Fyra hundra kronor.**

Kompetent sökande till sådant stipendium är kvinna, som aflagt medikofilosofisk eller medicine kandidatexamen.

Ansökningar skola före den 1 nästkommande april insändas till **Styrelsen för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder, Stockholm, 54 Drottninggatan,** *samt åtföljas af betyg öfver aflagda kunskaps= och examensprof samt präst= och läkarebetyg, ägande sökande ingifva jämväl andra handlingar till stöd för ansökningen.*

Af tilldeladt stipendium äger stipendiat lyfta å **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå** *ena hälften den* **31 maj,** *andra hälften den* **15 december.**

Stockholm i februari 1893.

Styrelsen för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

(Forts. fr. föreg. häfte.)

F. Hellberg: *E. Bergström, M. Nyström* och *E. Wigström*, Huru skall kvinnan bäst kunna bidraga till höjande af familjens ekonomi? — *L. Fitinghoff*, Vårluft.

Z. Hæggström: *Alf*, Ensam till Städjan.

L. Hökerberg: *C. Hammarsköld*, Sagan om sanningens källa.

Ad. Johnson: Barnavärldens glada dar. — Barndomens gyllene dagar. — Långt bortom hafvet. — *J. F. Cooper*, Briggen Molly eller Äfventyr vid Golföarna. — *de Sylwestre*, Kristoffer Kolumbus. — *Håkan Törne*, Junker Magnus. — *Thomas à Kempis*, Betraktelser öfver Kristi lif. — *E. Wetherell*, Mr Rutherfords barn. — Chryssas och Sybillas vinternöjen. — Stafsättet i Folkskolans läsebok. Utg. af två lärare.

Looström & Komp.: *L. Westkirch*, »Han skall vara din herre». — *Förf. till »The heir of Redcliffe»*, Richard.

P. A. Norstedt & Söner: *H. Anderson*, Berättelser ur den Heliga skrift för barn. — Rolfs nya kusiner. — *M. Anholm*, Vikingar och deras ättlingar. — *J. C. v. Hofsten*, Minnen från den Karolinska tiden. — *P. Kaiser*, »Låten barnen komma till mig!» — *L. Lagerstedt*, Kokbok. — *M. Lönnberg*, Sigtrygg Torbrandsson. — *Th. Mazer*, Ord till ungdomen. — *R. Melander*, I Sitting Bulls land. — *G. Nachtigal*, Sahara och Sudan.

Nordin & Josephson: *A. Clark*, Hugh Harrods sällsamma äfventyr.

J. Seligmann: *J. F. Cooper*, Berättelser om Skinnstrumpa. — *F. Marryat*, Nybyggarne i Kanada. — *M. Nathusius*, Två berättelser. — *Mayne Reid*, Skalpjägarne. — *Bröderna Grimms* valda sagor.

Fr. Skoglund: *A. T.*, Sjung med oss, mamma!

Svensk läraretidnig: Jultomten 1892.

A. Tengström: Margit.

A. W. Wallberg: Frid vare med Eder!

A. E. Westerberg: *W. C. Dowe*, Guldsjön.

Fredrika-Bremer-Förbundets hemstudier.

Ledning för hemstudier inom olika ämnen lämnas af Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ledningen innefattar:

1) *Allmänna råd eller anvisningar rörande litteratur*, afgift 1 kr.
2) *Studieplan* .... 5 »
3) *Råd och fortsatt ledning*, hvarvid lärjungen har rätt att hvar fjortonde dag insända en skriftlig uppsats och förfrågningar.

Afgift för halfår för hvarje ämne...................... 15 »

Närmare upplysningar meddelas genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, *54 Drottninggatan, 1 tr.*

Anmälan.

Dagny, *som under år 1893 fortfarande kommer att verka för* ***Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende",*** *anmäler härmed sin 8:de årgång. På samma gång tidskriften i främsta rummet vill sträfva att fullfölja detta sitt program, skall densamma därjämte allt framgent följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m.*

Dagny *redigeras under år 1893 af fröken* **Lotten Dahlgren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktionskomité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru* **S. L—d Adlersparre** *kommer fortfarande att deltaga i komiténs arbete.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.
För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.

1893. 3:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
{För icke medlemmar » 4: 00.

OBS.!

Stort lager af

Barnkläder för alla åldrar,

till och med 16 år.

Goda tyger! Nya, smakfulla modeller! Billiga priser! Allm. Telefon 68 40.

2 Stora Vattugatan 2,

hörnhuset vid Brunkebergstorg.

10 Bazaren å Norrbro 10.

H. NYSTRÖM.

Elin Ericksons
SYATELIER

Drottninggatan 17, 1 tr.

Beställningar å elegantare **klädningar** och **kappor** emottagas.

Clasons Privat-Hotell-Pensionat

5 Klara Vestra Kyrkogata 5, *Stockholm.*

OBS.! Nära Centralstation.

Vackra och väl möblerade rum efter nutidens fordringar till olika priser.

Postadress: Clasons Pensionat. | **OBS.! Första klass.** *Allm. Tel. 7 40.* | *Telegrafadress:* Uno Clason.

Sammanbindning med rikstelefon.

Opinionsyttring i sedlighetsfrågan.

Hvarje tänkande människa i våra dagar, ja, öfver hufvud taget hvar och en, som på den brusande, rastlösa färden genom lifvet gér sig tid att — om än blott för ett ögonblick — stanna och begrunda tidens tecken: det öfverhandtagande njutningsbegäret, den förslappade moralen, den förvridna rättskänslan, jäsningen inom de lägre samfundslagren, måste genombäfvas af en känsla af oro och beklämning och fråga sig: »hvart skall det väl bära hän?» Att denna känsla af ett kommande oväder går som en underström genom den, af det yttre att döma, så sorglösa tiden, att den ingår som ett störande element i hvarje feststämning och verkar som en hämsko på den allmänna lifsglädjen har väl ingen med eftertanke utrustad man eller kvinna kunnat undgå att erfara. Ja, det behöfs blott, att en kraftigare stämma höjes, som öppet ställer det manande spörsmålet till sin samtid: »hvad kan göras för att häjda det öfverhandtagande fördärfvet?» — och därjämte en möjlighet till frågans tillfredsställande lösning — för att denna stämma skall väcka genklang i tusendes bröst.

Det är detta vi i dessa dagar ha erfarit af den — vi kunna väl säga — exempellösa uppmärksamhet, som brukspatron Hugo Tamms till innevarande riksdag framlagda motion *om bekämpande af osedligheten* har väckt. Fäder, mödrar, uppfostrare, män och kvinnor, som på skilda vägar och inom olika områden gjort samhällets och mänsklighetens intressen till sina egna, hafva rest sig och bragt en opinionsyttring till förmån för den Tammska motionen till stånd af så kraftig och bestämd art, att man väl däraf kan sluta till att de sanningar, som af motionären öppet och oförskräckt blottats inför allmänhetens ögon, af densamma erkännas såsom sådana, och att det svenska folket känner sig genomträngdt af öfvertygelsen, att äfven på lagstiftningens väg något måste göras för att råda bot för det onda.

Hr Tamms motion är till sin innebörd följande: »*att kungl. maj:t täcktes låta utreda och därefter taga i öfvervägande, huruvida*

icke dels från statens sida särskilda åtgärder skulle kunna vidtagas för att kraftigare än nu sker hindra det under olika former offentliga framträdandet af lockelser till osedlighet, dels ock den allmänna sedliga uppfattningen inom samhället skulle kunna höjas genom ändring af och tillägg till gällande lagar och förordningar, som afse förekommande af osedlighet.»

Den motivering, som ligger till grund för motionen, är affattad i lugna, klara, väckande ordalag. Motionären inleder densamma med att påvisa, att vår tidsålder företer en de skarpa motsatsernas tid, att brytningar på det religiösa, sociala och politiska området spörjes öfver allt och att, om man än ej behöfver se med misströstan på framtiden, då just den strid som pågår är framkallad af en reaktion mot det onda och således i och för sig är ett godt, som bör leda till förbättring, så har dock människovännen tillräcklig anledning till oro, emedan på det viktigaste området af alla — *det moraliska* — ett jämförelsevis ringa arbete uppåt spörjes. Mer och mer är vår tid stadd på nedgång i detta afseende. Värst är, att den moraliska känslan genom alldagligheten af brott sådana som självmord, förfalskningar, affärsskandaler af alla slag, blir så förslappad, att till slut ingen uppskakas häraf, ännu mindre reser sig folket med kraft och ihärdighet däremot, ja, de bästa samhällselementen taga saken likgiltigt — och däri ligger den största faran.

Och detta äger lika fullt sin tillämpning på ett specielt område, sedlighetsområdet: förhållandet mellan de begge könen. *Staten kan och bör ej stå likgiltig inför detta, ty här gäller det dess säkraste grundvalar: familjens helgd och det kommande släktets uppfostran, hvarpå statens framtid beror.*

Motionären gör härefter en mörk skildring af sedlighetsförhållandena i vårt land, framdrar exempel hemtade ur det dagliga lifvet omkring oss — exempel, hvilka »dock endast äro synliga tecken af en dold osedlighets lavaström, som genomflyter hela samhället och alla dess lager och förbränner statens och folkets lifskraft».

För sin personliga del hyser motionären den åsikten, att verklig bot mot det onda endast kan vinnas på moralisk väg, därigenom att den sedliga opinionen reser sig och kraftigt söker motarbeta detsamma. Men lika sannt som det torde vara, att ett moraliskt ondt endast kan utrotas på moralisk väg, och morallagen och den borgerliga lagen ej kunna helt samman-

falla, lika visst kan dock lagen sättas upp som värn mot eggelserna till osedlighet, och den kan, såsom af nykterhetskampens historia framgår, vara af största betydelse för utvecklingen af en moralisk opinion.

Därpå genomgår motionären de paragrafer i vår svenska sedlighetslagstiftning, som kräfva åtskilliga närmare förtydliganden och tillägg för att lämpa sig efter nutidens rättsuppfattning och hvilkas omarbetning torde vara af nöden. Dessa punkter beröra bl. a. skydd för så väl den unge gossen som den unga flickan, d. v. s. utmönstring ur lagen af alla uttryck och bestämmelser som strida mot *den naturliga moraliska likställigheten mellan könen.* Vidare förhållanden rörande de utom äktenskapet födda barnen, om den legaliserade osedligheten, inskränkning af de lägre teatrarnes och variétéernas verksamhet, förbud mot spridning af tryckalster och målningar, som såra sedlighetskänslan o. s. v.

* * *

Detta i allra största korthet en sammanfattning af den till vår riksdag inlämnade motionen*). Att densamma på det lifligaste skulle beröra kvinnan, med hvars vara eller icke vara i moraliskt hänseende den så nära sammanfaller, är naturligt. Äfven följdes det af hufvudstadens framstående män på skilda områden anordnade, af en sällsynt anslutning präglade opinionsmötet den 12 mars till förmån för den Tammska motionen, dagen därpå af ett liknande möte, till hvilket framstående kvinnor inom vårt samhälle utfärdat kallelse. Hôtel Continentals stora festsal var till trängsel fylld af åhörarinnor — ja, hundraden måste återvända med oförrättadt ärende, emedan lokalen ej kunde rymma alla — och den allvarliga, man kan säga andaktsfulla stämning, som var rådande vittnade bäst för, att värnandet om vårt sedliga lif var en sak, där kvinnan kände det vara hennes rätt och plikt att ingripa.

Sammankomsten öppnades med några inledningsord af ordföranden för mötet, hvarefter hr Tamms motion, af hvilken blott få af de närvarande förut torde haft tillfälle att taga

*) Under rubrik »Mot osedligheten» är herr Tamms motion utgifven i broschyrform på Stockholms Kristna Sedlighetsförenings föranstaltande och är såsom sådan tillgänglig i alla boklådor.

kännedom, upplästes. Det föredrag, som därefter hölls, gjorde genom sin flärdfria enkla innerlighet ett djupt intryck på de närvarande. Talarinnan började med att framhålla, att det uteslutande var hennes egenskap af maka och moder och den djupa ansvarskänsla hon såsom sådan kände sig äga gent emot den föreliggande frågan, som föranledt henne att efterkomma de komiterades önskan att tala på detta möte och att öfvervinna den motvilja och blyghet, som medfölja en fullkomlig ovana vid allt offentligt uppträdande. Ty hvilken mor kan undgå att gripas af de förfärliga sanningar, som den upplästa motionen upprullat för våra ögon, undgå att känna, att här är ett ansvar, som blifvit lagdt i kvinnans hand, då det ej gäller något mindre än att värna om våra hem och skydda våra barn!

Hvilken är den första plikt vi här vid lag böra ha för ögonen, fortfor talarinnan? Är det ej den, att i hemmet barnens naturliga blygsamhet aktas som en ömtålig blomma, hvilken första kalla eller orena pust kan komma att förblekna? Men om vi än göra allt för att ingjuta en ren anda i våra hem, söka odla våra barns sinne för det sköna och rätta, öfvervaka deras umgänge och nöjen, hvad förmå vi för bevarandet af denna blygsamhet, som är den unga kvinnans skönaste prydnad, den unge mannens kraftigaste stöd när passionerna väckas, då vid första trädandet ut i lifvet ungdomen mötes af taflor, bilder, ord och scener som stöta blygsamhetskänslan? Det är här staten kan och bör ingripa, det är här vi stå vanmäktiga om ej lagens arm lämnar oss sitt stöd.

I främsta rummet gäller det, att gå i härnad mot den dåliga litteraturen, mot de böcker, som undergräfva blygsamhetskänslan och uppjaga en osund fantasi. Och detta så väl hvad den tolererade smutslitteraturen beträffar som den brännmärkta, hvilken ej öppet får säljas, men som lätt faller i gossens och ynglingens händer och af honom läses i smyg. För att ej tala om dessa skändliga fotografier, som innehållas i cigarr- och cigarettlådor och säljas i sådana massor, att det lär löna sig att i annonskostnader härför utgifva flera tusen kronor årligen!

Äfven på många andra områden är ett rensningsarbete i sedlighetens namn af nöden. Och här måste vi uttala ett skarpt klander mot ett bruk, som endast lär förekomma i vårt land och som äfven väcker utländingens förundran och förar-

gelse, det att i badhusen kvinlig betjäning är anställd på den manliga afdelningen. — Lika litet torde det vara till befrämjande af sedligheten, att på kaféer och hoteller unga vackra uppasserskor betjäna allmänheten, som att cigarrbodarna, hvilka förestås af unga kvinnor, hållas öppna till långt in på natten. Och det i en tid, då det talas så mycket om normalarbetsdag!

Och så variétéerna, dessa plantskolor för osedlighet, mot hvilka man ej kan uttala en nog kraftig förkastelsedom. Likväl lär det finnas fäder och mödrar, som till dylika ställen föra sina barn! Veta dessa föräldrar hvad de göra? Besinna de för hvilka faror och frestelser de på detta sätt lättsinnigt utsätta ungdomen? Ty hur lätt öfvervinnes ej vid åsynen af hur far och mor, hur andra unga män och unga kvinnor utan blygsel skratta åt och applådera fula sånger och åtbörder den unga gossens naturliga blygsamhetskänsla, och hur fort lär han sig ej att som barnslighet brännmärka densamma och finner det manligt och präktigt att instämma i den allmänna bifallsstormen! Föröfrigt förtar smaken för variététillställningar och kafélifvet snart nog hos ynglingen lusten för vistandet i hemmet och familjen.

Härvidlag har umgängeslifvet, sådant det f. n. bedrifves i vår hufvudstad, sin dryga anpart af skuld. Öppnade familjerna sina hem, ej blott till stora bjudningar en eller par gånger på vintern, utan enligt den gamla goda gästfrihetens lagar så att hvar och en utan tvekan visste sig vara välkommen hos den andra, när helst man i ett gladt och bildande umgänge önskade hvila och vederkvickelse efter dagens arbete och mödor, skulle den unge mannen ej så ofta som nu sker se sig hänvisad till att söka förströelse på variététillställningar och i andra offentliga förlustelselokaler. Det är här kvinnan, husmodern, bär ett stort ansvar, ty det är hon som ovedersägligt anger tonen i hemmet, i salongen, i umgängslifvet. Det gäller att modigt strida mot lyx och öfverflöd, dessa fiender till all sann hemtrefnad, till all oskyldig, anspråkslös ungdomsglädje. Låt ungdomen gärna se sina vänner hos sig, men i umgänget skall glädjen och nöjet af sammanvaron vara det förnämsta, icke fikandet efter att öfverbjuda hvarandra i anordningar och toiletter.

Men för att kunna uträtta något godt fordras det, att vi *tro* på det goda, att vi känna oss genomträngda af en brinnande

ansvarskänsla, att vi inse, att det gäller för oss kvinnor att aftjäna vår värnplikt till vårt älskade fädernesland genom att söka skydda detsamma mot dess farligaste fiende: osedligheten.

Ja, må våra röster nå till vår riksdag och säga dess representanter, att vi vilja sätta in våra bästa krafter för att höja sedligheten i vårt land, och att vi vänta att de — männen, som makten hafva — skola stödja oss häruti.

* * *

På det varmhjärtade tal, hvars ungefärliga innehåll vi här återgifvit, följde ett föredrag om kvinlig renhet, hvilket med innerlighet skildrade den unga oskuldsfulla kvinnan, som själf ren, höjer den sedliga kraften hos sin omgifning. — Vi lämna här en kort öfversikt af det gripande talets innehåll:

Liksom hvarje människa — så började talarinnan — har sin särskilda uppgift, sin speciella kallelse i världen, så har ock hvarje kön i olika åldersgrader ett visst kännetecken, som är för detsamma utmärkande, och då detta kännemärke saknas hos den enskilde, blir också denne ur stånd att som sig bör fylla sin uppgift.

Hvilka äro t. ex. de egenskaper som främst böra utmärka den *unga kvinnan* och utan hvilka hon icke kan fylla den kallelse hon af Gud fått sig anvisad? Det är en dygd, som i vår kunskapssökande, sträfsamma, kämpande, handlingsifriga tid kanske icke är tillräckligt påaktad. Kanhända finnas de som vilja kalla den en »gammalmodig» dygd, ty röster förekomma ju som proklamera den åsikten, att modet skulle ha en bestämmande rätt, äfven inom moralens område. Denna dygd förefaller kanske dessutom för negativ, för passiv för att väcka hänförelse, och dock är det åt dem som äga den dygden det saliga löftet blifvit gifvet: »att de skola se Gud». Det är *renheten* vi mena, det är om *hjärtats renhet* vi vilja yttra några ord.

Hjärtats renhet kallas äfven med det sköna namnet oskuld. Det är ingen positiv dygd, som t. ex. godheten, medlidandet o. s. v. men den genomtränger hela varelsen. Dess natur är att reagera mot allt okyskt, hvarhelst eller hur det än framträder. Den är en lefvande, en ständig protest mot andens slafveri under sinnlighetens välde. Hos den unga flickan röjer den sig i hennes öppna blick, i hennes okonstlade väsen, i den

tillitsfulla tryggheten, den jungfruliga värdigheten, i den sanning som präglar hela hennes uppträdande, och vid något äldre år i hennes förmåga af sedlig indignation. Ja, så passiv renheten än förefaller, är den en makt och en kraft, den har något af saltets egenskap att afhålla från förruttnelse.

Därpå framdrog tal. några gripande exempel om hur renheten ej blott utvecklar sig hos de unga kvinnor, som lefva inom det goda hemmets trånga krets, utan äfven kan frodas som en härdig kalljordsväxt med starka lifsrötter i de fattigas, den arbetande klassens boningar, där frestelser och mödor af tusen slag lägga ut sina snaror för den kvinliga oskulden. Dessa exempel voro hemtade från de erfarenheter tal. varit i tillfälle att göra vid de undersökningar om sömmerskors förhållanden i hufvudstaden, hon på uppdrag företagit.

Ja, fortfor talarinnan, renheten är stark. Den kan vara seg nog att härda ut i armodets och råhetens öfverfyllda kyffen. Den kan, hvad kanske mer är, också ofta nog härda ut i världsväsendets hvirfvel, i dess kvafva, förskämda luft.

Men skola vi anse det för ett ondt, att den okunniga, oreflekterande oskulden allt mer försvinner? Om vi hade större aktning för naturens dolda under skulle icke den utbredda kunskapen om dem skrämma oss så. Och hur skall i vår tid den omedvetna oskulden bevaras, då skolan, lifvet, litteraturen draga undan slöjan och visa den nakna verkligheten? Det är då oskulden upphör att vara omedveten den unga flickan måste göra ett val, då oskulden från att vara en passiv dygd måste börja sin kamp, en allvarsam kamp för sitt vara eller icke vara.

Fåfänga och behagsjuka äro dess värsta fiender. För det själfviska nöjet att äga mäns hyllning tvekar mången ung flicka ej att utveckla ett hjärtlöst koketteri, att lättsinnigt leka med lifvets allvarligaste känslor.

Men renheten måste vårdas. Man får icke besudla sitt sinne och sin fantasi, trotsande på att man ändå icke tar skada, man måste höja sin ande till det kyska och ädla genom alla medel, framför allt ett godt val af litteratur och försiktighet vid ingående af vänskapsförbindelser.

Låtom oss icke tro, att en ren ung kvinna skulle vara något sorts tillkonstladt helgon, fullt af sippt pryderi. Tvärtom, en ren kvinna känner sig trygg och modig; hon tror på

det goda och är därför glad och lefnadsfrisk. Och hon har ett välde öfver mannen, som hvilar på en säkrare grund än kokettens flyktiga segrar.

Det har varit för mig en glädje — fortsatte talarinnan — att få vända ögonen bort från de dystra och förfärande ting, som bedrifvas i mörkret, och hvarom en och annan hemsk hviskning då och då når oss, för att här under några ögonblick tala om hjärtats renhet. Det förefaller oss ibland som om tillståndet, särdeles i de stora städerna, vore hopplöst. Så mycket större glädje väcker det, att i en tid, då i både tal och skrift den fria kärleken proklameras som ungdomens rätt, höra uttalanden från unga män, att de i så väl principer som lif hylla sedlighetens strängaste grundsatser. (Tal. framdrog exempel på ett dylikt uttalande.)

Det varmhjärtade föredraget slutade med följande ord: »Renhet finns dock icke annat än relativt i en syndbesmittad värld. Men skola vi uppge våra ideal därför, att vi icke kunna nå dem i fullkomlighet? Skola vi icke tro, att hvad vi här vinna endels, det få vi där helt?»

»Och för att återgå till detta möte — skola vi tveka att deltaga i det mångtusenstämmiga rop, som i dessa dagar inom vårt land höjes för bättre värn om vår ungdom?»*)

* * *

Ordföranden uppläste därefter nedanstående resolution, till hvilken de närvarande enhälligt anslöto sig:

»Enär hr brukspatron Hugo Tamm till riksdagen inlämnat en motion, som åsyftar att framkalla åtgärder till bekämpande af ett samhällsondt, hvars yttringar sprida fördärf och elände i vida kretsar och undergräfva den allmänna moralen, ena sig mötets deltagare i uttalandet af sin lifliga glädje öfver, att denna behjärtansvärda angelägenhet kommit under riksdagens ompröfning, och i uttryck af varm erkänsla för alla, som söka att befrämja den. Då det är kvinnan i samhällets alla lager, som mest drabbas af de lidanden, hvilka äga

---

*) De båda föredrag, hvilkas innehåll vi här i hufvuddrag återgifvit, återfinnas i sin helhet i den broschyr om »Kvinnomötet på hôtel Continental», som i dagarne utkommit.

Under rubrik »Förpostfäktning» är likaledes dokt. L. Lindroths föredrag i sedlighetsfrågan, hållet vid mötet å hôtel Continental den 12 Mars, tillgängligt i bokhandeln.

sitt upphof i osedlighet, då det är kvinnan, hvilken det närmast åligger att såsom moder eller uppfostrarinna värna om det uppväxande släktet, bör det äfven tillkomma henne att skänka hr brukspatron Tamms ädla sträfvanden det moraliska understöd, som står i hennes makt att gifva. I medvetandet af denna plikt och under inflytandet af sin medansvarighetskänsla, önska också de här församlade uttala sin, af varmaste öfvertygelse betingade, anslutning till hr brukspatron Tamms motion.»

Att alla allvarliga kvinnor i vårt land, ehvad stånd de än må tillhöra, af fullaste hjärta instämma i de åsikter som gifvit sig ett uttryck genom denna resolution och öfver hufvud taget framgått af hela mötet, därom äro vi fullt och fast öfvertygade. Och är det denna öfvertygelse, som föranledt oss att på dessa blad lämna en utförligare redogörelse för den märkliga sammankomsten i den förhoppning, att vi därigenom i vår mån bidragit till, att den opinionsyttring i sedlighetens intresse som där gaf sig tillkänna, ej blott må komma att kvarstå som ett vackert minne, utan lända oss alla till en maning och väckelse.

* * *

Sedan detta skrifvits har herr Tamms motion varit före i Första Kammaren, efter att hafva behandlats i det tillfälliga utskott, till hvilken den remitterats. Att redogöra för den märkliga diskussion, som med anledning däraf ägde rum, tillåter oss tyvärr ej utrymmet. Nog af, det var med ett enstämmigt *ja* kammarens ledamöter biföllo det förslag, som af f. d. stadsrådet Wennerberg framställts, och hvilket i det allra närmaste motsvarade hvad motionären med sin motion åsyftat. Förslaget hade följande lydelse:

»Att riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att k. m:t täck- »tes taga i öfvervägande, huruvida icke de lagbestämmelser, »som afse förekommande af osedlighet eller lockelse därtill, må »kunna göras mera verksamma genom att fullständigas och i »öfrigt mera lämpas efter nu rådande förhållanden, särskildt »med afseende å tillsynen öfver dessa bestämmelsers efterlefnad, »samt därefter vidtaga de åtgärder, som häraf kunna föranledas.»

Den kvinliga folkhögskolan.

Af

Cecilia Bååth-Holmberg.

(Forts. fr. föreg. häft.)

Hvad vill då en folkhögskola för kvinnor åstadkomma?

Denna skola är på intet sätt något slags »pension» för bondflickor, där dessa lära sig bli »fina» i den mening, att de bli oduglig för det arbete, hvarifrån de oftast komma och till hvilket de i de allra flesta fall äfven återvända, arbetet i de enkla, större och smärre hemmen ute på landsbygden. Denna uppfattning, som under den kvinliga skolans första år var allmän och här och där ännu kommer fram, är försvunnen i de orter, där skolan någon tid arbetat, hvilket just bevisar, att eleverna ej där bli olustiga och ohågade för de plikter, lifvet ställer på dem. Innan den kvinliga folkhögskolan uppstod, funnos för den vuxna unga landtflickan endast städernas finare skolor, afsedda för en annan samhällsklass, eller ock dessa enskilda s. k. »skolor» för undervisning i klädsömnad, glansstrykning m. m. Det är just under vistandet i dessa stadsskolor, som den unga flickan från landet allt för ofta blir dragen bort från sin egentliga krets. I folkhögskolan, belägen på landet, blir hon det icke. Hon lefver där i en tankegång, som vanligen i mångt och mycket både är en annan och en högre än den i hennes hem, men dock passar för detta, är så att säga en till dettas förädling verkande kraft; hon lär sig i skolan se sitt eget lif med dess enkla förhållanden i en annan sannare belysning; kamratkretsen, hufvudsakligast bestående af landtflickor, knyter henne snarare till hennes stånd, än drager henne därifrån.

Folkhögskolans mål är ej att utveckla talanger, utan att gifva den unga flickan en bildning, nödvändig för henne såsom blifvande maka, husmoder, uppfostrarinna af barnen i kroppsligt och andligt hänseende, kort sagdt, skolan vill gifva sina elever en allmän själsbildning och förbereda dem för deras värf i *hemmet,* vare sig de i detta komma att intaga en husmors öfverordnade eller en tjänarinnas underordnade ställning. Därför emottagas endast *vuxna* flickor; medelåldern är 18 år, men under samma kurs finnas elever från 17 till 34—36 år, och liksom det under vintern stundom händer, att gifta män anmäla sig som elever, inträffar det eller har det inträffat, att en eller annan gift kvinna eller enka under sommaren genomgått den kvinliga skolan.

Eleverna tillhöra naturligtvis till största delen den mera burgna hemmansägareklassen, men tack vare statens anslag för mindre bemedlade elever, kunna äfven ett ganska stort antal fattigare yngre kvinnor, sömmerskor, tjänarinnor m. m. få tillfälle att besöka skolan.

Döttrar af handtverkare och mindre köpmän i städerna börja äfven allt mera infinna sig. Ganska vanligt är det, att lärarinnor, särskildt småskolelärarinnor, använda sin sommarferie till en vistelse vid folkhögskolan och ofta taga sig vikarie för att kunna genomgå hela kursen. Detta inträffar t. ex. mycket ofta vid Tärna. Förlidet år hände det, att en kommun i Jämtland, i Östersundstrakten, bekostade socknens intelligenta lärarinna resa till och uppehåll vid Tärna under en del af sommarkursen.

Hvad som framför allt gifver folkhögskolan dess egendomliga prägel, är den frihet, som råder inom densamma; ej en frihet liktydig med oordning och självsvåld — en noggrann disciplin råder tvärtom i hvarje skola. Men eleven kommer frivilligt, af egen drift, kommer med lust och håg att inhämta och lära. Hon mötes af en lärare eller lärarinna, som i de allra flesta fall följt en inre kallelse, då han eller hon valt folklärarens bana, och som frivilligt och med glädje vill gifva eleven det bästa han kan eller vet; det dagliga arbetet tynges ej af lexor, förhör och examen; det uppstår mellan lärare och elever ett hjärtligt personligt förhållande af ömsesidigt förtroende, och detta gifver det dagliga, plikttrogna timarbetet i skolan en stämpel af alldeles egendomlig glädje, en friskhet, som år efter år håller sig ny, som gör, att elevens intresse och lärlust aldrig slappas och lärarens lifighet i undervisningen aldrig mattas.

Det blir ej ett skolarbete af den art, att elev och lärare draga en lättnadens suck, när klockan slår och timmen är ute; tvärtom, när kursen slutar, är saknaden vanligtvis lika stor å ömse håll, och särskildt för läraren ligger det en alldeles säregen uppehållelsekraft och sporre i den omständighet, att han år efter år skall tala till nya, alltid lika förväntansfulla ungdomsskaror, hvilkas intresse är lätt att väcka, om man förstår att anslå de rätta strängarna. I folkhögskolearbetet ligger det för en lärare något rent af ungdomsbevarande, som håller hans sinne friskt och hans hjärta varmt.

Och för eleverna äro i de flesta fall dessa månader deras ungdoms gladaste tid; minnet däraf bevara de för lifvet; de, som under någon längre tid arbetat i folkhögskolans tjänst, hafva rik erfarenhet af detta. För dessa det tunga kroppsarbetets barn är en tid som denna, tillbragt i kamraters krets, i trägen sysselsättning med saker, som för dem äga nyhetens hela behag — för dem är detta en sann hvilotid, under hvilken de samla andlig kraft och spänstighet för kommande dagar.

Ty folkhögskolans inflytande tager ej slut, när afskedsdagen är inne. Det sträcker sig in i framtiden, in i hemmen. Det är faktiskt, att äktenskap allt mera ingås mellan sådana unga män och kvinnor, som å ömse håll genomgått folkhögskolan; den andliga »jämnbördigheten» är större, och detta förhållande gör, att fästmän allmänt sända sina fästmör till skolan, liksom dessa senare i samma riktning påverka sina fästmän; bröderna ställa om, att deras systrar få genomgå en sommarkurs o. s. v. Finnas i en familj många syskon, komma de vanligen alla till skolan, år efter år, i tur och ordning. Och som

bevis på huru folkhögskolan slår rot i sina elevers hjärtan, vill jag exempelvis anföra, att jag mer än en gång i unga hem, där båda makarna en gång tillhört folkhögskolans ungdom, hört modern säga till sin lilla dotter: »Är du snäll, så får du komma till folkhögskolan, när du blir stor.»

Nöjena på landet blifva genom folkhögskolans inverkan betydligt förändrade, och det händer endast undantagsvis, att forna elever deltaga i de mera råa bygdeförlustelserna. Däremot uppstå allt flera och flera diskussionsföreningar med sång och föredrag, till hvilka äfven kvinnor talrikt infinna sig för att med nöje och intresse lyssna till hvad som förekommer, det må gälla frågor af praktisk eller mera andlig natur, samt lifligt deltaga i sången. Denna senare har en särskildt stor och uppfostrande betydelse för landsbygdens ungdom; i skolan lär denna dels att begagna sin röst, dels att finna nöje i god sång; talrika sånger inöfvas utantill och efter gehör, och härigenom uttränges allt mera den dåliga, sedeförstörande slagdängan. Både från väfkammare och lagård får man på landet numera höra »Sländan hon går», »Strömkarlen spelar», »Vintern rasat ut bland våra fjällar», »Vårt land» eller andra ungdomens älsklingssånger. Skillnaden mellan förr och nu betecknas ej minst härigenom. Ett faktum är äfven, att sedan intresset för sång blifvit större, ha de förmögnare landtbrukarne allt mera skaffat sig orgelharmonier; det är då i regel husets dotter som förstår använda instrumentet, och äfven husandakten har härigenom fått ett godt stöd. Till detta senare har dock i främsta rummet den frikyrkliga rörelsen i vårt land gifvit uppslag. Bland de mindre bemedlade, t. ex. bland flickor ur den tjänande klassen, är guitarrspelning mycket omtyckt.

Den tjänande klassen — ja, ej minst denna är, såsom jag redan antydt, talrikt representerad bland folkhögskolans elever, och en lärokurs har för dem visat sig synnerligt ändamålsenlig. Ty hvad de unga kvinnorna *framför allt* få lära sig är ***aktning för allt ärligt arbete.*** Det är ej minst detta, som gör skolan för dem kär, ty de känna sig härigenom styrkta just i den ställning de fått, de få en annan uppfattning af denna än förr och finna därmed också en helt ny glädje i ett troget utöfvande af de enklaste sysslor. Såsom *regel* gäller, att de unga kvinnor, som varit goda elever på folkhögskolan, bli de bästa tjänarinnorna. Själf äger jag en mångårig erfarenhet häraf. Och denna kan bestyrkas af många andra husmödrar.

Enär just *denna* sida af skolans inflytande — uppfattningen af ***arbetets heder*** i och för sig — enligt min tanke är en af de allra viktigaste, ehuru af mången motståndare betviflad, vill jag framdraga några fakta.

I Danmark, där det numera snart sagdt är en regel, att de unga kvinnorna skola bevista en eller flera kurser vid folkhögskolan, är det en mycket liflig efterfrågan efter tjänare, som genomgått en sådan; dessa få alltid bättre platser, stundom högre lön, men framför allt ett annat *bemötande* än de andra. De anses och anse sig själfva såsom hörande till familjen, och dennas intressen äro deras. De höga skran-

kor, som så ofta skilja »kökets värld från salens», äro i många hänseenden nedbrutna eller minskade. Tjänarinnorna hafva ofta sin plats vid familjebordet och bemötas lika höfligt som andra familjemedlemmar. Detta ser man *äfven* inom de högre klasserna, *till och med* i hufvudstaden, förutsatt att ej endast tjänarinnan, utan ock husbondefolket — herrskapet — delar denna »folkhögskoleuppfattning» I Danmark är detta ingalunda sällsynt ens ibland förnämt folk, ett förhållande som har sin rot i grundtvigianismen.

I Danmark händer det ej heller så sällan, att husbönderna på egen bekostnad sända sina tjänarinnor i skolan: »De få där ett nytt, klart ljus öfver lifvet samt lära förstå, att också tjänarens kall har sin stora betydelse för samhället». Författarinnan Ave har en gång omtalat, att hon i Danmark vid ett tillfälle träffade hustrun till en mindre bemedlad skollärare från landsbygden, som berättade, att hon sändt sin enda piga till folkhögskolan. »Men ni har ju åtta barn och hushåll, och ni vill ju ej anförtro barnen åt någon okänd tjänstflicka?» — »Det ämnar jag ej heller», blef svaret, »jag tänker reda mig ensam under de tre sommarmånaderna — Nej, tala ej om uppoffring, det är ju idel egennytta; jag får ju min jungfru tillbaka som en bättre, tänkande människa, hoppas jag, och detta kan väl vara värdt en smula ökadt arbete under en så kort tid.»

Detta genom folkhögskolearbetet åstadkomna förhållande mellan husmödrar och tjänarinnor har i förbigående sagdt ledt därhän, att i Danmark äfven många af den burgna medelklassens döttrar under någon tid taga plats som tjänarinnor i goda hem, detta dels för att föregå med ett gagnande, godt exempel, dels emedan föräldrarne anse, att deras dotter först då kan bli en i verklig mening god husmoder, när hon själf pröfvat tjänarinnans kall.

En framstående norsk folkhögskoleman berättade mig en gång följande:

»Jag var en gång på en folkhögskola, där det hölls ett möte, afsedt att vara en länk i utvecklingen af ett äkta och sannt människolif. Jag kom då att tala med en af tjänstflickorna på skolan, en sådan som dem vi nu lyckats få, som följa oss med lif och själ i vårt arbete. Jag frågade henne, om det ej var ledsamt att stå där i köket och ordna med maten, medan vi andra hörde så många goda ord och hade det så mycket bättre än hon. Nej, svarade hon, det tyckte hon alls inte, ty funnos ej de, som ordnade med maten, så kunde hela mötet ej komma till stånd, och därför hade hon lika mycken del i allt, som vid mötet kom fram till Guds ära och människors gagn, som de, hvilka framförde de goda, anderika orden.»

Äfven från svenska folkhögskolor kunna liknande exempel nämnas, och ej få sådana; vid Tärna — jag nämner denna skola, emedan det helt naturligt är den, jag närmast känner — händer det nästan årligen, att bland eleverna finnes en eller annan tjänarinna, som under sommaren blifvit ledig från sin plats för att vid kursens slut återtaga densamma. Jag vet ett fall, då det alls ej förmögna husbondfolket — »en liten 8:dels hemmansbonde» — helt och hållet bekostat

tjänarinnan, hvad som åtgått för kursen, och detta ej allenast under en, utan under tvenne somrar; de tyckte nämligen, att redan första kursen gjort flickan så glad, vänlig och villig. Det var mig ofta ett alldeles särskildt nöje att hjälpa denna flicka tillrätta med hennes handarbeten, som alla voro afsedda att bli gåfvor till husbondfolket och som bekostats med de medel, flickan erhållit i statsbidrag.

Detta endast som några få exempel. Hvad jag därmed vill hafva sagdt är, att folkhögskolan *lyfter tjänstefolksklassen på samma gång den lyfter landtbefolkningen* i öfrigt. Och detta, jag upprepar det, förnämligast genom den *uppfattning* af arbetet, som väckes hos tjänarne, i detta fall tjänarinnan, men naturligtvis äfven genom de färdigheter, hon förvärfvar och den hyfsning i sätt och väsen, som bibringas, henne själf omedvetet och genom indirekt inflytande af den i skolan rådande tonen och andan.

Alla skolans elever komma naturligtvis under inflytande af denna anda, och jag har hört rika bergsmans- eller hemmanshustrur säga, att *alla* deras döttrar skulle genomgå folkhögskolan: »ty därifrån komma de snällare, vänligare och flitigare än förr».

Under hela den tid kursen varar hafva de unga kvinnorna sin uppmärksamhet helt och hållet riktad på hvad denna har att bjuda dem; de bo antingen i skolans omedelbara närhet eller ock, såsom förhållandet är vid Tärna, inom skolans område, och stå då naturligtvis äfven under lärarnes omedelbara öfverinsikt. Föräldrar eller målsmän behöfva således ej frukta, att de unga å främmande ort lämnas vind för våg.

Ur den kvinliga folkhögskolans syfte framgår snart, hvilka *läroämnen*, som i henne förekomma. Att undervisningen ej sker genom lexor och förhör, är redan antydt, liksom ock att examen ej anses nödig. Ämnena bestå af tvenne grupper: en humanistisk och en praktisk.

Ehuru man ingalunda på folkhögskolan satt ordet »kristendom» såsom rubrik öfver ett mer eller mindre ledsamt »läroämne», är dock det religiösa *elementet* inom henne starkt. En skola för kvinnors upplysning och bildning måste äfven gifva näring åt deras innersta själs lif; eljes blir den ofullständig och lyckas ej få *varaktigt* inflytande öfver sina elevers sinnen och hjärtan. Kristendomen måste dock i folkhögskolan uttala sig på ett helt annat sätt än i folkskola och nattvardsskola, den måste framstå icke såsom ett läroämne, utan såsom en lifsåskådning. På så sätt framkommer den så att säga »på en omväg», hvilket på folkhögskolemötet i Upsala förlidet år uttalades vara »önskemål;» den genomströmmar det dagliga lifvet och skolundervisningen. Direkt påverkan i denna sak genom närgångna frågor o. d. ligger naturligtvis fjärran från en verklig ungdomslärare, och eleven utsättes icke för faran af en själftagen andlig myndighet å den förres sida. Detta skulle helt visst af alla målsmän för våra folkhögskolor anses förkastligt. När religionen i en och annan skola framkommer direkt, sker detta i form af föredrag, knutna till bibeln och praktiskt tillämpade på lifvets alla förhållanden. I de skolor i och utom Sverige, där

jag för min del haft tillfälle att göra iakttagelser, äro dessa föredrag i allmänhet de af eleverna *mest* värderade, och ofta har jag hört svenska elever, som kommit hufvudsakligast för handslöjdens skull, yttra: »om vi också ej alls finge lära handarbete, skulle vi dock anse vår tid väl använd, då vi få lyssna till dessa föredrag.»

Erfarenheten i Sverige är således densamma som i Finland: landsbygdens ungdom finner sig ej tillfredställd *endast* af undervisning i de s. k. praktiska ämnena; den vill hafva näring äfven för hjärtats och andens lif.

Det är oemotsägligt, att sången, både den man sjunger och den man hos våra bästa skalder läser, är mäktig att förädla, lifva och stärka själen, och i hemmet, kvinnans värld, har den sin främsta plats. I folkhögskolans undervisning intager sången stort rum; den förekommer ej endast under vissa timmar, utan regelbundet före och efter »fria föredrag», lektioner i historia, geografi, litteratur m. m., då sångens innehåll alltid står i samband med den kommande eller afslutade lektionen. Särskilda sångböcker — lämpliga både för hemmen och för andra skolor — äro utgifna.*)

De unga flickor, som komma till folkhögskolan, hafva i vanliga fall sina folkskolekurser ganska bra inprentade; vid den historiska undervisningen t. ex. kommer det därför mindre an på att inlära eleverna historiska data och namn än att gifva dem, om jag så får säga, »historiskt sinne», lära dem, att fosterlandet samt kunskap om och kärlek till detta ej är en angelägenhet för män allenast, utan ock för kvinnor. Den kände författaren och folkläraren, normannen Chr. Bruun, hvilken 1864 skyndade från Rom, där han då vistades, för att såsom frivillig deltaga i danska kriget, berättar följande. Han blef under kriget jämte den danska afdelning, han tillhörde, kommenderad till en liten ö nära den egentliga krigsskådeplatsen. Han fick då sitt kvarter i en bondstuga; hustrun här var ytterst förvånad öfver att någon af fri vilja så kunde sätta lif och lemmar på spel; »fädernesland» och kampen för detta voro begrepp, dem hon alls ej kunde fatta. Till slut yttrade hon till en grannkvinna: »Ja, du kan tro, at Fædreland og saadant noget, det har nok noget at betyde for saadanne Folk.»

»Detta yttrande», säger Bruun, »slog mig. Det var i all sin trohjärtenhet ett fullgodt vittnesbörd om, huru alldeles *intet* fosterlandet betydde för henne och hennes likar. Och denna inblick i den danske bondens ställning till kriget fick jag hundradetals gånger bekräftad. Och hvilken inblick i *hela* bondklassens ställning i vår tid till allt det, som »sådant där folk» sätter värde på, till all den mänskliga bildningens förmåner!»

Hans tanke gick till det norska folket; han återvände från danska kriget med en brinnande önskan att kunna lära norska bönder

---

*) »Eggelings sångbok», 300 sånger, och »400 sånger», utgifna af Theodor Holmberg och Cecilia Bååth-Holmberg.

den satsen: »Det är ljuft och det är en ära att få lefva, arbeta och dö för fosterlandet.»

»Jag förstod, att skulle det någonsin bli något af Norge som folk, så måste våra bönder komma att älska sitt fädernesland, så måste de lära att sätta värde på att tillhöra det norska folket... Och så blef jag ense med mig själf om, att jag ville gå ut och försöka lära norska bönder att älska sitt fosterland.»

Bruun är som bekant en af Norges främste, mest uppburne folklärare, känd och aktad äfven i Sverige.

Samma tankegång är emellertid drifkraften äfven i de svenska folkhögskolemännens historiska undervisning. I sammanhang med det historiska går kännedomen om landets natur, språk, litteratur o. s. v. Och såväl historien som litteraturen gifva rik anledning till inblick ej endast i det *fosterländska*, utan äfven i det rent *mänskliga*, äro en god hjälp vid försöken att lära eleven förstå »hvad det är att vara människa» i sann, ädel betydelse, att lära henne, att det äkta mänskliga i grund och botten är sant gudomligt.

Att lära folkets barn förstå betydelsen af *god litteratur* är ock en folkhögskolans uppgift. Detta sker mindre genom litteraturhistoriska föredrag än genom ett *direkt* införande i själfva litteraturen, såväl under ordinarie lektionstimmar som under den s. k. »kvällstimmen», 7—8 e. m., den enda timme på dagen, då eleven *samtidigt* får syssla med handarbete och höra läsas eller berättas. »Kvällstimmen» har den dubbla uppgiften att verka uppfriskande samt att vänja den unga kvinnan vid den för allmogens döttrar svåra konsten att på en gång syssla med ett enkelt arbete och fästa uppmärksamheten vid det som läses. Resultatet häraf är, att i s. k. »folkhögskolekretsar» eller i de hem, hvilkas barn gått i folkhögskolan, ej sällan förekommer högtläsning om aftnarna såsom ett uppfriskande familjenöje.

Undervisningen i *svenska språket* åsyftar att lära eleverna att läsa väl högt såväl vers som prosa, väl uppfatta innehållet samt någorlunda felfritt skriftligen uppsätta sina tankar. Utom vanlig rättstafning få de därför flitigt öfva sig i författandet af små uppsatser, hufvudsakligast i brefform.

Näst gåfvan af en frisk själ står närmast i värde gåfvan af en frisk kropp. *Hälsoläran* är också ett af den kvinliga folkhögskolans viktigaste ämnen; det är på en gång praktiskt nyttigt och i högsta måtto tankeväckande, och det bidrager i förvånande grad att rycka upp och intressera äfven de vid all tankeverksamhet mest ovana. Fru H. Holmström på Hvilan i Skåne har vid ett tillfälle på följande sätt skildrat huru detta ämne läses där: »Undervisningen har handlat om människokroppens byggnad, hälsovård, något sjukvård, något kemi och fysik, i synnerhet med hänsyn till den husliga ekonomin; dessutom hafva hållits lektioner om födoämnenas beståndsdelar, sammansättning, tillagning och förvaring, om tvätt m. m. och de senare åren äfven något om mjölkhushållning. Vi hafva funnit det fördelaktigast att så ordna dessa ämnen, att man visar de husliga arbetenas och alla anordningarnas inflytande på hälsan. Så t. ex. talas först om lungorna

och andningen, därpå om städning och rengöring. Efter skildring af hudens byggnad följer undervisningen om beklädnaden (från hälsovårdssynpunkt), om bad, tvätt, m. m; och efter redogörelsen för matsmältningsorganen och deras verksamhet komma lektionerna om födoämnen och hvad därtill hör.»

Detta i korthet affattade program gäller, så vidt jag vet, för alla våra kvinliga folkhögskolor.

Att, såsom somliga utanförstående mena, i den nuvarande kvinliga folkhögskolans tremånaderskurs införa praktisk handledning i matlagning, strykning m. m. har erfarenheten visat vara omöjligt, enär undervisningens helhet därigenom blifvit sprängd. De skolor, där sådana försök gjorts, hafva lidit däraf eller alldeles gått under. Den teoretiska undervisningen sväfvar dock ingalunda »i luften», ty eleverna komma ju till skolan med praktiska, husliga förutsättningar, på hvilka man med framgång kan bygga.

Välskrifning, räkning och enkel bokföring för husmödrar på landet ingå äfven i de praktiska ämnena.

Till en början trodde man sig på folkhögskolan böra motverka det begär efter s. k. »lyxarbeten», som alltid funnits inom bondeklassen och som af de »bildade» betraktats med en viss ringaktning, enär de arbeten, man fick se i nyare landtmannahem, utmärkte sig för allt annat än god smak. Det tillhörde en af lärarinnans våraste uppgifter att vägra eleven tillstånd att på skolan förfärdiga de på förhand — ofta i samråd med föräldrarne — inköpta pråliga tapisseriarbetena; en viss förstämning gjorde sig då vanligen gällande, ej endast hos eleven, utan ock hos dennas föräldrar, hvilka gärna ville, att deras dotter skulle medföra hem något riktigt »grannt» minne från skoltiden. Man höll dock någon tid fast vid att inskränka slöjden till enkel slätsömnad, stickning m. m. Men det dröjde icke länge, innan man slog in på en annan väg.

Linnesömnad af alla slag, tillklippning af linne, stoppning, lappning, märkning, strumpstickning m. m. utgöra allt fortfarande obligatoriska delar af slöjden; härtill komma flera sorters lättare hvitbroderi, knyppling m. m. Allt detta upptager ännu största delen af den till handarbete anslagna tiden. Den stränga fordran på ett prydligt, rent linnearbete skärper otroligt elevens sinne för ordning och renlighet. Det är ej betydelselöst, att hos den arbetande klassen uppmärksamhet väckes på vikten af underklädernas beskaffenhet; linnesömnadsarbetet har, kan jag säga, på så sätt rent af en uppfostrande uppgift.

Men då man omöjligen kan och ej heller därtill äger rätt att ur odalmannahemmen bannlysa prydnadsarbeten, måste man i stället förädla och rena den dåliga smaken. Man har därför på våra kvinliga folkhögskolor allmänt infört dels *sömnader* i gammalsvensk stil, dels *konstväfnad*, särskildt i gamla skånska stilarter. Detta har slagit mycket an på befolkningen; mödrar och döttrar äro numera lika intresserade af denna vackra inhemska slöjd.

Måhända skulle någon med landtbefolkningens tänkesätt och

vanor obekant vilja säga detsamma, som yttrades af en fin hufvudstadsdam, hvilken en dag, just som väfvarna voro i gång, besökte en kvinlig folkhögskola: »Men är nu detta något för allmogen? Det är ju alldeles modernt!»

Man får ej glömma, att denna konstslöjd just haft sitt hem hos bönderna, om icke ursprungligen, så dock sedan långliga tider; att utan dem den helt visst skulle varit bortglömd; att den i vissa orter af vårt land, särskildt i Skåne, än i dag allmänt idkas på landet och att, lika litet som forna dagars allmogekvinnor upphörde att vara praktiska och dugliga, för det de kunde väfva vackra, solida saker, som gingo i arf från släkt till släkt och ännu väcka vår beundran, lika litet behöfva vår tids kvinnor, för det de äro hemmastadda i vacker handaslöjd, upphöra att vara dugliga i all huslig gärning. Folkhögskolans uppgift är ock att lära sina elever förstå, att hvarje kvinna bör vara duglig i sitt kall, landtbrukarens dotter i sitt, ämbetsmannens i sitt. Men ingen klass har uteslutande rätt att kunna tillverka smakfulla arbeten och hemmet prydande ting. Det vore önskligt, att personer ur herremannaklassen behjärtade detta samt vaktade sig för att, då nya kvinliga folkhögskolor grundas, i detta stycke göra sig till förmyndare öfver en både självständig och oftast välbergad allmogeklass. Och liksom det för den manlige eleven är en stor glädje och stolthet att vid hemkomsten från skolan kunna göra upp ritning till bostadshus, stall och lagård, att kunna mäta upp sin åker, föra bok öfver gårdens inkomster och utgifter eller »hjälpa far» — kommunalordföranden — med hans räkenskaper, så är det ock för den kvinliga eleven en glädje att komma hem med egna, väfda gardiner, med förmåga att själf rita upp ett vackert rutmönster och sedan sätta väfven i gång.

* *
*

Till slut vill jag med några drag skildra en dag, en hvardag i en kvinlig folkhögskola, t. ex. i den jag bäst känner till, Tärna.

Redan kl. 7,30 f. m. ringer skolklockan till samling; eleverna, som alla bo på platsen — inom skolans hägn — komma skyndsamt genom trädgården från de där liggande småbyggnaderna eller nedför stora trappan i själfva hufvudbyggnaden. Inom några minuter stå alla vid sina platser i den höga, rymliga, med 10 par fönster försedda skolsalen. Sedan en — vanligen rytmisk — morgonsång sjungits och bön lästs, är första lektionen fysiologi. Antag, att det t. ex. är människoskelettet, om hvilket talet rör sig, ett ämne, som ingalunda tyckes kunna gifva anledning till någon »saftig» framställning. Och dock är det med största intresse, eleverna följa undervisningen i alla dess olika delar, särskildt när frågan gäller refbenens förmåga att kunna hoppressas af olämpliga kläder och hvad häraf kan följa o. s. v. Undervisningen sker i föredragsform med tillhjälp af tillräckligt åskådningsmateriel; eleverna begagna dock såsom *läsbok* prof. Bocks lärobok i ämnet.

Sedan kommer en timme välskrifning och en timme räkning. På mellanstunderna — 10 minutersrasten — slås salens alla fönster upp, den friska luften från skog och åker strömmar in, och flickorna springa ut på den grusade gårdsplatsen för att med liflig »enklek» sätta fart i blodet.

Förmiddagens sista timme är ägnad åt historiskt eller etiskt-religiöst föredrag. Antag det senare. Dessa fria föredrag åhöras ej blott af eleverna, utan af husets hela befolkning samt ofta af främlingar, tillfälliga skolbesökande och andra intresserade. — Först sjunges t. ex. Grundtvigs sång: »Hvad solsken är för den svarta mull, är sann upplysning för stoftets frände.» Därefter talar skolans föreståndare öfver Victor Rydbergs dikt »Snöfrid», talar om de lifvets frestelser, som heta penningebegär, ärelystnad och sinnlighet, om huru dessa lockelser skola motas med att människans högre och sanna jag stärkes, och hur detta är villkoret för människosjälens lyftning och utveckling till gudomligt lif. Härefter sjunges: »Jag har burit lärkans vingar, jag har sjungit högt dess sång» o. s. v.

Under den två timmars rast, som nu följer, tillreda eleverna sin mat i de båda därtill afsedda kök, som finnas i elevbyggnaderna. Det hvarje vecka från hemmet sända matförrådet värmes upp, stekes och förtäras under glam och glädje, och långt innan handarbetstimmen på e. m. är inne, sitta eleverna åter på sina platser, syende, stickande, ritande, vanligen under sång. En afdelning samlas i väfsalen i öfre våningen, där 5—6 väfstolar äro i gång, där spolmaskinen surrar och liflig verksamhet råder. Väfslagen äro: opphämta — väfdt såväl med spjälor som med dragverk — rosengång, dukagång, krabbasnår, flossa, munkabälte, mera sällan rödlakan, samt stramaljväf, slätväf och band. — I stora skolsalen pågår samtidigt linnesömnad; alla möjliga slag af linneplagg äro under arbete; somliga elever sy ännu på den obligatoriska »proflappen» med alla dess stoppar, knapphål, smålappar, broderier m. m.; andra åter göra i ordning sina stickningar för »kvällstimmen», då endast sådana arbeten förekomma, som kunna skötas mera mekaniskt; de mera försigkomna däremot brodera lakan, örngått o. s. v., och timmarne gå endast allt för fort.

Efter en half timmes rast är åter lektion, möjligen geografi, möjligen svenska språket, möjligen mjölkhushållning.

Och sedan kommer den omtalade »kvällstimmen». Alla stickstrumporna komma fram, och alla eleverna sitta uppmärksamma och väntande; i salen är alldeles tyst — nog så beaktansvärdt, då man har framför sig en samling af 30—40 arbetande kvinnor —, medan någon af lärarne eller lärarinnorna läser högt, Björnsons »Synnöve» t. ex. När läsningen hinner till »Synnöves sång», sjunker stickningen ned i knät, och flickorna sjunga denna sin älsklingssång, alla verser igenom. När klockan slår 8, slutas dagens arbete med rytmisk psalmsång.

Senare på kvällen går leken lifligt i den till trädgården gränsande skogsbacken; man »väfver vadmal» och sjunger ringlekar; en liten afdelning spelar på den gröna planen krocket med lärarne. När

man tröttnat att leka, samlas man i små grupper här och där i de gröna bersåerna eller på verandorna; arbetena komma åter fram, de ljusa sommaraftnarna äro långa, och skämt och skratt höras från de olika arbetsgrupperna. — Ibland under stilla, varma kvällar samlas alla — lärare, gäster, elever och husets tjänare — på stora verandan, dit orgeln flyttas ut; sång efter sång ljuder vidt ut till slättens gårdar och till torpen i skogsbrynet, där man har sitt nöje af att lyssna till dessa »aftonunderhållningar». Lördags- och söndagskvällar samlas eleverna i föreståndarens hem, hvilket för öfrigt alltid står dem öppet.

* * *

Så verka och arbeta Sveriges kvinliga folkhögskolor under sommarens korta tre månader, den »90 dagars värneplikt», som landtmannens dotter så väl behöfver.

Titania.

En kärlekssaga af *Axel Lundegård.*

Under de senaste åren har det i vårt land varit en verklig brist på mera utarbetade, psykologiska romaner. Hvarje inhemskt arbete inom detta område borde därför hälsas med glädje af den svenska allmänheten, som mest får tillfredsställa sin läslust med utländska romaner och öfversättningar. Författarne hafva i allmänhet valt novell- och skissformen för sina skildringar; ofta äro dessa käckt nedkastade på papperet, men föga utarbetade, endast tillfälliga stämningsbilder eller realistiska hvardagsstudier. Efter indignationslitteraturen, som onekligen undanröjde mycket ogräs, har nu fältet liksom legat i träde väntande på de arbetare, som skola plöja nya fåror och bereda nya skördar.

Axel Lundegårds senaste bok *Titania* är ett arbete i flera hän seenden värdt att beakta.

Författaren har däri vågat sig in på ett så svårt psykologiskt problem som att skildra en kvinnokärlek af en så oändlig intensitet, att hela personligheten däri uppgår och däraf förklaras. Föremålet för denna hängifvenhet utan gräns är en man, som i intellektuelt och moraliskt hänseende ej endast är henne underlägsen; nej, hans begåf-

ning står rent af på den lägsta grad som är möjlig för en civiliserad människa i nutiden.

Själfva idéen har författaren, såsom redan titeln »Titania» angifver, hemtadt ur »En Midsommarnattsdröm», men han har omdanat Shakspeares fantasibild samt tillämpat den på verkligheten och nutiden.

Boken inledes med en skildring af och sägner om det gamla skånska herresätet Norrbyholm, som i flera släktled innehafts af den grefliga släkten Wiede. Den egentliga handlingen börjar i slutet af 1850 talet, två månader före den blifvande hufvudpersonens, Maria Lindenow, födelse. Hela skildringen af det gamla grefveparet Wiede och lifvet i deras hem, där en atmosfer af förfining och kärlek råder, utför författaren stämningsfullt och med god lokalfärg.

Hos denna släkts ädla, djupt kännande, nästan till exaltation älskande kvinnor finnas förutsättningarne och de ärftliga anlagen till denna förmåga af hängifven kärlek, som når sin kulmen hos Maria Lindenow.

Författaren öfvergår sedan till en teckning af de omständigheter, under hvilka Maria uppväxte. Särskild omsorg är nedlagd på skildringen af modern och hennes hjärtas historia. Vid tolf års ålder sändes Maria till en pension i Schweitz, där hon blir intim väninna med Gerda Du Camp, hvilkens barndomshem Aspinge i Småland ligger nära det ställe, där Marias numera omgifta mor och styffar äro bosatta.

Ätten Du Camp är en gammal släkt, som med hvarje generation allt mer degenererats. De sista ättlingarne hafva haft mycket klent utvecklade hjärnor och därtill varit hemfallna åt dryckenskap.

Den vid berättelsens början varande hufvudmannen, Gustave Du Camp, är intet undantag härifrån, tvärtom har ätten genom honom åter gått ett steg utföre. Men han är ett godmodigt original den gamle »Skälen» — hans öknamn allt sedan ungdomen på grund af ett staffel, »skäl» i stället för »själ». Författaren tecknar honom också med sann humor. I ett olyckligt äktenskap har han sonen Casimir och dottern Gerda. Casimir är en äkta Du Camp med släktens rent omöjliga läshufvud, men han blir däremot en ganska duktig landtbrukare och öfvertar skötseln af Aspinge under faderns tilltagande förfall. Casimir och systern Gerda, en liflig flicka, som mera bråddes på mödernet, äro fästade vid hvarandra med en djup syskonkärlek. I deras ömsesidiga förhållande får läsaren en inblick genom några bref från Gerda till brodern, däri hon äfven skildrar sin beundran för väninnan Maria Lindenow.

Marias uppfostran afslutas i Paris, och så återvänder hon till Sverige, till moderns och styffaderns hem i Småland.

Hon är i sin ungdoms och skönhets blomstring, med ett sinne, öppet för allt godt, stort och skönt i lifvet. Hon står också just vid den tidpunkt, då en ung, varmt och djupt kännande kvinna liksom väntar någon som slumpen kan föra i hennes väg, åt hvilken hon kan skänka af sitt hjärtas rika skatter.

Ett förtroligt umgänge råder vid denna tid mellan Maria Lindenow och Gerda Du Camp, som småningom äfven indrager brodern i förtroligheten. Det blir nu på Casimir Maria koncentrerar hela den rika kärlek, hvaraf hennes själ är mäktig. Gerda har i början liksom skylt öfver broderns andliga brister för Maria, som endast ser hans ridderlighet, godmodighet, kroppsliga styrka, men framför allt den kärlek han ägnar henne, ty Casimir älskar henne med all den kärlek hans grunda natur kan bjuda.

Andra delen börjar med att skildra, huru Gerda framför broderns frieri till Maria. Följer så den korta förlofningstiden, som Maria mest tillbringar hos släktingar i Skåne. Därefter bröllopet och så begynner äktenskapet mellan dessa så olika begåfvade makar.

Hufvudsakliga innehållet af andra delen är en intressant analys af Marias personlighet och kärlek. Författaren gör som de moderna målarne, alla spridda färger samlar han till en enda ljuseffekt eller brännpunkt — Marias kärlek. Det förefaller som ägde Axel Lundegård en för en manlig författare ovanlig förmåga att blicka in i och fint och sannt måla de skäraste nyanserna i kvinnosjälens skiftningar.

Marias kärlek hade så djupa rötter, att, om den tillintetgjordes, skulle hennes personlighet därvid gå under. Självbevarelseinstinkten nästan tvingar henne att söka undanskaffa, bortförklara, omdikta allt, som kunde innebära den ringaste fara för hennes kärlek. Hon idealiserar och idealiserar mannen, och det kan i sanning behöfvas, ty allt som åren gå, försjunker han i slapphet och sina förfäders dryckenskapslast. Men författaren betonar därjämte, att i allt hans moraliska förfall, förblir han alltid hustrun trogen och hängifven.

Maria räknar ej hvad hon gifvit ut eller tagit emot, hon granskar inga detaljer, utan minnes endast *helheten,* därför förblir hon lycklig hela lifvet och in i döden.

Den senare delen är rik på fina iakttagelser och skildringar. Bland sådana må särskildt nämnas scenen mellan makarne på Casimirs födelsedag, operaaftonen, samtalet mellan doktor Johnson och

Eric Lindenow i kap. 10 m. fl. Språket är alltigenom vårdadt. De på flere ställen förekommande poemen röja en mindre vanlig skaldebegåfning.

En del anmärkningar kunna naturligtvis göras, men äro jämförelsevis små i förhållande till arbetets förtjänster. Författaren har en viss benägenhet för mysticism. Hans ståndpunkt till aningar och öfvertro är ej fullt klar. Han snuddar stundom vid, ja, kanske ibland öfverskrider gränsen för det fysiskt möjliga. Ifrågasättas kan äfven, huruvida ej hela skildringen vunnit i realism, om författaren låtit Maria se mannens fel, naturligtvis i ett försonande ljus, men ej som nu framställt henne blind eller seende genom idealiseringens starkt färgade glas.

Karakterstecknigarne äro i allmänhet omsorgsfullt och konsekvent genomförda. Särdeles väl tecknad är Eric Lindenow, Marias kusin, en fin världsman, diplomat och skald, som sympatiserar med, fullt förstår och älskar Maria utan hennes vetskap.

Titania är af författaren kallad »en kärlekssaga», den är väl ock på samma gång en äktenskapshistoria, men mycket olika dem vår senaste litteratur har att uppvisa. Mången kommer säkert att i Maria blott se en drömbild, ett foster af författarens fantasi utan motsvarighet i verkligheten. Men i känslans värld är det mer än vanskligt att utstaka gränsen mellan sannolikt och icke sannolikt. Äfven som ett farligt, ej gärna efterföljansvärdt experiment måste ett äktenskap mellan så olika individer anses, det kan lyckas, men — om ej, så är det lyckans fullständiga ruin. Ett undantagsfall är det också här skildras, ty nog är en sådan kärlek som Marias ytterst sällsynt, och huru ädel hennes personlighet än är, kan man ej vilja uppställa henne såsom något kvinnoideal för vår tid, och det torde väl ej heller varit Axel Lundegårds afsikt. Om författaren åsyftat något annat än att framställa en intressant psykologisk analys af ett kvinnohjärta, så är det väl det: att lyckan ej vinnes genom yttre omständigheter, ej ens kan gifvas oss af andra, den finnes blott i vårt eget inre och beror på, om vi kunna älska och lefva för andra.

M. D.

Ett damhotell i NewYork.

Medan London och Boston redan i många år ägt hemliknande hotell för ensamma damer, där dessa vid ankomsten till staden kunde taga in och vistas en kort tid under det de söka anställning och se sig om efter varaktig bostad, led NewYork till för ett par år sedan en kännbar brist på en dylik tillflyktsort. Visserligen lämnade »Women's Christian Association» (Kristliga Föreningen af unga Kvinnor) upplysningar om respektabla inackorderingsställen, men innan en stackars främling lyckats finna tak öfver hufvudet efter de uppgifna adresserna, måste hon antingen taga in på ett dyrbart hotell eller vara husvill i den stora världsstaden.

Stiftandet af ett tillfälligt hem för bildade damer i NewYork tycktes länge ligga inom de fromma önskningarnas område, då på en gång ryktet förkunnade, att mrs Shepard, mångmillionären Vanderbilts dotter, fått den filantropiska ingifvelsen att förverkliga idén. Ryktet talade sanning den gången. Inom kort stod »Hemmet» färdigt, fullständigt möbleradt från källaren till vinden, uppvärmdt af ångvärmeapparaten, med hissen i gång, strålande af elektriskt ljus, doftande af drifhusblommor, med matsalsborden skimrande af silfver och kristall. Och sådant det stod där skänktes det med varm hand af stiftarinnan till »Women's Christian Association», med ändamål att vara ett hemhotell, öppet för hvarje anständig kvinna, som försörjer sig själf genom sitt arbete, såvida hon tillhör en protestantisk trosbekännelse.

Vanderbiltska penningpungar äro djupa och bräddfulla, och här leddes handen som öste därur af ett lika varmt som gifmildt hjärtelag. Här är ej fråga om knussel, det synes både utan och innan på den storartade byggningen. Allt är gediget, af bästa kvalitet, smakfullt och prydligt som ett första klassens hotell, men utan prål.

På Föreningens enträgna begäran uppkallades byggnaden efter gifvarinnans båda dopnamn, hvilka tillika äro hennes döttrars: *Margaret Louisa Home.*

Men är ej detta, frågar man, ett slags bättre barmhärtighetsinrättning? Ingalunda, ehuru folk som ej tagit reda på saken, tyckas anse hemmet som ett slags fattigvårdsanstalt. Hvarje gäst betalar nämligen för sig. Betalningen erlägges i förskott för rum och ett bestämdt

pris betingas för matbiljetter och tvätt. Se här de gängse prisen för hvarje gäst utan afseende på rummens läge:

Enskildt rum pr dag $ 0: 50 = kr. 2: —
3 måltider » » » 0: 70 = » 2: 80.

Då två personer dela ett rum faller det sig något billigare, och prisnedsättning erhålles äfven för matbiljetter, då gästen vistats en vecka eller därutöfver i hemmet. För rum, mat och tvätt belöpa sig en veckas utgifter till minst 31 kr. och för fyra veckor, den längsta tid en gäst under samma år tillåtes att bo i hemmet, i medeltal till 125 kr.

Enligt svenska begrepp förefaller således ej Margaret Louisa Home som en barmhärtighetsanstalt, eller hur? Men då man tager i betraktande de amerikanska hotellprisen, som isynnerhet i NewYork äro orimligt höga, således mångdubbelt öfverstiga Hemmets priser, och att detsamma på samma gång bjuder sina gäster på den förfining, det centrala läge, de ypperliga bekvämligheter som utmärka ett första klassens hotell, så kan man säga, att Margaret Louisa Home äger en bismak af välgörenhet, men dold på ett så grannlaga sätt, att en gästs självfaktning ej i ringaste mån däraf kan såras.

Hemmets löpande utgifter betäckas i det närmaste af inkomsterna, och då detsamma ej behöfver betala någon hyra, är detta allt som erfordras för att förverkliga gifvarinnans idé. I den mån praktiska förbättringar i hotellets maskineri komma att vidtagas, skall äfven Hemmet bära sig fullkomligt utan prisförhöjning eller minskning i komfort.

* *
*

Året om råder i och omkring Hemmet en rörelse som i en bikupa. På gatan skramla bagagevagnar från tidigt på morgonen till sent på natten, afhemtande eller aflämnande resande damers koffertar. Is- och proviantvagnar hålla utanför och leverera varor ned i källarvåningen. Stadsbud ila till och ifrån med telegram och paketer. Brefbäraren bringar 6—8 gånger om dagen stora packor af bref och tidningar och tömmer breflådan utanför hotellets port.

I medeltal bebos Hemmet af 75 gäster — en ständigt skiftande skara — och af 30 employés och tjänare.

Restaurationen, med särskild ingång, är tillgänglig för hvilket fruntimmer som helst, utan att någon söker komma underfund med om man är protestant, katolik, israelit eller hedning. Dagligen serveras här frukost mellan kl. 7—9 för 200 damer; 500 personer in-

taga lunchen mellan 12—2 och efter slutadt dagsverke spisas här mellan ½6—½8 middag af vid pass 300 kvinliga arbetsmyror. Innan porten öppnas på gifvet klockslag råder alltid stor trängsel vid ingången, i förstugan och i väntrummet — en hygglig, tålig svärm, ehuru mycket trött och hungrig.

Den dubbla matsalen är rikligt upplyst af gas och elektriska lampor. Stora och små bord äro placerade på mosaikgolfvet och inom ett par minuter har första bordlaget på 75 personer satt sig och serveras af ett tjog tjänsteandar i hvita förkläden och hvita, spetsprydda mössor. I köket härskar en »chef» af det manliga släktet, kommenderande en hel här af hjälpredor af alla nationaliteter, svenskor ej undantagna. Serveringen är särdeles fin och maten är mönstergill så väl till kvalitet som kvantitet.

Jag spisar där tidt och ofta och har min glädje af att betrakta spisgästerna, för det mesta glada, välklädda damer, som språka lifligt med hvarandra. De komma direkt från sitt arbete, sätta sig till bords med ytterkläderna på, spisa fort, lämna ifrån sig biljetten i kassan vid utgången och skynda så sin väg i största brådska. En hvar serveras särskildt smör och grönsaker på små dockfat af silfver. Så snart en gäst slutat sin måltid går hon sin väg för att lämna plats åt en väntande hungrig medsyster.

Mångfaldiga äro de sysselsättningar gästerna ägna sig åt under brödförvärfvet. Där finnas lärarinnor, kontorister, aktriser, sjuksköterskor, sångerskor, kvinliga läkare, pianister, bodbiträden, stenografer, maskinskrifverskor, telegrafister, fotografer, mönsterriterskor, bibliotekarier, modister, sömmerskor, kolportörer, modeller, journalister o. s. v., o. s. v. En och annan rik dam intager här äfven af nyfikenhet sin lunch och förvånas öfver att ej se en skymt af det ömkansvärda, hon väntat finna så starkt utprägladt.

Från restaurationen gå vi några steg till den andra porten, som utgör ingång till Hemmet. En neger öppnar vid vår ringning och visar oss till salongerna. Ser här icke fint och hemtrefligt ut? Stora spegelglasfönster skymmas af gula sidengardiner, friska drifhusblommor i vaserna, mjuka länstolar och gungstolar öfverallt, taflor på väggarna, bord fulla med tidningar och tidskrifter. Från pianot i hörnet höres en liflig marsch. Bokhyllor från golf till tak inrymma den engelska litteraturens skatter i prydliga band; en hvar står det fritt att sällskapa med Shakespeare, Dickens, Walter Scott eller Thackeray.

Omkring ett tjog damer sitta här i soffor och länstolar, men blicka knappt upp då vi inträda. Alla äro modernt klädda och fri-

serade; många äro vackra. Här ses enkor med snöhvitt hår bredvid helt unga flickor, nyss på egna vingar flugna ur boet för att pröfva lyckan på världsstadens stora lotteri. I hörnet vid det eleganta skrifbordet redogör nog den där unga tärnan för sina första NewYorkintryck. I en soffa prata i dämpad ton två sydländskor från Florida, intagande och mjuka i sina rörelser, mjuka i uttalet af det engelska språket hvarvid alla »r» omsorgsfullt äro utplockade.

De flesta damer läsa tidningar och tidskrifter. I Amerika urartar vanan att läsa under hvarje ledig stund rent af till sjuklighet. Ingen sysslar med handarbete. Till och med den i Europa uppfödda kvinnan, för hvilken handarbetet varit ett oundvikligt sällskapsbihang, smittas snart af amerikanskornas sätt att i förmaket tillbakalutade i i en gungstol lägga händerna i kors, prata eller läsa.

Hvad som är särskildt påfallande är gästernas obekymrade uppsyn och muntra samspråk, där finns intet som förråder sakförhållandet, att de flesta äro utan platser, utan bestämda utsikter, utan stadig hemvist, utan annat kapital än hufvud och händer. Hvad som från europeisk synpunkt sedt skulle gifva den åt sig själf för sin utkomst hänvisade kvinnan anledning till oro och hemlängtan, synes hos den infödda amerikanskan sällan rubba själens jämnvikt. Denna afundsvärda spänstighet, som hjälper amerikanskan igenom lifvets alla skiften, kunna vi kvinnor från det gamla hemlandet endast undantagsvis tillägna oss, emedan vi uppfostrats i trånga kretsar under stadgade förhållanden. Vi bäfva därför tillbaka för stora förändringar, vi förlora lätt jämnvikten då lyckans hjul svänger rundt. Härute däremot går pendeln på tidens ur så snabbt fram och tillbaka, ljus och skugga växla så ofta, att människan från barndomen vänjer sig vid omstörtningar, fogar sig lätt utan kraftansträngning efter nya förhållanden. Räddhåga, mjältsjuka, missmod och sentimentalitet ligga fjärran från det amerikanska skaplynnet. Hvartill skulle det tjäna att ängslas öfver kommande öden, eller att »gråta öfver spilld mjölk», så låter amerikanarens filosofi. Stupar man i dag så reser man sig i morgon och låtsar om intet. Bäst som det är når den som stått nederst upp på själfva toppen, »där det alltid finns rum», som Webster säger.

Till slut vill jag omtala huru man bör söka inträde i Margaret Louisa Home. Man anmäler sig i »Women's Christian Association» lokal, 15:de gatan, hvilken står i förbindelse med Hemmet. Man underkastas ett lindrigt förhör angående ens lefnadsförhållanden. Som referenser måste man lämna två adresser, helst af präst och arbetsgifvare, hvarpå Föreningen gör sig underrättad om den sökandes goda

namn och samhällsställning. Äro svaren tillfredsställande mottages man i Hemmet så vida ledigt rum finnes för tillfället. Finnes det godt om utrymme tillåtas äfven damer, som lefva af sina räntor, att mot erläggande af dubbla priset för kort tid komma i åtnjutande af det lugn och den trefnad som Hemmet erbjuder.

Cecile Gohl.

Samskolan och lärarinnornas aflöning.

I kongl. statsverkspropositionen till årets riksdag har ecklesiastikministern, i likhet med hvad i fjor var förhållandet, framlagt förslag till ombildande af en del treklassiga läroverk till *samskolor för gossar och flickor*. Statsrådet motiverar förslaget på följande sätt:

»att enligt den erfarenheten, som vunnits dels i andra länder, dels i folkskolan inom vårt eget land, icke några egentliga faror eller olägenheter kunna antagas uppstå af samundervisning utaf gossar och flickor till 14 eller 15 års ålder, åtminstone icke i kommuner med så litet omfång och så enkla förhållanden som de, till hvilka de nu afsedda läroverken äro förlagda; att det af ekonomiska skäl visat sig omöjligt att i dessa kommuner upprätthålla särskilda flickskolor med tillfredsställande organisation eller att, där sådant för tillfället förefinnes, för framtiden bibehålla dem; att utan tvifvel ett mot det erforderliga lärareantalet fullt svarande antal lärjungar skulle å ifrågavarande orter kunna påräknas, om flickor jämte gossar mottoges till undervisning vid berörda läroverk, isynnerhet om därjämte kursen vid dessa läroverk utsträcktes till femårig; att flera kommuner, där treklassigt allmänt läroverk eller pedagogi funnes, inkommit med ansökningar angående dessa läroverks förändring till samskolor; samt att den 1885 tillsatta s. k. flickskolekomitén lifligt förordade en anordning af detta slag samt önskade se den utsträckt till ett flertal läroverk i mindre städer».

Dessa samskolor skulle vara femklassiga, och såsom deras slutmål sättes det förslag. som flickskolekomitén i sitt utlåtande af den 19 jan. 1888 uppsatt för dylika skolor.

Då regeringen i fjor framlade ett förslag, gjordes detta i Dagny till föremål för en vidlyftig granskning. På samma gång som dess företräde framför tidigare förslag erkändes, framhölls dess svaghet i ett afseende, dess »achilleshäl», som artikelförf. uttryckte sig. Denna svaghet låg i lönefrågan, i den olikhet, som enligt förslaget skulle råda i lönevillkoren för de vid samskolan anställda lärarne och lärarinnorna.

Medan för de manliga lärarne lägsta lönegraden var beräknad till 2,000 kr., högsta lönegraden till 4,000 kr., bestämdes lärarinnornas lön däremot till 1,500 kr. med två ålderstillägg hvartdera à 250 kr. efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring.

Redan om detta förslag kunde den ofvan citerade förf. förklara, att samskolorna i ej ringa mån skulle komma att existera på lärarinnornas bekostnad. I det i år framlagda förslaget äro de emellertid ännu mer styfmoderligt behandlade, då lärarinnelönerna nedprutats till 1,200 kr., med ett tillägg af 300 kr. för biträdande föreståndarinna, utan några ålderstillägg, således icke högre än den vid större enskilda flickskolor åtminstone i Stockholm och Göteborg ganska vanliga lönen för fasta lärarinnor, oaktadt tjänstgöringen i en samskola torde ställa betydligt större kraf på en lärarinna än den i en vanlig flickskola.

Anledningen till denna nedprutning är naturligtvis, att den största sparsamhet måste iakttagas, då ecklesiastikministern önskat, att de fördelar de nya samskolorna skulle bereda sina kommuner, nämligen femårig i st. f. treårig studiekurs för gossarne jämte god undervisning för flickorna, skulle erhållas mot så ringa ökade kostnader som möjligt.

Sparsamhet är en god sak, icke minst då det gäller statens medel, men hvarföre det just skall vara lärarinnorna, som skola sitta emellan, upplyser icke ecklesiastikministern.

Att orättvisan kunnat blifva mindra skriande, utan att de nuvarande treklassiga läroverkens budget alltför mycket öfverskridits, framhålles i ett inlägg i frågan, som vi mottagit från en framstående manlig pedagog i landsorten, och som vi härmed delgifva våra läsare, ehuru det icke i alla punkter öfverensstämmer med Dagnys förut uttalade åsikter i frågan.

Man måste vara tacksam mot vår ecklesiastikminister, som haft de treklassiga läroverken i benägen åtanke och velat förhjälpa dem ur den mindre fördelaktiga belägenhet, hvari flertalet råkat. Det förslag han för detta ändamål framställt finna vi godt och praktiskt, för såvidt tillämpningen af den idé, hvarpå det grundar sig, samundervisningen, kan vara för våra förhållanden passande. Det är blott i ett afseende, som vi skulle önska förslaget ändradt, och det är i fråga om aflöningen. Under det att lärarne åtnjuta goda aflöningar, vill man däremot afspisa lärarinnorna med skäligen svaga löneförmåner. Så föreslås det, att rektor och kollegan skulle ha samma löneförmåner som f. n., d. v. s. rektor, utom fri bostad, i högsta lönegraden 3,750 kr. och kollegan likaledes i samma lönegrad samma lön, under det att för biträdande föreståndarinnan föreslås en lön af 1,500 och för den andra lärarinnan 1,200 kronor. Då lärarinnorna utföra samma arbete som läraren och utan tvifvel af lika god beskaffenhet, så må man väl

undra på den stora olikheten i aflöningen. Olikhet måste det ju finnas, efter som det är meningen, att läraren skall lefva gift på sin lön, under det att afsikten ej kan vara, att lärarinnan på sin lön skall underhålla man och familj; men skillnaden är dock allt för stor. Olikheten skall blifva en ständig källa till missnöje. Lärarinnorna skola känna sig kränkta i sin rättskänsla, därför att staten så styfmoderligt behandlar dem, och lärarne — ja, hurudan skall deras ställning till lärarinnorna blifva? Månne ej deras rättskänsla skall uppröras af den mannamån, den orättvisa partiskhet staten visar till fördel för dem?

Lyckligtvis kan saken hjälpas och lärarinnornas rätt tillgodoses, utan att staten i nämnvärd mån betungas med ökade utgifter för de allm. läroverken.

Det säges i den kongl. propositionen, att genom indragning af en kollegatjänst 2,000 kronor årligen inbesparas, hvilket belopp bör komma de nya läroverken till godo. Men det är ju ej blott 2,000 kronor, som genom den nämnda tjänstindragningen inbesparas. Vore de treklassiga läroverkens organisation oförändrad och kollegatjänsten således bibehållen, så komme hans lön under de första femton åren att ökas med 500 kronor hvart femte år och efter 20 års tjänstgöring med 250 kronor, så att den slutliga aflöningen blefve som nämndt 3,750 kr. Det belopp, hvartill lönförhöjningen under normala förhållanden går, bör ju äfven komma läroverket till godo.

Det obilliga i lärarinnornas aflöning ligger ej i det belopp, som bestämts för de första årens tjänstgöring, utan däri, att de ej få någon löneförhöjning. Härtill kunde nu med allt fog det inbesparade löneförhöjningsbeloppet af 1,750 kr. användas. Då, om kollegatjänsten bibehållits, detta belopp successive skulle ha utgått, så kunde det ju bestämmas att det i form af lönförhöjning åt lärarinnorna komme dem till godo med samma mellantid som förut. Endast i afseende på beloppen skulle jag vilja föreslå någon ändring med en ringa uppoffring från statens sida, och den vore, att lönförhöjningsbeloppet bestämdes till 1,800 kr. i stället för 1,750 samt att hvarje förhöjning utginge med 300 kr. till hvardera lärarinnan. Föreståndarinnan skulle således få fyra lönegrader à 1) 1,500 kr., 2) 1,800 kr. 3) 2,100 med rätt till uppflyttning från lägre till högre lönegrad efter fem års väl vitsordad tjänstgöring; den andra lärarinnan likaledes fyra lönegrader à 1) 1,200, 2) 1,500, 3) 1,800 och 4) 2,100 med samma uppflyttningsrätt som biträdande föreståndarinnan.

Så långt vår insändare. Statsutskottet har i anledning af k. m:ts förslag om införande af samundervisning vid de treklassiga allm. läroverken beslutat föreslå en framställning till k. m:t om utredning rörande indragning af dylika läroverk och pedagogier med undantag af dem, som anses böra till femklassiga förändras, samt rörande inrättandet i de indragna läroverkens ställe af folkskolor, ordnade enligt vissa angifna grunder. *M. C.*

Engelska och irländska spetsar för Chicagoutställningen.

Bref från London, mars 1893.

Den engelska och irländska spetsindustrien har gamla anor, stod redan högt i drottning Elisabeths tid, men florerade i synnerhet i 16:de och 17:de århundradena. Under vårt århundrade har denna ädla konst legat nere till stor del, men på sista tiotalet återupplifvats till en högst anmärkningsvärd grad.

Med Duchess of Abercorn som president, bildades för ett par år sedan en komité af högtstående damer, med ändamål att verka för den inhemska spetsindustriens värdiga representerande vid »the World's Fair» i Chicago, och det är det lysande resultatet af denna komités verksamhet, som i dagarne varit utstäldt i »the Duke and Duchess of Abercorn's» ståtliga londonresidens, Hampden House, nära Hyde Park. Utställningen öppnades af Princess Mary of Teck och har varit öppen tre eftermiddagar från kl. 3 till 7. Entrén skall användas till understöd åt fattiga spetsarbeterskor och för undervisning i spetskonsten.

Vi välja den andra dagen och infinna oss vid 4-tiden vid Hampden House. Utefter gatan äro långa dubbla linier af eleganta ekipager, hvilka visa att detta är ett af de tillfällen att se och ses, som den fina världen ej försummar. Vi inträda i den stora »entrance hall.» En väldig brasa flammar i den öppna spiseln, där framför stå ett divansbord och hvilstolar, turkiska mattor betäcka golfvet och taflor väggarna. Öfverallt stå pudrade eller opudrade betjänter.

Vi erlägga afgiften af 1 shilling och köpa en katalog, passera en inre »hall» med trappuppgången till de öfre våningarna, och komma så in i en antichamber med glasskåp och glaslådor, fulla af utmärkt vackra prof på hufvudsakligast knypplade spetsar. Det är i Buckinghamshire, Devonshire, Bedfordshire och Northamptonshire, som spetsknypplingen står högst. Från det förstnämnda landskapet är den knypplerska, som sitter här för att förevisa sin konst. Hennes dyna är ej alls lik dem som begagnas i Sverige, utan en stor rullformig kudde. Hon arbetar på spetsar till en hel solfjäder och har ej mindre än 500 knyppelpinnar, som hon kastar med skickliga fingrar, ej störd af de många kringståendes frågor.

*

Vid dörren till den stora matsalen härinnanför står värdinnan, vänligt skakande hand med alla inträdande. Hon är ett ståtligt fruntimmer på omkring 40 år. »His lordship» går omkring och förevisar utställningen, som det tyckes med mycket intresse. En ung dotter på 17 à 18 år är en af de förevisande damerna, och en annan dotter, en liten 10-årig Lady Hamilton (familjens namn är Hamilton) är vid sin mammas sida, för att då och då sändas ett ärende. Detta rum innehåller en storartad och i sanning förvånande vacker spetsutställning. Utom de för Chicago afsedda föremålen, finnas här flera privata historiska spetssamlingar, äfvensom andra bidrag. Här äro spetsar för klädningar, för solfjädrar, för näsdukar, slöjor, schalar, halsdukar, för alla tänkbara ändamål, hvartill dessa eleganta fabrikat kunna lämpa sig. Här finnas de öfverdådigaste irländska »pointer» ända till 45 pund (omkring 800 kronor) pr fot, med 4 fots bredd; detta är naturligtvis »points à l'aiguille», och sådana *äkta* irländska spetsar äro mycket väl representerade, jämte många slag af guipurer och dessas virkade imitationer, samt äfven »appliqué,» »tambour» m. m. från Irland. Prisen variera i öfrigt mellan ett halft till 20 à 30 pund pr engelsk yard (= 3 fot.) Från Buckinghamshire ha vi »Old Bucks» i mecheln- och brysselstil i förträffliga moderna reproduktioner; från Devonshire den elegantaste »honiton;» från Bedford och Northamptonshire synnerligen vackra »torchon», malteser- och spanska spetsar, det senare slaget infördt af Katarina af Arragonien, som själf undervisade däri.

Bland enskilda spetssamlingar märka vi främst Mrs Hailstone's, som utställer en synnerligen intressant mönsterbok af engelska spetsar med dato 1640, mönsterdukar — äfven från medlet af 1600-talet — utmärkt vackra stycken af gammalengelsk »reticella» o. s. v., allt visande, att detta lands spetskonst, då liksom för närvarande, på intet sätt stod efter andra länders. I en annan samling, Miss Harthorne's, är en ofantlig mönsterbok med de i Nottinghamshire under de sista 150 åren använda knyppelmönstren. Vi se här hur i England liksom i Sverige, knypplerskorna gifva sina mönster namn, såsom: »The Sheep's Heart», »The Spectacles», »Little Plum Cake», »Little Bud» o. s. v. I samma samling finnas gamla knyppelpinnar, utskurna samt ornerade med pärlor, mynt, m. m. Några af dessa äro s. k. »engagement bobbins», en gång gåfvor af lyckliga fästmän, med inskriptioner, såsom: »God alone can make us one», »Remember me» o. s. v., lifligt påminnande om forna tiders fästmanspresenter bland de svenska bönderna.

All heder åt de damer, som under åratal verkat för spetsindustriens höjande och senast den komité, som här framvisar det storartade resultatet af ett energiskt arbete. Alldenstund modet allt mer ropar på »äkta spetsar», kan man hoppas på god afsättning bland Amerikas fashionabla damer, och att en ny dag skall uppgå för de fattiga men konstskickliga spetsarbeterskorna i England och Irland.

Anna Fleetwood-Derby.

Svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago.

Den svenska damkomitén har som sitt ombud vid världsutställningen och som delegerad vid den stora internationella kvinnokongressen i maj utsett *friherrinnan Thorborg Rappe,* damkoméns viceordförande, ett val hvaråt komitén är på det högsta att lyckönska, emedan den svenska kvinnan näppeligen kunnat finna en mer framstående och i allo lämplig representant.

För att kunna öfvervaka ordnandet af de svenska kvinnornas utställning så väl i Woman's Building som i svenska paviljongen och för att vara närvarande vid världsutställningens öppnande den 1 maj, har frih. Rappe redan anträdt resan till Amerika, medtagande fullmakter från flere af våra svenska kvinnoföreningar, jämte varma anbefallningsskrifvelser från H. M. Drottningen, från damkoméns ordf. m. fl.

Fröken Hulda Lundin, den enda kvinna, som blifvit delaktig af statens reseanslag, har äfven utsedts såsom ombud för de svenska kvinnorna vid den stundande internationella kvinnokongressen i Chicago.

* * *

Sedan utställningsföremålen i februari månad blifvit afsända till sin bestämmelseort, har damkomitén varit i flitig verksamhet för att ordna de statistiska rapporter, som till densamma från de många komitéerna influtit. Dessa rapporter, som föreligga dels i form af redogörelser, dels i noggranna tabellariska uppgifter, äro nu under tryckning, sedan de först öfverflyttats till engelska, och torde med det snaraste öfversändas till Amerika.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Stipendiefonderna.

Till förmån för *Vermlands-afdelningen af Allmänna Stipendiefonden* har en soiré ägt rum i Filipstad, anordnad genom ortens lokalkomité. Inkomsten däraf, *fyra hundra sextio kronor* (460), har genom fru Elisabeth Kallstenius öfverlämnats till stipendiefondernas styrelse.

Norrbottens-afdelningen har för samma goda ändamål anordnat en soiré i Piteå, hvars behållning *ett hundra tjugofem kronor* (125) genom lokalkomiténs ordförande i Piteå, fru Charlotte Orstadius, tillställts styrelsen.

Stipendium. Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse har tilldelat fröken Helga Kassman ett af onämnd person till Förbundet öfverlämnadt stipendium å 150 kronor för elev vid Björnsnäs hushållsskola.

Å Förbundets afdelning för till fältskärer utbildade sjuksköterskor hafva nyligen de två första sköterskorna, Hilda Hedberg och Carin Molin, inskrifvits. Båda hade, efter förut genomgången sjukvårdskurs, studerat i Upsala under Förbundets föreståndarinna för denna afdelning, fröken Ameline Sterky, samt under förliden månad tagit sin fältskärsexamen med goda betyg.

Båda dessa sköterskor komma att ägna sig åt sjukvård på landsbygden.

Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa har af två personer, som önska vara onämnda, mottagit såsom gåfva *300 kronor*.

Fredrika-Bremer-Förbundets dräktreformförenings årsmöte ägde rum den 10 dennes i Förbundets lokal under ordförandeskap af fru G. Linder.

Af årsberättelsen framgår, att föreningens modeller varit utstälda i Helsingborg, Karlstad, Landskrona, Vexiö, Kristinehamn och Upsala samt på Chicagoutställningen på Börsen i november förlidet år. Full ansvarsfrihet beviljades styrelsen. Till styrelsemedlemmar för nästa år valdes fruarna Bendixson, Boklund, Bolin, Gyllander, Palme och Scholander och till suppleanter fruarna Cederschiöld och Humble samt fröknarna Bergman och Palmqvist. Den af Fredrika-Bremer-Förbundet valda tredjedelen af styrelsen består af fruarna Berg, Jolin, Linder samt fröknarna Gyldén och Lindhagen. Till revisorer valdes fru

B. Sahlin och fröken A. Kruse och till revisorssuppleanter fru Arvidson och fröken B. Hirsch.

En modell till turistdräkt i loden-tyg förevisades och diskuterades. Föreningens samtliga modeller exponeras hos fröken J. Ohlsson, Blasieholmstorg 14.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *Femte allmänna flickskolemötet* kommer att hållas i Lund den 12, 13 och 14 instundande juni månad. Inbjudning därtill har utfärdats af centralkomitén för beredande af mötet, hvilken består af följande personer: rektorerna L. M. Wærn, S. Almquist, och Eugène Schwartz, fröken Lilly Engström och professor Seved Ribbing.

"Om hushållslära och skolkök" var ämnet för en diskussion, som anordnats af »Stockholms folkskollärareförening» på dess sammankomst den 18 sistlidne mars. Därvid höll lärarinnan vid Klara folkskola, fru Sofie Nilsson, ett intressant föredrag, hvari påvisades vikten och betydelsen för den unga flickan af arbetsklassen att folkskolebildningen gick i en mer praktisk riktning, t. ex. att undervisning i hushållslära meddelades och att tillfälle samtidigt bereddes lärjungen att få praktisk öfning däri i ett med skolan förenadt »skolkök».

En reform i detta afseende har redan genomförts genom att i flera af hufvudstadens folkskolor på försök inrätta dylika skolkök. De äro, med undantag af ett, det i Maria, som grundades och i början underhölls af fru Anna Retzius, upplåtna af de respektive församlingarna för bespisning af fattiga barn från folkskolan, och sedan har öfverstyrelsen för Stockholms folkskolor tillåtit, att flickorna i de högre afdelningarna inom skolan få deltaga i den enkla matlagning, som där kan förekomma.

Det första af dessa kök, det i Nikolai församling, började sin verksamhet i oktober 1889. I början af 1890 öppnades det andra skolköket, i Östermalm, och i november samma år skolköket i Maria. I detta senare kök undervisas flickor, men samtidigt utbildas där lärarinnor i matlagning, och maten utdelas ej åt fattiga barn, utan säljes till personer, som där vilja intaga eller hämta sin måltid.

I början af 1891 öppnades ett fjerde skolkök, det i Klara.

Statsunderstöd till undervisning i kvinlig slöjd. Med anledning af herr E Hammarlunds motion i detta ämne, har statsutskottet tillstyrkt en skrifvelse till k. m:t angående beredande af statsunderstöd till undervisning i kvinlig slöjd vid folkskolorna.

Hustruns förvaltningsrätt. Grefve H. E. G. Hamiltons motion om ändring af 9 kap. 1 § giftemålsbalken har af lagutskottet afstyrkts. Motionen begärde, att öfver ägendom, som hustrun infört i boet eller som under äktenskapet tillfallit henne genom gåfva eller testamente, med vilkor att den skall enskildt tillhöra henne, så ock öfver afkomsten af sådan ägendom skall hustrun råda, såvida icke, hvad angår ägendom, som är gifven genom gåfvor eller testamente, annorlunda blifvit om förvaltningen beslutet.

Kvinnans deltagande i trädgårdsodlingen hade »Gartnersällskapet» på sitt ordinarie månadssammanträde den 9 dennes tagit till diskussionsämne. Detsamma inleddes af hr R. Abelin från Norrviken, som framhöll, att kvinnan vore till stor nytta i trädgårdsodlingen, icke som konkurrent till de stora trädgårdsmästarne, utan mera på den egna torfvan och i hemmet. Hr O. Tamm instämde i det sakrika anförandet, hvilket dock hade åtskilliga motståndare bland våra mera framstående målsmän på trädgårdsodlingens område. Den förda disskussionen fick utgöra svaret.

* * *

Danmark. *Kvindelig Læseforening* i Köpenhamn, stiftad efter ungefärligen samma plan som »Läsesalongen» i Stockholm, ehuru föreningens bibliotek och samlingsrum ej som hos oss äro afsedda för den stora allmänheten, utan för ett slutet sällskap af endast kvinliga medlemmar, har i år ägt bestånd i 21 år. Att denna förening, som afser att gifva det kvinliga släktet tillfälle att genom tillgång till god lektyr och åhörande af föredrag förkofra sig i bildning och bokligt vetande, har att glädja sig åt en ovanlig anslutning framgår af årets berättelse, hvaraf man erfar, att medlemmarnes antal f. n. uppgå till inemot ett tusental, att dess boksamling, som årligen ökas, nu utgöres af öfver 13,000 band, att besöken på läsesalen äro i stigande o. s. v. Sju föredrag hafva under förlidet år hållits inom föreningen.

Sin första kvinliga fil. doktor har Danmark nyligen erhållit, då fröken Anna Hude vid Köpenhamns universitet offentligen försvarade sin afhandling om »Danehoffet og dets stilling i Danmarks statsforfatning». Disputationen, hvilken bevistades af så många åhörare salen kunde rymma, var för fröken Hude en verklig triumf, säga de danska tidningarna i sina vidlyftiga referat öfver tilldragelsen. Såsom opponenter fungerade bl. andra professorerna Höffding, Steenstrup, Holm och Erslev, hvilka efter disputationen komplimenterade fröken Hude för hennes synnerligen utmärkta studier, hvilka kunde uppställas som mönster för samtliga studerande, manliga som kvinliga.

Fröken Hude aflade 1882 vid 24 års ålder studentexamen. Två månader senare tog hon »filosofikum» och år 1887 bestod hon med stor heder »skoleembedsexamen» med historia som hufvudämne. Hon ägnade sig dock ej åt lärarinnekallet, utan ingick i riksarkivet, där hon ännu är anställd. Fröken Hude har för ett par år sedan erhållit universitetets guldmedalj för en afhandling om »Lensvæsenet».

Tyskland. *Ett "Mädchengymnasium", det första i Tyskland,* kommer att inom kort öppnas i Karlsruhe (icke i Weimer som ursprungligen var beslutadt) efter samma läroplan, som följes vid de tyska gymnasierna för gossar, och med syfte att bereda kvinnor till de examina, som berättiga till inträde vid universiteten. I Berlin och Danzig äga dock ett par privata s. k. »Realkurser» rätt att bereda kvinliga lärjungar till inträde vid de schweitziska universiteten.

Trenne kvinliga läkare, hvilka sedan en lång följd af år utöfvat en vidsträckt och välsignelsebringande verksamhet i den preussiska hufvudstaden, äro fröknarna Tiburtius, Lehmus och Bluhm. Sedan 1878 har af dessa damer läkarevård utan ersättning lämnats åt 17,000 patienter, som vårdats hufvudsakligen på den af dem upprättade s. k. »Poliklinik für Frauen und Kinder», Schönhauserstrasse 23 i Berlin.

England. *Women's Emancipation Union* heter en kvinlig framstegsförening som nyligen, efter hvad en korrespondent till Aftonbladet meddelar, hållit föredrag och diskussionsmöte i Westminster Townhall i London öfver »kvinnornas sociala och ekonomiska ställning i England», därvid anslutande sig till de uttalanden, som blifvit gjorda på kvinnomötet i Clifton invid Bristol — »the Conference of Women workers» — i november förlidet år. Hvad som framför allt på diskussionsmötet i London framhölls var, att de kvinliga arbeterskornas brist på solidaritetskänsla gent emot sina konkurrenter uti arbetsmarknaden var en af de kraftigaste orsakerna till, att kvinnoarbetet var så ytterst illa betaldt. Vidare betonades nödvändigheten af, att bildade kvinnor sökte sprida upplysning bland sina mindre väl lottade systrar, ty en förbättring af kvinnornas ekonomiska ställning var omöjlig utan ekonomisk och politisk bildning och uppfostran.

Amerika. *Kongresserna vid världsutställningen i Chicago.* I samband med världsexpositionen komma, efter hvad oss tillsända program och formulär utvisa, en serie kongresser att hållas, omfattande alla grenar af mänskligt kulturarbete. De komitéer, som skola förbereda hvar särskildt kongress, arbeta på tvenne sektioner, en manlig och en kvinlig. Den kvinliga sektionen tillkommer det att tillförsäkra de olika kongresserna kvinliga deltagares medverkan. — Den 15—22 maj kommer en allmän internationel kvinnokongress att hållas, där alla områden af kvinlig verksamhet och kvinliga intressen skola behandlas och till hvilken »representative women of all countries» erhållit inbjudning. Kallelser till denna kongress ha äfven ingått till framstående svenska kvinnor på skilda områden. — Men äfven med de andra kongresserna, exempelvis dem som behandla frågor rörande uppfostran, skolväsende, litteratur, nykterhet, sociala och ekonomiska reformer o. s. v. torde kvinnans intressen vara lika nära förbundna som mannens, hvadan man kan vänta, att dessa kongresser skola röna en motsvarande anslutning af framstående deltagarinnor från så väl gamla som nya världen.

Sparsamma Fruar! Ull och Stickylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. *OBS.!* Gardiner i fornnordiska färger och mönster väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställes. Profver och prisuppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation. Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! HILDUR ANDERSSON, Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. ***12 Hötorget 12,*** *ingång från Oxtorgsgatan.* ***Stockholm***

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna vården af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nygatan 27, *expeditionstid 10—4),*

som under garanti af **Stockholms Enskilda Bank** åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny **placering** af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å inteckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att inteckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad inteckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter **Stockholms Enskilda Bank** därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmedel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkorligen gör hyn och huden *hvit, vacker* och *smidig*, hvarom en och hvar och en kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.

Bröderna Påhlmans
Skrif- & Handels-Institut,

Stockholm. **23 Klarabergsgatan 23.** Telefon 108 04.

Undervisning i alla merkantila ämnen, språk och stenografi. Kursen ett-årig. Terminskurser, månadskurser i enskilda ämnen lemnas. Lärare specialister i hvarje ämne. *Språk infödingar.* Inträde kan **ske när som helst,** önskligast dock vid terminens början den 15 Aug. och 15 Jan.

OBS.! De elever, som hos oss genomgå års- eller terminskurser, ega rättighet att inhemta **så många slags bokföring** som medhinnes.

OBS.! Skrifinstitutet fortgår **oförändradt.** Undervisning i alla stilsorter. Kursen räcker tills önskadt resultat vunnits. Skrifkramp behandlas. **Begär prospekt.** *Billiga afgifter!*

Aftonkurs kl. 8—10 e. m. **Söndagslektioner.** Anmälningar och upplysningar hvarje dag.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.

1893. 4:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

*

Om förslaget till vigselformulär.

III.

Försöker man att analysera det första protestantiska, af Olaus Petri författade vigselformuläret, så finna vi där några synnerligen karakteristiska drag: först den frihet, hvarmed de åberopade bibeltexterna behandlas, sedan den kraft och innerlighet, som utmärker skildringen af makarnes förhållande inbördes.

Så talar Olaus mindre till mannen om hans af bibeln honom gifna makt öfver hustrun, än han varnar för missbruket af denna makt och den allt för vanliga benägenheten att bruka den i själfviskt sinne.

Han upptager väl det gamla bibliska uttrycket: »mannen skall älska sin hustru såsom sitt eget kött», men han omskrifver det på ett sätt, som visar, att han därmed menar *sitt eget lif*. Men icke nog härmed, han förbigår helt och hållet det för nutidens människor så krassa och motbjudande ordet: »och de tu skola varda ett kött». *Den* enhet och samhörighet han påyrkar mellan äkta makar är af helt annan art.

Så framhåller han med stor kraft för mannen hustruns likställighet med honom inför Gud, och bjuder honom att så skicka sig mot henne, såsom den där lika arfvedel skall hafva med honom i Guds rike. Han skall hafva henne kär såsom Kristus hade sin församling kär, för hvilken han gick i döden. Han antar naturligtvis den gamla satsen, att mannen är begåfvad med större förnuft och starkare natur än hustrun, men han ser däri främst en plikt för honom att värna och beskärma henne, skona hennes svaghet och gifva

henne den ära henne tillhör. Och eftersom kvinnan är honom skapad till hjälp, så skall han tacka Gud för sådan hjälp, älska henne och böja hennes sinne till den Herre, som gifvit henne åt honom.

»Summa summarum», *a* och *o* af äktenskapet är för Olaus *kärleken,* denna tänkt »å ömse sidor» såsom den högsta möjliga hängifvenhet. Så heter det, att man och hustru skola å båda sidor älska hvarandra så, att de ingen människa hafva kärare än hvarandra inbördes. Denna deras kärlek skall, så väl hos hustrun som hos mannen, öfvergå den, som de ägna sina föräldrar.

Samma starka tonvikt på ömsesidigheten af förhållandet beteckna slutorden, där det heter: att det ligger dem stor makt uppå »*på båda sidor*» att bedja Gud om en maka, med hvilken de kunna lefva i sämja, kärlek och gudsfruktan, m. m.

Dessa betingelser, satta i bredd med förklaringen att förbindelsen måste begynna i Guds sinne och icke i lösaktighet eller efter människomening, utgöra enligt Olaus Petri villkoren för att lycka och salighet skola å ömse sidor tillskyndas makarne i deras äktenskap.

Såsom redan nämnts, äro vigselformulären i 16- och 1700-talens kyrkohandböcker i det närmaste lika med Olaus Petrii.

Äfven böneformuläret, som alternativt föregår 1614 års vigselakt, är anmärkningsvärdt. Det har många vackra ord om kärlek och förtroende makarna emellan, blandade med de stränga gammaltestamentliga tillsägelserna. Så ställes bland orsakerna till äktenskapets stiftande främst den, att makarna skola »göra den ena den andra troget bistånd i allt det, som hör till det timliga och eviga lifvet».

Vidare säges visserligen, att mannen blifvit satt till hufvud för kvinnan för att efter sin förmåga henne »förnufteligen regera», men också för att »undervisa, trösta och beskydda» henne; och »*öfver allt detta*» skall han älska henne som sitt eget lif, »icke vara bitter emot henne, utan bo hos henne med förnuft» och gifva henne sin ära »såsom ock medarfvinge till lifsens nåd...».

Hustrun anbefalles att vara sin äkta man hörsam såsom sin herre, dock med det viktiga tillägget »*i allt det som kristligt och ärligt är*». Hon skall också vara sin man »behjälplig,

gifva goda råd och anslag uti alla kristliga och lofliga förehafvanden» m. m.

* * *

Så långt våra utdrag ur böneformuläret.*)

Väl uttalar dess förf. sig icke med så djup innerlighet om kärleksförhållandet mellan makarne som Olaus Petri, men han framställer det dock såsom ett mycket viktigt moment i äktenskapet. Såsom vi sett aktar han icke heller för rof att vid hustruns lydnadsplikt mot mannen fästa ganska väsentliga villkor, hvilka förutsätta, att det kan finnas tillfällen, då hon *icke* bör lyda. Dessutom ger han åt hustrun plikter och rättigheter såsom rådgifvare och hjälpare, hvilket lyfter henne från den passivt lydande ställning, som gamla testamentet och epistlarnes förf. ålägga henne, till den af en verksam och förtrolig medarbetare.

Men det gamla böneformuläret har ännu en särskild egendomlighet, som här bör bemärkas. Hustrun skall, heter det nämligen, icke regera öfver sin man, »utan vara stilla, ty *efter fallet* sade Gud till Eva, och i hennes person till alla kvinnor: din vilja skall vara din man undergifven, och han skall vara din herre».

Det lilla tillägget »efter fallet» är en dyrbar och välbehöflig erinran, som kastar nytt ljus öfver de motbjudande orden, öfver hvilka de flesta kvinnor låta blicken glida hän med en inre protest, utan att vidare granska deras innebörd.

Hustruns förnedring till en viljelös varelse, ställd under mannens lydno, tillhör således icke äktenskapets ursprungliga väsende, utan ålades Eva som en straffdom »efter fallet».

---

*) Vi kunna ej afhålla oss att här meddela äfven en del af den andra alternativa bönen af 1614 i all dess trohjärtade innerlighet. »O Gudh som man och qwinna haffuer foghat til samman och haffuer giffuit them en sådana welsignelse at hwarken Adams synd eller Noe flood kunde henne förtaga, Såå see nu milleligha til thesse thina tienerinne, som giffs i mandsens wold och begiärar wara aff tich beskärmat. Giff nådena at han måå upfyllas medh kerleck och fredh; och wara troghen och kysk, och giffua sich i echteskap efter Christi sinne: och at hon måå j sitt liffuerne epterfölia heligha qwinnor, at hon måå wara kärkommen som Rachel sinom manne, forstondig som Rebecca, liffua lenge och wara troghen som Sara o. s. v.

Detta är ju dock, något helt annat! tänker man, och drager en befrielsens suck.

Man skall anmärka emot oss att Paulus och Petrus upprepa dessa förnedringens ord, så snart äktenskapet kommer på tal.*) Men vi hafva rätt att vädja från dem till deras och allas vår herre och mästare. I sitt enda yttrande om äktenskapet, enligt Matthei berättelse, upprepar Jesus, efter genesis de förklaringar, som beledsagade äktenskapets stiftande; men däremot säger han icke ett ord om att »hustruns vilja skall vara mannens undergifven» eller att »hon skall kalla honom herre».

Hvarför?

Helt visst därför att Jesus visste sig vara kommen för att fullborda lagen och återgifva viljan dess ursprungliga frihet.

Hela Jesu uttalande om äktenskapet innebar ett försvar för kvinnan, ett likställande af hustrun med mannen, så väl i skuld som ansvar. Och det borde ju då vara tydligt, att han ej kunde upptaga såsom tillhörande äktenskapets väsen den straffdom, som drabbat hustrun ensam.

För att öfvertyga oss härom, kunna vi jämföra det härmed analoga förhållandet, då, enligt Johannes berättelse, äktenskapsbryterskan, dömd att stenas, fördes inför Jesus, hvilken, sedan han nödgat hennes anklagare att erkänna sig icke vara bättre än hon, aflyfte straffdomen från den skyldiga och gaf åt hennes frigjorda vilja den första impulsen till bättring: »gå och synda icke härefter»!

På dessa grunder drista vi, i all ödmjukhet och utan något förmätet försök till teologisk bevisning, uttala såsom vår fasta öfvertygelse, *att tillämpandet af den gammaljudiska straffdomen öfver hustrun på det kristliga äktenskapet, är stridande mot Jesu anda.*

Och likväl sker det än i dag öfver nästan hela den kristna världen. Blott ett enda undantag från denna barbariska regel lärer kunna uppvisas, och detta undantag — vi säga det med stolthet — utgöres af Sverige: sedan år 1811, då vårt nu gällande vigselformulär stadsfästades, har

*) Säkert finner detta sin förklaring i österländingens urgamla låga uppfattning af kvinnan, hvilken dock icke borde fortplantas på västerländingen ända in i våra tider.

nämligen ingen svensk kvinna ingått i det heliga äktenskapet under villkor att uppgifva sin fria vilja och kalla sin man herre. Vi älska tro, att hon icke heller hädanefter skall behöfva göra det.

IV.

Handbokskomiténs föreliggande förslag till nytt vigselformulär skiljer sig i väsentliga delar från så väl våra äldsta, protestantiska vigselritual som från det nu gällande. Grundskilnaden torde ligga däri, att ändringsförslaget betonar nästan uteslutande *de religiösa krafven,* hvaremot det första protestantiska formuläret så väl som det af 1811, ställer i bredd med dem, såsom lika viktiga för ett sannt äktenskap, *det personliga kärleks- och samhörighetskrafvet* samt *pliktförhållandet makarne emellan.*

Väl nämner ändringsförslaget i sina inledningsord »*obrottslig trohet och inbördes kärlek*» såsom den första förutsättningen för äktenskapet; men det utvecklar icke denna grundidé och drager däraf inga slutsatser rörande makarnes inre, personliga förhållanden. Ändringsförslagets författare framställer icke, såsom Olaus Petri, kärleken såsom den lefvande principen i äktenskapet, det öfver allt viktiga »summa summarum» af allt öfrigt, som tillhör äktenskaplig plikt och rätt.

Kärleken är i komitéförslaget en förutsättning, en utgångspunkt, som visserligen är af stort värde men likväl kan af författaren affärdas med blott fyra ord. Troheten är till och med ställd framom kärleken — lagen framför evangelium! Och likväl frågar man sig — är ej kärleken villkoret för troheten, medlet att göra troheten möjlig och lätt, ja, att göra otroheten omöjlig?

Men vi följa vidare komitéförslaget. Under förutsättning af obrottslig trohet och inbördes kärlek, blir uppgiften för makarne att »alltmer söka uppbygga sitt hem till en Herrans boning, där han varder känd och ärad och där medlemmar uppfostras för hans himmelska rike».

Sedan komma de välkända orden »för den skull ligger det vikt uppå att bedja m. m.» Här kvarstår således den gamla ovissheten om hvilken af makarne, som åsyftas med den onämnda bedjaren, en ovisshet, som så lätt kunnat skingras med det vackra tillägg Olaus så ofta använde: »å båda sidor». Men här talas i de sedvanliga allmänliga ordalagen om vikten af att bedja Gud om en sådan maka, och

fortsättes sedan, »som lefver i Jesu Kristi tro och med ett hjärta, helgadt af hans ande, vill redligt vandra på Guds budords väg».

Allt hvad i vårt nu gällande ritual säges om mannens och hustruns ömsesidiga plikter samt huru de skola förelysa hvarandra i gudsfruktan m. m. är här borttaget. Äfven afslutningen är så till vida förändrad, att då det i vårt nu varande formulär varder oss sagdt, att äktenskapet främjar den *högsta lycksalighet på jorden,* där talar komitéförslaget om »*förljufvandet af lifvets mödor* och *mildrandet af dess lidande*», hvarefter tilläggas de vackra orden: »*där varder dem ock gifvet att kunna befordra hvarandras eviga väl.*»

Ändringsförslagat förutsätter, som vi se, att brudparet, öfver hvilket dessa allvarliga och högstämda ord skulle uttalas, redan äro varmt troende, att icke säga fullt utvecklade kristna. Då veta vi likväl, att de allra flesta brudpar äro så unga, att de i bästa fall ännu stå kvar i sin fromma, men otänkande eller grunda barndomstro. Ej sällan hafva de — isynnerhet männen — redan påverkade af tidsanden, indragits i tvifvel och andlig kamp, som väl framdeles kan leda till seger, men skulle göra det omöjligt för kontrahenterna att mottaga sådana höga religiösa uppgifter, som det ifrågavarande förslaget vill förelägga dem. Nutidens ungdom är för ärlig eller har för mycket mod att afgifva löften utan mening eller tro, så som ej sällan skett i förflutna tider. Och för kyrkan blir det till skada och icke till gagn att mottaga sådana löften.

Då nu icke äktenskapet, hvarken på apostlarnes tid, ej heller enligt vår protestantiska bekännelse, betraktas såsom någon trosakt i egentlig mening, utan apostlarne tilläto äktenskap t. o. m. mellan hedning och kristen, räknande på att den ena kunde småningom vinna den andra, torde ett sådant vigselformulär, som är hållet i allmän religiös anda, just såsom vårt nu gällande, vara både tillåtet och riktigt.

En annan anmärkning kan göras vid borttagandet ur förslaget af Pauli ord: »Mannen skall älska och ära sin hustru».

Möjligen har förf:n velat förbehålla all äran åt Gud, men i så fall kunde väl det snarlika men enklare uttrycket hos Petrus, »Mannen skall hedra sin hustru», saklöst kunnat tagas med.

Helst när man efter vigseln återfinner i slutorden den gamla judiska straffdomen öfver hustrun, anförd efter Paulus, så hade det andra apostoliska budet: »Mannen skall älska och ära (eller hedra) sin hustru, väl behöfts till motvikt, och kunnat förekomma misstanken att förslaget vill nedsätta kvinnans människovärde.

Det är sannt, vi måste med glädje erkänna, att förf:n af ändringsförslaget icke intagit straffdomens oevangeliska ord under formen af makarnas aflagda löfte, utan först i afslutningen af akten. Där heter det: »Så hören hvad *Guds ord* säger därom» i st. f. vårt nuvarande»... så lärer oss *vår frälsare»* etc.

Men att nödga brudparet att afhöra dessa ord, antingen med en inre protest, eller i kraft af den slentrian, som dödat så månget trons hjärtblad i ungdomliga bröst, — hvad vore därmed vunnet!

För vår del äro vi öfvertygade, att första följden af ett obligatoriskt vigselformulär, sådant som det föreslagna, skulle blifva *påbudet om obligatoriskt civiläktenskap*. Det går nog därhän ändå och behöfver ej innebära någon olycka, om det sker i lugn och under godvilligt tillmötesgående. Men om lagen skulle framtvingas genom ett missgrepp af kyrkan och under formen af en fiendtlighet mot henne, så vore det i sanning illa och skulle kunna göra klyftan mellan vår kyrka och vårt folk ännu större och mera hotande än den redan är.

* *
*

På grund af de anmärkningar vi gjort mot det föreslagna vigselformuläret, och styrkta af ett uttalande af en af våra mest ansedda högre präster, biskop Martin Johansson, som sagt att det föreslagna vigselformuläret behöfver omarbetas för att det må erhålla vederbörlig enkelhet m. m., drista vi å vår sida uttala den önskan att det *icke* måtte blifva af kyrkomötet antaget.

Väl kunna vi förstå, att det kan finnas mången rätttrogen medlem af vår kyrka, som önskar ett mera rent religiöst vigselritual än vårt af 1811, när det kan fås i en enkel och hjärtevinnande form; men i så fall vilja vi föreslå, att det af 1811 måtte oförändradt eller med några smärre omskrifningar få bibehållas och brukas, efter brudparets val, alternativt med det nya.

Handbokskomitén har i förslagen till nya anordningar vid gudstjänsten — och som det synes oss med rätta — ställt så många alternativ till prästernas fria val, att det ej gärna bör nekas att erbjuda församlingen, särskildt här brudparen, samma frihet.

Till slut några ord för att förekomma allt missförstånd af vår afsikt.

Då Paulus ger viljan fri från så många gamla bindande stadgar i afseende på männen, tro vi det väl borde vara oss protestanter tillåtet att tillämpa samma kristliga frihetslag äfven för den gifta kvinnans räkning. Men vi hafva naturligtvis ej härmed tänkt oss, att en sådan frigörelse skulle leda till ett kallt oberoende man och hustru emellan. Tvärtom tro vi, att just det frivilliga, ömsesidiga beroendet då först kunde göra sig gällande; att sammansmältningen af två fria viljor till *en* då blefve regel i stället som nu undantag.

För öfrigt har ju den frigjorda viljan rätt äfven öfver sig själf. »Allt är oss tillåtet, men allt är oss ej nyttigt». Sådant kan äktenskapet vara, att hustrun med glädje tager mannen till sin herre; sådant ock, att endera parten tvingas att binda sin vilja under den andras för att ej komma olycka åstad; men det är då »för människornas ondskas skull.» Slutligen kan, Gud ske lof! äktenskapet också så *vara* och torde, med ömsesidig god och fri vilja, allt mera så *blifva*, att det vore dåraktigt, ja omöjligt, att utbyta ett innerligt förtroligt kärleksförhållande mot envälde och ofrihet.

Här om någonsin gäller vårt valspråk: *Det är endast den sanna friheten, som räddar oss från den falska.*

Eselde.

"Ej på andras vingar."

Trängtansfull jag till templet ställde
Tröttnande stegen, lyssna jag ville
Till mognad kristen, bäras af talet
Bort till Guds rikes heliga gårdar.

Vemodsfull jag ur templet vände
Åter till vimlet. Sjukt var mitt hjärta.
Med tårar fann jag: himlarnes höjder
Hinner man ej på andras vingar.

A. D.

De svenska allmogeflickorna och utvandringen till Danmark.

I Dagnys 1:a och 2:a häfte för år 1890 förekommer en redogörelse för svenska allmogeflickors utvandring till Danmark, hvari påpekas såsom en väsentlig orsak till densamma de ytterst torftiga och knappa förhållanden i hvilka allmogen lefver i södra Småland och norra Blekinge, de orter hvarifrån utvandringen mest äger rum, i följd hvaraf det är nästan omöjligt för befolkningen att åtminstone för närvarande vinna uppehälle i hemorten. Vidare framhåller artikeln det dåliga inflytande i sedligt afseende, som denna massutvandring till Danmark af svenskt tjänstefolk, med ändamål att under sommarmånaderna söka arbete i ladugårdarna eller å hvitbetsfälten, i allmänhet utöfvar på den svenska allmogeflickan, och slutligen påpekas såsom en af de största farorna de dåliga »*uautoriserede fæstekontorerne* — kommissionskontoren i Köpenhamn, — hvarest ofta bedrifvits en formlig handel af den mest upprörande art med våra oerfarna landsmaninnor.

På uppdrag af en af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatt komité och med anslag delvis af Patriotiska sällskapet företog jag hösten 1889 en resa i södra Sverige och Danmark för att insamla uppgifter angående den danska utvandringen, och det var i den ofvannämnda artikeln resans resultat framlades.

Mer än tre år hafva sedan dess förflutit, och en redogörelse för de förändringar, som därunder ägt rum med afseende på denna utvandring torde ej sakna sitt intresse. Jag tillåter mig dock att förutskicka några meddelanden om huru myndigheterna i de län, hvarifrån utvandringen förnämligast försiggår, betrakta denna sak, då dessa bäst böra kunna bedöma densammas verkningar.

I konungens befallningshafvandes i *Blekinge län* senaste femårsberättelse (1886—1890) skrifves: »Samtliga dessa utflyttningar medföra för landet högst fördärfliga verkningar, i det att en väsentlig del af landets bästa arbetskraft gått förlorad och mycket penningar utdragits ur riket. Hvad särskildt beträffar utflyttningarna till Danmark och Tyskland, hafva dessa det onda med sig, att de utflyttande, hvilka sällan återvända med samlade arbetsförtjänster, tillgodogöra utlandet sina bästa arbetskrafter och återkomma merendels med en af arbete utsliten kropp eller hemsändas ofta alldeles utarmade och många af kvinnorna med flere eller färre uti utlandet förvärfvade oäkta barn, nästan alla då kommande fattigförsörjningarna till last.»

I femårsberättelsen för *Kristianstads län* (1886—1890) skrifves att »utvandrarne ofta återkomma till hemlandet i nödställd belägenhet,

icke sällan hemsända af utländsk myndighet» och vidare meddelas, att under åren 1886—1890 antalet från Danmark till länet hemsända kvinnor var 118 och antalet barn 93.

I *Malmöhus' läns* (1886—1890) femårsberättelse läses, att »fortfarande gäller detsamma som konungens befallningshafvande i tidigare femårsberättelser anmärkt, nemligen att vistelsen i det främmande landet sällan befinnes hafva ländt till båtnad. De återvändande äro ofta stadda i nödställd belägenhet.» Konungens befallningshafvande hade under femårsperioden lämnat understöd åt 1,334 från Danmark hemvändande svenska undersåtare. (Man har i denna uppgift icke skiljt på män och kvinnor).

Senaste femårsberättelsen för *Kronobergs län* innehåller obetydligt i denna sak utöfver de siffror angående utvandringens minskning, hvilka återfinnas på annat ställe i denna redogörelse, men dess femårsberättelse för åren 1876—1880 innehåller bland annat, att af de 1,272 kvinnor, som under 5-årsperioden utvandrat till Danmark endast 455 återkommit och att af dessa ej mindre än 56 genast efter hemkomsten fallit fattigvården till last, samt 142 varit antingen sinnessjuka, åtföljda af oäkta barn, dömda för groft brott eller beryktade för osedlig lefnad.

Lika bedröfliga äro de uppgifter Danmark lämnat angående de svenska allmogeflickorna. Alla kvinnor, som i Danmark dömas till straffarbete (alltså för gröfre förbrytelser) öfverlämnas till straffängelset Kristianshavn invid Köpenhamn, under det de kvinnor, som dömts till kortare fängelsestraff, aftjäna detsamma i fängelserna rundt om i landsorten. Vid Kristianshavns fängelse voro under åren 1883—1892 intagna 1,112 kvinnor och af dessa voro 101 = 9,10 % svenskor. Under samma tidrymd dömdes i Danmark för barnamord och liknande förbrytelser 188 kvinnor och af dessa voro 37 = 19 % svenskor.

Vidare lämnas från samma fängelse den uppgiften, att under åren 1866—1892 dömdes i Danmark 24 kvinnor att mista lifvet. Af dessa voro 7 = 29 % svenskor, alla dömda för barnamord*).

Här må ock nämnas att under polisens i Köpenhamn tillsyn såsom misstänkta för osedlighet voro

1889: 866 kvinnor, däraf 122 = 14 % svenskor.
1890: 834 » » 89 = 10 % »
1891: 869 » » 92 = 10 % »

Dessa siffror äro tillräckligt vältaliga, de torde tillfyllest visa det berättigade uti att söka stäfja en utvandring som för våra landsmaninnor medför så olycksbringande följder.

* * *

*) Ingen af dessa dödsdomar gick i verkställighet.

De åtgärder, som af den af Fredrika-Bremer-Förbundet tillsatta komitén för utredande af de till Danmark utvandrande allmogeflickornas ställning och arbetsförhållanden vidtogos, åsyftade, sedan uppgifter från södra Sverige och Danmark inhemtats, hufvudsakligen att fästa uppmärksamheten på de faror, som voro förbundna med utvandringen, att varna för de omtalade fästekontoren samt att hänvisa till ett verkligt pålitligt kommissionskontor.

Komitén lät därför våren 1890 trycka och till prästerskapet i södra Sverige utdela ett slags adresskort. Dessa kort varnade för de dåliga fästekontoren och hänvisade till det af Dansk Kvindesamfund i Köpenhamn stiftade och af myndigheterna godkända kommissonskontoret för tjänstsökande kvinnor, adress Studiestræde 1. Korten utdelades i ett betydande antal genom prästerskapet till utvandrande tjänstflickor.

Dessutom ombestyrde komitén författandet och utgifvandet af små folkskrifter, hvilka i ett antal af 12,000 exemplar utdelades dels genom prästerskapet och dels genom välvilliga skollärares försorg. Dessa småskrifter innehålla skildringar ur det verkliga lifvet och äro till framställningssättet lämpade efter allmogens uppfattningsförmåga; de hafva äfven, som det tyckes, blifvit mottagna och lästa med begärlighet och intresse.

Äfven i Danmark har med berömvärdt nit arbetats för saken. Redan under flera år hade för frågan intresserade män genom motioner sökt vinna riksdagens bifall till en lag, som skulle förhindra de »*uautoriserede*» fästekontorens verksamhet, men förgäfves. År 1891 framlades ånyo förslag i denna riktning, denna gång af danska regeringen, och blef då af riksdagen antaget. Vid frågans behandling begagnades de af F. B. F. samlade uppgifter såsom bevisningsmaterial.

Den nya lagen bestämmer bland annat, att kommissionärsskap icke må utöfvas i sammanhang med idkande af utskänkningsrörelse, och att i större städer kommissonskontor för både män och kvinnor icke må inrymmas i samma ägendom. Lagen bestämmer vidare straff: böter eller i vissa fall fängelse för den som »fordrar eller mottager betalning utöfver taxan eller mot bättre vetande lämnar oriktiga uppgifter, eller narrar och förleder folk att lämna sin tjänst, eller »fäster» *) minderåriga utan målsmans samtycke» m. m.

Naturligtvis är det ännu för tidigt att kunna iakttaga verk-

*) i hufvudsak motsvarande vårt »städja».

ningarna af denna lagstiftningsåtgärd, men det är att hoppas, att den skall minska farorna för de svenska tjänstflickorna i Danmark.

Verkningarna af arbetet i dess helhet hafva emellertid redan börjat visa sig, och den ena underrättelsen efter den andra har ingått, tydande på förändrade förhållanden med afseende på svenskt arbetsfolks utflyttning till grannlandet.

Då dessa underrättelser tycktes utvisa en minskning af den svenska utvandringen, var det af vikt att erfara, om utvandringen verkligen aftagit eller om densamma måhända fortsattes fastän med undvikande af de förr så illa kända kommissionskontoren; att få veta, hvilka orsakerna kunde antagas vara till denna minskning, i händelse en sådan verkligen förefunnes; och sist men ej minst att erhålla upplysning om huru det blifvit möjligt för den del af befolkningen, som förr utvandrade, att nu i hemlandet vinna sitt uppehälle.

För ernående af kännedom i ofvanstående viktiga punkter infordrades uppgifter från Danmark och södra Sverige. Så väl konungens befallningshafvande i länen, prästerskapet och de bibelkvinnor, hvilka arbetat i Danmark, som ock poliskontor och fängelser i Köpenhamn samt slutligen enskilda personer hafva välvilligt lämnat de erforderliga uppgifterna. I det följande skall jag söka sammanföra de upplysningar, som erhållits, då dessa torde lämna förklaring till den förändring till det bättre, som med afseende å utvandringen ägt rum.

* * *

Att antalet tjänstsökande, som vändt sig till kommissionskontoren i Köpenhamn, aftagit, framgår af följande meddelande från Dansk Kvindesamfunds autoriserede fæstekontor.

»Jeg kan da derhos meddele dem, at det sidste Aar omtrent ingen svenske Piger har været her, og at det ikke blot er saa her til Kontoret, men at det er saaledes paa alle Fæstekontorerne, at Tilstrømningen er aftaget mere og mere, og det sidste Aar helt. For Landmændene er Savnet meget stort, da de ved Mai og November altid tidligere var sikker paa at kunne faa en Del Meieri- og Roepiger af de svenske, som ved de 2 Skiftedage især kom hertil, men nu er der ingen at faa. Her fra Kontoret bliver jo nok i Aarets Løb bortfæstet en Del svenske Piger, men det er saadane Piger, som tidligere har haft Tjeneste i Danmark.»

Att utvandringen äfven till den danska landsbygden minskats framgår genom följande uttalande af bibelkvinnan Margaretha Jonsson, som under flera somrar rest omkring på de danska ägendomarna, där svenskt arbetsfolk förekommit. Hon skrifver:

»Att utvandringen aftagit är nog sanning, ty sockerfabrikerna

på Laaland hade af brist på svenska flickor införskrifvit ett 30-tal ryska pigor sista sommaren.»

Att äfven tyska flickor börjat arbeta i Danmark framgår af en notis i Nationaltidende, hvari nyligen meddelats, att från Ostpreussen ankommit 400 flickor för att i sommar arbeta på de danska hvitbetsfälten. Dessa flickor stå under uppsikt af en äldre gift »Økonom», som följt med från deras hemort. Det är ock att hoppas, att flickorna genom denna anordning komma under bättre skydd, än hvad förhållandet varit med de svenska arbeterskorna.

Vid de förfrågningar, som gjorts hos en del församlingar i södra Sverige, har från de flesta af dem kunnat svaras, att utvandringen aftagit. Så skrifves från en församling, att utvandringen af allmogeflickor därifrån till Danmark nästan alldeles upphört, från en annan församling, att utvandringen till Danmark betydligt aftagit o. s. v.

Att utvandringen minskats torde man sålunda kunna anse som ett faktum; detsamma visa äfven nedanstående siffror, ehuru de på samma gång vitna om, att utvandringen likväl fortgår i ganska betydlig skala.

Antalet af de »opholdsbøger»*), som från poliskontoret i Köpenhamn utlämnats till svenska tjänstflickor under de senare åren, har nämligen varit

år 1889	394	st.
» 1890	307	»
» 1891	313	»
» 1892	287	»

Bevis af samma art gifva ock följande af statistiska byrån lämnade uppgifter angående utflyttningen till Danmark från Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Kalmar län af ogifta kvinnor öfver 15 år under tiden 1885—1891.**)

	Landsbygden.	Städerna.	Hela området.
År 1885	707	391	1,098
» 1886	682	331	1,013
» 1887	584	359	943
» 1888	597	422	1,019
» 1889	591	332	923
» 1890	510	244	754
» 1891	483	218	701

*) En s. k. »opholdsbog» skall innehafvas af hvar och en som i Danmark söker tjänst; en stor mängd tjänstflickor uttaga dock opholdsbog först då de anlända till sin bestämmelseort på landet.

**) Utvandringen försiggår i mycket större skala, än dessa siffror angifva, ty de statistiska tabellerna upptaga endast sådana personer, som begärt utflyttningsbetyg från sin församling; flertalet reser utan att begära sådant betyg.

Utvandringen fördelad å län:

	År 1885. Landsbygden.	Städerna.	Hela området.	År 1891. Landsbygden.	Städerna.	Hela området.
Kronobergs län	229	1	230	93	—	93
Kalmar »	21	2	23	17	5	22
Blekinge »	119	41	160	108	20	128
Kristianstads »	173	27	200	140	13	153
Malmöhus »	142	290	232	110	172	282
Hallands »	23	20	43	15	8	23
Summa	707	391	1,098	483	218	701

Vid betraktande af dessa siffror tyckes man på ett alldeles direkt sätt kunna spåra Fredrika-Bremer-Förbundets inflytande, då en märkbar minskning i utvandringen visar sig år 1890 och det just var hösten 1889 som Förbundet upptog denna utvandringsfråga.

Liknande spår efter Förbundets verksamhet torde man finna däri, att minskningen i utvandringen egentligen ägt rum inom Kronobergs län, det län, hvarifrån utvandring förr mest utgått, och dit Förbundet därför förlade sin hufvudsakliga verksamhet.

Ett bevis för att utvandringen det oaktadt ännu fortgår, finner man däri, att Margaretha Jonsson i samma bref, som ofvan citerats, längre ned skrifver, att på de 68 gårdar, som hon och en annan bibelkvinna besökt under sommaren, de träffat 879 svenskor.

De som utvandra synas emellertid numera undvika kommissionskontoren i Köpenhamn och undgå därigenom en af de största faror, som dessa resor förut medförde. Så skrifver kyrkoherden i en af Smålands landsförsamlingar, sedan han först meddelat, att utvandringen af allmogeflickor från hans församling fortgår oförminskad:

»Med afseende på utvandring af tjänstepigor till Danmark hafva de förr vanliga mellanhänderna, s. k. städselmän, kommissionärer och städselkontor alldeles upphört. Pigorna göra numera aftal med sina husbönder i Danmark om tjänsten för nästkommande år, taga då med sig en och annan nybörjare, som saknar plats och bereder henne en sådan och det sodomitiska Köpenhamn sky de som pesten. Jag har icke hört, att någon inom min församling varit nog olycklig att råka ut för en sådan förförelse. Betecknande är att på en folkmängd af 3,365 personer äro under 1892 här icke födda mer än 2 oäkta barn och af dem härstammade intet från Danmark.»

* * *

Frågar man efter de skäl, som föranledt minskning i de svenska tjänsteflickornas utvandring till Danmark, framställas de vanligen i enlighet med nedanstående af en prästman uppgifna punkter.

a) Den dåliga och ofta hjärtlösa behandling de där rönt, isynnerhet då de blifvit förförda eller af någon orsak blifvit sjuka eller annars oförmögna till arbete;

b) Det myckna obehag och de trakasserier från polis, kommunalmyndigheter och fattigvården, som förorsakats genom de sjukliga och fallna tjänstflickornas återförpassande och öfverförande till fäderneslandet likt brottslingar;

c) Dessa flickors bekymmer och svårigheter att sedan här hemma få någon utkomst eller vinna sin bärgning, ty sällan ha de fått något bidrag från fadern till det eller de barn de medföra från utlandet;

d) De varningar och upplysningar som så väl genom prästerskapet och fattigföreståndarne som ock genom Fredrika Bremer-Förbundet meddelats och spridts bland folket.

Ofvannämnde prästman fortfar:

Med ett ord: »utvandringen till dessa länder har förorsakat både emigranterna själfva, deras föräldrar och anhöriga, prästerskap och fattigvård etc. så mycket besvär, svårigheter och bekymmer, ja för de flesta förluster och kostnader, att jag tror att de flesta ha ledsnat vid den slafmarknaden.»

Liksom det på den tid, då utvandringen stod på sin höjdpunkt var omöjligt att säga huru många som utvandrade, lika omöjligt är det nu att bestämdt säga, i hvilken grad utvandringen minskats. Man kan blott af sammanstämmande uppgifter sluta sig till att densamma betydligt aftagit och att en väsentlig grund härtill äro de faror och svårigheter, som arbetet i det främmande landet förde med sig.

Men det är lätt att inse, att så länge från Danmark bjöds god arbetsförtjänst och godt kosthåll, om ock i förening med hårdt arbete och stora sedliga faror, under det att på samma gång i hembygden väl lämnades utsikt till arbete men klen arbetsförtjänst, så länge fortfor ock emigrationen. Någon egentlig minskning i densamma kunde ej väntas förr än arbete under goda villkor äfven erbjöds i hemlandet.

Ett sådant tillfälle till arbetsförtjänst har emellertid nu yppat sig genom de hvitbetssockerfabriker, hvilka under de senare åren den ena efter den andra uppstått i Skåne, så att därstädes nu finnas 10 sådana fabriker. Enligt erhållna uppgifter afverkade dessa fabriker under år 1892 307,812 ton betor. För skötseln af 2 hektar hvitbetor skulle under sommarmånaderna erfordras 3 kvinsdagsverken dagligen och skulle således för ofvannämnda areal hafva fordrats ungefär 15,400 kvinnor.

Från Skåne lämnas allmänt den uppgiften, att många af dessa arbeterskor komma från södra Småland samt från Halland och Ble-

kinge, och approximativt har dessa för sommararbete invandrande arbeterskors antal uppgifvits till 4,000, däraf Småland skulle lämna största kontingenten.

Arbetet å hvitbetsfälten räcker i Skåne liksom i Danmark månaderna maj—november. Lönen är 1 kr. pr dag om 11 arbetstimmar. Under vår och höstmånaderna arbetas vanligen på ackord, då dagspenningen varierar mellan 1: 25 och 2 kr. Arbetsgifvaren upplåter fri bostad med nödigt bränsle till rum och matlagning samt madrasser och filtar kostnadsfritt.

Såväl arbetstid som lön torde ungefär motsvara de i Danmark vanliga. En skilnad är dock, att man i Danmark numera brukar lämna arbeterskorna fri kost, men däremot något lägre lön. Man har nämligen funnit detta fördelaktigast, emedan arbeterskorna, när de själfva skulle sörja för sin mat, iakttogo en så stor sparsamhet, att de på den klena kost de bestodo sig icke orkade med det hårda arbetet.

En fråga, som helt naturligt framställer sig vid betraktandet af dessa förhållanden torde helt visst vara denna: då det arbete, som utföres på hvitbetsodlingar i Danmark icke är hårdare eller tyngre än det i Skåne, då den korta resan ju icke kan hafva någon nämnvärd ekonomisk betydelse och då löneförhållandena äro ungefär lika, hvarför skall då arbetet på det ena stället vara mer fördärfbringande än på det andra? Ligger det kanske en sanning uti det, som från ett håll i Danmark skrifvits: »det är en orimlighet och en missförstådd humanitet att vilja motarbeta svenska tjänstflickors utvandring till Danmark?»

Den som tagit del af de siffror, som här ofvan meddelats eller eljest närmare satt sig in i förhållandena frågar dock icke så. Vi erinra blott om huru det förr gick till sedan tidningarne meddelat att svenska tjänstflickor voro att förvänta till Köpenhamn med den eller den ångbåten. Man bokstafligen slogs om flickorna, och sedan föstes de i stora flockar liksom boskap genom Köpenhamns gator. Var någon af dem nog oförsiktig att begifva sig ut på egen hand, blef hon mången gång formligen öfverfallen af någon agent, som ville förtjäna på henne genom att skaffa henne plats eller på annat ännu ovärdigare sätt ockra på henne. Som de svenska bondflickorna lätt igenkännas på den rödrutiga halsduken, som sydsvenskorna allmänt begagna, hade de svårt att undgå sina förföljare, hvilka ofta sökte locka dem in på källare och kaféer. Och ve den som följde!

Komma flickorna ut på landsbygden äro de väl något bättre fredade, men de arbeta under känslan af att vara föremål för förakt och denna känsla tynger dem djupt. Danskorna själfva hålla sig

allmänt för goda att arbeta som hvitbetsplockerskor, och innan svenskorna började användas var det endast de sämsta danska kvinnorna, som åtogo sig nämnda arbete. På samma gång som svenskorna öfvertagit arbetet hafva de ock fått öfvertaga det dåliga ryktet — med eller utan skäl. Ett ytterst lättsinnigt lif föres ock å en del af de danska gårdarna. Där finnes ingen uppsikt öfver folket i moraliskt afseende; kvinnorna hafva väl sina särskilda bostäder, men »vanorna äro sådana vid gårdarna, att komma karlarna inte in genom dörrarna, så krypa de in genom fönstren eller flickorna ut.» Det torde icke vara lätt för de unga kvinnorna att under sådana förhållanden bevara sig rena och ofördärfvade.

Jämför man dessa förhållanden med dem, under hvilka de främmande arbeterskorna lefva i Skåne, inser man lätt de fördelar arbetet där medför. Det måste vara ett starkt skydd för de oerfarna landtflickorna att vistas bland människor, som tala deras eget språk, som lyda under samma lagar som de själfva, att arbeta bland ortens egen befolkning och vara jämnställd med densamma samt att hafva söndagen fri från arbete, hvilket i allmänhet icke är förhållandet i Danmark, och att förstå och hafva tillgång till gudstjänsten.

Det anseende, de främmande arbeterskorna åtnjuta i Skåne, synes också i allmänhet vara godt; man skrifver, att de äro sparsamma, dugliga till arbete och i allmänhet anständiga. Emellertid synes det, som om verkningarna af utvandringen till Danmark visade sig äfven här. Man skrifver nämligen, att de smålandsflickor, som arbeta å hvitbetsåkrarna, voro hyggligare förr än nu, och att man anser att anledningen därtill är, att många bland dem under ett eller annat år förut varit i Danmark, hvarifrån de återkommit mer eller mindre »förvildade».

Men vistelsen å främmande ort, äfven inom fäderneslandets gränser, utan egentligt hem, med bostad i stora kaserner, med saknad af det band, som anförvanters, vänners och lärares närhet utgör, medföra i alla fall stora frestelser och faror. Det bör därför ligga i de skånska arbetsgifvarnes intresse, likasom det bör vara deras plikt, att med välvilja och omtanke ordna för sina arbeterskor. Det är ej nog, att dessa förtjäna penningar och kunna spara. Arbetsgifvarne hafva skyldighet att tänka äfven på arbeterskornas så väl hygieniska som moraliska väl. Uppkommer en opinion inom landet, att arbetet å hvitbetsodlingarna är fördärfligt för arbeterskorna, skulle sådant säkert blifva till skada för odlarne själfva.

Såvidt våra underrättelser gå, kan man emellertid spåra åtskil-

liga åtgärder i god riktning till arbeterskornas bästa. Det är att hoppas, att den nya industriens målsmän allt mera skola inse både sin plikt och sin fördel och därför göra hvad de kunna för att befordra ett godt förhållande bland sina arbeterskor.

* * *

Härmed tror jag mig i hufvudsak ha redogjort för de mått och steg, som vidtagits för att häjda den för hela vårt nationella lif så ödesdigra utvandringen af svenskt tjänstefolk till utlandet, d. v. s. hvad som rör *en* sida däraf: den från Småland och våra sydliga provinser pågående utflyttningen af allmogeflickor till Danmark. Det har vidare varit mig en glädje att påvisa, hurusom tack vare energiska åtgärder från så väl svensk som dansk sida samt i följd af gynnsammare förhållanden i hemlandet, en märkbar minskning i denna emigration kunnat spåras.

Så glädjande detta än må vara, får man dock ej däraf draga den slutsatsen, att frågan härmed nått sin lösning, att myndigheter och människovännerna kunna slå sig till ro, trygga i den tanken, att allt blifvit gjort som kan och bör göras. Tvärtom. De erfarenheter, man genom ett närmare ingående i saken vunnit, gifva vid handen, att här om någonsin gäller det att ej hvila eller förtröttas.

Hittills har det vackra samarbete som pågått mellan prästerskap, myndigheter, korporationer och enskilda — ett samarbete hvari Fredrika-Bremer-Förbundet äfven haft glädjen taga del — visat sig medföra välsignelsebringande resultat. Att arbetet till fromma för de unga kvinnor af arbetsklassen, som af nöden drifvas att utvandra till främmande ort, vare sig inom eller utom fäderneslandet, härmed ej måtte afstanna, är en önskan hvari vi äro öfvertygade, att alla varma människovänner af hjärtat instämma.

Gertrud Adelborg.

Ett historiskt fynd.

Hvad jag gärna skulle vilja kunna visa det! Jag tycker mig se så många vänliga ögon, som skulle blicka på det med en viss förtjusning — *gamla* människors ögon; de unga ha ingen tid för sådant.

Det ligger här på bordet framför mig och lyser i vårsolens ljus som om det vore gjordt i går. Och dock är det gammalt, mycket gammalt.

När jag betraktar detsamma, tycker jag mig se en ung, ljuslagd man, med ädel profil, snillrika drag och uppåt riktad blick. Han är insvept i en fin, blå slängkappa och framsäger i ett slags hänryckningstillstånd sina djupa tankar, där han vandrar ensam på en skogshöjd utmed stranden af Göta älf, ty där har han ofta vandrat.

Eller också tänker jag mig honom stående på berget utmed samma älf och skåda ut öfver Venern.

I sina bref talar han om sin vistelse på Rånum såsom den lyckligaste tid i sitt lif. Han tillbringade där tvenne somrar.

Det var på det nära Rånum belägna Lindås, som hans drömmars förverkligade ideal vistades. Kanske vandrade de ofta tillsammans vid älfvens brus under de väldiga träden.

Att den historien slutade som mången annan »riktigt intressant» kärlekshistoria, det veta vi, ty han berättar i sina bref, att Eos, som han älskade benämna henne, blef gift och bosatte sig i Finland.

Men han hade inrymt hennes älskliga bild i sin själ, säkert för lifvet, och stort måtte det hafva varit för henne att veta sig hafva varit en sådan själs ljufvaste dröm . . .

Långt sedan hans Eos gift sig, ingick han äktenskap med en annan ädel kvinna, af hvilken han var älskad och hvilken han nog älskade, fast ej med samma hänförelsens glöd, som han älskade Eos.

Till Eos skref han på en liten blå silkesdyna nedanstående vers, och hon sydde den med sitt eget gyllene hår, sydde öfver hans bokstäfver:

Det första sår ett hjärta får
kan tiden aldrig hela.
Man fåfängt vill se'n bjuda till
med andra hjärtan dela.
Den det åt nya lågor lämnar
han finner lätt,
Att ånger eller saknad hämnar
den *förstas* rätt.

Detta var fyndet.

* * *

Både hans och hennes hjärtesår äro längesedan läkta.

På en landtkyrkogård i närheten af Greifswald står en hög grafsten. Under den hvilar *han*, och på stenen står:

O viva, viva
Divinitas!
meæ animæ
Anima!
Tibi fui, Tibi sum.

Thorild.

(O! lefvande guddomlighet! Min själs själ! Din var jag, din är jag!)

Man hade funnit grafskriften bland hans efterlämnade papper.

En aflägsen släkting till Eos har benäget lånat mig »fyndet». Det har gått och går i arf inom familjen och betraktas med rörelse såsom ett tyst vitne om en skön idyll.

Anna A.

En återblick på 1892 års bokkatalog.

Hvad än malisen har att säga om de skrifvande damernas stora myckenhet, så är det, när allt kommer omkring, blott ett ganska ringa hörn af litteraturens vidsträckta fält, som de för sin del lagt beslag på. Man behöfver bara genomgå det flydda årets bokhandelskatalog för att finna, att bland den stora massan litterära alster, som under 1892 sett dagens ljus i vårt land, ett försvinnande antal bära kvinliga författarenamn.

Är detta att anse som ett sorgligt eller glädjande tidens tecken? Det beror alldeles på hur man tar det, antingen man betraktar damernas uteblifvande från den vittra vädjobanan som ett bevis på oförmåga å deras sida, eller i detta fall tillämpar det gamla ordspråket, — och det göra nog de flesta — att kvinnan »bör bli vid sin läst», således helst afhålla sig från skrifveri.

Vare nu härmed huru som helst, ett faktum är, att 1892 varit ett torrår inom den svenska litteraturen, för så vidt densamma idkats af kvinnor. Endast få af våra förnämligare författarinnor hafva i bokform framlagt resultatet af sitt arbete. Ha de således varit sysslolösa? frågar man. — Ingalunda, våra kvinliga pennor ha nog varit i lika flitig verksamhet som någonsin förr, men en stor del af denna deras flit och möda har användts på att rikta den efemera litteraturen: tidskrifter, kalendrar, jultidningar — i synnerhet jultidningar — ej under att den mer substantiella delen af bokmarknaden blifvit åsidosatt. Ja, det är i årets tidskriftslitteratur och julpublikationer man återfinner de af våra berömdare kvinliga författarenamn, som saknats i bokkatalogen: Helena Nyblom, Ellen Nyblom, Selma Lagerlöf, Amanda Kerfstedt, Ellen Key, Ellen Fries, andra kända och värderade författaremärken att förtiga.

Men — frågan ligger här nära till hands — är ej detta flitiga skattande åt den mer förgängliga arten af litteraturen ett splittrande af krafter, som bättre kunde användas? Spörsmålet är ej lätt att besvara. Tidskrifter och kalendrar äro litteraturföreteelser, som nu en gång så ingått i tidsriktningen, att vi ej kunna undvara dem, och viktigt är det därföre att uppsatserna i dem bära goda författarenamn, vi kunna således ej förtänka våra författarinnor att de äfven i sin mån skatta åt tidens smak. Men ändå — ofrivilligt höja vi ur vårt hjärtas djup den sucken: — »litet mindre småberättelser och kalenderuppsatser och litet mer böcker; goda böcker välförståendes!»

Men om än 1892 års bokskörd till kvantitet varit ringa, hindrar det ej att den i fråga om kvalitet presterat ett och annat af så pass god halt, att en axplockning inom den del af litteraturens åkerfält, som är de kvinliga skribenterna förbehållen, kan löna mödan att företaga. Det är en sådan vi här vågat inlåta oss på. Ett ansvarsfullt rensningsarbete tilltro vi oss dock ej, utan skola söka taga med allt af kvinnohand utgånget, som vi under vår forskningsfärd i bokkatalogen lyckas påträffa.

* * *

Historien är ett fält, som kvinliga författare mera sällan våga sig in på, då detta förutsätter ett kunskapsmått, som ej ofta kommer kvinnor till del. Vi kunna därföre prisa oss lyckliga att vi i vår tid inom detta område af litteraturen äga ett par kvinliga författarenamn med god klang. Bland dessa mötas vi nu af fru *Cecilia Bååth-Holmbergs* med hvilket en biografisk-historisk skildring af frihetshjälten *Garibaldi* är förknippad. Fru Holmberg äger en ganska betydande talang att berätta, ja, denna hennes berättarekonst frapperar läsaren mer, än den specifikt »historiska» färg hennes skildringar äga. Vi behöfva endast erinra om den lifliga och anslående bild af Garibaldis hjältemodiga hustru, Anita, som varit införd i Dagny, innan »Garibaldi» utkommit i bokform. Det är den dubbla egenskapen hos fru Holmbergs bok att vara både lärorik och underhållande, som föranledt Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité att inrangera densamma bland ungdomsböckerna, hvarföre ett uttalande därom återfinnes i dess bokrevy.

Äfven trenne andra verk af kvinnohand med ämnen hemtade ur historien har bokkomitén antecknat bland de arbeten, den med glädje sätter i händerna på Sveriges ungdom. Vi upprepa här endast namnen på dessa böcker, hänvisande för öfrigt till bokrevyn: *Sigtrygg*

Torbrandson af *Mathilda Lönnberg* — författarinna till »Ragnfast Mårson» m. fl. fornhistoriska berättelser; *Vikingar och deras ättlingar* af *M. Anholm* — bekant för sin vackra skildring af »Medelhafvets skönaste ö» — och *Minnen från den karolinska tiden* af *J. C. von Hofsten*, denna af alla svenska barn kända och afhållna historieberätterska, hvilken från barnkammarens och småttingarnas värld, där hon är så hemmastadd, här gjort en liten afstickare in i den mognare ungdomens.

Bland våra »historieskrifverskor» — om det tillåtes mig att i denna betydelse använda den feminina formen — återfinner man en, hvars namn tidt och ofta går igen i bokkatalogen, och det är *Carl Blinck*. Ty att under detta manhaftigt klingande namn döljer sig en kvinlig penna torde ej vara någon hemlighet. Äfven i år hugnas man af en diger, vackert utstyrd volym bärande Carl Blincks namn, utgörande en del i den vidlyftiga serien: »Skildringar från Vasatiden». Årets arbete bär den historiskt lofvande titeln: *Erik XIV och Johan III*, det är således ej tu tal om att förf. afsikt är att införa läsaren på den verkliga historiens gebiet. För att säga sanningen har detta, tillika med arbetets respektingifvande volym, verkat något afskräckande på anmälaren, och det är endast ett ytligt bläddrande vi inlåtit oss på. Detta har emellertid varit tillräckligt för att öfvertyga oss om, att förf. hvarken sparat på dialoger eller episoder, och att hon lämnat sin fantasi fria tyglar. Nå, allt detta är ju fullkomligt på sin plats i den historiska romanen. Men genom den romantiska formen vill man gärna skymta den historiska kärnan, skalet må vara aldrig så brokigt och fantastiskt, kärnan vill man se frisk och oantastad. Carl Blinck är, efter hvad som försäkras, ingalunda nogräknad i den vägen. Det sätt hvarpå hon handskas med historiska personer är så godtyckligt, för att ej säga ogrannlaga, att det ej kunnat undgå att stöta samvetsgranna, för den historiska sanningen ömmande läsare för hufvudet. Men det finnes en hel stor publik, som är mindre nogräknad i det afseendet, och det är väl för den Carl Blink skrifver sina böcker.

Från de historiska böckerna är öfvergången lätt funnen till *biografien*. Här mötas vi af ett arbete, skrifvet med mästerhand — en hand tyvärr redan kallnad i döden — *Anne Charlotte Lefflers Sonja Kovalevsky*. Ovillkorligen sammanställer man detta arbete med ett ej mindre framstående, äfven det utgörande en blandning af biografi och roman, *Vera Vorontzoff* af *Sonja Kovalevsky*. En långt kompetentare penna än vår har redan i Dagny behandlat dessa böcker, hvarföre vi

därpå ej behöfva spilla många ord. Blott må det vara oss tillåtet att uttrycka vår ganska berättigade stolthet öfver, att de arbeten som med skäl räknats bland årets intressantaste litterära företeelser utgått från kvinliga författare.

* * *

Något som ej kan undgå att frappera vid genomögnandet af fjolårets bokkatalog är det förundransvärda sakförhållandet, att under 1892 ingen enda novellsamling, ingen enda längre roman utgifvits af kvinlig författare. Kortare *berättelser* förekomma däremot ej så få. Så har vår utmärkta författarinna, *Mathilda Roos*, lämnat tvenne sådana, utgifna hvar för sig. Den ena af dessa berättelser, »*Önskekransen*», är skrifven för »unga kvinnor» och förlagd på Evangeliska fosterlandsstiftelsens förlag. Dess syfte är i och med detsamma angifvet, det att tjäna de unga till lärdom och andlig väckelse. Måhända vinnes därmed den åsyftade verkan, ehuru för oss bokens tendens med dess blandning af världslighet och allvar ej förefaller rätt klar. Den andra berättelsen, *Strejken på Bergstomta*, har på oss gjort ett liknande intryck. »Strejkhistorien» får träda alltför mycket i skuggan för »omvändelsehistorien», och begge äro så pass flyktigt skisserade, att man ej erhåller en lefvande bild af någondera, ja, oaktadt det lifliga, klara framställningssättet — i det afseendet förnekar förf. sig aldrig — verkar äfven beskrifningen på strejkrörelsen med dess socialistföredrag, arbetarekonklaver m. m. snarare såsom någonting uttänkt än upplefvadt, till trots af titelbladets försäkran, att berättelsen är »en skildring ur lifvet».

Utom dessa båda tendensskisser träffa vi inom romanområdet på en novell hvars förnämsta kvalifikation synes oss vara den af debutarbete. Boken heter *Eva Nordenhjelm* och förf., *Ebba von Kock*, har efter hvad vi tro, här för första gången inskrifvit sitt namn på den svenska romanlitteraturens blad. Möjligen är detta inledningen till en framgångsrik författarebana, ty »Eva Nordenhjelm» inger vissa löften, oaktadt all sin omogenhet — vi säga omogen, i trots af att denna »en kvinnas historia» upprullar för den deltagande läsaren en mycket sorglig, på pröfningar rik lefnadsbana.

Om vi då till sist nämna »en familjehistoria» vid namn *Dagny*, som den från Fäderneslandets följetongsafdelning »fördelaktigt kända» förf. med signaturen *J—y Brn* skänkt vår litteratur, tro vi oss ha uttömt förrådet inom denna afdelning.

* * *

Här häjdas jag dock af ett utrop, som ljuder mig till mötes från alla håll. »Men »Fru Petterkvist» då!» — »Har ni glömt fru Petterkvist?» — Ingalunda, fru Petterkvist är icke glömd, jag har endast velat spara henne till sist såsom barnen göra, då de ha någonting godt att bjuda på. För öfrigt kan denna bok ju ej inrangeras under någon af de kategorier, jag hittills behandlat, därtill intar fru Petterkvist en alltför enastående ställning. Må hon därför få sig sitt lilla egna kapitel.

Ja, *I Stockholm* af *fru Petterkvist* är onekligen i många afseenden en rätt enastående företeelse inom vår litteratur, åtminstone har det område, som af fru Petterkvist beträdts — det novellistiskt-humoristiskt-tendentiösa, om jag så får uttrycka mig, förr ej någon kvinlig författare vågat sig in på. Ty vi veta ju alla, att det är vår berömda författarinna, fru *Agrell,* som iklädt sig den rättframma norrlandsfruns gestalt för att i ett oförblommeradt språk uttala ett och annat sanningens ord om vår kära hufvudstad.

Fru Petterkvist är i besittning af de egenskaper, som just måste tillförsäkra en bok popularitet. Den är originell — i trots af den genomskinliga förebilden — rolig och full af godt lynne, den anspelar på kända förhållanden, är lagom kvick och lagom lång och äger oaktadt sin satiriska halt, en fond af godmodighet, som gör att ingen misstar eller stöter sig på dess innehåll. Äfven tog fru Petterkvist redan vid sitt första uppträdande publiken med storm, den stora publiken, som väl tål att få i sig en god portion bäska piller, bara den samtidigt får skratta och ha roligt. Rättfram, gladlynt, lustig, munvig och slagfärdig, men hjärtans snäll och beskedlig på samma gång, har fru Petterkvist blifvit en allmän favorit — de tre upplagor som inom ett år af boken utkommit äro härför ett ojäfaktigt vitnesbörd — t. o. m. hennes grofkornighet räknar ingen henne till last, och säkert skall en stor del af den läsande allmänheten på tal om hvilken är den roligaste och trefligaste bok som under fjolåret utkommit, obetingadt ge fru Petterkvist första priset.

* * *

Vi gå vidare på vår forskningsfärd. Vi finna då att *dramatiken,* denna svåraste bland konstarter, ej saknar kvinliga utöfvare. Först möter oss en ganska diger volym, ett skådespel på prosa i 5 akter med titel *Hermes och Diotima* af den kända skaldinnan *Lotten von Kræmer.*

Af titeln att döma väntar man sig att bli förflyttad till antikens värld. Misstag. Handlingen tilldrar sig helt rätt och slätt i våra dagar och är förlagd till Loka brunn, och till grund därför har förf. tagit en sägen från Gustaf III tid. Det hela är således, som man ser, temmeligen kompliceradt. Och lika komplicerad förefaller oss intrigen. Utan någon nämnvärd dramatisk konflikt fortfar intrigens tråd outtröttligt och oaflåtligt att spinna ut sig alla de fem akterna igenom, tills af alltsammans blir en härfva, på hvilken man hvarken ser början eller slut. Lägger man då därtill, att de beskedliga personerna i stycket uttrycka sig på ett sätt så allt igenom cirkladt och från det gängse konversationsspråket afvikande som möjligt — i det afseendet är skådespelet verkligen antikt — så torde man kunna sluta till, att »Hermes och Diotima» ej hör till hvad man kallar den lättlästa lektyren. — Vi säga lektyr, ty för ett uppförande på scenen torde stycket ej vara afsedt. — Långt lyckligare förefaller oss i alla händelser förf., då hon håller sig inom poesiens område, ett fält, där hon, som vi veta, mer än en gång skördat lagrar.

Två valspråk, komedi i tre akter af *Anna Wahlenberg*, försätter oss däremot till en sfer, där vi äro mer hemmastadda. Här är ej fråga om sägner eller legender, utan helt enkelt en interiör från det Stockholmska familjelifvet. Stycket nppfördes i höstas på Dramatiska teatern och väckte då för den lifliga, ledigt hållna dialogen och en viss käckhet i uppränningen rätt mycket erkännande, ehuru den dramatiska konflikten ej var tillräckligt spännande och genomförd för att tillförsäkra pjesen någon längre lifaktighet på scenen. Och när vi nu efteråt genomläsa stycket, kunna vi ej annat än ge publiken rätt, det är ej mycken behållning de tre akterna skänka. En ung flicka med denna ibsenska »frihedstrang» som är typisk för nutidens roman- och teaterhjältinnor, känner sig andligen förkväfd af den konventionella, kälkborgerliga atmosfer, som är rådande i hennes trolofvades familj, där hon är upptagen. Och denna längtan efter andlig frihet, efter förverkligande af sitt valspråk: »ut i solen», söker hon tillfredsställa genom — en ostronsupé med champagne, som hon ställer till bakom ryggen på sina anhöriga. Naturligtvis väcker det anstöt och ådrager tillställarinnan en hel del obehag. Det blir missförstånd och bråk, flickan är förstås den förorättade oskulden, vill packa in och gå ifrån alltsammans, men så upplöser det hela sig hastigt och lustigt till allmän belåtenhet — och när ridån går ned — eller om man, som vi, endast läst boken och vänder om sista bladet — så frågar man sig ovillkorligt: hvarför allt detta »väsen för ingenting?»

Vi vilja naturligtvis ej härmed mena, att ej ett »ingenting» ett »tilsyneladende» obetydligt ämne af en talangfull hand kan göras intressant och åstadkomma en spännande dramatisk konflikt. Det är denna förmåga att skickligt behandla ett enkelt ämne, hemtadt ur hvardagslifvet, som fru Wahlenberg visat sig vara i besittning af, då hon skref sitt första arbete för scenen, komedien »På vakt», hvilken, då den för ett par år sedan uppfördes på Södra teatern väckte en så berättigad uppmärksamhet. Förf. har i sina senare dramatiska stycken — i början af detta år gafs som bekant en ny pjes af henne, »Löndörren» på Dramatiska teatern — kanske ej fullt infriat de löften hon vid sitt första uppträdande gaf. Men hon är ännu ung, har lifvet framför sig, som man säger, med alla dess möjligheter af utveckling och förkofran, hvarföre man har allt skäl att ej uppgifva förhoppningen på att den svenska dramatiken i henne skall vinna en god kraft.

* * *

Bland våra kvinliga förf. arbeten förekomma äfven ett par af mera djupt allvarlig halt. Vi mena *Mathilda Roos'* lilla uppbyggelseskrift »*Kommen till mig!*» och *Lotten von Kræmers* »*Den kämpande anden*». Lifsåskådningen hos de båda förf. är mycket olika. Under det att Mathilda Roos i sin skrift, som vi skulle vilja kalla en religiös tankeutgjutelse, stöder allt andligt lif på uppenbarelsen, fasthåller vid det ortodoxa åskådningssättet att tron på Kristus, faderns enfödde son, ensamt förer till lif och ljus, »med honom är tillvaron icke blott *icke* ond, utan ett godt, en himmel redan här på jorden — en början till det eviga lifvet» — sluter förf. till »Den kämpande anden», sig till de nyare tidsströmningarna, efter hvad hon också påvisar i de »synpunkter», hvari hon i slutet af boken sammanfattar de olika sångernas innebörd, de strömningar nämligen, hvilka »ehuru långt ifrån kristendomsfiendtliga, söka uppnå ett närmande mellan den kristna trosuppfattningen och den mognare förståndsbildningen». Båda dessa böcker utmärka sig för en ren ädel stil, den förra är ett sannt vältalighetsprof på prosa, i den senare ha tankarna iklädt sig en ganska skön poetisk form, skada blott att det vackra intrycket något förtages af de olämpliga och temligen omotiverade illustrationer, hvarmed förf. trott sig böra utsmycka sitt arbete.

* * *

Intet år förgår utan att någon af Evas döttrar på ett eller annat sätt söker att ge sina medsystrar del af de erfarenheter, hon vunnit inom hushållningens och den inre ekonomiens område, ett fält där ju också kvinnan om någonstans bör vara hemma. Utom *Mathilda Langlets Husmodern i staden och på landet,* hvaraf andra upplagan är under utgifvande, har år 1892 skänkt oss en hushållsbok, som nog blifvit mycket läst och uppmärksammad af Sveriges husmödrar. Det är tidningen Iduns prisbelönade skrifter, som utkommit i samlad form, under namn af: *Huru skall kvinnan bäst kunna bidraga till höjande af familjens ekonomi?* Naturligtvis måste en bok, som denna, till hvars åstadkommande tre erfarne husmödrar slagit sina kloka hufvuden ihop, erbjuda en hel del sanningar, goda råd och anvisningar, värda att taga vara på. Några af dessa förekomma kanske ej så alldeles allmängiltiga. Vi vilja endast citera huru såsom särdeles efterföljansvärdt anföres exemplet af en matmoder, som, tack vare klok hushållning, från hvarje månadspenning lyckades afskilja några kronor, hvilka hon år från år lade tillsammans och hvaraf hon bildade sig en enskild förmögenhet, som vid hennes död uppgick till ett par hundra tusen kronor — och en annan lika efterföljansvärd husfru, »i ett icke rikt hem, som efter sin död till sin mans förvåning, då han därtill ej lämnat några särskilda penningar, efterlämnade 25 par obegagnade lärftslakan och det öfriga linneförrådet därefter!» — Man tänke sig i båda fallen de äkta männens glädje och öfverraskning, men man frågar sig ovillkorligt: hvilken sida af hushållningen har varit den lidande för att så häpnadsväckande ekonomiska resultat kunnat åstadkommas? Nog af, om ej alla råd, som skänkas oss, förefalla så splitternya, alla lärdomarna för alla användbara, så förringar ej detta bokens värde. Hvar och en tage därur hvad som på en själf är mest tilllämpligt, antingen det är ett påpekande af gamla sanningar eller ett meddelande af nya, och på så vis blir en bok ju alltid lärorik.

En bok i samma väg som den ofvan citerade, som vi tro allt igenom praktisk och förträfflig, är *Lotten Lagerstedts Kokbok för skolkök och enklare matlagning.* Redan genom sitt flärdfria, hemtrefliga yttre — den är bunden i stadigt grått lärft — tilltalar oss den lilla boken, och dess innehåll står i fråga om gedigenhet och praktiskhet i full harmoni härmed. Ej blott för skolkök och arbetarehem, nej för familjer med små tillgångar, ja öfver hufvud taget för alla hem, där sparsamhet, ordning och omtanke äro tagna till lefnadsregler, bör fröken Lagerstedts bok vara välkommen. Den har också vunnit allmänt

erkännande och prisas med rätta vara det bästa, som under de senare åren inom detta område i vårt land utkommit.

* * *

Inom barnlitteraturens tacksamma, men aldrig tillräckligt uppbrukade fält, återstår till sist att anteckna namnen på några flitiga arbeterskor — hvilka också af Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité blifvit uppmärksammade — nämligen *J. C. von Hofsten, Laura Fitinghoff, Hedda Andersson, Carin Hammarsköld,* m. fl., men därmed bör också katalogen, efter hvad vi tro, i det närmaste vara genomgången, d. v. s. hvad nya arbeten vidkommer. Kvinliga författarenamn tillhörande en förgången tid sådana som Fredrika Bremers, Emelie Carléns, Marie Sophie Schwartz' återfinnas nog gång på gång i bokhandelskatalogen, förbundna med de nya upplagor, som af deras arbeten utkomma. Och hvilken slutsats drager man häraf? Är det ej den, att det gamla, till trots för det nya släktets axelryckningar, äger en lifskraft, som vi med bästa vilja ej våga tilltro allt det nya om att besitta?

L. D—n.

Från 1893 års riksdag.

Det har blifvit sagdt om den nu afslutade riksdagen, den sista inom valperioden, att få riksdagar under det nuvarande representationsskicket i vårt samhällslif lämnat så obetydliga spår efter sin tillvaro.

Gäller detta omdöme riksdagens arbete i dess helhet, så gäller det ändå mer den speciella del däraf, som vi i Dagnys spalter plägat följa, den del, som alldeles särskildt rör kvinnan. Vår riksdagsrevy måste därföre denna gång blifva helt kort.

De få och föga omfattande förslag som förelågo och hvilka afsågo dels att bättre än hittills betrygga den gifta kvinnans äganderätt, dels att i några mindre städer ombilda de treklassiga läroverken till samskolor för gossar och flickor, hafva afslagits.

Grefve H. E. G. Hamilton hade, som bekant, i andra kammaren väckt motion om sådan ändring af 9 kap. 1 § äktenskapsbalken, att hustrun *utan förord* skulle berättigas råda öfver den ägendom hon

medfört i boet eller hvilken genom gåfva och testamente tillfallit henne med villkor att den skall enskildt tillhöra henne, liksom ock öfver afkomsten af sådan ägendom.

Motionen afstyrktes af lagutskottet under hänvisning till, att högsta domstolen för närvarande vore sysselsatt med att afgifva utlåtande öfver Nya lagberedningens förslag till ändrade lagbestämmelser rörande boskillnad m. m. samt att dessa ämnen borde i ett sammanhang pröfvas.

Kamrarne voro af samma mening som utskottet och afslogo motionen, i första kammaren utan att spilla ett ord på den samma, andra kammaren efter en kort debatt, hvarvid motionären, lagutskottets vice ordföranden herr Lilienberg, m. fl. talade för motionen, herr Wester mot den.

I statsverkspropositionen till årets riksdag hade ecklesiastikministern framlagt förslag om åtskilliga treklassiga läroverks ombildning till samskolor för gossar och flickor. Detta förslag föll, sedan kammarne stannat vid olika beslut. Första kammaren hade antagit regeringens proposition oförändrad, hvaremot andra kammaren antog statsutskottets förslag, som afsåg de treklassiga läroverkens indragning och upprättande i deras ställe af högre folkskolor.

Herr Hammarlunds motion om ett statsanslag af 5,000 kr. till undervisning vid folkskolorna i kvinlig slöjd, blef däremot, sedan det af statsutskottet tillstyrkts, antaget af båda kamrarne.

* *
*

Herr Hugo Tamms motion om *bekämpande af osedligheten*, för hvars innehåll och behandling i första kammaren redogjordes i Dagnys förra häfte, var den 26 april före i andra kammaren, hvilken däråt ägnade en längre debatt. Äfven i denna kammare rönte motionen liflig sympati — endast en talare uppträdde emot den, men hans föga värdiga anförande väckte från flere håll lifliga gensagor.

Efter många allvarliga och behjärtansvärda uttalanden antogs utan votering utskottets hemställan att kammaren skulle biträda första kammarens beslut, d. v. s. antaga en skrifvelse till k. m:t med begäran om utredning, huruvida icke de lagbestämmelser, som afse förekommande af osedlighet eller lockelse därtill må kunna göras mer verksamma genom att fullständigas och i öfrigt mera lämpas efter nu rådande förhållanden, särskildt med afseende å tillsynen öfver dessa bestämmelsers efterlefnad, för att därefter vidtaga de åtgärder, som kunna föranledas.

M. C.

Den svenska kvinnans deltagande i världsutställningen i Chicago.

I så väl denna som föregående årgång af Dagny hafva vi tidt och ofta under ofvanstående rubrik sökt att gifva våra läsare en så vidt möjligt utförlig redogörelse för fortgången af arbetet för den svenska kvinnans medverkan vid Chicagoexpositionen. Världsutställningen har nu firat sin invigningsfest. Tiden är således inne då den svenska damkomiténs centralstyrelse torde kunna anse sig ha fyllt sitt värf sedan den utfört den allt annat än lätta uppgiften att leda, ordna, sammanhålla och till ett tillfredsställande helt sammanföra det vidlyftiga arbete, till hvilket så många af Sveriges kvinnor lämnat en vacker insats. Glädjande bör det därför vara så väl för ledarinnorna själfva som för de tusenden af Sveriges kvinnor, som deltagit i eller med intresse följt damkomiténs arbete, att erfara, att den myckna flit och möda, som nedlagts för att ernå ett godt resultat krönts med framgång. Redan nu ingå underrättelser från Amerika, att de svenska kvinnornas lilla utställning äfven där väckt erkännande, Detta framgår bland annat af ett bref från damkoméns delegerade, friherrinnan Rappe, dateradt Chicago den 3 maj, hvarur vi med benäget tillstånd här tillåta oss att meddela några utdrag:

Efter en snabb resa anlände friherrinnan Rappe till Chicago tisdagen den 25 april. Hon skrifver:

Jag och mina följeslagerskor började genast ordnandet af den *obeskrifligt* lilla plats, som blifvit oss tilldelad. Hvarje ögonblick var upptaget. Men på söndagsaftonen hade vi också den stora glädjen att se vår lilla utställning i fullt presentabelt skick, den *enda* i hela kvinnobyggnaden, om hvilken detta kunde sägas. Kongl. svenske kommissarien Artur Leffler har varit särdeles tillmötesgående och lämnade oss god hjälp, samt åtog sig utgifterna för uppsättningen. Han var mycket angelägen, att vi skulle få den lilla afdelningen färdig, synnerligast därför att så mycket felades på den svenska byggnaden. Hela vår lilla plats är *öfverfull,* oaktadt vi nödgats skicka en hel del af de till kvinnobyggnaden bestämda expositionsartiklarna till svenska villan. Emellertid bör hvarje utställare vara belåten med att få denna senare plats, såsom varande mycket fördelaktigare, då både plats och belysning där blir mycket bättre. I kvinnobyggnaden är nämligen belysningen mycket ofördelaktig. Emellertid ter det hela sig bra, och har redan vunnit mycket erkännande.

Den amerikanska kvinnokomitén är i ständig verksamhet. Tvenne sammanträden har jag varit med om. Invigningen af kvinnobyggnaden,

som försigick den 1 maj, var naturligtvis mycket högtidlig med tal och adresser. Bönen utfördes väl och vackert af en svenska, miss Hultin, anställd som präst härstädes. Mrs Palmer är en fin världsdam, särdeles vacker, starkt gråhårig. Hon hade i går kl. 4—6 en »reception» i sin luxuösa bostad, där man trängdes med en till större delen ytterst elegant societet. Jag blef presenterad af värdinnan själf för »the duchess af Veragua». Det hertigliga paret är Chicagos största märkvärdighet för närvarande.

I den »hvita staden», som utställningsplatsen kallas, är så litet färdigt att det måste väcka förvåning. Allt skylles på den stränga vintern, som omöjliggjort en hel del arbeten. Byggnaderna äro ståtliga, kanske väl mycket *granna*. Också skiljer sig vår lilla svenska byggnad på det mest fördelaktiga sätt från de öfriga och väcker allmän beundran.

Ja, nu återstå kongresserna! Hvad som kan åstadkommas är svårt att säga, då *alla* krafter hittills varit samlade omkring utställningen. Med åtskilliga damer af »the Board af Lady Managers» har jag gjort bekantskap. Hyggliga och mycket uppmärksamma och vänliga. Alltid har svenska damkomiténs representant förts till hedersplatserna, hvilket gladt mig för eder skull.»

Så långt om vårt ombuds första intryck från den stora Chicago-expositionen. I följande häften hoppas vi kunna lämna utförligare redogörelser från så väl utställningen som kvinnokongressen.

* * *

Under titel *Reports from the Swedish Ladies Committee to the World's Columbian Exposition* föreligga nu i samlad form de af damkomitén inhämtade rapporter och berättelser rörande olika områden af den svenska kvinnans verksamhet. Rapporten är redigerad af fil. dokt. Ellen Fries och ensamt dess ganska omfångsrika volym vittnar om, att ett ansenligt arbete härpå nedlagts. Vi återkomma till en närmare redogörelse för det intressanta arbetet.

Så väl dessa »Reports» som kalendern, »*Den svenska kvinnans sociala ställning*»; i engelsk öfversättning: »*The Social Condition of the Swedish Woman*», hafva jämte separattryck ur rapportens fyra olika afdelningar i flera hundra exemplar afsändts till Chicago.

* * *

Med denna månads utgång stänges Damkomiténs byrå i Arfprinsens palats, för att ånyo öppnas instundande höst. Under sommarmånaderna har Fredrika-Bremer-Förbundets byrå benäget åtagit sig att lämna alla upplysningar och meddelanden och ombesörja förekommande göromål.

*

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Såsom Fredrika-Bremer-Förbundets representant vid den stora internationella kvinnokongressen i Chicago har Förbundet utsett friherrinnan Thorborg Rappe, till hvilken en för ändamålet gällande fullmakt blifvit utfärdad.

Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte ägde rum den 10 maj i Läkaresällskapets lokal. Såsom ordförande fungerade riksantikvarien *Hildebrand*. Ordföranden började mötet med att omnämna den förlust, som drabbat Förbundet under förlidet år, då en af dess stiftande medlemmar, fru Fredrika Limnell, aflidit.

Den vid mötet framlagda årsberättelsen, hvilken i sin helhet återfinnes i detta häfte, upplästes, hvarefter, sedan decharge blifvit beviljad, val företogos. Till styrelsemedlemmar omvaldes fru Adlersparre, fröknarna Engström, Forsell och fil. d. Ellen Fries, riksantikvarien Hildebrand och fru Whitlock. Till styrelsesuppleanter omvaldes fröknarna Elfving och Dahlgren, fruarna Kerfstedt och Gyldén samt professor Rosén och nyvaldes i stället för kapten Hubendick och fru Arwidson, hvilka önskade utgå ur styrelsen, fröken C. Wahrolin och brukspatron A. Nordenson. Till revisorer omvaldes häradshöfding Å. Lundell, fru E. Odelberg och fröken A. Rossander, och till revisorssuppleanter fru S. Wising, doktor W. Svedbom och revisionssekreteraren W. Uppström.

Fröken *G. Adelborg* höll härefter ett med intresse åhördt föredrag om *svenska allmogeflickors utvandring till Danmark under de senare åren*, hvilket föredrag i detta häfte meddelas.

Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa. Ledamöterna i denna kassa hade den 18 april allmänt årsmöte. hvarvid styrelsens och revisorernas berättelser upplästes.

Af dessa handlingar inhemtades bland annat, att i sjukhjälp utdelats under år 1892 3,477 kronor 50 öre, eller nära dubbelt så mycket som under föregående år och högre än kassans ordinarie inkomster. Orsaken härtill har hufvudsakligen varit den härskande sjukligheten, särskildt influensaepedemien. På grund af frikostiga gåfvor har dock kapitalbehållningen under 1892 ökats med 573 kronor 50 öre.

Styrelsen erhöll ansvarsfrihet för förvaltningen, hvarefter ett förslag till en mindre ändring af stadgarna i syfte att vinna inregistrering antogs.

Till styrelseledamöter valdes: professor P. G. Rosén, ordförande, doktor C, Nyström, v. ordförande och kassaförvaltare, medicinalrådet D. Pontin, fröken Anna Roos och fröken Theresa Geijer, sekreterare och bokförare samt till suppleanter: fru Fr. Lybeck, fröken G. von

Plomgren och professor O. Sandahl. Revisorer: öfverstelöjtnant C. E. Elfving och fröken H. Casselli; revisorssuppleanter: fröknarne A Fabricius och A. Dahlström.

Stipendiefonderna.

Från den af onämnd gifvare stiftade donationsfonden för kvinnor, som studera medicin, har genom den af Förbundets styrelse utsedda valnämnden de för innevarande år lediga stipendierna tilldelats: det å kr. 500 med. kan. fröken *Ellen Sandelin* och det å kr. 400 med. kand. fröken *Sophie Holmgren.*

Dessutom har ett extra stipendium för en gång å kr. 500 från samma fond tilldelats med. kand. fröken *Maria Folkeson.*

Sekreteraren i stipendiekomitén fröken M. Silow lämnade den 7 dennes inför en inbjuden krets i Nyköping en redogörelse för Fredrika-Bremer-Förbundet och syftet med dess stipendiefonder, hvarefter en lokalkomité bildades med friherrinnan Ida Printzsköld som ordförande, i syfte att verka för Södermanlands läns insats i Allmänna Stipendiefonden.

Fru *Axelina Edelstam f. Odelberg* har godhetsfullt åtagit sig att vara Fredrika-Bremer-Förbundets ombud i Nyköping sedan fröken AmandaBergstedt på grund af afflyttning från orten afsagt sig nämnda uppdrag.

Fredrika-Bremer-Förbundets Berättelse för år 1892,

det åttonde året af dess verksamhet.

Fredrika-Bremer-Förbundet har under detta liksom under de föregående åren arbetat i den riktning och efter det program, som vid dess stiftande faststälts; och de kraf, som allmänheten allt mer anser sig befogad att ställa på förbundet, den allt större verksamhet, som råder å förbundets byrå, liksom ock de nya arbetsområden, som under året upptagits, bära vitne om en sund och lifskraftig utveckling af förbundet.

Medlemsantal.

Medlemmarnes antal har under året stigit från 1,533 under föregående år till 1,564, deraf ständiga medlemmar 244.

Förbundets ärenden ha handledts, förutom af styrelsen och dess suppleanter, af 12 komitéer, och antalet af de personer, hvilka direkt arbeta för förbundets intressen, uppgår till 80. Härtill komma dessutom alla de ombud, som i landsorten arbeta för förbundets olika verksamhetsgrenar.

Vid årsmötet den 18 maj förrättades val efter de styrelsemedlemmar, hvilka voro i tur att afgå, samt efter fru A. Montelius och fröken M. Wærn, hvilka undanbedt sig återval, och i hvilkas ställe invaldes fru A. Höjer till styrelseledamot och rektor V. Adler till suppleant.

Styrelse.

Styrelsen har sålunda under detta år utgjorts af:

Ordinarie medlemmar: riksantikvarien Hildebrand, ordförande, hofintendenten A. Börtzell, vice ordförande, fröken Anna Roos, sekreterare, doktor Carl Nyström, kassaförvaltare, fru S. Adlersparre, fru E. Ankarsvärd, fröken L. Engström, fröken M. Forsell, fröken E. Fries, fru A. Höjer, revisionssekreteraren H. Rohtlieb samt fru S. Whitlock.

Suppleanter: fröken G. Elfving, kapten L. A. Hubendick, fröken L. Dahlgren, fru A. Kerfstedt, professor P. G. Rosén, fru Th. Gyldén, fröken M. Silow, fru J. Jolin, fru G. af Klintberg, rektor V. Adler, fru M. Arwidson, fröken G. Hjelmerus.

Revisorer: häradshöfding A. Lundvall, fru E. Odelberg och fröken A. Rossander.

Revisorssuppleanter: fru S. Wising, doktor W. Svedbom och revisionssekreteraren W. Uppström.

Det af Styrelsen utsedda förvaltningsutskottet har bestått af:

Ordinarie: fruarna Adlersparre och Ankarsvärd, fröken Roos samt herrar Hildebrand och Nyström (såsom kassaförvaltare självskrifven ledamot).

Suppleanter: hofintendenten Börtzell, fröken Dahlgren och fröken Forsell.

Styrelsen har under året sammanträdt 5 och förvaltningsutskottet 10 gånger. Dessutom hafva sammanträden hållits af de för särskilda ändamål tillsatta styrelserna och komitéerna, för hvilkas verksamhet redogörelse här nedan följer.

Ombud och filial.

Förbundets ombud uppgå vid 1892 års slut till 41, hvaröfver förteckning återfinnes i bil. I.

Filialen i Malmö, hvars verksamhet fortgått från 1887, har från den 1 juli detta år upphört.

Det visade sig nämligen att den hufvudsakligen togs i anspråk i och för platsförmedlingen, och styrelsen ansåg att denna gren af förbundets verksamhet kunde lämpligare omhandhafvas af förbundsbyrån i Stockholm. Fru Anna Lewenhagen, som med stort nit och intresse förestått filialen, har, såsom ombud i Malmö, fortfarande egnat sig åt förbundets tjänst.

Förbundsbyrån.

Förbundets byrå har under året inflyttat i en ny och rymligare lokal, bestående af 4 rum, expeditionsrum, platsförmedlingens rum, föreståndarinnans rum, som äfven användes till styrelsens sammanträden, samt styrelsens enskilda arbetsrum. Våningen är ljus och hemtreflig och har ett godt läge vid Drottninggatan. Det ökade utrymmet var särdeles välbehöfligt, då uti den förra lokalen arbetet ofta fördröjdes genom brist på arbetsplatser, och då dessutom det personliga meddelandet med dem, som å byrån sökte upplysningar, lätt stördes genom olika arbetsområdens sammanförande inom samma rum.

Såsom föreståndarinna å byrån har fortfarande tjenstgjort fröken G. Adelborg. Platsförmedlingsafdelningen har skötts af fröken T. Geijer, sjukvårdsafdelningen af fröken S. Ulrich och kassan af fröken U. Hammarsköld. Dessutom har, liksom under föregående år, byrån haft att tillgå villig och kraftig hjelp af för förbundet intresserade personer.

Å byrån råder vanligen en liflig verksamhet, då byrån är en centralpunkt för alla förbundets olika intressen. Här ske förfrågningar icke blott angående de områden, som lyda direkt under byrån, utan ock angående alla de afdelningar, som hafva egna styrelser, såsom sjukkassan, stipendiefonderna, hemstudierna, drägtreformföreningen m. m.

Här träffas ock styrelsens medlemmar och öfverlägga sinsemellan eller med byrån om praktiska och lämpliga anord-

ningar för att göra resultaten af deras verksamhet tillgängliga för allmänheten.

Bland ärenden inom byråns verksamhetsområden kunna, såsom förut, antecknas *ekonomiska frågor* (angående pensionsinrättningar, ränte- och kapitalförsäkringsanstalter, stipendie- och understödsfonder m. m.) samt *juridiska frågor* (angående rätt att deltaga i stadsfullmäktige-, skolråds- och prestval, rätt att inväljas i skolråd- och fattigvårdstyrelse, uppsättande af äktenskapsförord och testamente m. m.).

För att kunna fylla de kraf, som i detta afseende ställas på byrån, har denna fortfarande sig tillförsäkradt biträde af framstående yrkesmän på dessa områden.

I *hygieniska ämnen* har någon fråga icke blifvit framställd.

Förfrågningar angående *skolor, lärokurser och arbetsområden* hafva såsom vanligt ofta framställts och byrån har dervid tagit tillfället i akt, dels att framhålla de praktiska arbetsområdena, hvilka ofta allt för litet beaktas, dels ock att påpeka de nya arbetsområden (t. ex. trädgårdsmästare- och apotekareyrket), som under de senare åren blifvit tillgängliga för kvinnor.

I afseende å *platsförmedlingen* må meddelas:

Antalet inskrifna arbetsgifvare har varit 405 och arbetssökande 589. Af arbetsgifvarne hafva 150 återtagit sin ansökan och af arbetssökande 227. Platsförmedlingen har omfattat dels fasta platser, såsom föreståndarinna, lärarinna, värdinna, gymnast, biträde i hem, på kontor, i handel m. m., dels ock tillfälligt arbete, såsom lektioner, öfversättning m. m.

Sammanlagda beloppet af årslöner för de genom byråns förmedling under året tillsatta fasta platserna uppgår till nära 33,000 kr. Högsta löner hafva varit i skola kr. 1,000, i familj i Sverige kr. 800 och i familj utomlands kr. 1,260.

Å platsförmedlingsafdelningen har arbetet under året varit ganska tungt, beroende deraf, att så småningom så väl arbetsgifvares som arbetssökandes anspråk höjts. Arbetsgifvarne, vilseledda af en mängd annonser att plats önskas mot fritt vivre, framställa höga anspråk på kunskaper, på samma gång som de söka sänka lönerna, under det de arbetssökande, som nu år för år i allmänhet bekosta sig en grundligare utbildning än förr, med rätta söka vinna för sig en högre aflöning. Följden blir att om ock många arbetssökande äro inskrifna, det ofta blir omöjligt att bland dem finna en kompetent person, villig att på erbjudna vilkor antaga plats.

Att af arbetsgifvarne 150 återtagit sin ansökan torde hafva sin grund i dessa förhållanden.

Verksamheten inom afdelningen *för anskaffande af sjuksköterskor* har i år varit ännu lifligare än de föregående åren, i det att sköterskor anskaffats i 384 fall. Äfven med anled-

ning af den på hösten befarade koleran rådde stor efterfrågan å sköterskor från olika orters hälsovårdsnämnder, hvilka önskade sköterskor stälda "i expectance", d. v. s beredda att på kallelse genast infinna sig till tjänstgöring. Cirka 90 sjuksköterskor hafva under året varit inskrifna på byrån. Af dessa hafva öfver halfva antalet genomgått kurser vid Hemmet för sjuksköterskor, Sophiahemmet och Röda Korset eller sjuksköterskekursen vid Sabbatsberg; de öfriga hafva blifvit inskrifna på grund af goda betyg från lasarettsläkare öfver långvarig och insigtsfull tjänstgöring som sköterskor å något större sjukhus. Ett godt stöd för sköterskorna är den kontroll, som byrån, efter hvad i dess förmåga står, söker utöfva öfver dem, samt den jämnare fördelning af arbetet mellan de verkligt dugliga privatsköterskorna, som genom byrån kan äga rum.

Hemstudierna.

Hemstudiekomitén har liksom föregående år utgjorts af fröknarna E. Fries, G. Elfving, M. Forsell, L. Granbom och S. Leijonhufvud. Expeditionen på förbundets byrå har handhafts af fröken Forsell, och då hon någon kortare tid varit förhindrad, af fröken Elfving.

Af s. k. fortsatt råd och ledning för studier hafva under året 18 elever begagnat sig.

Bokråd hafva lämnats för studium af tyska, franska, engelska och italienska språken samt för allmän historia och hushållskemi.

Genom välvilligt tillmötesgående af en lärarinna har komitén blifvit satt i stånd att lämna ledning för en kurs kostnadsfritt.

Rörande räkenskaperna för hemstudieafdelningen hänvisas till bil. V.

Bokkomitén.

Liksom föregående år har *bokkomitén* haft till medlemmar fruarna E. Ankarsvärd, S. Almquist, B. Nordenson, fröknarna L. Engström, M. Forsell, G. Hjelmerus samt bokhandlaren H. Sandberg, hvarjämte fru H. Anderson såsom adjungerad ledamot vid julen välvilligt deltog i det då synnerligen brådskande komitéarbetet.

Granskningen af för barn och ungdom afsedda böcker har oafbrutet fortgått. De omdömen komitén afgifvit, särskildt öfver till julen utkomna barn- och ungdomsböcker, hafva äfven i år offentliggjorts så väl i Dagnys sista häfte för året, som i separataftryck.

Då upplagan af den förteckning öfver barn- och ungdomslitteratur, som utgafs redan år 1888 och som sedan för hvarje år fullständigats genom supplementslistor, var i det närmaste utgången, har komitén under det gångna året utgifvit en ny sådan. Den förra förteckningen har noggrant genomgåtts; flere böcker, som efter förnyad granskning ej ansetts lämpliga att åter upptagas, hafva strukits och nya införts; en del ålders-

bestämmelser hafva ändrats, och komitén hoppas därför, att denna nya bokförteckning bättre än den föregående skall motsvara det med densamma afsedda ändamålet.

I föregående årsberättelse omnämdes, att komitén genom enskild frikostighet satts i stånd att under hösten 1891 inbjuda hugade författare till en andra pristäflan för barn- och ungdomsböcker. Täflingsskrifterna skulle vara inlämnade till bokkomitén före den 15 april 1892. Inom den utsatta tiden hade femton täflingsskrifter inkommit. Efter verkställd granskning beslöts, att första priset, som utgick med 300 kronor, skulle tilldelas täflingsskriften "Sigtrygg Torbrandsson" och det andra priset — 100 kronor — täflingsskriften "Från nordisk rot". Vid namnsedlarnes öppnande befanns "Sigtrygg Torbrandsson" vara författad af fru Matilda Lönnberg samt "Från nordisk rot" af fru Maria Anholm. Komitén beslöt att dessutom med särskildt erkännande omnämna täflingsskriften "Barnen på Broby". — De båda prisskrifterna hafva till julen utkommit på aktiebolaget P. A. Norstedt & Söners förlag, "Från nordisk rot" under den förändrade titeln "Vikingar och deras ättlingar".

Tidskriften Dagny.

Under år 1892 har *förbundets tidskrift Dagny*, hvars utgifvande försiggått efter samma plan som de föregående åren, haft att glädja sig åt en stigande uppmuntran från allmänhetens sida, hvilket bland annat framgår däraf, att dess prenumerantantal i en ganska betydande grad ökats. Redaktionen har förestått af fröken Lotten Dahlgren såsom redaktris jämte en redaktionskomité, hvars medlemmar äro: Förbundets ordförande, fruarna Kerfstedt och Ankarsvärd samt fröknarna Engström och Maria Cederschiöld (den senare nyvald). Fru Adlersparre har dessutom godhetsfullt deltagit i komiténs arbete.

Bland de viktigare frågor som i tidskriften behandlats må nämnas: om behofvet af sjuksköterskor på landsbygden, om samskolor, kvinnan och försvarssaken, märkligare, kvinnan angående, motioner vid årets riksdag, om granskning af nöjesböcker för barn och ungdom, om manliga och kvinliga bankfunktionärer, om kvinliga telegrafisters pensionsrätt, om den svenska kvinnans deltagande i Chicagoutställningen m. m. m. m. Dessutom har Dagny innehållit lefnadsteckningar öfver under året aflidna framstående svenska kvinnor, meddelat kritiker öfver nyutkommen litteratur, lämnat uppsatser och korrespondensartiklar rörande personer och företeelser i utlandet, som för kvinnofrågan varit af betydelse, hvarförutan talrika notiser gifvit läsaren tillfälle att följa kvinnosakens framsteg och utveckling i så väl Sverige som andra länder. Dagny har äfven satt sina läsare i tillfälle att följa förbundets verksamhet genom de förbundsmeddelanden, som i hvarje häfte förekommit.

Sjukkassan. Stipendiekomitén. Drägtreformföreningen. Öfriga komitéer.

Redogörelse för *sjukkassans*, *stipendiekomiténs* och *drägtreformföreningens* verksamhet återfinnes i bil. II, III, IV.

Komitén för utredning af de till Danmark utvandrande svenska allmogeflickornas ställning och arbetsförhållanden, samt *komitén för ordnandet af kurser i trädgårdsodling för kvinnor*, ha under detta år ej varit i tillfälle att utöfva någon betydande verksamhet.

Samkväm.

De sedvanliga *vår- och höstsamkvämen* ha äfven detta år anordnats af komiterade, fruarna D. Kindstrand, M. Arwidson, J. Jolin och E. Upmark, intendenten G. Upmark samt amanuensen E. Folcker. Dessa samkväm, der musik, konstexposition och föredrag omväxlat, hafva varit talrikt besökta och af allmänheten omfattats med lifligt intresse.

Fältskärs- o. sjuksköterskekurser.

Med anledning af den vid förbundets årsmöte 1892 upplästa artikeln angående behofvet af utbildade sjuksköterskor för landsbygden hafva inom förbundet förberedande åtgärder för utbildande af sådana sköterskor pågått.

Enligt den i artikeln framkastade planen skulle utbildningen till sjuksköterska förenas med utbildningen till fältskär. Den sålunda till fältskär utexaminerade sjuksköterskan anses genom sin dubbla utbildning blifva särskildt lämplig att användas vid sjukvård på landsbygden, t. ex. vid sjukstugor å aflägsna orter eller å större bruk, der olycksfall ofta inträffa, men läkare ej finnes hvarje dag tillgänglig.

Då tillfälle till god sjuksköterskeutbildning redan finnes, har förbundets arbete hufvudsakligen riktats på att ordna den för förbundets sköterskor afsedda fältskärsutbildningen och förbundet har lyckats att som föreståndarinna för denna nya afdelning af förbundets verksamhet vinna fröken Ameline Sterky, utexaminerad fältskär.*

Komité för svenska kvinnans deltagande i Chicago-utställningen 1893.

Från den i Amerika med anledning af världsutställningen i Chicago tillsatta damkomitén kom mot slutet af år 1891 en uppmaning till Sveriges kvinnor att deltaga i världsutställningen derstädes sommaren 1893. Fredrika-Bremer-Förbundet anmodades att taga saken om hand, och sedan förbundets styrelse härtill förklarat sig villig, tillsattes en förberedande komité, bestående af fru Ankarsvärd samt fröknarna Adelborg, Fries och Wærn, hvarjämte komitén som ordförande invalde fru Olivecrona.

Den förberedande komiténs första åtgärd blef att i förbundets namn inbjuda för saken intresserade personer till ett

---

* Å förbundets afdelning för till fältskärer utbildade sjuksköterskor hafva under 1893 de två första sköterskorna inskrifvits. Båda hafva efter förut genomgången sjukvårdskurs studerat under fröken Sterky och derefter tagit fältskärsexamen med goda betyg och komma att under läkares ledning egna sig åt sjukvård på landsbygden.

möte å hotell Continental den 13 mars. Härpå följde ytterligare två konstituerande möten, den 18 och 27 mars; vid det sista afgick den af förbundet tillsatta komitén, som nu fullgjort sitt värf att förbereda arbetet för den svenska kvinnans deltagande i Chicago-utställningen.

* * *

Stipendier och gåfvor.

Förbundet har äfven under detta år haft glädjen emottaga betydliga *gåfvor*. De utgöra ett sammanlagdt belopp af 735: 07 kronor, på följande sätt fördelade:

Från onämd gifvare till pristäflan (se bokkomitén)	kronor	400: —
Genom fru H. Haglund till stipendier vid Björsnäs' hushållsskola	„	300: —
Från onämd, gåfva att genom byrån utdelas	„	20: —
Öfverbetalning genom div. personer till förbundets allmänna kassa	„	14: 07
Öfverbetalning till tidskriften Dagny	„	1: —
Summa	kronor	735: 07.

För de gåfvor, hvilka lämnats till de olika afdelningarne inom förbundet och som ej ingått i den allmänna kassan, redovisas i dessa afdelningars särskilda berättelser.

Af egna medel har förbundet utlämnat från *fru S. Whitlocks stipendiefond* till förra årets stipendiat fröken Wilhelmina Olsson, som fullföljer sina studier i Lund, kr. 120.

Utlämnande af lån.

Under det gångna året ha, i öfverensstämmelse med på allmänt möte fattadt beslut, till 4 personer utlämnats såsom *förlagslån* tillsammans 900 kronor; och hela det belopp, som vid årets slut var utestående i sådana lån, uppgick till 4,560 kronor, fördeladt på 13 personer.

Under hänvisning till den af kassaförvaltaren meddelade redogörelsen för förbundets affärsställning, se bil. V, torde här särskildt böra framhållas följande:

Fonder.

Förbundets fonder hafva uppkommit dels sålunda att, i öfverensstämmelse med stadgarne, inträdesafgifter — från och med 1890 endast hälften deraf — och ständiga ledamöters afgifter fonderats, dels genom tillkomsten af fru S. Whitlocks stipendiefond. Dessa fonders sammanlagda belopp eller med andra ord beloppet af förbundets kapital utgör kr. 14,602: 25 (mot kr. 13,762: 25 vid utgången af 1891).

Stipendiefonderna och sjukkassans fonder bokföras särskildt och redogörelse för desamma följer.

Bil. I.

Fredrika-Bremer-Förbundets ombud år 1892.

Andersson, Hilding, fru, Vexiö.
Bergstedt, Amanda, fröken, Nyköping.
Broberg, M., fru, Filipstad.
Brundell, Karin, fröken, Sundsvall.
Burman, Hulda, fröken, Luleå.
Danielsson, Anna, fröken, Kristinehamn.
de Laval, Ebba, fröken, Söderhamn.
Edström, Maria, fru, Sundsvall.
Ekevall, Selma, fru, Skellefteå.
Fischer, Lotten, fru, Ekeberg, Lidköping.
Fischerström, Anna, fröken, Karlskrona.
Florén, Andriette, fru, Mariestad.
Grape, Augusta, fru, Umeå.
Göransson, Sophie, fröken, Landskrona.
Holm, Siri, fröken, Luleå.
Holmgren, Ann-Magret, fru, Upsala.
Johansson, Rosina, fru, Umeå.
Kolthoff, Majken, fröken, Kyrkebyn, Segmon *.
Langlet, Mathilda, fru, Upsala.
Lewenhagen, Anna, fru, Malmö.
Lithner, Augusta, fröken, Strengnäs *.
Munthe, Maria, fröken, Ystad.
Nymann, Augusta, fröken, Göteborg.
Osterman, Marianne, fröken, Lund.
Pihl, Aurore, fröken, Norrköping.
Renborg, Alma, fröken, Östersund.
Renborg, Hildur, fröken, Lidköping.
Rundgren, Charlotte, fru, Karlstad.
Ryding, Karin, fru, Venersborg.
Sandegren, Ingeborg, fröken, Uddevalla *.
Sjöcrona, Helena, fröken, Helsingborg.
Sjöberg, Hanna, fröken, Falkenberg.
Sjögren, Anna, fröken, Karlshamn.
Sterky, Ameline, fröken, Upsala.
Strömberg, Emma, fröken, Varberg.
Tengström, Olga, fröken, Venersborg.

---

*) Afsagt sig ombudskapet under året.

Thorséen, Fredrika, fröken, Neder-Luleå.
Trybom, Elin, fröken, Skara.
Uggla, Sophie, fröken, Borås.
Unger, Hedvig, fru, Hitorp, Nora.
Versteegh, Inez, fru, Hernösand.

Bil. II.

Styrelsens för Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa årsberättelse till årsmötet 1893.

Sjukkassans verksamhet har under år 1892 fortgått och utvidgats på sätt följande siffror utvisa:

Delegarnes antal som vid 1891 års utgång var 199 hade vid slutet af år 1892 höjt sig till 208.

Under året har ett sammanlagdt belopp af kr. 3,477: 50 såsom sjukhjälp utdelats (mot kr. 1,864: 50 föregående år).

Sammanställningen med föregående år utvisar följande:

	Medlemmarnes antal.		Sjukhjälp.
År 1887	97	kronor	159: —
» 1888	136	»	694: 50
» 1889	153	»	1,524: 50
» 1890	188	»	1,444: —
» 1891	199	»	1,864: 50
» 1892	208	»	3,477: 50

För kassans kapitalställning, utgifter och inkomster redovisas i kassaförvaltarens rapport.

Kassans expedition har hållits öppen i Fredrika-Bremer-Förbundets lokal en gång i veckan, hvarjämte anmälningar mottagits å denna lokal kl. 11—4 alla dagar.

I afseende på inträde i kassan gäller fortfarande:

att kvinnor tillhörande de kategorier, för hvilka kassan närmast varit afsedd, utan vidare vinna inträde under förutsättning af rent läkarebetyg;

att för inträdessökande med kvalificeradt läkarebetyg afgörandet ligger hos de tre läkare, som tillhöra styrelsen, samt

att i öfriga fall styrelsen i sin helhet beslutar.

Kassaförvaltarens redogörelse lyder som följer:

Vid 1892 års utgång utgjorde sjukkassans

Tillgångar.

Fordran i Stockholms läns sparbank	2,015: 18
» » Intecknings-Garanti-Aktiebolaget	119: 41
1 St. Eriks Bryggeri-Aktiebolags 4 ½ % obligation	1,000: —
2 st. Allmänna Hypoteksbankens 4 ½ % obligationer	2,050: —
Å löpande räkning med C. G. Cervin	40: 89
Kontant	59: 32
Summa kronor	5,284: 80.

Skulder.

Försäkringsfonden vid början af 1892	3,626: —	
Donationsfonden	63: —	
Reservfonden	1,022: 30	4,711: 30
Saldo: Kapitalökning under året		573: 50
Summa kronor		5,284: 80.

Ofvanstående kapitalökning, kr. 573: 50, har uppkommit på grund af följande förhållande mellan inkomst och utgift:

Inkomst.

Inträdesafgifter från 13 medlemmar	62: —
Årsafgifter från 208 medlemmar	2,791: 65
Straffräntor	7: —
Räntor (influtna)	238: 01
Gåfvor	1,205: —
Summa kronor	4,303: 66.

Utgift.

Sjukhjälp		3,477: 50
Kontorsutgifter	114: 50	
Hyra för 1891	88: 16	
Löner	50: —	252: 66
Saldo: Kapitalökning		573: 50
Summa kronor		4,303: 66.

Inventarierna, bestående af räkenskapsböcker och skrifmateriel, äro ej upptagna i något värde. Fröknarna A. Roos och A. Fabricius hafva äfven under det förflutna året med uppoffrande

nit och mycken skicklighet skött kassans registrering och ekonomiska expedition.

Stockholm den 28 januari 1893.

Carl Nyström.

Ofvanstående redovisning är af oss granskad och riktig befunnen.

Stockholm den 2 mars 1893.

Hilda Caselli. *C. E. Elfwing.*

Fondernas ställning inses af följande af kassans ordförande utarbetade redogörelse:

Enligt en af undertecknad verkställd beräkning af fonderna till Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassa voro dessa vid början af år 1893 följande:

Försäkringsfonden	kronor	4,461: —
Reservfonden	»	823: —
hvilka tillsammans vid ingången af år 1893 motsvara kassans förmögenhet i belopp af hela	kronor	5,284: —

Häraf samt af föregående års räkenskaper och redogörelse framgår, att, till förstärkning af försäkringsfonden samt till bestridande af utgifter för sjukhjälp och förvaltning, åtgått icke allenast föregående års understödsfond och influtna gåfvor, utan äfven en del af reservfonden. Detta ogynsamma förhållande förklaras derutaf, att sjukligheten varit ofantligt stor eller nära 11 sjukdagar i medeltal på person, under det att de tabeller, enligt hvilka årsafgifterna blifvit beräknade, endast angifva i medeltal 6,7 sjukdagar på person.

Stockholm i februari 1893.

P. G. Rosén.

I syfte att vinna inregistrering och dermed följande statsunderstöd beslöts vid årsmötet den 26 april ändring af §§ 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 samt tillägg af tvenne §§ i sjukkassans stadgar.

Kassans styrelse har under året haft följande sammansättning:

Ordinarie styrelsemedlemmar.

Professor *P. G. Rosén*, ordförande.
Doktor *Carl Nyström*, vice ordförande och kassaförvaltare.
Fröken *Anna Roos* } vid expeditionen.
Fröken *A. Fabricius* }
Medicinalrådet *D. Pontin*.

Suppleanter.

Fru *F. Lybeck.*
Fröken *G. von Plomgren.*
Professor *O. Sandahl.*

Revisorer.	*Revisorssuppleanter.*
Fröken *H. Caselli.*	Fröken *A. Dahlström.*
Öfverstelöjtnant *C. E. Elfwing.*	Fröken *L. Borg.*

Styrelsen tillåter sig slutligen erinra:

Under året har det understödsbelopp, som utgått till kassans delegare, varit nära dubbelt så stort som under föregående år och högre än kassans ordinarie inkomster. En af de härvid hufvudsakligen medverkande orsakerna har varit den herskande sjukligheten, särskildt influensa-epidemien. Af det nämda förhållandet framgår tydligare än någonsin det stora gagn, som särskildt under svåra tider delegarne kunna hemta af sin rätt till understöd af kassan, men äfven att kassan, för att öka sin trygghet vid sådana tillstötar och för att ej dervid vara beroende af tillfälliga bidrag från icke medlemmar, behöfver en större anslutning, hvarför hvar och en, som hyser intresse för denna goda form af själfhjälp, bör bemöda sig att befordra kassans utveckling genom att tillföra den nya medlemmar.

Revisionsberättelsen lyder som följer:

Undertecknade, utsedda revisorer att granska Fredrika-Bremer-Förbundets sjukkassas förvaltning och räkenskaper för år 1892, få härvid, efter fullgjordt uppdrag, derom afgifva följande berättelse:

Beträffande tillgångar och skulder samt inkomster och utgifter få vi hänvisa till kassaförvaltarens med räkenskaperna fullt öfverensstämmande, af oss godkända redovisning. Styrelsens af oss genomgångna protokoll, jemte deri omförmälda beslut hafva icke föranledt till någon erinran å vår sida.

Kassans räkenskaper äro förda med utmärkt ordning och noggrannhet samt åtföljda af erforderliga verifikationer. Värdehandlingarne äro förvarade i brandfritt kassahvalf.

Då ingen anledning till anmärkning förekommit, få vi tillstyrka, att full ansvarsfrihet för förvaltningen under år 1892 måtte beviljas styrelsen.

Revisorerna hafva fäst uppmärksamheten vid att sjukhjälpen under året så hårdt anlitats, att den med nära 700 kr. öfverstiger årsafgifterna. Då dertill kommer den reglementerade afsättningen till försäkringsfonden, så skulle följden häraf blifva en kapital-

minskning, större än den nuvarande kapitalökningen, så vida icke gåfvor ganska rikligt under året influtit. Orsaken härtill torde i första rummet böra tillskrifvas den allmänna större sjukligheten under året, men skulle äfven kunna tyda på behofvet af en allmän höjning af årsafgifterna. Då likväl denna åtgärd skulle innebära en orättvisa mot dem, som litet eller intet anlitat sjukhjälp, hafva vi tänkt oss att en rättvisare reglering skulle kunna åstadkommas, om årsafgifterna höjdes endast för dem, hvars utbekomna sjukhjälp öfverskrider en viss bestämd mångfald af de inbetalda årsafgifterna (dock med möjlighet till återgång). Den faktiska sjukligheten torde här vara minst lika bestämningsberättigad, som ålder eller ett kvalificeradt läkarebetyg.

Stockholm den 2 mars 1893.

Hilda Casselli. *C. E. Elfwing.*

Revisorernas mening, att årsafgifterna skulle höjas för dem, »hvars utbekomna sjukhjälp öfverskrider en viss bestämd mångfald af de inbetalda årsafgifterna» kan styrelsen icke biträda, då en sådan åtgärd torde inkräkta på deras rätt, som redan inträdt i kassan.

Bil. III.

Stipendiekomiténs årsberättelse.

Stipendiekomitén har under år 1892 haft att glädja sig åt mycken framgång och uppmuntran i sitt arbete, i det de lokala komitéerna å skilda orter inom flera län samverkat med centralkomitén, dels genom spridandet af anteckningslistor för upptagandet af årsafgifter och dels å en del orter genom anordnandet af musikaliska och dramatiska soiréer till förmån för länsinsatserna i allmänna stipendiefonden. Till samma fond har under året tvenne större donationer öfverlemnats nämligen en å kronor tio tusen (10,000) och en å kronor fem tusen (5,000), båda skänkta med vilkor af lifränta åt gifvarne. Den förra gåfvan (10,000) lemnades af numera aflidna fru Fredrika Limnell, den sednare genom professor Sundén i Upsala från en person som önskar vara onämnd. Förutom ofvannämnda gåfvor har fröken Ellen Bergman öfverlemnat* kronor två hundra (200) till allmänna stipendiefonden.

Donationsfonderna hafva ökats med ett belopp af kronor fyrtiotretusen (43,000) som af fröken Ellen Bergman öfverlemnats placerade i obligationer och inteckning skänkta till den af henne år 1890 stiftade »slägtstipendiefonden».

* Af dessa kronor 200 aflemnades 100 sedan räkenskaperna för året afslutats, hvarföre endast 100 stå upptagna i 1892 års räkenskaper.

Från donationsfonderna har under året den första stipendieutdelningen egt rum i det tvenne stipendier, ett å kronor femhundra (500) och ett å kronor fyrahundra (400) utdelats från donationsfonden afsedd för kvinnor som studera medicin. Val af stipendiater verkställdes genom den af förbundsstyrelsen utsedda valnämnden, som tilldelade medicine kandidaten fröken Ellen Sandelin Upsala det större och med. fil. kandidaten fröken Sophie Holmgren Lund det mindre stipendiet.

För organiserande af nya lokalkomitéer för att främja stipendiesaken, har stipendiekomiténs sekreterare under september och oktober företagit resor inom Norrbottens, Westerbottens och Westernorrlands län, der å flera orter inför inbjudna kretsar redogörelser lemnats för Fredrika-Bremer-Förbundet och syftet med dess stipendiefonder. Som följd häraf bildades lokalkomitéer i städerna Sundsvall, Hernösand, Umeå, Skellefteå, Piteå, Luleå och Haparanda.

Samtliga årsbidrag, större gåfvor och donationer, som under året öfverlemnats till stipendiefonderna, uppgå till ett belopp af kronor sextiofemtusen niohundra nittiofem: 40 öre (65,995: 40) hvaraf 22,995: 40 tillfallit allmänna stipendiefonden och 43,000 kronor donationsfonderna.

De influtna stipendiemedlen hafva af komitén öfverlämnats till styrelsen för stipendiefondernas förvaltning, hvars *ordinarie medlemmar* äro: fru Anna Wallenberg, f. von Sydow, generaldirektör Alb. Anderson, revisionssekreterare H. Rohtlieb, professor P. G. Rosén, fröken Mathilda Silow. *Suppleanter* äro: professor H. Gyldén, fröken Clara Montelius. *Revisorer:* expeditionschefen E. von der Lancken, fröken Ingeborg Elfving, grosshandlaren Olof Melin (riksdagsman från Göteborg). *Revisorssuppleant:* d:r G. Elowson (riksdagsman från Vermland).

Revisionsberättelse.

Utsedde att granska 1892 års räkenskaper för de under Fredrika-Bremer-Förbundets vård och inseende stående fonder, få vi efter verkställd granskning, deröfver afgifva följande berättelse:

Allmänna Stipendie Fonden.

Credit.

Behållning från 1891		kr.	46,274: 41
Inbetalning af ombuden		»	7,895: 40
Gåfvor: af Fru Limnell	10,000		
» Frkn Bergman	100		
» onämnd Upsala	5,000	»	15,100: —
Räntor		»	2,247: 89
Andel i förvaltningskostnad fr. Donations-Fonden		»	50: —
		Summa kronor	71,567: 70

Debet.

Afbetalning å förlagslån	kr.	245: 66
Räntor	»	254: 97
Utgifter för insamlingen (stipendiekomitén)	»	850: —
» » organisation af lokalkomitén i Norrland	»	400: —
En utbetald lifränta	»	100: —
Hyra för skåp i Stockh:s E:a bank	»	20: —
Behållning till 1893	»	69,697: 07
	Summa kronor	71,567: 70

Ofvannämnda behållning är placerad uti Falu Rättvik

Mora Jernvägs-Aktie-B:s Obl:r 4 %	14,000: —
Aktie-bolaget Bergman Hummel & C:o Obl:r 4½ %	8,000: —
Kopparberg Hofors Sågverks-Aktie-B:s förbindelse*	23,000: —
Bergslagernas Jernv.-Aktie-B:s 5 % Oblig:r	5,000: —
Stockh. Int. Gar. Aktie-B:s depositionsbevis	5,000: —
» Enskilda Banks »	14,500: —
» » » Upp- o. afskr. bevis	197: 07
Summa kronor	69,697: 07.

Donations-Fonden

utgörande anonym gifvares gåfva 3/6 1890 kr. 30,000

uppgick vid 1892 års början till		kr.	31,900: 28
Under året upplupna räntor		»	1,478: 31
hvarifrån afgår:		Summa kronor	33,378: 59
Stipendier utbetaldta	kr. 500: —		
» »	» 400: —		
	kr. 900: —		
Förvaltningsbidrag till Allmänna Stip. fonden	50: —		950: —
återstår		Summa kronor	32,428: 59

placerade uti:

Kopparbergs Hofors Sågv. Aktie-bolagsförb:e	kr.	25,000: —
Sundsvalls Stads Obligationer 4½ %	»	5,000: —
» Ensk:a banks deposition	»	1,800: —
» » » upp- o. afskrif. bevis	»	628: 59
	Summa kronor	32,428: 59

Ellen Bergmans släkt-Stipendiefond

som vid 1892 års början utgjorde		kr.	4,000: —
har under året ökats med samma välgörarinnas ytterligare gåfvor på olika tider	kr. 900: —		
	» 100: —		
	» 900: —		
	» 100: —		
Transport	2,000: —	kr.	4,000: —

* Förbindelsen å 25,000 — resten 2,000 tillhör Bergmanska fonden.

	Transport 2,000: —	kr. 4,000: —
	» 25,000: —	
	» 16,200: —	43,200: —
	Summa kronor	47,200: —
med afdrag af:		
af fröken Bergman uttagna (se protokoll. Bil. C.)	$^{13}/_{2}$ 1893	200: —
	kronor	47,000: —

Sistnämnda belopp är placeradt s. f.

Aktiebolaget Bergman Hummel obl:r	2,000: —
Kopparb. Hofors sågv. A.-B:s förbindelser	2,000: —
Bergslagernas jernv. A.-B:s obl:r	18,000: —
Forsbacka jernverks A.-B:s inteckning	25,000: —
kronor	47,000: —

Samtliga i berättelsen omnämnda värdepapper, hvilka vi funnit förvarade uti styrelsens kassafack i Stockholms Enskilda bank, äro efter vår öfvertygelse fullt betryggande och äro alla utgifter styrkta med oss förevisade verifikationer.

Då styrelsen derjemte efter vår uppfattning på ett mycket berömvärdt sätt iakttagit »förbundets» intressen, är det oss ett nöje, att härmed kunna tillstyrka densamma full och tacksam decharge för 1892 års förvaltning.

Stockholm 17 april 1893.

Ingeborg Elfving. *E. von der Lancken.* *Olof Melin.*

Bil. IV.

Styrelsens i Dräktreformföreningen årsberättelse för året mars 1892—mars 1893.

Dräktreformföreningens verksamhet har under det sjunde arbetsåret fortgått efter samma plan som de föregående åren.

Utställningar af föreningens hela modellserie hafva egt rum i Helsingborg, Karlstad, Landskrona och Kristinehamn.

På begäran af numera aflidne doktor Ivar Lundberg i Upsala hafva skoldräkten och grossessdräkten varit, på ett möte för mödrar, exponerade i nya samskolan derstädes. För styrelsen är det en kär pligt att i detta sammanhang meddela, det doktor Lundberg städse omfattade föreningens sträfvanden med varmt intresse, och den får på detta sätt uttala ett djupt beklagande af hans alltför tidiga bortgång.

Den i fjor förfärdigade sportdräkten har varit utställd hos

fröken Johanne Biörn i Kristiania. Från Tromsö har beställning på åtskilliga mönster ingått.

Till den exposition, som af komitén för den svenska kvinnans deltagande i chicagoutställningen anordnades å Börsen i November förlidet år, hade fröken J. Ohlsson efter föreningens modeller låtit förfärdiga två lifstycken och tvänne delade kjolar.

Föreningen har under året fått ännu ett ombud, nämligen fröken *Anna Danielson*, föreståndarinna för elementarläroverket för flickor i Kristinehamn.

Af förekommen anledning anser sig styrelsen böra upplysa, att fröken J. Ohlsson, Blasieholmstorg 14, Stockholm, hvilken har föreningens modeller i sin vård och utför beställningar efter desamma, förfärdigar klädesplagg äfven efter andra modeller. Köpare af reformplagg böra derför observera, att vid föreningens modeller äro fästade lappar med påskrift *normalmodell*, att klädespersedlar, gjorda efter dessa modeller, skola vara försedda med föreningens stämpel samt att plagg, som förete den minsta afvikelse från normalmönstret, ej stämplas och slutligen att alla mönster äro klippta i öfverensstämmelse med nämnda modeller och, äfven de, afstämplade.

Bevis på intresse för dräktreformens sak har styrelsen mottagit från flere af ombuden. Ett bland dessa, doktorinnan Pallin i Lidköping, har i en skrifvelse redogjort för sin verksamhet. Fru Pallin framställer äfven åtskilliga anmärkningar mot några af föreningens modeller, särskildt mot kläderna för späda barn. Hon anser, att de mera allmänt brukliga modellerna yllemantel och knytmantel äro att föredraga de fem, sex första månaderna af barnets lefnad. Styrelsen vidhåller emellertid sin mening, att de af föreningen godkända modellerna äro mera helsosamma och praktiska än de af fru Pallin förordade; ty äfven om barn de tre fyra första veckorna, då deras rörelseförmåga ju är högst obetydlig, fara väl i sådana kläder, så torde dock vara obestridligt, att barn redan i andra månaden äro i starkt behof af en mera ledig beklädning. Sys nu en utstyrsel af de vanliga modellerna, så är fara för handen, att denna utstyrsel användes fem till sex, ja stundom nio till tio månader. Dräktreformföreningen anser det derför vara ojämförligt mycket bättre, att barnen äro låt så vara mindre lämpligt klädda *en* månad, än att de äro i hög grad olämpligt klädda *nästan hela det första lefnadsåret.* — Styrelsen får härmed uttrycka sin tacksamhet till fru Pallin för det intresse hon ådagalagt och på samma gång uttala den förhoppningen att flere af ombuden måtte följa hennes exempel och delgifva styrelsen resultaten af sitt arbete för föreningen.

Från m:rs Fleetwood-Derby i London har styrelsen åtskilliga gånger fått mottaga beskrifningar på engelska reformkläder. Dessa modeller har styrelsen emellertid ej ansett lämpliga för svenska förhållanden.

På grund af uppmaningar från åtskilliga håll har styrelsen gått i författning om anskaffandet af en modell till turistdräkt. En sådan dräkt — hvilken fröken Sigrid Carlheim-Gyllensköld haft godheten låna styrelsen — kommer att å årsmötet förevisas och diskuteras. Med iakttagande af de ändringar, som af diskussionen i detta ämne möjligen komma att framgå såsom nödvändiga, ämnar styrelsen den närmaste tiden efter mötet låta förfärdiga föreningens modell. Denna kommer att utföras i från München införskrifvet s. k. *loden*-tyg. Denna tygsort är nämligen särskildt lämplig för turistdräkter. Tillika med föreningens öfriga modeller exponeras denna dräkt sedermera hos fröken J. Ohlsson.

Af förekommen anledning meddelas här, att dräktreformföreningen icke haft något att skaffa med den af turistföreningen härstädes exponerade och till chicagoutställningen afsända kvinnliga turistdräkten.

Under året har styrelsen låtit förfärdiga följande nya modeller: byxor för vuxna, byxor för koltbarn, pelerin för vuxna och pelerin för barn.

Fru Carin Scholander, som under två år varit styrelsens ordförande, afsade sig i Sept. förlidet år detta uppdrag. Styrelsen anhåller att å egna och föreningens vägnar få till fru Scholander uttrycka sin stora tacksamhet för det intresse, den omsorg och det osparda nit fru Scholander ådagalagt vid skötandet af ordförandeskapet. Till ordförande i hennes ställe valdes fru Gurli Linder. Som protokollsförare har fungerat fru Ellen Gyllander. All korrespondens har ombesörjts af fröken Elsa Gyldén.

Af fru H. Palme har till föreningen skänkts ett arkivskåp.

Styrelsen har under det gångna året haft följande sammansättning:

A. af Fredrika-Bremer-Förbundet valda

Ordinarie medlemmar:	*Suppleanter:*
Fru *Marie-Louise Berg.*	Fru *Julia Jolin.*
» *Gurli Linder.*	Fröken *Emy Lindhagen.*
Fröken *Elsa Gyldén.*	

B. af dräktreformföreningen valda

Ordinarie medlemmar:	*Suppleanter:*
Fru *Nanna Bendixson.*	Fru *Ellen Gyllander.*
» *Carola Boklund.*	» *Inez Humble.*
» *Maria Bolin.*	Fröken *Ellen Bergman.*
» *Amélie Cederschiöld.*	» *Helena Palmqvist.*
» *Hanna Palme.*	
» *Carin Scholander.*	

Undertecknade, af Dräktreformföreningen utsedda revisorer, få härmed efter företagen granskning af räkenskaperna från 1:sta jan. 1892 till och med 31:sta dec. samma år afgifva följande revisionsberättelse:

Af böckerna framgår, att följande konti under året lemnat vinst:

Medlemsafgifters konto	kronor	221: 00
Modellers konto	»	207: 55
Mönsters konto	»	32: 69
Intresse konto	»	18: 49
Allmänna omkostnaders konto	»	176: 25
	Summa kronor	655: 98

följande konti förlust:

Annonsers och trycksakers konto	kronor	74: 11
	Summa kronor	74: 11

För att närmare förklara det märkvärdiga förhållande, att Allmänna omkostnaders konto har kunnat lemna en vinst af 176,25 kronor, vilja undertecknade meddela, att inkomsten för ett under året hållet föredrag blifvit upptagen såsom en tillgång i detta konto, hvarigenom omkostnaderna blifvit betäckta och vinst uppkommit.

Föreningens tillgångar, hvilka vid årets början utgjorde kronor 176: 62, belöpte sig vid årets slut till kronor 758, 49 och bestå af:

Inventarier och modeller	kronor	331: 90
Ett till fröken Ohlsson utfärdadt lån å	»	200: 00
Lager af mönster	»	17: 55
Insatt i Handelsbanken	»	205: 97
Kassabehållning	»	3: 09

Dock får föreningen icke till fullo glädja sig åt detta, som det synes, lysande resultat, enär i Modellers konto i år blifvit upptagna tvänne poster, som förut icke varit bokförda, men hvilka böra i räkenskaperna upptagas, då de utgöra en tillgång, som föreningen eger, nämligen ett till fröken Ohlsson 1889 utfärdadt lån å 200 kronor samt de å Hygieiniska Museet förvarade modellerna till ett värde af kronor 53: 35.

Till sist få undertecknade, som befunnit räkenskaperna i godt skick och behörigen verificerade, uttrycka sitt tack till kassaförvaltaren för det enkla och öfverskådliga sätt, hvarpå dessa i år blifvit förda, och tillstyrka vi, att full ansvarsfrihet må beviljas styrelsen.

Stockholm i mars 1893.

Anna Kruse. *Bertha Salin,*
född Kempe.

Bil. V.

Kassaförvaltarens rapport.

Till styrelsen för Fredrika-Bremer-förbundet.

Ur räkenskaperna anföres följande:

Konti.	Debet.	Kredit.
Intecknings-Garanti-Aktiebolaget	5,522: 02	4,200: —
Byrån	4,794: 60	2,610: 50
Inventariers konto	1,265: 32	— — —
Trycksakers konto	412: 75	9: 75
Tidskriften Dagny	3,094: 59	2,770: 50
Ständiga ledamotsafgifters konto	— — —	7,710: —
Inträdesafgifters konto	— — —	3,802: 25
Årsafgifters konto	— — —	3,465: —
Gåfvor och understöds konto	835: 07	1,135: 07
Räntors konto	180: —	611: 78
Allmänna omkostnaders konto	1,001: 09	— — —
Mötens konto	476: 35	396: —
Förbundets filial i Malmö	150: —	47: 81
S. Whitlocks stipendiefond	— — —	3,300: —
S. Whitlocks konto	3,420: —	120: —
Arbetets för utredning af de till Danmark utvandrande allmogeflickornas ställning och arbetsförhållanden konto	— — —	50: 74
Diverse debitorers konto	10,125: —	1,475: —
Aftonbladets konto	413: 15	954: 90
Kassa konto	309: 86	— — —
Öfverbalanserad förlust från föregående år	659: 50	— — —
Vinst och förlust konto	4,094: 82	4,106: 78
Utgående balans konto	31,001: 44	31,001: 44
Kapital konto	30,132: 84	30,120: 88
Summa kronor	97,888: 40	97,888: 40

Vid årets slut hade Fredrika-Bremer-Förbundet följande

Tillgångar:

Intecknings-Garanti-Aktiebolaget	1,322: 02
Inventarier	1,265: 32
Fordran hos fru S. Whitlock	3,300: —
Transport	5,887: 34

		Transport	5,887: 34
Diverse debitorer:			
Obligationer		4,000: —	
Reversfordringar		4,650: —	8,650: —
Öfverbalanserad brist från föregående år			659: 50
Kassa			309: 86
		Summa kronor	15,506: 70

Skulder:

Egna fonder:		
Ständiga afgifters fond	7,710: —	
Inträdesafgifters fond	3,592: 25	
Fru S. Whitlocks stipendiefond	3,300: —	14,602: 25
Yttre skulder:		
Gåfvor att utgifvas för uppgifvet ändamål	300: —	
Arbetet för utredning af de till Danmark utvandrande allmogeflickornas ställning och arbetsförhållanden	50: 74	
Aftonbladets Aktiebolag	541: 75	892: 49
Saldo: vinst år 1892		11: 96
	Summa kronor	15,506: 70

Ofvanstående vinst, kronor 11: 96, har uppkommit på grund af följande förhållande mellan vinst och förlust:

Vinst:

Inträdesafgifter	210: —
Årsafgifter	3,465: —
Räntor	431: 78
Summa kronor	4,106: 78

Förlust:

Byrån	2,184: 10
Trycksaker	403: —
Tidskriften Dagny	324: 09
Allmänna omkostnader	1,001: 09
Möten	80: 35
Förbundets filial i Malmö	102: 19
Vinst år 1892	11: 96
Summa kronor	4,106: 78

Förlidet år, hvars bokslut visar ett om ock obetydligt öfverskott, har alltså gifvit ett vida förmånligare ekonomiskt resultat än det närmast föregående. Bland orsakerna till detta tillfredsställande förhållande torde böra framhållas dels minskningen i utgifterna för byrån och i allmänna omkostnaders belopp, dels förbättringen i tidskriften Dagnys ekonomi, som haft till följd att bidraget från förbundets allmänna kassa till tidskriftens uppehållande nu stannat vid ett vida lägre belopp än under föregående år.

I öfverensstämmelse med vederbörligen fattade beslut, och på sätt i styrelsens berättelse utförligare framhålles, har en icke ringa del af förbundets medel användts till förlagslån åt kvinnor. Härmed har afsetts och vunnits det dubbla ändamålet att verksamt gagna ett antal kvinnor, som för sin fortkomst i lifvet under någon tid behöfva anlita förlagslån, dels ock å andra sidan att vinna något ökad afkastning å utlånade medel.

För influtna gåfvor och deras användning redogöres i styrelsens berättelse.

Summan af utlämnade lån steg vid årets slut till 4,650 kronor. Af detta belopp har under året utgått 1,600 kronor. Å andra sidan har å äldre lån inbetalts en summa af 1,475 kronor.

Önskligt vore om förbundet finge större tillgångar att använda för denna del af sin verksamhet, som medfört så mycket gagn, och som står i så god öfverensstämmelse med förbundets syfte och ändamål.

För hemstudiernas, sjukkassans och stipendiefondernas affärer lämnas särskilda redogörelser.

Likasom föregående år hafva fröknarna G. Adelborg och U. Hammarsköld, jämte sin öfriga verksamhet å byrån, med nit och skicklighet skött arbetet vid kassan och bokföringen.

Slutligen hemställes, att det i bokslutet framträdande öfverskottet, kronor 11: 96, måtte öfverföras på kontot »öfverbalanserad brist från föregående år» till minskande af denna brist.

Stockholm i mars 1893.

Carl Nyström.

Bestyrkande riktigheten af ofvanstående redogörelse, hemställa vi om ansvarsfrihet för 1892 års förvaltning.

Stockholm den 5 april 1893.

Elise Odelberg, född Åkerman. *Alida Rossander.* *Axel Lundwall.*

Uppgift på hemstudieafdelningens räkenskaper för år 1892.

	Inkomster.	Utgifter.
Balans från 1891	11: 88	— —
Intresseräkning	2: 85	— —
Elevafgifter	228: 50	12: —
Porto	31: 25	27: 15
Stockholms läns sparbank	— —	37: 85
Fredrika-Bremer-Förbundets byrå	— —	11: —
Lärarearvoden	— —	132: —
Annonser	— —	19: 25
Balans till 1893	— —	35: 23
Summa kronor	274: 48	274: 48

Stockholm, Isaac Marcus' Boktr.-Aktiebolag, 1893.

Sparsamma Fruar! Ull och Stickylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m.
OBS.! Gardiner i fornnordiska färger och mönster väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställes. Profver och prisuppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation. Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! **HILDUR ANDERSSON,**
Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. ***12 Hötorget 12,*** *ingång från Oxtorgsgatan. Stockholm*

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmedel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkorligen gör hyn och huden *hvit, vacker* och *smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någontids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.

Bröderna Påhlmans
Skrif- & Handels-Institut,

Stockholm. **23 Klarabergsgatan 23.** Telefon 108 04.

Undervisning i alla merkantila ämnen, språk och stenografi. Kursen ett-årig. Terminskurser, månadskurser i enskilda ämnen lemnas. Lärare: specialister i hvarje ämne. *Språk: infödingar.* Inträde kan ske **när som helst,** önskligast dock vid terminens början den 15 Aug. och 15 Jan.

OBS.! De elever, som hos oss genomgå års- eller terminskurser, ega rättighet att inhemta så **många slags bokföring** som medhinnas.

OBS.! Skrifinstitutet fortgår oförändradt. Undervisning i alla stilsorter. Kursen räcker tills önskadt resultat vunnits. Skrifkramp behandlas. **Begär prospekt.** *Billiga afgifter!*

Aftonkurs kl. 8—10 e. m. **Söndagslektioner.** Anmälningar och upplysningar hvarje dag.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.

1893. 5:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

*

Sjukvården på landsbygden.

1) Fredrika-Bremer-Förbundets förberedande åtgärder för saken.
2) Gefleborgs-Dala läkare- och apotekareförenings förhandlingar. 20:de häft.
3) Sjukvården på landet, dess utöfvare och tillsyningsmän. Några ord till allmänheten af *Spe.*
4) Om sjukvården på landet vid smittosamma sjukdomar af dr Nils Englund.

I Dagnys 4:de häfte för 1892 lämnar pseudonymen Esselde en intressant redogörelse för en ny gren af Fredrika-Bremer-Förbundets verksamhet. Förbundet har nämligen satt sig före som ett önskningsmål att söka afhjälpa det ofta bedröfliga tillstånd, hvari sjukvården på den glest bebodda landsbygden befinner sig genom att bilda en liten trupp för detta ändamål särskildt afsedda sjuksköterskor.

Men för att rätt kunna utöfva sitt kall i aflägsna bygder, där vägen till läkarens bostad ofta är mycket lång, bör enligt Förbundets åsikt sjuksköterskan äga en utbildning, som sätter henne i stånd till och ger henne rätt att äfven behandla yttre skador och olycksfall, samt att i svårare fall lämna åtminstone den första hjälpen. Erfarenheten visar ju otaliga exempel på dylika fall, som i brist på snar hjälp eller i okunniga kvacksalfvares händer fått en olycklig utgång.

Förbundet har därför tänkt sig, att sjuksköterskorna för landsbygden böra utbildas ej blott genom en grundlig sjukvårdskurs vid ansedt sjukhus, utan ock genom en fullständig lärokurs i fältskärskonsten och afläggande af den examen, som ger henne laglig rätt till utöfvande af detta yrke, och har Förbundet för detta ändamål anställt en skicklig kvinlig fältskär, fröken Sterky, för att öfvervaka och leda undervisningen. Att den verksamhet, som kommer att utöfvas af på ofvan anförda sätt utbildade sjuksköterskor, helt och hållet skall

underordnas läkaren samt ställas under hans kontroll, utgör naturligen en af de viktigaste principerna i Förbundets plan.

Det vill synas som skulle denna viktiga fråga, utbildandet af sjuksköterskor för landsbygden, kunna påräkna både allmänhetens och de sakkunniges gillande och sympati, och man har också haft glädjen iakttaga, att tanken omfattats med intresse från många olika håll, äfven bland läkare. Äfven hafva på senare tiden åtskilliga uttalanden offentliggjorts angående behöfligheten af en reform i ofvannämnda hänseende.

I tjugonde häftet af *Gefleborgs-Dala läkare- och apotekareförenings förhandlingar* redogöres för ett anförande i ämnet af dr Bergvall, Fredrika-Bremer-Förbundets värderade föregångare och föresyn vid upptagande af den viktiga frågan. Dr Bergvall framhåller i det nämnda föredraget önskvärdheten af att skolade sjuksköterskor anställas på landsbygden, och betonar att man, för att möjliggöra detta, bör söka förmå landstingen att vid sina länssjukhus anordna utbildningskurser för sjuksköterskor.

Behöfligheten af en reform inom sjukvården på landsbygden behandlas äfvenledes i en nyligen utkommen broschyr med titel »*Sjukvården på landet, dess utöfvare och dess tillsyningsmän*» af pseudonymen Spe. Broschyren framhåller, hurusom på aflägsna bygder den examinerade läkaren, trots den största duglighet och plikttrohet, ej kan hinna till för alla som verkligen vore i behof af hans hjälp, samt huru den stora omkostnad, som är förbunden med att tillkalla läkare till en aflägset boende patient, afskräcker den fattige från att i annat än högsta nödfall underkasta sig denna utgift, så att läkaren mången gång ej eftersändes förr än sjukdomen så fått taga öfverhand, att hjälpen kommer för sent.

Detta förhållande gör det förklarligt och naturligt, att allmogen gärna vänder sig till underdoktorer och charlataner eller till s. k. kloka gubbar och gummor, som finnas nära till hands och vanligen begära ett ringa arvode för sina tjänster. Broschyrens författare söker framhålla, hurusom dessa s. k. kvacksalfvare, som så strängt förkättras af de medicinska myndigheterna, vid åtskilliga tillfällen kunnat lämna en ganska tillfredsställande hjälp på grund af praktiskt förstånd och mångårig erfarenhet. Han framkastar det vågade på-

ståendet, att då de missförhållanden och missbruk, som äro förenade med kvacksalfveriet, icke kunna afhjälpas endast genom stränga lagar mot allt slag af läkarvård vid sidan af den legala, boten mot det onda hellre bör sökas i en samverkan mellan läkaren och de kloka gubbarna! Författaren gifver tvenne förslag till reform i detta hänseende: *det ena* att provinsialläkaren bland oexaminerade personer utväljer till ett slags biträden dem, för hvilka han hyser förtroende, *det andra* att examinerade biträden anställas, hvilka genomgått en kortare, företrädesvis praktisk kurs, och som följaktligen kunna vara belåtna med en ganska måttlig ersättning för den hjälp de lämna. Dessa underläkare skulle stå under provinsialläkarens eller första provinsialläkarens uppsikt.

Det senare af dessa förslag har, som man ser, anknytningspunkter med Fredrika-Bremer-Förbundets önskningsmål i ämnet. Beträffande det förstnämnda vill denna utväg synas långt mindre betryggande för allmänhetens bästa och dessutom knappast vara praktiskt utförbar, då den examinerade läkaren svårligen torde vilja gå in på ett sådant samarbete med olärda eller själflärda personer. Däremot bör man på ett fullt naturligt sätt kunna tänka sig en samverkan mellan den legitime läkaren och en examinerad fältskärsjuksköterska.

Om sjukvården på landet vid smittosamma sjukdomar är titeln på en annan nyligen utgifven brochyr af d:r Nils Englund. Författaren påpekar häri, att medan vi med skäl kunna vara stolta öfver de uppoffringar, som i vårt land gjorts och göras för hälso- och sjukvården i allmänhet, har dock ett område af densamma i förvånande grad förbisetts, nämligen behandling af smittosamma sjukdomar på landsbygden. Medan stora summor frikostigt anslagits till sjukhus, dårhus och dylika inrättningar, äro de epidemiskt sjuke ofta sorgligt vanlottade. I många fall kan en smittosamt sjuk af lätt insedda skäl ej vinna inträde på sjukhus, och svårigheten att få en sådan patient lämpligt skött i hemmet är särdeles stor, hvarförutom vårdandet i hemmet innebär en stor fara för smittans spridning, då okunnighet eller blind fatalism i detta fall pläga vara rådande. Hälsovårds- och epidemistadgar finnas visserligen, och staten har genom anställande af 1:ste provinsialläkare och inrättande af nya läkarplatser tagit ett

steg framåt, men hvad som gjorts är otillräckligt, och ännu återstår ofantligt mycket. Enligt författarens åsikt är det landstingen, som här böra ingripa, då dessa genom kungl. förordnande äro satta att vaka öfver hälsovården, och det att hindra en smittas utbredande väl torde få anses som en den viktigaste hälsovårdsfråga.

Men för att åstadkomma en tillfredsställande sjukvård fordras i främsta rummet att läkaren vid sin sida har en lämplig sjuksköterska, som med tilltagsenhet och anlag för yrket förenar vana och kunskaper. Behofvet af dugliga sjuksköterskor på landsbygen är ännu större än på sjukhusen, då läkaren i förstnämnda fall ofta på en gång måste gifva sina ordinationer för en sjukdom, som kan kräfva många veckors vård. Vanligen får ju under nu rådande förhållanden denna vård uppdragas åt en af patientens närmaste anhöriga, och det kan ju tyckas, som skulle saken härmed blifvit lagd i bästa och ömmaste händer. Erfarenheten har dock visat att ömheten och välmeningen, där den ej åtföljes af vana, omdöme och insikter, ofta medfört mycket dåligt resultat.

»Skall sjukvården väl utföras,» — säger d:r Englund i sin skrift, — »så måste det ske af en utlärd, pröfvad, van och duglig sjuksköterska. Att detta ej utesluter, utan snarare innebär en trygghet för att de sjuka bli ömsint vårdade, är självklart.»

Detta resonnemang gäller sjukvården i allmänhet såväl vid icke smittosamma som vid smittosamma sjukdomar. Vid de senare tillkommer emellertid ett viktigt moment, hvilket just från det allmännas synpunkt är af största betydelse, nämligen isoleringen af de sjuke och öfriga åtgärder mot smittans utbredning.

En sjuksköterska bör ju ej endast förstå att sköta de sjuka utan äfven att tillfredsställande svara för patientens isolering och den desinfektion, som vid smittosamma sjukdomar är af nöden. Dessa saker fordra ju ock ganska grundliga insikter.

Förf. anser, att initiativet till en reform i vården af epidemiskt sjuka bör kunna väntas från landstingen, som redan i sjukvårdsfrågor visat stor frikostighet, och föreslår att *till en början* saken kunde ställas så att för hvarje provin-

sialläkaredistrikt anstäldes *en* sjuksköterska. Hur litet detta än är, vore ju *en* bättre än ingen, och om landstingen gjort denna början, kunde det ju vara att hoppas, att kommunerna äfven befunnes villiga att göra något.

En sådan sjuksköterska borde enligt d:r Englunds åsikt, hafva sin bostad i närheten af provinsialläkarens och stå under dennes kontroll, och skulle i hennes instruktion införas förbud mot praktik på egen hand. Däremot skulle det vara sköterskan tillåtet att under ledighet från epidemisk sjukvård biträda med enskild efter behörig personlig desinfektion. Att *samtidigt* vårda smittosamt och icke smittosamt sjuka skulle däremot vara henne strängt förbjudet.

Angående sjuksköterskans aflöning anser d:r Englund att densamma borde utgå från allmänna medel och vara så pass stor, att ett för de fattigare betungande dagtraktamente ej behöfdes eller åtminstone kunde sättas så lågt som möjligt. Däremot skulle patienten, så vidt möjligt vore, bekosta sköterskans föda samt skjuts till och från stället.

I öfrigt hänvisa vi för frågans närmare utredning till d:r Englunds i många hänseenden intressanta och beaktansvärda broschyr.

Vi se af ofvanstående exempel, att ett allmännare intresse för en sjukvårdsreform alltmer tyckes vakna till lif, och man har ju då orsak att hoppas, att den viktiga frågan nalkas sin lösning. Helt visst skall det ej heller saknas varmhjärtade kvinnor, som äro färdiga att offra sina krafter på ett så ädelt och gagnande kall som landsortssjuksköterskans.

Frågor i ämnet besvaras och nödiga upplysningar meddelas med nöje af fröken Ameline Sterky, adress Fredrika-Bremer-Förbundet, Drottninggatan 54, Stockholm.

Inåt Gotland.

»Tänk om vagnen inte kommer...»

»Visst kommer den. Det regnar ju inte alls, fast det är mulet.»

»Men den dröjer förskräckligt länge. Den skulle vara här kl. 1/2 8 och nu är hon strax 8.»

I detsamma blef droskan synlig i kröken af den trånga Visby-

gatan, där det präktiga valnötsträdet hängde ut öfver trädgårdsmuren. Ändtligen! I en handvändning packade vi in oss, det bar af öfver den knaggliga stenläggningen ut genom Norder-port, och snart rullade vi framåt den väg, som i sydvestlig riktning bär inåt ön.

Junimorgonen var mulen, landskapet ganska kalt och intresselöst, och till på köpet började det småregna. Det skulle dock behöfts mycket mer för att nedslå våra glada förväntningar. Det var Gotlands berömda minnesmärken af medeltida konst, som framför allt lockat oss fyra turister dit öfver, och Visby ruiner hade gifvit oss en oemotståndlig håg att se något äfven af landsbygdens bättre bevarade skatter. Vår efter de allra bästa anvisningar uppgjorda reseroute gick också från den ena till den andra af öns intressantaste kyrkor — så många vi kunde hinna med på två dagar.

Vi glömde nu, som sagdt, regndusket för att fördjupa oss i våra planer för dagen. Den magra skogen på ömse sidor om oss slutade upp, utan att vi märkte det, förrän vi plötsligt vid en sakta sluttning af vägen sågo en vacker slätt framför oss. Ängar, fält och skogsdungar i leende omväxling, kyrktorn här och hvar, horisonten rundt och midt framför oss, glänsande i den solglimt, som just nu bröt sig fram, Follingbo kyrka, vårt närmaste mål.

Så snart vi stannat vid kyrkogårdsporten, kommo några barn emot oss med den väldiga nyckeln. Solen lyste på det våta gräset och på murgrönsdraperierna kring det gamla grå tornet, som såg ned på oss med sina vackra rundbågsgluggar. Det var en lofvande början! Artisten i vårt sällskap förälskade sig genast i långhusets romanska portal med dess järnbeslagna ekdörr och började måla af den, medan vi andra togo kyrkan i besittning, ifriga att uppfånga så många vackra detaljer, så många intressanta drag som möjligt.

Hvad som strax slog i ögonen var den egendomligheten, att koret i höjd öfverskjuter långhuset och är bygdt i en senare stil än detta; det är tydligen ombygdt, sedan det hela en gång stått färdigt som rundbågskyrka. Samma drag återfunno vi i flera af de gotländska landtkyrkor vi sedan sågo, och det är, fastän ej estetiskt tilltalande, likväl af stort historiskt intresse. Det talar om ett vaket och för intryck mottagligt folk, som ej lät sig nöja med de gamla, för trånga blifna formerna, då det en gång fått blick för djärfvare och friare; men det talar ock om en utveckling, som våldsamt afbrutits, innan den nått sin fulländning, om storhet som försvunnit och glans som slocknat...

Mellan saftiga ängar, förbi Barlingbo station och kyrka, där vi

gjorde ett kort besök, gick färden vidare mot Dalhem. Redan från Follingbo torngluggar hade vi sett den smärta spiran sticka upp bland träden, och nu kom den närmare och närmare vid hvarje krök af vägen, tills vi tydligen kunde urskilja de höga spetsbågiga ljusöppningarna. Ändtligen svängde vi upp till kyrkogårdsporten och hade hela kyrkan framför oss, vacker och djärf i proportionerna, på en gång imponerande och fin.

Bortom en åker åt vester till låg stugan, där nyckeln skulle finnas. Mor själf kom ut, då vi knackade på, och lämnade sina husliga sysslor för att bli vår ciceron. Hon var fryntlig och språksam och underhöll oss med roliga historier på äkta gotländska; men så snart hon öppnat kyrkporten var det ingen, som ansträngde sig att förstå henne längre. Här var mycket att se. Blicken gled genast mellan de fyra smärta pelarna upp mot den grupp af målade fönster, som afslutade perspektivet. Än mer intresserade oss dock korstolarne i gotik, med deras rikt skulpterade bladornament. Dem kunde man ej se sig mätt på.

Tornet lockade oemotståndligt oss alla, utom artisten, som fastnat för en portal igen och inte gaf sig tid att komma med.

Det bar af uppför trappan i södra tornmuren, en sådan där smal, mörk, slingrande trappa med höga, ojämna steg, som man trefvar sig upp för med en viss förväntningsfull rysning. Här mynnade den dock snart ut i ett litet förtjusande galleri, som på tre sidor löper kring tornet och som öppnar sig utåt kyrkogården med rundbågar, afdelade af de prydligaste kolonetter. Solskenet spelade in mellan dem, och grönskan låg så frisk och vacker nedanför.

Vi voro nu en trappa upp i tornet. Men upp till spetsbågsgluggarna *skulle* vi, måste det än ske per stegar. »Lillan», som var rädd att hisna, föredrog dock att stanna där nere, trots vår ledsagerskas trygga förmaning: »blunna bara, så går det»!

»Golfvet är väl säkert»? frågade jag och pekade på ett hål i de grofva bräderna ofvanför oss.

»Ja, dä ä' inte farligt», försäkrade hon lika tryggt och företog, trots sina väldiga dimensioner, en liten solodans däruppe, som fullkomligt lugnade oss.

Från Dalhem ämnade vi fortsätta till fots och skickade därför tillbaka vagnen, sedan vi tömt den medförda matsäckskorgen. Dalhemsmjölken smakade vi också på, men den påminte alltför mycket om en där allmän lökväxt för att vara riktigt vederkvickande. Så improviserade vi ränslar af våra kappor och schalremmar för att slippa

bära något i hand, togo reda på vägen till Halla och marscherade af i bästa humör.

Man ser mer från en vagn än från ett järnvägståg, men allra mest ser man och allra vaknast blir man på en fotvandring. Denna gamla erfarenhet bekräftade sig äfven nu. Uteslutande hänvisade till kartan och mötandes upplysningar, gåfvo vi akt på minsta afväg, minsta skiftning i landskapet; blotta möjligheten att kunna komma vilse gaf något spännande och pikant åt promenaden. Så började solen gassa allt för hett, och vi påskyndade våra steg för att hinna in i skuggan på en af dessa gotländska ängar, som snarare likna parkanläggningar. Här var förtjusande. Mellan grupper af präktiga löfträd på ömse sidor om vägen bredde sig den yppigaste midsommarmatta af vajande gräs och blommor, höga orchidéer i nyanser från mörkviolett till ljusaste lilas, aklejor, leende tusenskönor och jag vet ej allt hvad. Solhettan och dammet förut gjorde njutningen af all denna friska härlighet blott så mycket mer intensiv.

Hur fria och lediga vi än kände oss, af en sak voro vi dock beroende, nämligen af järnvägstiden; vi måste passa på tåget vid Roma station en kvart öfver fem. Som vi uppehållit oss något för länge vid Dalhem, måste vi därför raska på och ägna Halla lilla kyrka blott ett flyktigt besök. Därifrån gick vägen i en stor krök kring Roma myr, ja på ett ställe så nära intill den, att vi sågo vattnet glänsa fram mellan tufvor och hvita näckrosor. Så kommo vi in på en vacker skogsväg, som bragte oss någon svalka; men vi voro dock alldeles förbi af värme och dam, då vi ändtligen klockan fem kommo fram till stationen. Vår plan var att hinna se ruinen af Roma gamla klosterkyrka ett stycke från järnvägen, men den välvillige stationsinspektoren afrådde oss på det bestämdaste från försöket. Nåja, hellre än vi läto tåget gå ifrån oss, fingo vi afstå från vår plan. Men hårdt var det.

På den lilla smalspåriga järnvägen, som lik ett band sträcker sig rakt söderut, ilade vi snart vidare ned till Etelhem, dit vi skickat vår kappsäck i förväg och där vi skulle ligga öfver natten. Vi hade hört gästgifvargården där omtalas som bra, men det var dock med en viss bäfvan vi tänkte oss hvad som komma skulle. En gästgifvargård härnere midt på Gotlands landsbygd, hur skulle den väl te sig?

Vi gingo upp på förstugubron; ingen människa syntes till. Vi knackade på dörren där nere; ingen öppnade. Vi sprungo upp för den smala trätrappan och knackade på däruppe — alltjämt ingen. Jo, här stodo vi vackert! Slutligen dök en svarthårig räddande ängel

fram om knuten; det befanns vara värdinnan själf, men härmed var ej saken klar.

»Att inte herrskapet har telefonerat»!

Telefon till Etelhem — det hade aldrig fallit oss in att man hunnit så långt i civilisation här.

»Det kommer så sällan damer hit», fortfor hon, »men hade jag vetat om det, skulle jag nog styrt om rum. Nu vet jag ej hur vi skola ställa, här är så upptaget.»

Snart hade hon dock funnit på råd; hon skulle skicka sin tös att höra efter i »gamla gästgifvargården.» Vi funno dock rådligast att sjelfva följa med, och så bar det af på upptäcktsfärd.

En gafvel utåt landsvägen, med låga, breda fönster, två rutor i höjden, en stig upp till den stora fyrkantiga gårdsplanen, på tre sidor kringbyggd af stall, ladugård och uthuslängor — se där hvad som först mötte våra blickar. Därinne i byggningen skurades och fejades till midsommar, allt var framrifvet och upp- och nedvändt, och både gamla mor och unga mor togo fasligt vid sig i början öfver vår begäran. Vi däremot, som befarat allt annat än ett öfvermått af renlighet, hade aldrig förr sett skurstök med så glada blickar; och sedan vi klättrat uppför den oerhördt branta, raka trätrappan och upptäckt ett stort luftigt gafvelrum med fyra fönster, voro vi beslutna att här skulle vi bo. Nåja, unga mor var inte omedgörlig; om vi bara lofvade att inte komma tillbaka förrän kl. 9, skulle hon ha i ordning åt oss till dess. Och det lofvade vi gärna. Vi skulle nog få de två timmarna att gå.

Först begåfvo vi oss till kyrkan, där skurning också pågick, hvarför den stod öppen. En enda präktig, djärf kolonn bär upp de fyra hvalfven i långhuset och ger det inre dess egendomliga prägel. I det yttre tilldrog sig i synnerhet den rika, flersprångiga kyrkportalen vår beundran. Vi slogo oss ned framför den ute på kyrkogården, sedan vi sett vårt lystmäte derinne; märkvärdigt nog var det ingen som föreslog att klättra upp till rundbågsgluggarna i tornet.

Efter en stunds samspråk med den lilla roliga gumman, som legat och skurat i kyrkan, och nu kom ut, efter slutadt arbete, promenerade vi vidare nedåt en vacker äng och plockade orchidéer. Därefter superade vi hos vår första bekantskap, gästgifvarfrun, som bullade upp på bästa sätt med plättar och sylt, och vandrade så i den stilla sommaraftonen långsamt nedåt »gamla gästgifvaregården» till.

Ett af våra önskningsmål för gotlandsfärden hade varit att få se de af gammalt där brukliga folklekarne och spelen. Nu skulle

denna önskan helt oförmodadt i viss mån uppfyllas. Då vi väl tagit vårt rum i besittning och just voro i färd med att draga ner de hemväfda blårandiga rullgardinerna, fingo vi se att drängarna hade en lek för sig ute på gårdsplanen. De kastade varpa med flata stenar, och det var roligt att se deras spänstiga och kraftiga rörelser och den ifver, hvarmed de efter dagens arbete grepo sig an med leken. Det framgick af hvad vi sedermera hörde, att unge far själf brukade taga del i den, fast han nu fann det mera förenligt med sin värdighet att slå sig ned med tidning och cigarr på gungbrädet på den närmaste afskilda delen af gårdsplanen.

Vi sträckte med välbehag ut oss på den hyggliga, ordentliga unga mors bolster och dynor och voro ej så synnerligen tidigt i ordning följande morgon. Icke förty ämnade vi gå den vackra vägen till vårt närmaste mål, Garda, men vid telefonering befanns det att vi ej kunde få skjuts där. Ödet hade bestämt, att vi ej så snart skulle skiljas från våra vänner i »gamla gästgifvaregården». Då vi återkommo dit, var till på köpet unge far med drängarne ute på åkern och gamle far till skogs, så att vi fingo god tid att taga alla gårdens härligheter i betraktande, innan »skjusen» kunde bli i ordning. Och det var icke oss emot.

En prydlig säng med trämosaik stod däruppe, och en del gammalt porslin hade vi redan vid frukosten fått tag i. Men i rummen därnere hade vi knappast varit förr än nu. Där fortfor stöket, och allting var framdraget, så det föll sig så bra som möjligt. Ett litet blåmåladt, rosigt hörnskåp och en ekkista med vackra beslag, undansatt ute i kökskammaren, väckte genast artistens uppmärksamhet. Dessutom stod skänkskåpet på glänt och därinne lyste en hel uppsättning silfverbägare, tre större och två mindre, alla af samma form, vidgande sig uppåt med raka sidor; den äldsta och gedignaste med små fina ornament bar årtalet 1752 ingraveradt jämte några initialer. Detta var familjeklenoder liksom det prydliga tennstopet, familjeklenoder som ännu länge, det må man önska, skola gå i arf på den gamla gården; när så kan ske, unnar man dem ej åt någon samlare.

Ändtligen voro både hästarne och unge far, som skulle skjutsa oss, i ordning. Gamla och unga mor, som skrattat åt oss och tyckt att vi voro »galna», då vi foro omkring i alla vinklar och vrår, följde oss nu ut till vagnen, medan pigorna stodo i dörren och nego. Korna råmade, gässen på gården sträckte på sina halsar och skreko, piskan smällde och så bar det af. Adjö, adjö! Vi måste vända oss om och nicka än en gång, då vi kommit ut på vägen.

En häftig regnskur förtog något intrycket af de förtjusande ängarna närmast Etelhem; men innan vi hunnit fram till Garda, hade det klarnat upp igen, och alla löf glänste och glittrade i solskenet. Vi höllo framför vestra porthvalfvet i kyrkogårdsmuren, ett hvalf så stort att det bildade ett riktigt litet rum, med stenbänkar längs ömse sidor. Den intressanta lilla kyrkan med sina vackra målningar i tornbågen — kanske de yppersta, som blifvit bevarade från vår medeltid — var svår att slita sig ifrån. Också uppehöllo vi oss altför länge här — ja, vi hittade gobeliner i sakristian också, för att nu inte tala om vår improviserade tedrickning i porthvalfvet. Af önskan att få veta något om gobelinerna gjorde vi äfven besök i prestgården och blefvo så vänligt mottagna, att tiden gick alldeles för fort. Alltnog, unge far måste låta sina hästar trafva på bra, då vi foro därifrån, för att vi skulle hinna se alt, som ännu återstod.

Solen sken, det blåste bra, och undan gick det, från Garda till Lye, från Lye till Stånga, från Stånga till Hemse. Det gällde att se så mycket som möjligt af alt det vackra och egendomliga, som erbjöd sig; sedan fick man, så godt sig göra lät, ordna och jämföra massan af nya intryck. Unge far var meddelsam och gaf oss åtskilliga upplysningar om gårdarna längs vägen, inbäddade i fruktträd och blomsterrabatter och om kyrkspirorna, som här och hvar stucko upp ur skogen. Han berättade också om sin egen gård och om sitt bröllop, som stått i dagarne tre hösten förut. Och då vi berömde unga mor, myste han ändå belåtnare än vanligt.

Han hade lofvat att vi skulle vara vid Hemse station, då tåget gick 3,52. Men som det var så mycket att se i Stånga kyrka, både utan och innan, försenade vi oss där igen. Och hur raskt det än gick undan sista biten, befanns det, att vi blott skulle ha en kvart på oss i Hemse.

Hemse är en absiskyrka med nyupptäckta målningar, som ännu blott delvis befriats från öfverrappningen. Hvad som kommit i dagen var dock nog att göra artisten förtviflad öfver den knappa tiden.

Det gaf i än högre grad än portalskulpturerna i Lye och Stånga ett lefvande intryck af medeltidens naiva uppfattning, ja af medeltidslifvet självt. Ty den generation, som först studerade Hemsemurarnas bilderbibel, kände helt säkert i mycket igen sig själf i den. De heliga berättelserna iklädde sig här för medeltidsgotländingens barnsligt andaktsfulla åskådning samma former som lifvet omkring honom och kommo honom på detta sätt närmare. Hvarje vrå af kyrkan talade till honom ett språk, som han förstod eller som grep ho-

nom med det hemlighetsfullas trollmakt. Målningarna och de dunkla symboliska gestalterna, hela kyrkan med dess utsmyckning hade för honom långt mer än blott estetiskt intresse. Den var rent af uttrycket för det högsta i hans lif, hans religiösa tro.

En påminnelse om tåget och en blick på klockan ryckte oss med ens ur medeltiden midt in i 19:e århundradets jäktande brådska. Ännu en afskedsblick på »flykten till Egypten», och så upp i vagnen och till stationen, några minuters väg från kyrkan. Vi skickade helsningar tillbaka med unge far och sprungo upp på tåget, hvisselpipan ljöd, och snart sutto vi i en fullpackad järnvägskupé på väg till Visby igen.

Och så var den sagan slut. *S—d.*

Svenska damkomiténs rapporter till Chicago-utställningen.

De rapporter rörande den svenska kvinnans verksamhet på olika områden, som af den svenska damkomitén insamlats, föreligga såsom redan nämnts, sedan någon tid färdiga. Rapporterna, hvilka äro redigerade af fil. doktor *Ellen Fries*, äro utgifna dels i en volym under titeln »Reports of the Swedish Ladies' Committee to the World's Columbian Exposition» dels i separataftryck af de fyra olika afdelningarna. Tyvärr äro de endast tryckta i engelsk öfversättning.

De fyra afdelningarna behandla den svenska kvinnans verksamhet inom: 1) uppfostran 2) välgörenhet, 3) litteratur och skön konst, 4) statens och det allmännas tjänst, yrken och affärer.

I första afdelningen — *uppfostran* — redogöres särdeles noggrant för de undervisningsanstalter i vårt land till hvilka kvinlig ungdom har tillträde: folkskolor, högre flickskolor, seminarier, folkhögskolor, universitet, slöjdskolor, tekniska skolor, hushållsskolor, mejeriskolor, trädgårdsskolor. Där meddelas en kort öfversikt af nämnda undervisningsanstalters organisation, och den undervisning, som där lämnas, samt af den lärareverksamhet kvinnor vid dem utöfva. Efter en redogörelse för den svenska gymnastiken och den roll kvinnan på detta område spelar, omtalas de donationer, som af kvinnor gifvits eller testamenterats till universitet eller andra undervisningsverk. Dessa donationer representera ganska betydliga summor, så ha ensamt till stipendier vid Upsala universitet af kvinnor skänkts 400,000 kr. Endast ett af dessa stipendier är uteslutande afsedt för kvinliga studeranden.

Andra afdelningen med ämnet kvinnans verksamhet inom *välgörenheten* är den mest omfattande. Det har också af ålder ansetts för kvinnans företrädesrätt att vara mänsklighetens barmhärtiga samarit, och framställningen af hennes verksamhet på detta område innefattar äfven nästan alla barmhärtighetsverk inom landet, till alla har hon på ett eller annat sätt bidragit, genom sitt arbete eller genom sina penningar.

Välgörenhetsarbetet delas i rapporten i preventiv och effektiv välgörenhet. Till den förra räknas allt hvad som göres för att hjälpa barnen — barnkrubbor, barnhem, arbetsstugor, praktiska hushållsskolor, skollofskolonier, abnormskolor — vidare föreningar för självhjälpens befrämjande, för frigifna fångars hjälp, missionsverksamhet (den rent religiösa såväl som den för sedlighet och nykterhet).

På afdelningen rörande den effektiva välgörenheten redogöres för kvinnans verksamhet inom sjukvården, sjuksköterskeväsendet, enskilda sjukvårdsanstalter, stiftade af kvinnor, barnmorskeyrket, kvinnors verksamhet såsom tandläkare och fältskärer. Vidare för välgörenhetens ordnande, pauvres honteux, tjänarinnehem och liknande stiftelser. Till denna afdelning räknas också djurskyddet, i hvilket ju kvinnan tagit en framstående och verksam del. I denna rapport lämnas äfven en redogörelse för de donationer, som af kvinnor skänkts till olika barmhertighetsverk, till stipendier för kvinliga läkare och tandläkare, till sjukhus, sjuksköterskehem, etc.

Den tredje rapporten börjar med en intressant historik, författad af fröken Sigrid Leijonhufvud, af den svenska kvinnans arbete inom *litteraturen* och *vetenskaperna.* Här omnämnas och karakteriseras de flesta mer framstående svenska författarinnor allt ifrån den heliga Birgitta.*)

Följa sedan redogörelser för den svenska kvinnans verksamhet inom *tonkonsten* — och här träffa vi många namn med världsrykte — inom *dramatiken* och *de bildande konsterna.*

Konstindustrien räknar i vårt land gamla anor. I den uppsats, som behandlar denna konstart, lämnas först en historisk öfversikt af de svenska kvinnornas konstindustriella verksamhet sedan urminnes tider, hvarefter utförligt redogöres för Handarbetets vänner och fröken Selma Giöbels konstslöjdutställning.

Den sista och till omfånget minsta rapporten behandlar kvinnans arbete i *statens och det allmännas tjänst, inom handel och affärer.* Af

*) En fullständig bibliografisk katalog öfver svenska författarinnor är under tryckning och torde under sommarens lopp blifva färdig.

staten användas kvinnor i synnerhet till barnundervisning, främst såsom lärarinnor vid folkskolorna, där deras antal ökas år från år — 1876 utgjorde de 4,479 d. v. s. 48 procent och 1890 7,684 eller 60,3 procent af samtliga lärarekrafter. Vidare vid folkskolelärarinneseminarierna, där deras antal utgör 39 procent, vid de allmänna gossläroverken, där de dock hittills endast ytterst undantagsvis varit anställda, vid statens Normalskola för flickor samt vid statens tekniska skolor. Vidare bekläda kvinnor de lägre tjänsterna vid telegrafen och tjänstgöra vid posten såsom föreståndare för 5:te och 6:te klassens postkontor, amanuenser, postexpeditörer, extra biträden, samt vid järnvägarnes kontrollverk, biljettförsäljning, telegrafering etc. Andra allmänna verk, där kvinnor sysselsättas, äro telefontjänsten, statistiska byrån, kartverket. Bland yrkena är det egentligen endast inom sömmerskeyrket kvinnor i större mängd förekomma, dock börja de äfven ägna sig åt några andra yrken såsom bokbindare-, urmakare-, juvelerare-, skomakare- och sättareyrket.

I affärslifvet ha under de senaste 20 åren allt flera kvinnor funnit sysselsättning och hafva de i allmänhet vunnit en hög grad af förtroende i följd af sin ordentlighet och redbarhet. Detta oaktadt är det vanligen endast till de mer underordnade platserna de få tillträde och äfven på dessa erhålla de mindre löner än de af sina manliga kamrater som inneha samma slags platser.

* * *

Vi hafva i det ofvanstående sökt lämna en öfversikt af innehållet af de intressanta rapporterna. Huru kortfattad den än i följd af det begränsade utrymmet måst blifva, torde dock af den framgå, huru värdefulla dessa rapporter äro och hvilket stort arbete, som nedlagts på dem. Tillsammans med den för några månader sedan utkommna, likaledes af damkomitén utgifna öfversikten öfver *den svenska kvinnans sociala ställning* bilda de en i de flesta fall fullständig handbok, där man finner samlade hufvuddragen af den svenska kvinnans historia och af lagstiftningen rörande henne, redogörelse för de tillfällen till undervisning, som erbjudas henne, samt för resultaten af det arbete hon utfört på de verksamhetsområden, som stå henne öppna. Vi lyckönska uppriktigt damkomitén till detta vackra resultat af dess ansträngningar, hvilket torde blifva ett af de mer varaktiga frukterna af det myckna arbete, som utförts i och för Sveriges deltagande i den stora världsmarknaden i Chicago år 1893.

Ellen Keys senaste arbete.

Anne Charlotte Leffler, Duchessa di Cajanello.

I inledningen till fröken Keys biografiska meddelanden öfver A. Ch. Leffler säger sig förf. ej så mycket afsett att teckna *diktarinnan* utan fastmer *kvinnan*. Redan från början anger således förf., att det är en karakterteckning hon vill lämna, en sådan, säger hon, som skall klargöra »bilden af en kvinna, som i fullt mått fått dela den geniala öppenhjärtighetens lott att missförstås eller inpassas i kategorier, motsatta dem dit hon borde hört» — — —

Det är med dessa och andra i ett visst dunkel insvepta fraser fröken Key söker analysera hvad hon betraktar som en trångbröstad samtids skäfva omdöme om en stor diktarpersonlighet. Det är en därpå beroende missuppfattning, som hon med sin skildring vill jäfva, och det är som motvikt till en befarad »framtida felteckning» hon nu sätter in sin personliga iakttagelses vitnesbörd. Har det åsyftade målet härmed vunnits? Helt säkert skola meningarna därom blifva delade; redan nu förnimmas från skilda håll, äfven inom dagspressen, diametralt motsatta åsikter rörande värdet af frk. K:s senaste biografiska arbete. Vi vilja äfven här i all korthet uttala vår individuella uppfattning af detsamma, därvid från början betonande, att det är *arbetet* icke dess *föremål* vår granskning afser att bemöta.

* * *

Första delen af frk. K:s bok är utan tvifvel den innehållsrikaste och bäst skrifna. Teckningen af den unga, i hemmet så ömt omhuldade Anne Charlotte, af hennes gryende författareanlag, hennes religiösa brytningstid är sympatisk och af stort intresse. Sannerligen man i den, under så lugna och harmoniska förhållanden uppväxande unga flickan, kunde ana den kvinliga banbrytaren inom ett område af litteraturens fält, på hvilket redan flere af våra yngre författare med omtvistad framgång tagit de första stegen.

Den slitning, som efter giftermålet den unga, till medvetande om sin begåfning vaknande författarinnan erfor, då hon kände, att makans och husmoderns plikter ej helt kunde förenas med de litterära krafven, synes oss äfven vara sannt och målande återgifven. Men redan nu spårar man, enligt biografen, i de personer som hon, då ännu en anonym förf., i »Elfvan» och »Skådespelerskan» framför på scenen,

»att de ansatser till personlighetens frigörelse, till en från konventionalismen obunden lifsförelse,(!) hvilka ge hennes kvinnogestalter blodets pulserande värme, voro omedelbara uttryck af diktarinnans egen erfarenhet». »Och likväl», fortsätter frk. K., i det något storslagna språk, som hon företrädesvis älskar, »anade blott få att hon »kastat de första blickarna in i sin egen själ, att hon halfmedvetet börjat ana sin egen personlighets kraf.»

Öfver hufvud taget har, enligt frk. K., en begåfvad nutidsmänniska endast att välja mellan tvenne vägar: konventionalismens eller frihetens. På den ena trampar den stora massan af folket, släpande efter sig lagens och sedens tunga bojor, på den andra träder med fria, lätta steg, bärande högt frihetens och sanningens banér, en liten utvald skara. Frk. K. betecknar densamma såsom »den lilla modernt tänkande litterära krets, hvilken framhöll att författarinnans vittra värde vuxit genom 2:dra samlingen 'Ur lifvet', som den tongifvande kritiken i allmänhet angripit».

Ännu ger dock denna krets åt författarinnan af den novellsamling, hvari berättelserna »Aurora Bunge», »I strid med samhället», »Ett bröllop» förekomma, vitsordet: att hon hade ännu »själf lång väg kvar till den fria horisonten». Hon försyndar sig alltjämt mot sitt författaresamvete för konventionalismens skull. Fru Leffler trodde, säger frk. K., när hon i novellen »I krig mot samhället» låter hjältinnan gå från hus och hem »att ett sådant lösrifvande ej kunde sluta med annat än förblödning.» »En enda erotisk erfarenhet», fortfar biografen, »och vågskålen skulle ha sjunkit åt ena hållet. Men denna erfarenhet fanns icke.» Ty det är framför allt i afseende på sin uppfattning af kärlekens väsen, eller rättare, sin brist på förståendet däraf, den unga skriftställarinnan röjer, att de stora och fria vyer som omfattas i de utvaldas krets, ännu af henne ej blifvit nådda. Hon står — det är alltjämt minnestecknaren vi citera — »alldeles häpen inför kärlekens outgrundliga hemlighetsfulla makt, när den griper någon af hennes närmaste och gör dennas själslif till ett okändt land för henne, som — med en till det otroliga gränsande naivetet — genom sin reflektion söker begripa huru de äro till mods och hvad som tilldrager sig inom deras känslovärld».

Märkligt förefaller det likväl den utanför stående, att med all sin »naivetet», all sin oerfarenhet af hvad som tilldrar sig inom kärlekens och de ömma känslornas värld, författarinnan samtidigt ej tvekade att skänka litteraturen en i afseende på kärlekens psykologi så »djuptänkt skapelse» som »Aurora Bunge». »Hennes själ» (Aurora Bunges), så

analyserar frk. K. denna egendomliga psykologiska företeelse — hvilken möjligen kan ha sin motsvarighet i lifvet — »fylld af självtillbedjan, lär dock icke känna kärleken, således ej heller kyskheten, och hon röjer hela världslighetens korruption, när hon genom ett konvenansparti döljer följderna af den handling, som — i jämförelse med detta — varit sundhet och sanning.»

Frk. K:s förklaring, att den som »icke kännt kärleken, ej heller äger kyskheten», kunna vi ju lämna åt sitt värde, den torde lika litet förtjäna att vederläggas som påståendet, att Aurora Bunges handling från någon sida sedd, kunde betecknas med orden »sundhet» och »sanning». Hvad vi med ofvan anförda citat ur frk. K:s bok afsett är att påvisa hennes tämmeligen ologiska definitioner på skaplynnet hos fru Lefflers författareskap. Förf. står, enligt denna, frågande och tvekande inför kärleken, och ändock gå så många af hennes teckningar ur lifvet ut på att framställa än den ena än den andra arten af denna allt behärskande känsla. Lika svår att sammanjämka med de vanliga begrepp man gjort sig om orsak och följd förefaller oss frk. K:s förklaring, att det var »hennes starka känsla af egen sinnesrenhet, som gaf henne ökadt mod att behandla ämnen, som kvinnor vanligen gå utomkring», »att hon visste sig vanligen ha rätt, när hon vill våga» o. s. v. Vi skulle kunna fylla sidor med citat, lika betecknande för frk. K:s stil och bevisningskonst som för hennes oförmåga att ge en klar bild af den författarpersonlighet, som de afse att teckna.

Ett närmare skärskådande af frk. K:s analys af »kvinnans» karakter och väsen lämnar oss lika otillfredsställda. Hos Anne Charlotte Leffler hade man svårt, säger biografen, »att upptäcka några af de brister, dem man plägar kalla karaktersfel. Men man märkte lätt åtskilliga tomrum.» På ett annat ställe: »hon var lifligt öfvertygad om, att intet absolut rätt eller orätt finnes», men samma person som hylla dessa principer förklaras längre fram kunna »se sin såväl som andras rätt i fullt riktiga inbördes proportioner.»

Frk. K:s utredning af skaplynnet hos fru Lefflers personlighet, vare sig hon påvisar tomrummen eller, och detta sker naturligtvis långt oftare, framhåller de lysande sidorna får emellertid stå för hennes räkning. Vi anse oss ej befogade att yttra oss om hvad biografen trott sig böra med lof framhålla eller med tystnad förbigå, vi hafva nöjt oss med att endast till vissa frk K:s uttalanden göra ett eller annat inkast, och vore utrymmet ej så begränsadt skulle dessa kunna mångfaldigas. Ty det är mångt och mycket, inför hvilket en i »kon-

ventionalismens band» insnärjd läsare — och huru många kunna räknas till de utvaldas skara? — står spörjande och undrande.

Konventionalism! Vi återfinna detta uttryck på snart sagdt hvarje sida i frk. K:s bok, understundom utbytt mot det nylagade ordet »tantdogm.» Hvilket är, enligt förf. af fru Lefflers biografi, definitionen på detta ord, hvilket hon ej tröttnar att med illa dold bitterhet upprepa? Konventionalismen är: att ej erkänna Aurora Bunge, som den »snillrikaste, djuptänktaste» af A. Ch. Lefflers skapelser; att ej anse som en oersättlig förlust för den svenska litteraturen, att det »af stort lifsinnehåll mättade romanämnet, »Utomkring äktenskapet» — »djärfvare i planen än något verk A. Ch. Leffler någonsin kom att utföra» — aldrig blef skrifvet; att ej se i fru Lefflers begåfning beröringspunkter med alla tiders och länders stora författarinnor: en George Sand, en George Eliot, en fru Lenngren; att ej som en försyndelse mot konstnärssamvetet betrakta hvarje förnekande af det berättigade i »kärlekens frihet;» att ej brännmärka hvarje underskattande af kärlekens makt, den sida däraf som rör »den erotiska sinnligheten» (se sid. 113) såsom »en mot lifvet lika väl som mot konsten och dikten fientlig tantdogm, mer grundfördärflig för sund sedlighet och hel äktenskaplig lycka än vare sig manligt tyranni eller lättsinne;» att med ett ord ej sätta kärleken såsom det i alla lifvets förhållanden bestämmande motivet.

Vi skulle ur frk. K:s bok kunna anföra ytterligare flera utläggningar af konventionalismens väsen, hvilket förf. lika grundligt tyckes ha studerat som kärlekens, men ofvanstående torde vara nog. A. Ch. Leffler var också allt mer och mer, säger hennes biograf, tillbakastött af upprepade erfarenheter af svenskt småsinne och afvog trångsinthet, hvarföre hon på senare åren kände sig så mycket lifligare tilltalad af norrmännens »rättframma, intensiva väsen», hvilket bildar en sådant kontrast till »den svenska ytliga förbindligheten, hvilken så ofta förenas med kyla och fördomar.» Att förf. till »Ur lifvet,» först sedan hon frigjort sig från sitt hemlands af konventionalismens miasmer mättade luft, skulle känna sig ha nått »den fria horisonten» förvånar oss ej efter dessa hennes biografs uttalanden. Allt det osanna och orimliga i de budord, hvilka frk. K. anser utgöra »kvinnosakskvinnornas» katekes, således innefatta konventionalismens a och o, anse vi ej förtjäna någon vederläggning.

Lika litet som vi i denna flyktiga kritik af biografien öfver fru Leffler sökt gendrifva förf:s uppfattning af karakteren och personligheten — vi ha, som läsaren torde funnit, nöjt oss med att hufvud-

sakligen citera — lika litet är det vår afsikt att närmare ingå på ett skärskådande af hvad som meddelas om fru Lefflers enskilda lif och förhållanden. I det afseendet har en grannlaga tystnad iakttagits i alla eftermälen, som i vår dagliga eller periodiska press öfver den berömda författarinnan förekommit. Liksom genom en tyst öfverenskommelse ha minnestecknarne respekterat privatlifvets helgd och endast med mer eller mindre sympati dröjt vid skriftställarinnan, hennes utvecklingshistoria, framstående egenskaper och oomtvistade begåfning.

Det skulle otvifvelaktigt varit bättre om hennes senaste biograf följt samma taktik. Ja, hade det ej varit långt mera grannlaga och taktfullt att med tystnad förbigå vissa moment i fru Lefflers senaste lif, än att, som nu skett, med förkärlek dröja därvid? Utan tvifvel hade minnestecknaren i förra fallet visat den rätta finkänsligheten både gent emot den döda och hennes efterlefvande så väl inom som utom fäderneslandet.

* * *

Det är alltid en ytterst vansklig sak att skrifva en lefnadsteckning öfver en af sina samtida. I ett litet samhälle, där hvarje mer bemärkt persons enskilda lif och förhållanden äro mer eller mindre bekanta för en hvar blir detta ännu mer händelsen, ty man riskerar alltid därmed att bland sina läsare påträffa lika många kontrollanter af befogenheten eller sanningsenligheten af de uppgifter och omdömen man lämnar. Och i ju närmare vänskapsförhållande lefnadstecknaren stått till den person han tecknar, ju svårare bör uppgiften vara. Vi hålla också före, att den tillförlitligaste biografen är den, som gent emot det skildrade föremålet kan iakttaga en främlings objektiva, mer opartiskt och lugnt iakttagande ståndpunkt.

Ingen gång har, tyckes det oss, sanningen af det ofvan sagda framstått bjärtare än vid genomläsandet af Ellen Keys bok öfver fru A. Ch. Leffler. Hvilken har förf. afsikt varit med denna sin skildring? Utan tvifvel den, att åt den aflidna väninnans minne resa en ärestod, som för alla tider skulle kvarstå som ett ojäfaktigt vittnesbörd om hennes storhet som författarinna och oförvitlighet som människa. Men utom detta syfte har arbetet ännu ett, hvilket ej kan undgå läsarens uppmärksamhet, det att tjäna som språkrör för förf:s egna åsikter i en hel del frågor, som röra sig i tiden.

Vi tro ej att äfven de ifrigaste beundrare af vare sig det tecknade föremålet eller själfva minnestecknaren kunna fritaga frk. K:s »biografiska meddelanden» — den anspråkslösa titel hon gifvit sin bok

— från öfverdrift i hopande af ljuseffekter. Själf säger sig förf. vid nedskrifvandet af lefnadsskildringen öfver den bortgångna ha varit genomträngd af den »ärlighetens anda, hvilken A. Ch. Leffler själf ansåg böra vara rådande uti hvarje biografi.» Vi tvifla ej heller på att frk. K:s beundran och hängifvenhet för det föremål hon skildrat äro ärligt menade, lika väl som hennes indignation öfver de fördomar och det småsinne, som hon spårar öfverallt i det samhälle, hon tillhör. Men har bilden vunnit i klarhet och sanning genom att som nu skett uteslutande framställas efter vännens förstorande, förskönande, idealiserande måttstock? Vi tro det icke. Hvad som var värdt att beundra hos författarinnan fru Leffler skall alltid erkännas, likaså hvad som fanns af framstående egenskaper i hennes personlighet. Men så väl den ena som den andra ägde sidor, hvilka i alla tider måste framkalla kritik och sannerligen densamma nedtystas och personens värde växer genom vänners och meningsfränders öfverdrifna lofsånger.

Vårt totalintryck af det arbete, vi här behandlat, vilja vi till sist innefatta i följande: Fröken Keys bok berömmer sig af att bära ärlighetens stämpel och oss frapperar mest dess brist på sanning och lojalitet; den vill slå ett slag för frihet och rätt och den liberalism som häfdas, synes oss, genom dess brist på aktning och fördragsamhet mot andras åsikter, långt mera konventionell än det motsatta lägrets så förkättrade konventionalism; först och sist afser den att vara en vännens och beundrarinnans minnes- och tacksamhetsgärd åt en kär afliden och dess öfverdrift på sol kommer skuggorna desto bjärtare att framträda. Förf. har haft stora mål i sikte, men hon har, enligt vår åsikt, skjutit långt öfver målet.

L. D—n.

»Tre och en half månad fabriks-arbeterska.»

Under titeln »3 1/2 Monate Fabrik-Arbeiterin» utkom för några månader sedan i Berlin en bok, som väckte ett stort och rättvist uppseende såväl för sitt innehåll som för de egendomliga förhållanden, hvarunder den tillkommit.

Dess författarinna, *fru Minna Wettstein född Adelt*, en kvinna tillhörande de bildade klasserna, gift med en juris doktor i Berlin,

meddelar däri sin erfarenhet från de tre och en half månad, hon i djupaste inkognito vistades såsom arbeterska på olika fabriker i Chemnitz. Under 3½ månad lefde hon frivilligt en fabriksarbeterskas mödosamma och glädjefattiga lif, hon delade troget arbetet med sina kamrater, om kvällarne besökte hon dem i deras hem, om söndagarne följde hon dem på deras förlustelseställen, allt detta för att i grund lära känna de kroppsarbetande kvinnorna och deras ställning. Ty fru Wettstein är en varm vän till kvinnosaken, men hon ansåg, att dess förkämpar börjat i orätt ända, att de, som hon uttrycker sig, »börjat med att bygga tornet på kyrkan». Äfven hon önskade att kvinnorna skola få lika politiska rättigheter med männen och samma tillfällen till bildning, men så länge tusende och åter tusende kvinnor försmäkta i elände, slafveri och råhet, måste, anser hon, först dessa hjälpas, innan man försöker att understödja de högre kretsarnes kvinnor, som ha det jämförelsevis bra.

Hennes mål har därföre varit att göra nöden och missförhållandena bland fabriksarbeterskorna kända bland deras bättre lottade systrar för att förmå dessa att med alla sina krafter arbeta för att i intellektuelt, sedligt och ekonomiskt afseende höja arbetsklassens kvinnor.

Hennes bok är sålunda ämnad att verka upplysande och väckande, och ehuru hennes skildringar närmast afse Sachsen, finnas där dock så många allmängiltiga rön, att de förtjäna att uppmärksammas äfven af en svensk allmänhet.

Redan i början af sin bok framhåller fru Wettstein, att vanligen stort missnöje råder bland fabriksarbeterskorna, och att de ofta på äkta kvinnomanér låta detta få sitt uttryck i skarpa och häftiga ord till och om de öfverordnade, men däremot att sätta missnöjet i något slags system, organisera en strejk och genom sammanslutning åstadkomma någon förbättring i sin ställning, det förmå de ej.

Arbetet i fabrikerna upptager vanligen tolf timmar om dagen, däri inberäknadt 1½ à 2 timmar för måltiderna, och det är åtminstone i väfverier och spinnerier, hvarest maskiner användas, ytterst tungt och nervpinande. I allmänhet har fru Wettstein gjort den iakttagelsen, att ju tyngre och gröfre det arbete är, hvarmed kvinnorna syssla, desto råare äro de själfva. Nästan alla de kvinnor, med hvilka hon arbetade tillsammans i strump- och handskfabriker voro betydligt mer hyfsade i klädsel och uppförande än de, som förrätta det tunga arbetet i maskinfabrikerna. För dessa senare är också tillvaron ytterst hård. De lefva halfva dygnet i en atmos-

fer, mättad af dam och yllepartiklar, hvilken ytterst menligt inverkar på hals och lungor. Det ständiga rasslet af maskinerna är i hög grad nervretande och gör, att man icke kan höra sin egen röst.

Och det som skulle skänka arbeterskorna krafter att uthärda det tunga arbetet, deras föda och hvila, huru äro de beskaffade? *Födan* är i allmänhet den torftigaste möjliga. Torrt bröd med litet salt eller socker på, potatis, ärtor, bönor, saltgurkor, kaffe (med stark tillsats af cikoria), kärnmjölk eller annan mjölk, ytterst sällan ägg och aldrig kött (fru Wettstein säger sig icke en enda gång under sin fabrikstid sett en arbeterska äta kött). *Hvilan* njutes vanligen i de mest osunda bostäder, usla kyffen, där 4 à 8 människor ligga sammanpackade, och där luften naturligtvis är förskämd, så mycket mer som om dagarna familjens måltider både tillagas och intagas i detta samma rum.

Orsaken till det usla lefnadssätt de flesta fabriksarbeterskor föra är i främsta rummet deras fattigdom, de flesta af dem arbeta för svältlöner och erhålla icke mer än 6—10 mark i veckan, de skickligare kunna dock förtjena 12—18 mark. Många skulle också kunna bestå sig bättre föda, men deras okunnighet och fåfänga äro så stora, att de hellre knappa in det möjliga mesta på födan för att till sina söndagspromenader kunna köpa sig en modern hatt, en fin klädning, ett grannt parasoll eller ett par glacéhandskar — en svaghet, som de tyvärr dela med många medsystrar, hvilka i afseende på social ställning stå betydligt högre än de.

Äfven hvad bostäder beträffar göra okunnighet och fåfänga sig gällande: en familj på 6, 8 medlemmar, plus ett par inneboende, packar gärna ihop sig i ett litet kyffe, medan den rymligare och luftigare helgdagskammaren får stå obegagnad och uppstädad — också ett förhållande som icke så sällan i någon mån har sitt motstycke äfven inom de högre klasserna.

I afseende på bostäderna tillämpar fru Wettstein för öfrigt satsen: säg mig hur du bor och jag skall säga dig hurudan du är. De flickor, som ha sunda, ordentliga hem, äro till sin klädsel snygga och trefliga, till sitt uppträdande anständiga, hvaremot de, som innebo i kvafva, smutsiga kyffen tillsammans med en mängd människor af olika åldrar och kön, skylda och oskylda, vanligen äro sjukliga och smutsiga, råa och fräcka.

Arbeterskornas hälsa lider i allmänhet äfven under de relativt bästa förhållanden af det lif de föra. De flesta plågas af bleksot,

magkatarr eller underlifslidande, de åldras i förtid, de blifva magra och affallna, hyn blir tidigt smutsgrå, gången slapp och trött.

Deras moral står icke synnerligt högt. I sitt väsen och sätt att uttrycka sig äro de ofta till ytterlighet råa och fräcka, i synnerhet de gifta kvinnorna. De ogifta ha vanligen hvar och en sin »fästman», med hvilken de promenera om söndagarna, hvilken ger dem presenter och bjuder dem på nöjen och traktering och med hvilken de ofta ha ett eller flere barn. Sistnämnda förhållande hindrar dem emellertid icke att, om det så faller sig, byta om fästmän. Det händer dock icke sällan, att en flicka i flere år har samma fästman, med hvilken hon slutligen gifter sig. I allmänhet äro fabriksarbeterskorna mycket litet angelägna att ingå lagligt äktenskap, då de vanligen få det ändå mera sträfsamt såsom gifta än som ogifta.

Man skall emellertid icke tro, att icke fabriksarbeterskorna ha sin moral, på hvilken de strängt hålla: så se de med djupaste förakt ned på de flickor, som direkt taga betalt för sina ynnestbevis, samt äro ytterst uppretade på förförare af öfverklassen, i synnerhet på de arbetsförmän, som missbruka sin ställning och sin makt öfver de värnlösa arbeterskorna för att förnedra dem.

Af de många dystra taflor fru Wettstein upprullar torde heller ingen vara ägnad att väcka större indignation än skildringen af de förolämpningar arbeterskorna äro utsatta för från samvetslösa förmäns sida. Denna skildring talar mer öfvertygande än långa afhandlingar för nödvändigheten af att bildade kvinnor anställas såsom direktriser och inspektriser vid fabriker med kvinlig arbetspersonal.

Äfven för kvinliga läkare erbjuda dylika fabriker ett rikt arbetsfält. De manliga läkarne behandla ofta på ett hänsynslöst och föga människovänligt sätt de stackars arbeterskorna, som komma för att hos dem söka hjälp för sina kroppsliga lidanden. Fru Wettstein berättade en gång för sina kamrater på en af fabrikerna, huru i Berlin finnas kvinliga läkare, och tanken att kunna få läkarevård af en medlem af deras eget kön vann stor genklang hos de råa, okunniga kvinnorna.

Ett bevis på att kvinnor ha större utsikt att förädlande inverka på andra kvinnor än hvad män kunna göra, är det olika sätt, hvarpå arbeterskorna behandla präster och barmhärtighetssystrar. Mot de förra uppföra sig flickorna gärna fräckt och oförskämdt, diakonissorna däremot visa de en vördnad och grannlagenhet, som man knappt skulle tro deras råa natur vara i stånd till.

Lika litet som man får tro, att alla fabriksarbeterskor äro mo-

raliskt fördärfvade — fru Wettstein fann flera, som i betraktande af de svåra förhållanden de lefva under voro förvånansvärdt hyggliga och anständiga — lika litet bör man tro, att karakteren äfven hos de sämre endast erbjuder skuggsidor. De äro betydligt mindre nöjeslystna än öfverklassens unga kvinnor, sällan begifna på starka drycker eller sötsaker. Visserligen äro de ofta egoistiska, tjufaktiga och föga samvetsgranna, stjäla matvaror från hvarandra och ödsla med fabrikens ägendom, men i tider af arbetslöshet kunna dessa samma flickor dela sina sista slantar med en nödställd kamrat.

För sitt arbete hafva de vanligen intresse, sin maskin hålla de af som en lefvande varelse, putsa och pryda den. Många, i synnerhet mattväfverskorna, måste också vid arbetet utveckla en ganska stor intelligens och noggrannhet. För allmänna frågor äro de fullkomligt likgiltiga, de äro nästan utan undantag i hög grad okunniga. Läsa kunna de visserligen alla, men däremot är det endast ett försvinnande fåtal, som kan skrifva eller läsa skrifvet.

Om en fabriksarbeterskas lif är mödosamt och hårdt, så länge hon är ogift, blir det ändå svårare, om hon gifter sig. I ett hushålls skötande är hon, som vanligen sedan sitt fjortonde år arbetat på fabriken, fullkomligt okunnig. En dylik okunnighet, som hos hustrur inom de förmögnare klasserna, där man har råd att hålla sig tjänarinnor, icke spelar så stor roll, blir här en ständig källa till otrefnad och elände, och ofta ruinerande för såväl den äktenskapliga sällheten som för hushållets finanser. Ingenstädes torde väl »magfrågan» vara af större vikt än inom arbetsklassen, ingenstädes torde det vara nödvändigare, att födan tillredes på ett sundt och närande sätt. Men hur kan man begära af de stackars arbeterskorna, att de skola förstå sig på hygienisk matlagning och den svåra konsten att med små tillgångar sköta ett hushåll, de, som hvarken i hemmet eller i skolan fått lära sig ens de första grunderna till denna konst? Barnen komma vanligen tätt, och fattigdomen blir för hvarje barn allt mer tryckande. Många af de gifta kvinnorna måste också fortsätta sitt arbete på fabriken. Hvilken skadlig inverkan detta skall hafva på familjelifvet, på hustrun själf och på barnen, de födda och de ofödda, ligger i öppen dag. Missfall och barn, som blifvit ofärdiga och sjukliga i följd af vanvård och olämplig föda i den spädaste åldern, äro också ytterst vanliga.

Om också fabriksarbetet både i moraliskt och fysiskt afseende är skadligt för kvinnorna, så kan en fabriksarbeterska knappast drabbas af en förfärligare olycka än att af en eller annan anledning för-

lora sitt arbete. Hon, som ingenting annat har lärt, kan ej på andra arbetsområden ha några utsikter.

Har hon då till råga på olyckan intet hem, utan måste tillbringa nätterna på något af dessa usla, en mänsklig varelse ovärdiga sofställen, som fru Wettstein så drastiskt beskrifver, och som oaktadt sin usla beskaffenhet snart sluka hennes små tillgångar, medan hennes dagar förflyta under fruktlös jakt efter arbete, då är hennes öde snart beseglad, och hon hemfaller förr eller senare åt prostitutionen, denna det moderna samhällets Minotaurus, och för henne återstår ingenting annat än moralisk eller fysisk död.

* * *

Det är med brinnande indignation och djup medkänsla fru Wettstein i sin bok framlagt sin erfarenhet från sin 3½ månaders verksamhet som fabriksarbeterska. Ibland har dock kanske den berättigade indignationen tagit ett väl skarpt uttryck, i synnerhet som skildringarna, hållna i en objektiv och lidelsefri ton, skulle tala tillräckligt tydligt för sig själfva, och verka kanske ändå kraftigare, utan de beständiga understrykningarna och utfallen, särskildt mot de »sannt kvinliga» öfverklasskvinnorna och mot männens tyranni. Fru Wettstein förefaller äfven något partisk för socialdemokraterna och hennes skildringar af förhållandena bland de arbetare, som äro anhängare till detta parti, tyckas vara hållna i väl ljusa färger.

Men äfven om en och annan anmärkning kan göras mot författarinnans framställningssätt och mot de botemedel hon föreslår för missförhållandenas afhjälpande, minskar icke detta bokens stora förtjänster såsom ett viktigt inlägg såväl i kvinnofrågan som i arbetarefrågan. Men först och främst är den ett maningens rop till de bättre lottade klassernas kvinnor att söka hjälpa och upplysa dessa sina medsystrar som i hårdt arbete, i okunnighet, i moraliskt och fysiskt elände framsläpa sitt glädjefattiga lif. Måtte icke denna maning förklinga ohörd.

M. C.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Förbundets styrelse- och komitémedlemmar. Vid Förbundets styrelsesammanträde den 16 sistlidne maj valdes till ordförande i Förbundets styrelse: riksantikvarien Hildebrand; till vice ordf. hofintendenten Börtzell; till sekreterare fröken Roos; till tillf. sekreterare, då fröken Roos förklarat sig f. n. vara förhindrad att sköta sekreterarebefattningen, fröken Sigrid Ulrich och till kassaförvaltare doktor C. Nyström.

Till medlemmar i Förvaltningsutskottet utsågos: ordinarie, riksantikv. Hildebrand, fruarna Adlersparre och Ankarsvärd samt fröken Forsell. Suppleanter: hofintend. Börtzell, fröknarna Dahlgren och Hjelmerus.

Redaktionskoméns, Stipendiekomiténs och Trädgårdskomiténs medlemmar återvaldes. I Hemstudiekomitén ingick som ny medlem i st. för fröken Granbom, fröken Anna Höijer. I Bokkomitén i st. för fru Almqvist, fru Hedda Andersson och i Samkvämskomitén nyvaldes fruarna Börjesson och Cederblom.

Dräktreformföreningens af Förbundet utsedda styrelsemedlemmar äro: fruarna Berg och Linder samt fröken E. Gyldén ordinarie, och fru J. Jolin och fröken E. Lindhagen, suppleanter.

* * *

Gåfva till Fredrika-Bremer-Förbundet. *Af fru Anna Hierta-Retzius* har Förbundet haft glädjen som gåfva mottaga en egenhändig skrifvelse af Fredrika Bremer, innehållande »Förslag till indelning af de genom kolerafarsoten hjälpbehöfvande fattige inom hufvudstadens församlingar», undertecknad af Fruntimmersföreningens ordf. Fredrika Bremer.

Samtidigt öfverlämnade fru Retzius till Förbundet ännu en värdefull gåfva nämligen en af gifvarinnan själf modellerad miniatyrbyst af Fredrika Bremer.

* * *

I den kolerakurs, som doktor Göransson hållit i hufvudstaden, har på bekostnad af Förbundet en del af de på dess byrå inskrifna sjuksköterskor, som varit lediga, beredts tillfälle att deltaga.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *De kvinliga studenterna vid våra universitet* var, som läsaren torde erinra sig, rubriken på en liten uppsats i Dagnys 2:a häfte detta år. Däraf framgick, att våra kvinliga studenter varit föremål för en af dem själfva för visso ej efterssträfvad uppmärksamhet, hvilket ledt till ett utbyte af skrifvelser mellan Upsala universitets professorer och studenter å ena sidan och en tysk studenttidskrift å den andra, ja, åstadkommit en ganska liflig polemik i Upsalatidningarna. Saken gälde som bekant en i den tyska tidskriften, Akademische Blätter, förekommande förklenlig artikel om de kvinliga studenterna vid de skandinaviska universiteten, mot hvilken så väl professorer som studenter i Upsala funno sig föranlåtna att inlägga en den bestämdaste protest.

Då den lilla kvinliga afdelningen af Upsala studentkår härigenom, efter hvad vi redan framhållit, fått fullgod upprättelse, kan ju frågan betraktas som utagerad. Vi anse oss dock för rättvisans skull, innan vi för vår del äfven nedlägga densamma, skyldiga att meddela, att den tyska tidskriften ej varit sen att söka utplåna det ofördelaktiga intryck den en gång varit med om att sprida. I tvenne särdeles vänligt hållna artiklar meddelar Akademische Blätter de från Sverige ingångna inläggen i frågan, så väl det från akademiens professorer som studentkårens ordförande, hvartill tidskriften bifogar några sina egna reflexioner, hvars välvilliga syfte, trots den något ironiska tonen, man ej kan misstaga sig på. De bevis, som nu lämnats för de svenska studentskornas oförvitlighet äro ojäfaktiga, menar förf. till den under rubrik »Schwedische Studentinnen», förekommande artikeln och tillägger:» Deras sköld är blank. — Und wir verneigen uns ritterlich vor der svenska flicka!»

Föreningen för gift kvinnas äganderätt höll fredagen den 19 maj kl. 7 e. m. i Läkaresällskapets lokal sitt årsmöte under byråchefen grefve H. E. G. Hamiltons ordförandeskap.

Af den föredragna årsberättelsen framgick, att vid årets riksdag af föreningens ordförande grefve Hamilton motion väckts i syfte att gift kvinna äfven utan äktenskapsförord skulle berättigas råda öfver den ägendom hon infört i boet eller som under äktenskapet genom gåfva eller testamente tillfallit henne, med villkor att den skulle enskildt tillhöra henne, så ock öfver afkomsten af sådan ägendom.

Då denna motion af riksdagen afslagits, hade föreningen beslutit söka verka för att gift kvinna mer än hittills genom äktenskapsförords afslutande sökte skydda sin rätt till sin enskilda ägendom, och hade föreningen därför låtit utarbeta och trycka formulär och anvisningar till äktenskapsförords upprättande.

De afgående styrelseledamöterna fru E. Ankarsvärd och fröken M. Cederschiöld omvaldes. I stället för hr E. Beckman, som undan-

bedt sig omval valdes fil. dokt. Ellen Fries, och till styrelsesuppleanter valdes fru B. Nordenson och v. häradshöfding K. Staaff.

Assessor C. Lindhagen höll därefter ett föredrag hvari han redogjorde för åtskilliga predjudikat i fråga om mannens målsmanskap öfver hustrun, hvilka synnerligen bjärt belyste de oformligheter som ofta blifva en följd af den nu rådande lagstiftningen. Han lämnade vidare en kort resumé af Nya lagberedningens förslag till ändrade lagbestämmelser i fråga om äkta makars ansvarighet för gäld och om boskilnad.

Från kvinnokongressen i Chicago meddelas genom tryckta rapporter att sedan kongressens svenska delegerade, friherrinnan Rappe, fröken Hulda Lundin och fröken Sigrid Storkenfeldt, tillika med de främmande ländernas representanter, dagen för kongressens öppnande, d. 15 maj, högtidligt blifvit mottagna af bestyrelsen, voro nedanstående dagar reserverade åt de svenska damerna. Den 17 maj skulle frih. Rappe redogöra för »Föreningen för gift kvinnas äganderätt»; och vid samma dags aftonsession fröken Storkenfeldt för »Kristliga föreningen af unga kvinnor» i Sverige. Den 18 maj skulle fröken Lundin tala om barnuppfostran. (Enligt programmet: »Pestalozzi-Froebel House»). Torsdagen den 18 maj, aftonsessionen, var anslagen åt frih. Rappe att redogöra för Fredrika-Bremer-Förbundet.

Finland. *Konkordia,* förbund för kvinnostipendier, stiftadt år 1885, har efter hvad den oss tillsända årsberättelsen meddelar, haft glädjen se sitt kapitalbelopp år från år så tillväxa, att det ej torde dröja mer än ett par år innan den första fonden af 100,000 mark blifvit bildad, då stipendier skola utdelas.

Konkordiaförbundet, hvars syftemål i främsta rummet är att medels stipendier underlätta kvinnors sträfvan till självförvärf, utesluter icke, yttras det i årsberättelsen, intresset för högre allmänna syften. Förbundets centralstyrelse utfärdar således en uppmaning om insändande till förbundets arkiv i Helsingfors af alla slags uppgifter rörande kvinnors verksamhet, hvilka i en framtid kunna tjäna till material för den »finska kvinnans historia».

Finsk Kvinnoförenings årsberättelse för 1892 innehåller åtskilligt af intresse, vittnande om den lifaktighet, som är rådande i vårt grannland på andra sidan Bottenhafvet inom alla områden, som röra kvinlig verksamhet och framåtskridande. Under årets lopp har 15 finska kvinnor aflagt studentexamen; filosofie kandidatexamen och preliminär läkareexamen ha likaledes aflagts af ett par kvinnor. Industriskolorna och polyteknikum ha räknat flere kvinliga lärjungar. Den i jan. 1891 öppnade *Pedagogiska matlagningsskolan* i Helsingfors, hvartill planen hemtats från de på initiativ af fru Retzius inrättade skolköken i Stockholm, har utvidgats med en afdelning för arbetsklassens kvinnor.

Skolan, som åtnjuter af staten ett årligt anslag på 2,000 mark, har varit besökt af närmare 150 elever af olika samhällslager.

För öfrigt framgår af årsberättelsen, att i Finland som annorstädes kvinliga förmågor allt mer finna användning i statens och det allmännas tjänst; så hafva t. ex. flere kvinnor blifvit invalda i fattigvårds-, fattiggårds- och skolrådsstyrelser äfvenså vunnit anställning inom ämbetsverk.

Hvad särskildt Finsk Kvinnoförenings verksamhet beträffar, har densamma bland annat varit riktad på att befordra en närmare anslutning mellan hufvudstaden och landsorten och har haft att glädja sig åt uppkomsten af filialer på olika platser. — För öfrigt har föreningen organiserat en *bokkomité*, vidtagit förberedande åtgärder för grundande af ett *ungdomsbibliotek*, stiftat en *hemstudiekomité*, dess *elementarkurs för arbeterskor* har fortsatt sin verksamhet under stor anslutning o. s. v. Bland viktiga frågor, som upptagits till behandling, må i synnerhet framhållas den om anställande af *kvinlig betjäning vid polisvaktkontoren*. — *Arbetsbyrån*, afsedd för arbetssökande så väl ur den bildade som tjänande klassen, har flitigt anlitats af både arbetssökande och arbetsgifvare.

Reformarbetet till förbättrandet af kvinnans ställning är namnet på ett under utgifning varande arbete af Alexandra Gripenberg. Ett par häften af det intressanta verket, som fullbordadt kommer att omfatta 4 häften, äro redan utsända i bokhandeln.

Danmark. *Fröken Ida Falbe-Hansen* i Köpenhamn har blifvit utnämnd till medlem af skollärarexamenskommissionen med skyldighet att examinera i danska språket.

Österrike. *Föreningen »Minerva» i Prag*, på hvars initiativ, enligt hvad vi i ett föregående häfte meddelat, det första kvinliga gymnasium öppnats i Böhmens hufvudstad, har så väl till kultus- och undervisningsministern som till riksrådet inlämnat petitioner om att de lärjungar, som aflagt mogenhetsexamen vid gymnasiet, måtte få tillträde till de filosofiska, medicinska och farmaceutiska studierna vid universitetet. Den allmänna meningen inom dessa kretsar tyckes ej vara ogynnsamt stämd för denna reform, tillskrifver oss en enskild meddelare från Prag, ehuru ännu en tid torde förgå innan tillståndet blir beviljadt. »Men det kommer att beviljas, det ligger i tidsriktningen», yttrar vår meddelare. Den österrikiska regeringen har dessutom i hög grad behof af kvinliga läkare, kunniga i slaviskt tungomål, för de muhamedanska kvinnorna i Bosnien. Tvenne kvinnor äro äfven redan anstälda därstädes såsom distriktsläkare; dessa hafva dock aflagt sina examina i Zürich.

Frankrike. *»L'avant courrière»* är namnet på en förening, som med detta års början organiserat sig i Paris. Dess syfte är att verka för sådana lagbestämmelser, enligt hvilka den gifta kvinnan skall erhålla rätt att råda öfver hvad hon med sitt eget arbete förvärfvat, äfvenså att fungera som vitne vid domstolar.

»Den franska kvinnan», yttras det i föreningens inbjudning, »kan blifva medicine och jurisdoktor, kan utnämnas till medlem af »le conseil supérieur de l'instruction publique», kan erhålla hederslegionen, men lagen förnekar henne rätt att tjäna som vitne inför domstolen. Den franska kvinnan innehar en framstående plats inom konsten, handeln och industrien, men hon kan utan sin mans samtycke hvarken handla med eller råda öfver ett öre af sin arbetsförtjänst». Det är emot dessa orättvisor den nya föreningen vill gå i fält.

England. *Geologiska föreningen* i London (the Geological Society) har vid sitt senaste årsmöte tilldelat miss C. A. Raisin ett penningpris utgående från den s. k. Lyellfonden, stiftad med ändamål att af föreningen utdelas årligen till uppmuntran åt vetenskapsidkare, man eller kvinna, för ådagalagda utmärkta förtjänster om den geologiska forskningen. Miss Raisin är den första kvinna, som tilldelats en dylik utmärkelse.

Kvinnan och trädgårdsodlingen. The Horticultural College vid Swanley i Kent äger äfven en afdelning för kvinliga elever. Dessa stå under ledning af en föreståndarinna och äro inlogerade i en byggning, belägen i närheten af trädgårdsskolan. Kursen är både teoretisk och praktisk. Syltning och olika sätt att konservera frukt ingå i läroämnena, äfvenså mejeriskötsel o. s. v. Kurserna äro desamma för de manliga och kvinliga eleverna, med den skillnad, att de senare äro befriade från de tyngsta kroppsarbetena. Vid de examina, som nyligen hållits bestodo de kvinliga lärjungarne sina prof med heder, och erhöllo omedelbart förmånliga anställningar att förestå trädgårdar och orangerier. Efterfrågan på kvinliga trädgårdsmästare är mycket stor.

Belgien. »*Kvinnan i det allmännas tjänst,*» »La femme dans les emplois publics» är namnet på ett högst värdefullt arbete af mr Louis Frank i Bryssel, hvilket äfven, som bekant, prisbelönts af juridiska fakulteten i Paris. Arbetet lämnar en jämförande öfversikt af förhållandena inom de olika länderna och påvisar en hel del fakta af största intresse för belysande af kvinnans sociala ställning. Bland annat konstaterar mr Frank, att Sverige är det enda land, där, hvad tjänstgöring vid telegrafverket beträffar, staten använder ett större antal kvinliga än manliga biträden. Näst Holland är Belgien det land i Europa, där staten mest styfmoderligt behandlar den kvinliga delen af människosläktet.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, n:r 1—4. — Svensk tidskrift, 1892 n:r 19, 20. 1893 n:r 1—6. — Ord och bild, n:r 1—4. — Tidskrift för kristlig tro och bildning, n:r 1—3 — Läsning för hemmet, n:r 1, 2. — Läsning för folket, n:r 1. — Hemåt, n:r 2—6. — Pedagogisk tidskrift, n:r 1—4. — Svensk läraretidning, n:r 4—23. — Verdandi, n:r 1, 2. — Slöjdundervisningsbladet, n:r 1—5. Helsovännen, 1892 n:r 23, 24; 1893 n:r 1—6. — Jordemodern, 1892 n:r 12; 1893 n:r 1—3. — Meddelanden för helso- och sjukvård, n:r 2—4. — Nya bokhandelstidningen, n:r 1—22. — Svensk bokhandelstidning, n:r 4—22. — Svensk musiktidning, n:r 3—12. — Nya kyrkans tidning n:r 22—26. — Idun, n:r 3—22. — Kamraten, n:r 1—3, 5—11. — Linnea, n:r 1—5. — Folkskolans barntidning, n:r 1—23. — Skogvaktaren, n:r 1—2. — Finsk tidskrift, n:r 2—5. — Hemmet och samhället, n:r 2—7. — Koti ja Yhteiskunta, n:r 1—3. — Nylænde, 1892 n:r 18—24; 1893 n:r 1—3. — Til moralens fremme, n:r 1—5. — Hvad vi vil, n:r 3—10, 14—20. — Kvinden og Samfundet, n:r 1—5. — Lend a Hand, n:r 3—5. — The englishwoman's review, n:r 2. — The woman's journal, n:r 1—20. — The review of reviews, n:r 1—5. — Deutsche Hausfrauenzeitung, n:r 4—23 — Neue Bahnen, n:r 3—11. — La femme, n:r 3—11. — La ligue, n:r 1, 2. — Le journal du bien public, n:r 1—5.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

Almqvist & Wicksell: *C. Bååth-Holmberg,* Karl XV och Louis de Geer.

Alb. Bonnier: *A. Lundegård,* Titania. — *E. Key,* Anne Charlotte Leffler.

H. Geber: *Fr. Mowitz,* Kort sundhetslära för kvinnor. — *V. Lange,* Om en ofta förekommande orsak till långsam och bristfällig andlig utveckling hos barn. — *Mrs Humphry Ward,* David Greives historia, I. — *J. A. Lundell,* Svensk ordlista.

L. Hökerberg: *M. Hjärne,* Universitetens folkbildningsarbete i England. — Kvinnomötet med anledning af Hugo Tamms motion i sedlighetsfrågan.

Ad. Johnson: *Thomas a Kempis,* Betraktelser öfver Kristi lif. — *P. G. Lyth,* Hvad berättar Fänrik Stål?

P. A. Norstedt & Söner: *F. T. L. Åsbrink,* Tankar om 1891 års handboksförslag. — *L. Lindroth,* Förpostfäktning.

Alb. Cammermeyer: *Camilla Collett,* I de lange Nætter. — Fantasi og Virkelighed. — Når man skal sætte Bo. Af förf. til »Husmoderens Bog». — *Anna Munch,* Kvinder. — *B. Lie,* I Eventyrland.

Förlagsaktiebolaget Otava, Helsingfors: *A. Gripenberg,* Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning. I, II.

Kristliga föreningen af unga kvinnor: Hvad är ändamålet med »Kristliga föreningen af unga kvinnor»? I korthet besvarad af *N—e* och *M. S.*

Sparsamma Fruar! Ull och Stickylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, **Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden** till herrkostymer m. m. ***OBS.!*** **Gardiner i fornnordiska färger och mönster** väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags **färgning och kemisk tvätt,** beredning och prässning verkställes. Profver och pris-uppgifter på begäran. Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation. **Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling!** HILDUR ANDERSSON, **Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53.** ***12 Hötorget 12,*** *ingång från Oxtorgsgatan. Stockholm*

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmedel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framstäld från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkorligen gör hyn och huden *hvit, vacker* och *smidig,* hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någontids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregistrerade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.

Bröderna Påhlmans
Skrif- & Handels-Institut,

Stockholm. 23 Klarabergsgatan 23. Telefon 108 04.

Undervisning i alla merkantila ämnen, språk och stenografi. Kursen ett-årig. Terminskurser, månadskurser i enskilda ämnen lemnas. Lärare-specialister i hvarje ämne. *Språk: infödingar.* Inträde kan ske när som helst, önskligast dock vid terminens början den 15 Aug. och 15 Jan.

OBS.! De elever, som hos oss genomgå års- eller terminskurser, ega rättighet att inhemta så **många slags bokföring** som medhinnas.

OBS.! Skrifinstitutet fortgår oförändradt. Undervisning i alla stilsorter. Kursen räcker tills önskadt resultat vunnits. Skrifkramp behandlas. **Begär prospekt.** *Billiga afgifter!*

Aftonkurs kl. 8—10 e. m. **Söndagslektioner.** Anmälningar och upplysningar hvarje dag.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.

1893. 6:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
{För icke medlemmar » 4: 00.

*

Den 6 juli.

En bemärkelsedag.

Så må förvisso denna dag kallas, då *S. L—d Adlersparre* fylde 70 år. Födelsedagar hafva af gammalt kallats för milstolpar på lefnadsstråten, eller, såsom det i nutida språk skulle heta, stationer på lifvets järnbana, hvarifrån man ser tillbaka öfver den tillryggalagda vägen. Den 6 juli 1893 var det icke fru Adlersparre ensam som hade att kasta en sådan återblick öfver sin lefnad och sin lifsgärning, utan med henne Sveriges kvinnor, hvilka under så många decennier lyssnat till hennes väckande ord, följt hennes ledning och gladt sig åt hennes segrar. Alla vänner och främjare af kvinnosakens bäst förstådda intressen blicka upp till henne med djup tacksamhet, erkännande med beundran hennes ovanliga begåfning, klara, logiska tankekraft och hennes rika, för allt sannt, stort och ädelt varmt klappande hjärta.

Under en strålande högsommarsol i en talrik krets af kära anförvandter firades dagen med en vacker fest på Hvilsta i Södermanland, och från när och fjärran bringade post, telegraf och telefon en mångfald af hälsningar och lyckönskningar, uttryck af kärlek och vördnad och glada förhoppningar för en lång framtid af fortsatt gagnerik verksamhet.

Vi hafva blifvit satta i tillfälle att här meddela ett af de många kväden, hvilka ägnades festens föremål:

Till Esselde.

Den 6 juli 1893.

Du i dag kan se tillbaka
Öfver sjutti rika år —
Mången fruktbar arbetsvaka,
Mången seger, mången tår —
Du var med, så snart det gällde
Ljus och frihet, sannings välde.
Tack, Esselde!

Ur din ungdoms lek och strider
Bröt sig fram din karakter,
Höll sitt prof i hårda tider
Till att blifva hvad den är:
För att högt ditt mål du ställde,
Aldrig svek och modet fällde
Tack, Esselde!

S—d.

Camilla Collett.

Af *Esselde.*

Motto: Være Forfatter efter Tidens Behov er ogsaa at udtale Sandheder, som Andre tænke, eller dunkelt tænke, eller slet icke tænke, udtale dem træffende og overbevisende, oprivende og lægende, og med sin Smule Livslykke og Dagsfred indestaa.
Camilla Collett.
Sidste Blade, 2 Række.

Lik en vildros, vuxen på den norska grundlovens mark, blommade på 1830-talet i Eidsvolds prästgård, tjuguårig, högväxt och smärt, *Camilla Wergeland.*

Bördig af en gammal, rikt och egendomligt begåfvad släkt, var hon dotter till en af Norges märkligaste och likväl mest åsidosatta män, prosten *O. Wergeland* samt syster till en af dess väldigaste skalder och patrioter, *Henrik Wergeland.* Mellan dessa ädla men stridiga och af lifvet bittert pröfvade andar, lefde Camilla ett tungt och underligt ungdomslif, blott då och då genomlyst af kortare glädjeperioder. Hon vann vänner, som hon hängifvet älskade, blott för att förlora men aldrig kunna glömma dem. Hon sökte ständigt, under tyst inre kamp sig själf och sin lifsuppgift, men fåfängt. Hon led med fadern och blef bitter vid hans oförtjänta lidande. Hon stod full af kärlek och deltagande vid broderns sida när den stormande »Dæmrings-

striden»*) utbröt. Men af sin själs riktning och sina personliga sympatier drogs hon öfver till det motsatta lägret och blef, såsom hon själf antyder, ett af kampens »oräknade offer».

Hon förtäljer själf, huru hon en vacker junikväll, under äppelträdet på sin faders gård, satt försänkt i lyckliga drömmar »med Sjælen rig og fuld, tung af Haab og Livets hele Sødme». Då lämnades henne ett bref, rosenrödt, som det den tiden brukades. När det var läst, föll det ned på sanden och såg där så oskyldigt ut som den fallande äppelblommen, och dock var det lilla bladet tungt nog »at knuse et Haab for denne Verden». — — —

Det intryck Camilla gjorde redan som helt ung inom sällskapslifvet i Kristiania framgår af de stancer af Welhaven, som fru Mathilde Schiött anför i sin vackra teckning af festen för den åttioåriga;**) och vi citera den lilla versen såsom gifvande den bästa bild af Camilla Wergeland i hennes första ungdom.

»Der blev en Stands i Soiréen
Da Præstens Datter traadte ind,
Og Sladren som gick om til Théen
Blev stum ved hendes lette Trin.
Den fine Alf paa sexten Aar
Var fostret i de grønne Dale,
Og i vor vinterlige Dvale
Vi studsede ved hendes Vaar.»

Men åren gingo, Camilla tilldrog sig uppmärksamhet och äfven beundran, då hon kom mera i beröring med världen, ej blott i hemlandet utan äfven under de resor i utlandet, som hon gjorde med fadern (1834) och under vistelsen hos en litterär familj i Hamburg (1836—1837). Men hon var afvisande tyst, och man förstod henne ej. Hon hade ännu icke lärt att glömma.

»Man kan ikke tage på Hjertet, det behöver Tid — Tid til at læges», säger hon långt efteråt vid en återblick på det första skedet af sitt ungdomslif.

---

*) Den hetsiga litterär-politiska fäjd, som fördes bland den studerande ungdomen på 1830—40-talen, och i hvilken skalderna Henrik Wergeland och Welhaven voro målsmän för de båda stridande parterna.

**) Se Dagny, 1893, häft. 2.

Längre fram kom henne till mötes en fin, ädel man, känd såsom en skarpsinnig kritiker och tillhörande de främsta ledarne af det parti, som i den s. k. »skymningsstriden» bekämpat hennes broder och hans anhängare.*) Det var dåvarande rektorn, senare professorn P. J. Collett. Camilla drog sig som vanligt skygg undan; men han sökte oafskräckt hennes tillgifvenhet och vann den slutligen. Hon blef 1841 hans högt älskade maka och nu började för henne ett lyckligt lif; deras hem blef snart medelpunkten för en liten men utvald krets af det unga Kristianias mest framstående personligheter, som där tillbragte mången »aandsforfriskende Time».

Förhållandet mellan makarna blef det allra bästa. Han trängde med sin fina och kärleksfulla blick allt djupare in i hennes slutna väsen, kom henne att för första gången erfara lyckan af beröringen med en fullt sympatisk själ, samt löste och utvecklade med öm och lätt hand hennes dittills bundna anlag.

Camilla förtäljer (»Mod Strømmen», 1891, sid. 306) om sitt giftermål, hurusom damerna i hennes omgifning hyste stora bekymmer för hennes man och den blifvande hushållningen.

»Mitt fädernehem», säger hon, »hade fostrat stora andar, på den sidan där storhet var tillåten, och man kunde icke veta om icke något däraf gått olofvandes öfver också i mitt blod och kunde sätta mannens trefnad och hushållets goda skick på spel.

Det gick annorlunda, än man väntat. Den man, jag äktade, delade icke alldeles den gängse uppfattningen af hvad en hustru borde vara och icke vara. Med allt erkännande af det önskvärda, ja nödvändiga af att hustrun tillika vore husmor, sökte han i henne framför allt 'Aandsfællen, hans Hjertes og Sjælelivs Fortrolige'.

---

*) Om sin broder antecknar hon på senare tider några drag, som just nu äro af intresse. »Henrik var aldrig republikan, som man nu vill göra honom till», skrifver hon. »Aldrig har någon 'i levende Live' uppfattat honom så. Jag tror det icke, och man lär näppeligen i Henrik Wergelands skrifter eller tal kunna finna ett ord, som betecknar, att han skulle velat tillämpa konklusionen af sin idealistiska världsuppfattning på våra 'endnu saa lidet befæstede Forhold'.

Den varma, aldrig rostande kärlek han bar till sitt folk, särskildt allmogen, kan ingen betvifla, men han har blott velat verka för dess uppfostran och utbildning, aldrig upphetsa det till missnöje, aldrig bruka det som piedestal för sin egen storhet.»

(»Mod Strømmen», sid. 199.)

»Kanske», tillägger hon, »var det af tacksamhet för att jag någorlunda fyllde de husliga krafven, som han i det första afseendet tog mig så lifligt i anspråk och uppmuntrade hos mig alla själens och andens egenskaper.

— — — *Han* var det, som gaf den förtryckta mod, som löste den stummas själ och tunga; han var det, som gjorde henne till en hel människa. — — —»

Under mannens ledning gjorde nu Camilla sitt första litterära försök med en satir, kallad *Strikketøjs-betragtninger*, hvari hon ger den första svaga signalen till den strid, åt hvilken hon senare skulle ägna sitt lif.

Men plötsligt mulnade hennes lifs sommar, och efter 10 års lyckligt äktenskap stod hon, en djupt sörjande enka, ensam med sina trenne söner, sin moderskärlek och sina familjebekymmer.

* * *

Hon led bittert, men själfva lidandet bar frukt. Smärtans bad stärkte hennes tankes krafter och skärpte hennes öga för orätt och förtryck, som, häfdade af lag och sed, betraktades i familjerna såsom heliga plikter.

Frukten häraf blef »*Amtmandens Døtre*» (1855), det första uppslaget till den moderna prosadikten i Norge, i hvars spår Ibsens »Kærlighedens Komedie», Jonas Lies »Familjen paa Gilje» och så många andra dråpliga dikter följde.

Ur estetisk och språklig synpunkt beundrades Amtmandens Døtre högligen. Ännu i dag anses boken som ett nyskapande inlägg både i norsk diktkonst och norsk prosaskrift. Arbetet utgick i flera upplagor och tillvann sin författare medaljen pro litteris et artibus 1861. Men att dess etiska innebörd också var på sitt område nyskapande, att hela boken var en indignerad protest mot kvinnornas förslafvande under gammal sed och opinion samt mot äktenskapets urartande i följd däraf, det förstodo blott få.*)

Den stora allmänheten kände sig så hjärtans hemmastadd med de personer och förhållanden som förf:n skildrat, att den icke kunde misstänka något nytt därinunder. Väl skymtade man mellan raderna en osynlig skrift, som man fåfängt sökte tyda; öfver det hela låg en stämning af djupt vemod,

*) Se »Sidste Blade», 2 Række, sid. 15, första uppl.

som man erfor utan att kunna förklara. Det var vemodet i historien om de gamles kvinnooffer, i sagan om trollbundna ungmörs förbittrade och förfelade existens, eller om den bergtagna vallflickan, som jordat sitt hjärta och lefde ett halflif vid den godmodiga bergakungens sida. Och likväl rörde sig hela boken på det verkliga, hvardagliga lifvets välkända mark. Det var besynnerligt, tyckte man.

Efter Amtmandens Døtre följde *Digte og Fortællinger,* blixtrande af kvick satir, samt senare (1861) »*I de lange Nætter*», innehållande den Wergelandska familjekrönikan med sina gripande natur- och karakterskildringar jämte grundlinierna till Camillas egen utveckling.

Boken lästes med vemodig hänförelse och drog med ens läsarnes hjärtan till den dittills mera beundrade än förstådda, mera fruktade än älskade författarinnan.

* *
*

Men Camilla Collett kunde ej stanna vid enstaka lefnadshistorier eller familjeskildringar. Det var släktets, hela kvinnosläktets öde, som kallade henne. Det var dess lidandes- och förnedringshistoria hon hade att skildra, dess upprättelse, utveckling och frigörelse hon hade att fordra. Hittills hade hon talat i halft förtäckta ord; nu drefs hon oemotståndligt att gå rätt på sak utan omsvep, och så kom »*De sidste Blade*», i fem serier (1870—73) skildrande, än med lidelsefull patos, än med dräpande kvickhet spridda drag ur kvinnoexistenser, som af lag och rätt blifvit förtryckta och missriktade. Skildringarna åtföljdes af eldiga uppmaningar till strid, ej blott *för kvinnans människorätt, för hennes kufvade andes, hennes förslafvade viljas frigörelse,* utan i och med detsamma också *för mannens befrielse från gamla orättvisa lagar, som hotade att binda hans fria ande i själfviskhet.*

De djärfva uppmaningarne möttes af den norska allmänheten dels med stum häpnad, dels med hån, öfverallt med motstånd. Väl började i tysthet en och annan ensam kvinna lyssna till den okända rösten, först med bäfvan sedan med längtan och hopp. Men de värnlösa och föraktade hade ingen andel i den allmänna rösten, och den fördömde de nya åsikterna.

Bitterheten i motståndet stegrade bitterheten i anfallet.

Nya »Blade» utkommo, missnöjet växte, och slutligen bragtes Camilla Collett, såsom så många andra af Norges stora andar, att förvisa sig själf till främmande land. I sitt bref till utgifvaren af »The woman question in Europe», Mr Theodore Stanton, skrifver Camilla själf rörande förhållandet i Norge: »Är det en kvinna, som uppgifver nödropet för de förtryckta, de glömda — då blir landsförvisningen, den självalda landsförvisningen, det lindrigaste straffet för förbryterskan». Men äfven från det mångåriga vistandet i utlandet fortsatte Camilla med beundransvärd uthållighet arbetet för sin uppgift, hemsändande år efter år hela serier af skrifter. »*Fra de Stummes Lejr*» (1877), »*Mod Strømmen*» (1879) samt »*Mod Strømmen*, Ny Række» (1885) alla företrädesvis af kritiskt innehåll, samlingar af korta uppsatser, i hvilka litterära företeelser såväl som sociala institutioner m. m. granskades med lika mycken kvickhet som skärpa, alltid i syfte att belysa de skefva åsikter eller förnedrande förhållanden som behärskade kvinnan.

Länge mottogos de nya inläggen i striden med samma ovilja eller liknöjdhet som de föregående. Dock växte i tysthet sympatien för den trofasta banbryterskan och den fråga, för hvars lösning hon kämpat med så skarpa men alltid rena vapen — denna fråga, som, sedd ur hennes höga, vidt omfattande synpunkt, icke längre var en blott kvinnofråga utan en mänsklighetens lifsfråga. Man började lära af de bittra bannorna. Kvinnorna vaknade till känsla af sitt ansvar och sin vanmakt; en och annan man började blygas vid sin öfvermakt.

Efter hennes uttalande »Fra de Stummes Lejr» (1877) tändes första gången en het fejd mellan motståndare och anhängare af hennes satser — dock ännu endast i Köpenhamn, där författarinnan för tillfället vistades.

Men tidsandan lät sig icke längre utestängas af de norska fjällen; folkets yppersta diktare: *Ibsen, Björnson, Lie,* hade upptagit kvinnans frigörelse bland sina motiv och gifvit den form och gestalt i sina dikter. I hvad mån Camilla Collett härtill medverkat, kan man sluta sig till af Jonas Lies bref till henne på åttioårsdagen. Själf fullföljde hon oafbrutet sitt arbete för reformen.

»Mod Strømmen» (1879) stärkte anhängarnes led. Och

nu ändtligen höjdes äfven mellan Norges fjäll enstaka röster till försvar för kvinnorörelsen och dess outtröttliga förespråkerska. Sanningen af de idéer, hvilkas talan hon så länge förgäfves fört, klarnade för det allmänna medvetandet, och snart ljöd från stad till stad, från dal till dal, maningen att under enigt arbete verka för kvinnofrågans lösning.

Slutligen bildades i Kristiania (1884) *Norsk Kvindesagsforening*, och dess *första hedersledamot blef Camilla Collett.*

Man förstod nu hennes frihetskraf, ty man erfor det själf; man insåg att hennes hänsynslöshet varit uttryck af sårad rättskänsla, att hennes bitterhet sprungit ur kärlekens rot.

Åren hafva gått, tidsandan förändrats och människorna med den.

Eidsvolds fagra tjugoåring har förvandlats till åttioåring med silfver i håren. Kvinnofrågans förkämpe, en gång bittert häcklad och frivilligt förvisad, stod nyss midt ibland sitt folk, hyllad, uppburen, tackad som ingen kvinna före henne.

Emellan dem båda har man att söka Camilla Colletts lifsgärning: *Den norska kvinnans begynnande frigörelse.*

* *
*

Så vidt vi känna, hafva få, om ens någon, banbrytare för kvinnans frigörelse vågat från början taga sin uppgift ur en så hög etisk synpunkt som Camilla Collett, ingen fört kampen så vaksamt, så hänsynslöst, så slagfärdigt, ingen så otvekande insatt i striden hela sin personlighet; knappast har väl heller någon segrat och godtgjorts så som hon.

Norges folk är af ett sträft och hårdt kynne; det kan såra, sarga och förfölja, ej blott aflägsnare fränder, utan också sig själft inbördes. »At æde hverandre op,» är en osed, som norrmännen vidkännas så allmänt, att det blifvit ett ordspråk. Men i bredd med detta karakterslyte synes också gå en förmåga att i stort *godtgöra* det onda de vållat, som kanske icke återfinnes i samma grad hos något annat folk, och häri ligger en storhet i folkkarakteren, som vore mera värd att väcka nationens stolthet, än mycket annat norsknorskt, öfver hvilket man så gärna yfves.

Icke som ville vi påstå att man felat blott å ena sidan; det är ju aldrig *ens* fel att två tvista. Camilla Collett torde i viss mån genom sin hänsynslöshet hafva framkallat de mindre goda sidorna af den norska karakteren; men *i sak hade hon rätt,* och det är detta som blifvit erkändt; *det är medvetandet af att med orätt hafva straffat henne för det rätta hon velat,* som framkallat den storartade godtgörelse, hvari snart sagdt hela folket deltagit under form af festen den 23 januari 1893.

Här var något mer än en vanlig fest. Dagens vackra och egendomliga firande i hufvudstaden, kvinnoprocessionen och studenternas fackeltåg, likasom det egentliga, fint och vackert genomförda, festprogrammet, är oss väl bekant genom fru Mathilda Schiötts intagande beskrifning; men att de känslor, som därvid uttalades, samtidigt togo sig offentliga uttryck i hjärtliga hyllningsord inom nästan hvarje mera betydande plats i hela Norge, torde hos oss vara mindre kändt.

Hela dagen inströmmade därjämte, genom post och telegraf, hälsningar och varma hyllningsord från så vidt skilda orter som Firenze och Trondhjem och i de mest olika tonarter, från det betydelsefulla brefvet af den världsberömde norske diktaren i Paris och till »den ensomme Kvindes» hjärtevarma tack.

Pressen deltog med vältaliga ord i hyllningen och man kan säga, att i Norge den 23 januari Camilla Colletts namn låg på allas läppar.

Men icke nog härmed; hyllningen af den åttioåriga har tagit sig ännu ett uttryck, det bästa och mest betydelsefulla af dem alla. *Sedan 1892 utgifves nämligen en jubileumupplaga af hennes arbeten* — en utmärkelse, som sätter kronan på den hyllning, som ägnats Camilla Collett och hennes sak, båda under ett halft sekel försmådda och försmädade. Och är det vår allvarliga förhoppning, att det värdefulla och i sitt slag enastående verket må blifva kändt och uppskattadt i alla bildade kretsar, där man förstår norskt språk.

En ej ringa del af hvad vi här ofvan meddelat af den hyllning, som kommit den åttioåriga till del, skulle varit oss okänd, om ej hennes son, byråchefen A. Collett, haft den

goda tanken att utgifva allt som blifvit sagdt *till* och *om* hans moder på den minnesrika dagen.*) Det utgör en hel liten volym, beledsagad af den åldrigas tacksägelse. Af det rika och mångskiftande innehållet meddela vi här det betydelsefulla brefvet från Jonas Lie och hans hustru.

Paris den 19 Januari 1893.

Det er med inderlig bevægede Sind, vi to gamle Venner bringer dem vore Lykønskninger til Ottetiaarsdagen. Deres geniale, noble, ukuelig modige Gjerning, der udgik fra et Kald og en Trang, der kunde standses »saa lidt som Stormens Flugt og Havets Gang», den har vi begge elsket og beundret saa langt tillbage fra som »Amtmandens Døtres» Tid, — den gang da de, der elektriseredes af den, var de faa, Fienderne de mange; — nu ser De fire nordiske Folk, som takker Dem for herligt Dagværk, og hvis Kvinder hylder Camilla Collett som deres første. Siden knyttede Livet os personlig nærmere, og lærte vi da at beundre og elske Mennesket, — den fine, tendre — stolte, rigt utstyrede Natur. Af Kvinder i Norden har vistnok ingen ført Pennestaalet med den Indvielsens myndighed, den intelligente Høide, den Indignationens Glød.

Med dyb Tak for uforglemmelige Samværets Stunder og for den Aandens Vækst, Deres Værker har git, — der er skudt og baaret deraf ogsaa i mitt Forfatterskab, — sender vi dem, kjære, høit ærede Frue, de varmeste Ønsker om lyse gode Aar, hvori De maa faa se Ageren gro og modnes om Dem! — — — — — — — — — —

* * *

Härmed må vårt försök att i lätta drag teckna Camilla Collett och hennes lifsgärning afslutas.

Kunna vi hoppas, att den lilla teckningen**) vittnar om den varma hängifvenhet vi ägna den idé, för hvars framgång Camilla Collett och vi å ömse sidor arbetat, hvar och en med sina olika gåfvor, samt uttrycker glädjen öfver att den ädla, oförtröttade kämpen på andra sidan Kölen väl icke nått sitt mål, — därtill har det stått för högt — men öppnat vägen dit, då är afsikten med dessa anteckningar vunnen.

---

*) Beretning om Festen for Camilla Collett d. 23 Januar 1893.

**) De källor vi användt vid nedskrifvandet af dessa anteckningar äro främst Camilla Colletts egna skrifter samt den af hennes son utgifna festberättelsen.

Äfven har det personliga minnet af ett par intressanta samtal med Fru Collett samt en liten uppsats af professor Dietrichson i ett arbete om släkten Collett anlitats.

Bref från Chicago.*)

Chicago juni 1893.

Då *Dagny* begärt att få del af mina intryck dels från den världskvinnokongress, som i dessa dagar ägt rum i Chicago, dels från vår kvinnoarbetsutställning i »Woman's Building» å Columbiaexpositionen, villfar jag med nöje denna begäran i nedanstående rader.

Redan för omkring 20 år sedan gaf ett samtal mellan miss *Susan B. Anthony* och den framstående skotskan Miss *Margaret Parker* uppslag till idén om en kongress, hvarest alla intressen rörande den då i sin gryning varande kvinnosaken skulle afhandlas af kvinnorna själfva. Saken har sedan dess oupphörligt kämpats för af dess modiga pionierer, synnerligen af Susan Anthony, hvilken under stora svårigheter stridt för kvinnans frigörelse i Amerika, varit anklagad för sina idéer och sina åtgöranden, ja, till och med kastats i fängelse när hon 1872, viss om det berättigade i sina sträfvanden, framträdde till valurnan. För ungefär 40 år sedan öfvergaf hon sitt egentliga lefvebröd, lärarinnekallet, för att hålla föredrag öfver kvinnans rösträtt, hvilket ämne sedan dess varit, som hon själf skämtande uttryckte sig, hennes »käpphäst», och så uteslutande uppslukat alla andra intressen, att hon med rätt kan yttra: »hvad namn ni än ge mina föredrag, så ha de dock endast *ett* innehåll». Under ett par år var hon ledare för en kvinnotidning under stora pekuniera svårigheter och arbetade i sju års tid under de största försakelser för att afbörda sig skulder, ådragna genom detta företag. Detta hindrar henne dock ej från att ånyo ställa sig i spetsen för ett nytt kvinnoorgan. Vid sina mer än 70 år tager hon nu med friskt mod itu härmed. Tiden torde ock vara mogen härför; många ansedda förmågor stå nu vid hennes sida, och hon har af dessa utsetts till den ledande anden. Som *kvinnokongressens president* var hon allmänt uppburen och behöfde blott visa sig för att framkalla jubel. Hennes magra, seniga gestalt med den genomträngande blicken, de skarpa dragen och de kantiga rörelserna var esomoftast synlig på platformen, och hennes blixtrande kvickhet blef så ofta föremål för stormande applåder, att hon undanbad sig »så täta afbrott».

---

*) Det här meddelade brefvet, hvilket utgör en resumé af de intryck, den svenska damkomiténs representant hemtat från sitt deltagande i kvinnokongressen under världsexpositionens första skede, se vi oss först nu i tillfälle att publicera, då det kommit oss tillhanda under sommaren, en tid då Dagny, som bekant, ej utkommer. *Red.*

Striden om kvinnans rösträtt pågår här som hetast, och ehuru jag af framstående både män och kvinnor hört, att idén icke är populär i Amerika, har dock Susan Anthony förmåga att så fängsla sina åhörare, att hvarje öra spändes och hvarje blick följde henne i den af mer än 3,000 personer fyllda Washington Hall i det gamla Art Palace, när hon den 17 maj 1893 där beskref sitt 40-åriga arbete för sina medsystrars höjande i socialt hänseende.

Näst miss Anthony står kongressens ordförande (chairman) Mrs *May Wright Sewall* samt sekreteraren Mrs *Rachel Foster Avery*.

Mrs Sewall utmärkte sig för en ovanligt lysande talareförmåga och uthållighet. Hon var själen i kongressen, intresserad af alla ämnen, fanns öfverallt tillreds med kvick snarfyndighet. I sitt hvita hår, sina oräkneliga egendomliga kostymer, utmärkta för färger, lika bjärta som ovanliga i sammansättningen, sitt glada, friska mod, sina nerver af stål, sin häpnadsväckande energi och outtröttlighet, var hon med ett ord typen för den inför offentligheten framträdande amerikanska kvinnan.

Mrs Avery, kongressens favorit, var en behaglig, framstående kvinna, hvars talang gjorde sig mycket gällande. Dessa båda damer hade uppgjort gången af alla dessa sessioner som höllos i f. d. Art Palace vid Lake Shore i Chicago. Den storartade byggnaden hade nyreparerats för ändamålet och innehåller en mängd kolossala hörsalar, hvilka dock voro så öfverfyllda, att vid en aftonsammankomst flere tusen personer måste vända om af brist på utrymme. *Sjuttiosex* sessioner höllos i tolf olika salar under denna betydelsefulla vecka och antalet talarinnor uppgick till flera hundra. Något bestämdt antal kan ej uppgifvas, då programmet sällan följdes fullt exakt.

Bredvid ofvannämnda damer stå, bland de amerikanska kvinnorna, den gamla vördade *Lucy Stone* med det milda kvinliga uttrycket, som troget kämpat vid Susan Anthonys sida, D:r *Emily Howard Stowe*, President of the Woman's Enfranchisement Association of Canada, Mrs *Jennie de la Lozier*, President af *Sorosis*, Mrs *Elizabeth Butler*, och Mrs *Hackett—Stevenson* från Chicago samt den berömda predikanten Rev. *Anna Shaw*. Bland de utländska representanterna står främst *Countess of Aberdeen* från Skotland, hvilken genom sin filantropiska verksamhet bland de fattiga i England gjort sig allmänt känd. Hennes förmåga som talare var icke framstående, men man kände att hon genomlefvat hvad hon talade om. *Madame Bogelot*, den nitiska arbeterskan bland de eländigaste kvinnorna i Paris och president vid den andra kvinnokongressen i Paris, var mycket uppburen.

Framstående talarinnor voro representanten för Greklands kvinnor, Mrs *Callirhoe Parren*, *Josefa Humpal-Leman* från Böhmen och *Margaret Windeyer* från Australien. Tyskland representerades af fru *Elizabeth Kaselowsky*, *Augusta Forster* m. fl. Danmark af fröken *Kirstine Frederiksen*, fruarna *Fredericke Olesen* och *Laura Kieler*, Finland af fru *Ebba Nordquist* och fröken *Mary Topelius*.

Vid presentationen den 16 maj, hvilken gjordes af ordföranden eller af någon medlem af the Board of Lady Managers, yttrades några hälsningsord af hvarje representant.

Under hela veckan pågick uppläsande af rapporterna från en mängd olika länder och sällskaper, berörande nästan alla områden af kvinnosaken, hvilka följdes med stort intresse. Svenska kvinnornas representanter talade om Fredrika-Bremer-Förbundet, Gift kvinnas äganderätt, »Kvinnans uppfostran i Sverige» samt om Kristliga föreningen af unga kvinnor.

Sista dagarne upptogos af förhandlingar om utvidgande af International Council of Women. Att ett sådant redan förefunnits sedan Washington-kongressen 1888 är bekant för Dagnys läsare, men nu valdes delegerade från hvarje land som korresponderande ledamöter. Ja, man funderade t. o. m. på att välja sådana från — Lappland! För Sverige valdes fil. d:r Ellen Fries.

Söndagen företedde the Art Palace en egendomlig syn. På platformen voro samlade 18 kvinliga prester, representerande nio olika trosbekännelser. Miss Shaw höll en lysande predikan, som utmärktes af logik, stort lif och en bred syn på lifvets högsta intressen. Såsom i allmänhet härute, berördes många praktiska sidor i förhållande till det andliga, och det intensiva och fängslande utförandet höll åhörarne i stor spänning. För *oss* var det dock något egendomligt att från en predikstol få så litet direkt religiöst till lifs. Aftonen samma dag gafs en stor andlig konsert af kvinnor, hvarvid bland mycken annan musik man fick höra en harpokonsert.

Kongressen afslutades med en storartad »reception» af Mrs Potter Palmer i hennes eleganta bostad vid Lake Shore. En annan artighet, som bevisades de *utländska* delegerade, var inbjudning till Palmer House hôtel under kongressveckan.

Det kan sägas, att ehuru uppfostrings-, sedlighets-, sociala och dylika frågor afhandlades belysande och lärorikt — ingen specialfråga förekom på kongressen; det var egentligen *kvinnans förhållande till lifvets allmänna frågor*, som afhandlades. Hufvudinnehållet af

förhandlingarna var *allmän likställighet i arbete, uppfostran och betalningsvillkor med mannen.*

Förvisso betecknar denna märkvärdiga kongress en ny æra i kvinnorörelsen, och många frön, som här blifvit utsådda, skola säkert framkomma som värderika frukter. Många vänskapsband knötos, många goda och väckande intryck hafva erhållits under dessa dagar, och många återvända helt visst från sitt besök i detta stora land med dess rika andliga lifaktighet till gamla världen med vidgad blick och större syn på lifvet.

* * *

Det allmänna omdömet om den svenska utställningen i Kvinnobyggningen är, att det lilla hörnet snedt emot vestra ingången är bland det finaste, ja, delvis utsöktaste i sin genre, som Woman's Building har att bjuda på. Den allt för lilla plats, som anvisats oss, var ofördelaktig i afseende på ljusförhållanden, i det att de inre lokalerna i utsprången på denna byggnad sakna fönster. Emellertid har Mrs Potter Palmer, den ovanligt dugande, kraftfulla och outtröttliga »Presidenten» uti the Board of Lady Managers, hon som i sin lilla fina hand håller spiran öfver hela kvinnobyggnaden, gifvit det löftet, att elektrisk belysning skall erhållas dagen om i dessa lokaler.

Om ett par dagar lämnar jag Chicago. Till min stora glädje har fru Strandberg-Angered af Damkomitén blifvit antagen som min efterträdarinna för omhändertagandet af vår utställning, ett val öfver hvilket de svenska utställarinnorna hafva allt skäl att lyckönska sig, då fru Angered, på samma gång hon äger den svenska bildade kvinnans takt och duglighet, är i besittning af den erfarenhet i amerikanska förhållanden, som här är så af nöden. Hon är tillstädes flere timmar dagligen vid de olika afdelningarne, dels för att gifva upplysningar, dels för möjlig försäljning.

Såsom jag nämnde i ett föregående bref, länder dessa prof på svenskt kvinnoarbete i så många riktningar till stor heder för vårt land, och erkännes detta äfven af alla konstförståndiga härute.

Th. R.

LIFFÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET

THULE

STOCKHOLM.

Till Svenska qvinnor!

Ehuruväl för hvarje år allt flera svenska qvinnor begagna sig af den slags förtänksamhet, som kallas lifförsäkring, har dock kunskapen om lifförsäkringens välsignelser och känslan af dess nödvändighet hittills i allt för ringa grad bland dem vunnit insteg. Likväl finnas det, just i våra, det sjelfständiga qvinliga arbetets dagar, många, för hvilka det borde framstå såsom en oafvislig pligt att försäkra sitt lif.

Den ena har en åldrig moder eller syskon, till hvilkas uppehälle hon med sitt arbete måste bidraga. Hennes inkomster äro ringa, ja otillräckliga; men likväl är det bättre att minska dem ytterligare med en lifförsäkringspremie, än att hennes plötsliga bortgång skall lemna kanske i elände dem, hvilkas stöd hon är.

En annan måste exempelvis för sina studier låna penningar. Får hon lefva, kan hon utan tvifvel återbetala lånet; men skulle hon dö i förtid, går hon bort med den känslan af att icke hafva kunnat »göra rätt för sig». Mot detta hade hon med en lifförsäkring kunnat skydda sig.

En annan, en gift qvinna, bidrager i mer eller mindre väsendtlig grad till sin familjs underhåll. Dör hon, har mannen kanske svårt att ensam bära familjens alla utgifter, och derför bör hon med en lifförsäkring förvissa sig om att äfven efter sin död kunna bidraga till de sinas uppehälle.

En annan gift qvinna bereder genom sin lifförsäkring ett välbehöfligt mödernearf åt sina barn, och ännu *en annan* qvinna bildar genom sin försäkring ett välkommet arf för fattiga slägtingar eller trogna tjenare eller åstadkommer ett kapital, som hon vid sin död kan donera till något allmännyttigt ändamål.

En annan kategori qvinnor utgöres af blifvande arftagerskor, som gifta sig med män utan förmögenhet. En sådan qvinna bör ovilkorligt taga försäkring på sitt lif för det fall, som ej sällan inträffar, att hon skulle dö barnlös, före sina föräldrar, i hvilket fall hon ju icke skulle lemna någonting efter sig åt sin man.

Slutligen kan genom s. k. *blandad lif-* och *kapitalförsäkring,* der kapitalet är beräknat att redan under lifstiden utbetalas, den försäkrade sjelf få njuta frukten af sin sparsamhet i form af ett på äldre dagar välbehöfligt kapital.

Till tjenst för alla de qvinnor, hvilka önska taga försäkring på sitt lif, men icke vilja för undersökningen vända sig till manlig läkare, har bolaget Thule till sin biträdande läkare i Stockholm antagit Sveriges första qvinliga läkare,

med. lic. fröken Karolina Widerström,

hvilkens adress är: Bryggaregatan 6.

Stockholm, Ivar Hæggströms boktryckeri, 1893.

Aktieegarnes utdelning är begränsad.

Medan aktieegarne fortfarande erhållit sitt lagbestämda belopp af årligen

endast 24,000 Kronor.

har de försäkrades vinst alltmer stigit och för år 1892 uppnått en summa af

Kronor 152,437 Kronor.

Årlig premie för 100 kr.

då kapitalet utbetalas

Ålder nästa födelsedag	vid dödsfall, och premien erlägges:									vid dödsfall eller fylda					Ålder nästa födelsedag
	under en tidrymd af				till fylda										
	5 år	10 år	15 år	20 år	55 år	60 år	65 år	70 år	90 år	50 år	55 år	60 år	65 år	70 år	
21	6.68	3.90	2.96	2.48	1.94	1.84	1.78	1.75	1.71	2.91	2.48	2.19	2.01	1.89	21
22	6.80	3.97	3.01	2.52	1.99	1.89	1.83	1.79	1.75	3.03	2.56	2.26	2.06	1.93	22
23	6.92	4.04	3.06	2.56	2.04	1.94	1.87	1.83	1.79	3.16	2.65	2.33	2.11	1.98	23
24	7.05	4.11	3.11	2.61	2.10	1.99	1.92	1.87	1.83	3.30	2.75	2.40	2.17	2.03	24
25	7.18	4.18	3.17	2.66	2.17	2.05	1.97	1.92	1.87	3.46	2.86	2.48	2.23	2.08	25
26	7.31	4.26	3.23	2.71	2.24	2.11	2.02	1.97	1.91	3.63	2.98	2.56	2.30	2.13	26
27	7.45	4.34	3.29	2.76	2.32	2.18	2.08	2.02	1.96	3.81	3.10	2.65	2.37	2.19	27
28	7.60	4.42	3.35	2.81	2.41	2.25	2.14	2.08	2.01	4.01	3.23	2.75	2.44	2.25	28
29	7.75	4.50	3.42	2.86	2.50	2.32	2.20	2.14	2.06	4.23	3.38	2.85	2.52	2.32	29
30	7.90	4.59	3.48	2.92	2.59	2.40	2.27	2.20	2.12	4.47	3.54	2.96	2.61	2.39	30
31	8.06	4.68	3.55	2.98	2.70	2.48	2.34	2.27	2.18	4.74	3.71	3.08	2.70	2.46	31
32	8.22	4.78	3.62	3.04	2.82	2.57	2.42	2.34	2.24	5.05	3.89	3.21	2.79	2.54	32
33	8.39	4.88	3.70	3.11	2.95	2.67	2.50	2.41	2.30	5.39	4.10	3.35	2.89	2.62	33
34	8.56	4.98	3.78	3.18	3.10	2.77	2.58	2.49	2.37	5.77	4.32	3.50	3.00	2.71	34
35	8.74	5.08	3.86	3.25	3.25	2.88	2.68	2.57	2.44	6.21	4.57	3.66	3.12	2.80	35
36	8.93	5.19	3.94	3.32	3.42	3.01	2.78	2.66	2.51	6.71	4.84	3.83	3.25	2.90	36
37	9.12	5.30	4.02	3.39	3.61	3.15	2.89	2.75	2.59	7.29	5.15	4.02	3.38	3.01	37
38	9.32	5.41	4.11	3.47	3.83	3.30	3.00	2.85	2.67	7.97	5.49	4.23	3.53	3.12	38
39	9.53	5.53	4.21	3.56	4.06	3.47	3.13	2.96	2.76	8.77	5.88	4.46	3.69	3.24	39
40	9.75	5.66	4.31	3.65	4.31	3.65	3.27	3.08	2.86	9.73	6.32	4.72	3.86	3.37	40
41	9.97	5.79	4.41	3.74	4.60	3.85	3.43	3.20	2.96	—	6.83	5.01	4.05	3.51	41
42	10.20	5.93	4.52	3.84	4.95	4.07	3.60	3.33	3.07	—	7.42	5.33	4.25	3.66	42
43	10.44	6.07	4.64	3.95	5.36	4.32	3.78	3.48	3.18	—	8.11	5.68	4.48	3.83	43
44	10.69	6.22	4.76	4.06	5.83	4.59	3.97	3.64	3.30	—	8.92	6.08	4.72	4.01	44
45	10.95	6.38	4.89	4.18	6.38	4.89	4.18	3.81	3.43	—	9.89	6.54	4.99	4.20	45
46	11.21	6.54	5.02	4.30	—	5.23	4.41	3.99	3.56	—	—	7.06	5.30	4.40	46
47	11.48	6.71	5.16	4.43	—	5.62	4.66	4.18	3.71	—	—	7.66	5.63	4.63	47
48	11.76	6.88	5.31	4.57	—	6.07	4.94	4.39	3.86	—	—	8.35	6.00	4.87	48
49	12.05	7.06	5.46	4.72	—	6.60	5.26	4.62	4.02	—	—	9.18	6.41	5.14	40
50	12.34	7.25	5.62	4.87	—	7.25	5.62	4.87	4.19	—	—	10.16	6.88	5.43	50
51	12.64	7.44	5.79	5.03	—	—	6.02	5.14	4.37	—	—	—	7.42	5.75	51
52	12.94	7.64	5.96	5.20	—	—	6.47	5.43	4.56	—	—	—	8.03	6.11	52
53	13.25	7.85	6.14	5.38	—	—	6.98	5.75	4.77	—	—	—	8.74	6.50	53
54	13.57	8.06	6.33	5.57	—	—	7.57	6.11	4.98	—	—	—	9.58	6.94	54
55	13.90	8.28	6.53	5.77	—	—	8.28	6.53	5.21	—	—	—	10.58	7.43	55
Tabell	9				8				2	5 Blandad Lif- och Kapitalförsäkring.					

Under de tio åren 1883—1892 utgjorde

sammanlagda utdelningen:

Till aktieegarne (10 gånger 24,000) .... Kr. 240,000: —

» de försäkrade .... » 825,085: —

Thule meddelar alla slag af lifförsäkringar, kapitalförsäkringar och lifräntor till alldeles samma premier och vilkor, som öfriga solida svenska bolag.

Thules företräde består i den åt de försäkrade, enligt bolagsordningen bestämda, för försäkringshafvare särskildt fördelaktiga vinstutdelningen, och intager bolaget i detta afseende en undantagsställning derigenom att aktieegarne icke erhålla högre utdelning än den i förhållande till en så omfattande rörelse obetydliga summan af 24,000 kr.

De försäkrades vinstutdelning, som eger rum **årligen,** hvilket är en stor fördel, stiger alltjemt och började denna utdelning redan för år 1883, innan ännu något annat svenskt lifförsäkringsbolag utdelade vinst (utan premieförhöjning).

Exempel på af Thule verkställda vinstutdelningar.

En person, som vid 36 års ålder år 1878, mot en premie af kronor 383, tog en blandad lif- och kapitalförsäkring, der försäkringssumman, 10,000 kronor, utbetalas vid 60 års ålder eller förut vid dödsfall, *har faktiskt uppburit i vinst:*

för år 1883	kr.	32.24	eller	8.4	%	af	årspremien,
» » 1884	»	57.66	»	15.1	»	»	»
» » 1885	»	67.38	»	17.6	»	»	»
» » 1866	»	77.49	»	20.2	»	»	»
» » 1887	»	88.02	»	23.0	»	»	»
» » 1888	»	98.97	»	25.8	»	»	»
» » 1889	»	110.40	»	28.8	»	»	»
» » 1890	»	122 31	»	31.9	»	»	»
» » 1891	»	134.73	»	35 2	»	»	»
» » 1892	»	147.72	»	38.6	»	»	»

Försäkringstagare enligt denna tabell **med kapitalets utbetalande vid högst 55 år,** *befrias från all vidare premiebetalning, om han blifvit urståndsatt till borgerlig verksamhet genom vissa bestämda fall af invaliditet (t. ex. obotlig blindhet eller mistning af den till arbete hufvudsakligen använda handen).*

En person, som vid 41 års ålder 1873 tog en försäkring på 10,000 kronor med en årspremie, under 20 år, af 374 kronor, *har faktiskt uppburit i vinst:*

för år 1883	kr.	56.76	eller	15.2	%	af	årspremien,
» » 1884	»	94.44	»	25.3	»	»	»
» » 1885	»	104.10	»	27.8	»	»	»
» » 1886	»	114.12	»	30.5	»	»	»
» » 1887	»	124.50	»	33 3	»	»	»
» » 1888	»	135.30	»	36.2	»	»	»
» » 1889	»	146 52	»	39.2	»	»	»
» » 1890	»	158.28	»	42.3	»	»	»
» » 1891	»	170.58	»	45.6	»	»	»
» » 1892	»	183.48	»	49.0	»	»	»

År 1892 betalde denne försäkringstagare sin sista premie **men äfven derefter utgår vinsten** *såsom en med all sannolikhet för hvarje år allt större lifränta ända intill det år, under hvilket den försäkrade aflider.*

93. 9. (2.)

Kvinliga studenter i Schweiz.

Das Leben der Studentinnen in Zürich von Frau Cläre Schubert-Feder, Dr. phil. — Berlin 1893.

»Man har ute i sällskapslifvet börjat intressera sig för kvinnornas universitetsstudier, och det är förklarligt, att man framkastar den frågan: hur lefva kvinnorna såsom studenter? Väl oss, om man frågar! I stället för att fråga dömer och fördömer man ofta med denna förvånande tvärsäkerhet, som synes hafva sakkännedom till förutsättning, men i de flesta fall endast vittnar om fördomar. Därför hälsar jag med glädje hvarje tillfälle att skingra dessa och, om Gud vill, skaffa nya vänner åt den i sig själf goda saken. Om det på samma gång kunde lyckas mig att till studier sporra lämpliga element ur kvinnovärlden, hvilka med det nödvändiga allvaret förbinda den erforderliga intellektuella kraften och kroppsstyrkan, men därifrån afhålla andra, hvilka föreställa sig saken allt för lätt eller endast drifvas af äregirighet eller längtan efter oberoende, så vore detta mig en stor tillfredsställelse.»

Dessa ord, hvarmed den synnerligen läsvärda broschyren inledes, äro betecknande för förf:s egen ståndpunkt och gifva strax det intryck, att hon torde ha åtskilligt att säga äfven till den svenska allmänheten. Icke så, som om hvarje faktum hon omtalar skulle hafva sitt motstycke äfven hos oss. En bild af de kvinliga studenternas lif vid de svenska universiteten skulle, såsom hvarje sakkunnig inser, komma att taga sig långt ljusare ut än den tafla fru S.-F. upprullar. Men nog lära flere karakteristiska smådrag från »das Leben der Züricher-Studentinnen» komma att igenkännas af deras kolleger i Sverige. Och förf:s egna omdömen och slutsatser äga fullt berättigande att uppmärksammas af en svensk publik, såsom härrörande från en kvinna med sund lifsåskådning och grundlig bildning.

* * *

Förf. börjar med en kort historik öfver »das Frauenstudieren» i Zürich. Den första kvinliga student därstädes, en ryska, inskrefs vid universitetet 1867. Den första schweiziska, som studerade i Zürich, var fröken Marie Vögtlin, student 1869 och numera gift med prof. i geologi Albert Heim. Beklagligt var, att de kvinliga studenternas antal 1873 med ens och just genom tillströmning af en mängd ryskor

växte till 114. Fru S.-F. anmärker dock: »dessa mycket försmädade ryskor må nog mången gång hafva begagnat studierna såsom förevändning för politik, t. o. m. i deras enskilda lif må icke allt ha varit fullt klappadt och klart — men så illa som motståndarne ha gjort det och genom pressen basunat ut det i hela världen,— så illa har det på långt när icke varit.» Äldre professorer och borgare, med hvilka förf. samtalat härom, hafva vanligen hänvisat till allmänhetens stora benägenhet att multiplicera, då det gäller dåliga rykten. Ryskornas svåra ställning minskades nog icke heller genom den omständigheten, att de kvinliga studenterna på den tiden endast hade få försvarare bland professorerna. Att dock äfven några af de »tigande herrarne» voro benägna för saken, visade sig stundom bl. a. därigenom, att de gifte sig med kvinliga studenter och sedan fyllde luckan i dessas led genom att låta sina döttrar taga studentexamen. Ty man kan väl knappast vilja påstå, att professorerna bemödat sig om att gifta sig med kvinliga studenter för att skada »das Frauenstudieren». Men först sedan 1873 en förordning utkommit med skärpta bestämmelser rörande inskrifningen vid universitetet af utländska studenter, lämnade de flesta ryskorna Zürich, och en sund utveckling af kvinnornas studier började. Ryskornas uppträdande hade dock hunnit ingifva borgerskapet en viss misstro mot kvinliga studenter. »Det gällde att på nytt tillkämpa sig den ställning, som man ännu knappast innehade, och detta icke genom vackra ord, utan genom det dagliga lifvets i stillhet verkande kraft. Att de kvinliga studenterna i Zürich numera intaga en fullkomligt aktad ställning i alla de kretsar, som äga rätt att döma — därom har hvar och en af dem inlagt förtjänst. För öfrigt är, såsom universitetets rektor själf försäkrat mig, nu för tiden ryskornas anseende lika godt som de öfriga kvinliga studenternas.»

Hvarje professor i Zürich intager i regeln en bestämd ställning för eller mot den högre kvinnobildningen. Detta kan stundom skaffa de kvinliga studenterna alldeles särskilda svårigheter vid examen, — svårigheter, hvika de dock genom grundlig förberedelse och totalt undvikande af fusk allt mer och mer lyckats öfvervinna. Dylikt hafva vi i Sverige lyckligtvis föga erfarenhet af. Däremot underskrifva vi förf:s påstående, att de kvinliga studenterna ofta vida mer än sina manliga kolleger sakna tillfälle till bildande kamratumgänge. I varma ordalag uttalar hon sin tacksamhet för de professorer, bland dem äfven principiella motståndare till »das Frauenstudieren», hvilka varit henne till hjälp med råd och boklån. »Då och då, ehuru icke ofta, mottaga äfven de kvinliga studenterna i Zürich inbjudning till pro-

fessorsfamiljerna. Dylika inbjudningar skulle vara verkliga ljusglimtar i deras lif, om icke också här svårigheter mången gång uppvuxe genom de respektive professorsfruarnas barnsliga svartsjuka. Då det ofta händer, att de duktigaste herrarne inte alltid fatta tycke för med dem själfva likställda kvinnor, så blir professorskan i känslan af sin intellektuella obetydlighet lätt plågad af svartsjuka. Bland genomsnittskvinnorna är en smula begåfning oftare ett föremål för afund än t. o. m. stor skönhet.»

Fru S.-F. deltog under sin studenttid flitigt i de botaniska exkursioner, som ägde rum hvarje lördagseftermiddag i Zürichs vackra omnejd. Det var ett godt tillfälle till samtal med professorn och hans fru, hvilken sistnämnda själf varit student, samt i synnerhet att få stifta bekantskap med de manliga kamraterna. Utom kemisterna och medicinarna, hvilkas praktiska öfningar medföra ett närmare kamratlif, ha de kvinliga studenterna i Zürich eljes föga tillfälle till dylikt. Deras »beröring» med de manliga studenterna inskränker sig vanligen till en tyst hälsning. Lifligt och humoristiskt skildrar fru S.-F. sin blyghet vid de första föreläsningar hon bevistade tillsammans med herrar. Förlägenheten gjorde henne så tafatt, att hon en gång tappade sin hatt, då hon efter timmens slut midt ibland en mängd studenter skulle påtaga ytterkläderna. I stället för att taga upp den åt henne, drogo de sig alla ett steg tillbaka för att lämna henne rum att själf upptaga den — en liten episod som karakteriserar de manliga och kvinliga studenternas förhållande till hvarandra i Zürich. Lika rättigheter, lika plikter, men intet galanteri, allt »sine ira et studio.» »Ett slags känsla af att endast vara tolererad grep mig ofta under dylika förhållanden», säger fru S.-F., »och blef mig särdeles svår att besegra i Wien, hvarest det lyckats mig att officielt bryta väg för oss och hvarest jag var ensam kvinna bland 5,000 herrar. De *inre* svårigheterna äro härvid de öfvervägande. Då jag med klappande hjärta rörde mig i de tätt packade, trånga korridorerna af det gamla klostret, som ännu 1882 i Wien begagnades till universitet, hjälpte mig endast en vänlig gammal dams råd, hvilken uppmanade mig att låtsa som om studenterna bara vore luft. Det gjorde jag också af alla krafter i det jag mången gång för mig själf uttalade det napoleonska mottot: »sans haine et sans amour», förändradt till: »sans gêne et sans amour» ungefär som ett uppskrämdt barn läser sina böner.»

Stundom händer, att ur en ömsesidig aktning, för hvilken samarbetet ger en mycket säker måttstock, utvecklar sig en allvarlig böjelse, som

leder till giftermål. Jag känner flera dylika fullkomligt lyckliga kamratäktenskap. »Förbindelser som skulle kunna betecknas med ordet »flirtation», förekomma däremot högst sällan om ens någonsin. Den kvinliga studenten, som ofta haft stora svårigheter att bekämpa, innan hon fått ägna sig åt studier, skulle icke lätt genom en flyktig kurtis låta sig afledas från sitt mål. »Dessutom har hon allt för ofta tillfälle att se sina kamrater i ogynnsam dager, t. ex. då de komma till första föreläsningen med sömniga ögon och ovårdadt linne efter en genomvakad natt eller då det på seminarierna visar sig, att deras kunskaper äro skäligen underhaltiga. Korteligen den poetiska doften af ett obestämdt fjärran saknas. Men den kvinliga studenten önskar icke heller att bli *älskad* af sin kamrat; hon kräfver endast hans *aktning*, och är hon flitig och duktig, enkel och naturlig, så lär denna icke saknas.» Förf. förordar varmt samundervisning och citerar en artikel i Braunschweigs Landes-Zeitung för 13 maj 1891, där en f. d. student uttalar såsom sin erfarenhet af umgänget med kvinliga kamrater: »man kan med större bestämdhet påstå, att det kvinliga elementet skall hafva ett välgörande inflytande på studentlifvet än tvärtom. Eller tror man verkligen, att umgänget mellan de begge könen skall blifva friare ansikte mot ansikte med vetenskapens allvar, än i balsalens upphettade munterhet?».

* * *

De kvinliga studenterna i Zürich utgöra en brokig samling från alla möjliga länder och samhällsklasser. Vårterminen 1892 voro 70 damer inskrifna, tillhörande 15 olika länder: Preussen, Bayern, Hessen, Baden, Sachsen, Lübeck, Italien, Österrike, Ungern, Serbien, Rumänien, Ryssland, England, Amerika och naturligtvis Schweiz. Äfven förmögenhetsvillkoren äro himmelsvidt skilda. Förf. erinrar om en liten ungerska, som stundom hade eleganta supéer för sina kamrater, men omnämner på samma gång äfven andra, om hvilka man visste, att de hela månader igenom uteslutande lefvat på té och bröd, och hvilka endast genom kärlek till studierna fått mod till dylika umbäranden.

Sedan högre flickskolan i Zürich fått dimissionsrätt, finnas flera mycket unga bland de kvinliga studenterna, men de flesta utgöras ännu af äldre flickor. En amerikansk fru hände det, att hon såsom student rent af blef farmor. Hon åtnjöt allmän aktning bland kamraterna och tog vid 41 års ålder en glänsande medicine doktorsgrad.

Icke blott olikheten i nationalitet och seder hindrar ett lifligare ömsesidigt kamratumgänge bland de kvinliga studenterna. De ha ofta för många plikter att uppfylla. Stundom måste de taga privatlektioner för att fylla luckor i sin bildning, stundom äfven själfva gifva undervisning för att förtjäna något. De ansträngande studierna kräfva rörelse ute i fria luften, och den kvinliga studentens brefväxling tar i allmänhet mer tid än hennes manliga kamraters, i det att hon såsom god dotter icke skrifver hem, endast då hon behöfver pängar. Härtill kommer, att åtminstone hälften af de 70 flickorna lagar frukost och kvällsvard åt sig själf och att flere af dem själfva sy sina kläder.

Förf., som under en resa i England för 2 år sedan fått tillfälle att se både manliga och kvinliga studentrum i Oxford och Cambridge, betonar starkt flickornas större förmåga att ställa det trefligt åt sig. Man kände sig i England vida mer hemmastadd hos dem trots det, att herrarnes rum ofta voro mycket elegantare med vackra länstolar, tunga draperier etc. På samma sätt i Zürich. Kvinnan kan vanligen med de minsta medel pryda sitt rum; en blomma, en liten duk, en tafla här och där, och allt är färdigt. Fru S.-F. hade under den tid hon läste på sin doktorsgrad genom en vänlig värdinnas försorg lyckats få en liten vindskammare, hvars enkla trefnad vänner och bekanta nästan missunnade henne. En gammal professor, med hvilken hon vid denna tid ofta plägade samtala, uppställde härvid alltid som vilkor: »Also gewüss, abber i das Studdirchämmerli» — »således afgjordt, men i lilla studerkammaren.»

»Hvarje äkta kvinna, åtminstone den tyska», säger förf., »är husmoder, hvart hon än går och hvad hon än har för sig.» Detta är något, som man äfven finner vid beröringen med den kvinliga studenten. Men det behöfs också, då hon hvarken har samma håg eller tillfälle till utelif som hennes manliga kamrater. För konsert och teater fattas henne ofta så väl tid som pängar, och umgängeslif är något, som endast mera sällan bjudes. Invånarne i Zürich förhålla sig, liksom öfverallt, där främlingarnes antal är stort, tämligen reserveradt gent emot studenterna. Hvar och en, hvilken erfarit något af det rena, fridfulla själslif som studierna kunna skänka, instämmer lifligt i förf:s påstående, att det för en allvarlig och djupare anlagd natur alls inte är någonting förskräckligt att t. o. m. i ungdomen för några år umbära salongslifvet och »stille Einkehr in sich selbst halten.»

I Zürich liksom äfven i Sverige tituleras man redan i slutet af sin studietid för »doktor», hvarmed den stora allmänheten ännu allt-

jämt endast menar medicinaren. Den kvinliga medicine kandidaten heter sålunda på god schweizertyska »es Fräule Docter». Fröken doktor har nu på sjukhusen genom kärleksfullt deltagande och tillmötesgående i hög grad tillvunnit sig de sjukas sympatier, så att man tryggt kan påstå, att det lägre folket rent af är entusiasmeradt för kvinliga läkare. Det är också sina mediciniska kamraters förtjänst, som förf. tillskrifver den rörande vänlighet, hvilken ofta kom henne till del från folkets sida. En eftermiddag, då hon med sin kollegiibok under flitig läsning vandrade af och an i en allé utanför staden, kom en äldre kvinna emot henne med frågan, om hon kanske var »es Fräule Docter.» Då svaret blef jakande, räckte gumman henne genast en bukett vilda blommor, utropande: »då måste ni också ha en liten blomma.» En annan gång under en resa mellan Florens och Zürich, ville konduktören icke mottaga drickspängar för en visad tjänst, sedan han fått veta, att fru S.-F. var »e studirte Doctere». »Nej», sade mannen, »det vore synd och skam att ta mot pängar af er. Lef väl och Gud beskydde er.» Förf. tillägger: »detta är folkets röst; måtte den och bli Guds röst, d. v. s. måtte denna gynnsamma mening om de studerande kvinnorna bana sig väg från folket till de tongifvande samhällslagren, så att dessa i våra sträfvanden lära sig se en lycka icke endast för kvinnorna, utan för hela nationen. Att våra sträfvanden för utvidgade verksamhetsområden hittills endast gynnats af det liberala partiet, är något, som kvinnorna själfva städse lifligt beklagat. Att nu likväl äfven hofpredikanten Stöcker, geheimerådet prof. H. Grimm m. fl. konservativa börjat visa oss tillmötesgående, innebär ett viktigt erkännande af att den s. k. kvinnofrågan står öfver partierna eller, hvilket är det samma, angår alla partier.» *)

Här citerar förf. ett uttalande af prof. Grimm i National-Zeitung för den 26 juni 1892: »Fäder och bröder pläga med stark fatalism öfverlämna sina döttrars och systrars senare borgerliga öde mera åt försynen, än åt sin egen särskilda omsorg. Kanske måste staten en gång göra dem föreställningar härför, ty de oförsörjda yngre och äldre flickorna komma en gång att mer eller mindre ligga samhället till last, liksom äfven enkorna, om dessa icke hafva lärt att själfva förtjäna sitt bröd. *För öfrigt, likaväl som staten bör tillse, att sönerna få den skolbildning, som tillkommer blifvande medborgare, liksåväl kan också för flickorna kräf-*

---

*) Ett glädjande tidstecken utgör också *Funckes* nyutkomna arbete »*Kristus och människan*», där den berömde förf. i varma ordalag betonar de kristnes skyldighet att framför andra föra kvinnoemancipationens talan.

vas en uppfostran, som gör dem, vare sig gifta eller ogifta, till ekonomiskt oberoende, självständiga samhällsmedlemmar.»

Man bör observera, att dessa fördomsfria, tungt vägande ord uttalats af en vetenskapsman från det för sin stock-konservatism i kvinnofrågan kända Tyskland. Och detta på en tid, då man i Sverige ännu kan få höra sådana invändningar mot samskolor och mot statens öfvertagande af den högre flickundervisningen, som att »kvinnorna icke likasom männen skola utbildas till statens tjänare» — trots det att kommande generationers upp fostran till största delen är dem anförtrodd! Vi instämma af hjärtat i förf:s önskan, att Grimms ord måtte väcka genklang hos tusentals föräldrar just af de högre klasserna, hvilkas oförsörjda döttrar efter sina försörjares död alltid bli de olyckligaste. »Deras nöd, sådan den visar sig i storstädernas gårds- och källarvåningar hos otaliga missnöjda, bittra sinnen skall först då upphöra att förtjäna vårt medlidande, när det äfven för de högsta klassernas döttrar, liksom för deras söner gäller, att arbete är plikt och heder, sysslolöshet föraktlig. Kvinnans tillträde till universitetet för oss närmare denna tidpunkt, ty det är klart, att begåfvade döttrar bland de »upper ten thousand» skola föredraga lärda sysslor framför handelsidkerskans eller sömmerskans. Om nu hungern plågar kvinnan lika mycket som mannen, — en längtan efter intellektuell näring rör sig lika väl hos kvinnan som hos mannen, — om sålunda både inre och yttre kraf drifva oss kvinnor till deltagandet i arbetet för bröd, så borde man med glädje hälsa detta framsteg. Men om det visade sig, att de studerade kvinnorna blefve mindre kärleksfulla hustrur och mindre förståndiga mödrar än andra kvinnor af deras samhällsklass, då må man åter beröfva dem tillträdet till lärda kall; ty den enskildes fördel må städse vika för hänsynen till det allmänna. För dylikt skola dock kvinnorna själfva veta att skydda sig; därför kommer deras medfödda kvinlighet att bevara dem.» Ett eller annat missförhållande, sådant som lätt uppstår i alla öfvergångs- och reformtider, kan ej kullkasta denna förf:s mening.

Hon slutar sin lilla skrift med den förhoppning, att sträfvandet för kvinnornas tillträde äfven till de tyska universiteten snart måtte krönas med framgång. Hvarje *svensk* kvinlig student kan härvid tilllägga den önskan, att hennes tyska kamrater från början måtte få röna samma tillmötesgående och vänlighet från lärares och kamraters sida, som i Sverige kommer de studerande kvinnorna till del.

Lydia Wahlström.

»Kvinnan inom svenska litteraturen.»

Den stora världsmarknaden i millionstaden vid Michigans stränder skall snart vara ett minne blott, men af det olikartade arbete, som utförts i och för den, har mycket varit af så gediget och värdefullt slag, att det skall fortlefva, långt efter sedan de brokiga utställningsbyggnaderna i Jackson park försvunnit. Detta gäller icke minst det rika statistiska material, som med anledning af utställningen samlats i vårt land och till hvilket damkomitén i betydlig mån bidragit.

En af de sista, men därför icke minst värdefulla frukterna af denna komités energiska arbete är »*Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893. En bibliografi, utarbetad med anledning af världsutställningen i Chicago af Sigrid Leijonhufvud* och *Sigrid Brithelli*».

I följd af flere ogynnsamma omständigheter och först och främst af den i förhållande till det omfattande arbetet alldeles för knappt tillmätta tiden, har denna bibliografi, oaktadt de mest energiska ansträngningar från utgifvarinnornas sida, blifvit fullbordad först i utställningens elfte timme. Detta förminskar dock ingalunda arbetets värde, ty detta är icke af en utställningsartikels eller en kongressrapports efemära karakter, utan har i främsta rummet betydelse som ett värderikt inlägg i den bibliografiska forskningen så väl som i den svenska kvinnans historia.

Arbetet utgör en så vidt möjligt fullständig förteckning öfver svenska skriftställarinnor och deras arbeten allt sedan den heliga Birgittas dagar intill år 1893. En katalog, som under samma titel af »två damer» utarbetades till utställningen i Wien 1873, har i viss mån tjänat till grund för föreliggande bibliografi, men många ändringar i plan och utförande ha vidtagits, många tillägg och förbättringar gjorts, så att den nya katalogen kan med allt skäl betraktas som ett fullt självständigt arbete. Dess begge utgifvarinnor, sedan länge väl förtrogna med biblioteksgöromål och därföre synnerligen lämpliga för sitt värf, hafva noga genomgått alla de källor, som stå forskare på detta område till buds, i främsta rummet Hjalmar Linnströms Svenskt boklexikon 1830—65, vidare de följande årens bokhandelskataloger, k. bibliotekets samlingar af kvinliga författares arbeten, af tidskrifter, kalendrar, utländska boklexikon o. s. v.

En kort öfversikt, skrifven af fröken S. Leijonhufvud, öfver

kvinnans verksamhet inom den svenska litteraturen, inleder arbetet. Denna öfversikt ingick i engelsk öfversättning i damkomiténs i somras utgifna rapporter till Chicagoutställningen.

Följer sedan själfva katalogen. Så vidt möjligt varit meddelas om hvar och en af författarinnorna några korta biografiska uppgifter, såsom födelseår och födelseort, lefnadsyrke, dödsår, föräldrars namn m. m. Därpå kommer en fullständig förteckning öfver hvarje förf:s arbeten med uppgifter om dessas tryckår, format, sidantal, olika upplagor, öfversättningar till främmande språk, därpå förf:s bidrag till kalendrar, tidskrifter, tidningar, etc. samt till sist de pseudonymer och signaturer, som af henne begagnats. En mängd skriftställarinnor ha medtagits, hvilka varit verksamma inom den periodiska och dagliga pressen, men aldrig publicerat något själfständigt arbete — härigenom har katalogens värde och fullständighet betydligt ökats på samma gång som utgifvarinnornas möda. Däremot hafva inga prosaöfversättningar från främmande språk medtagits. Finska författarinnor, som skrifvit på svenska, äro äfven införda i katalogafdelningen, hvilken fyller icke mindre än 174 sidor och åtföljes af en förteckning på signaturer och pseudonymer upptagande 8 sidor.

* * *

Ett studium af katalogen erbjuder många intressanta synpunkter. Af forna tiders kvinnor hafva icke många efterlämnat ett namn inom litteraturens historia. Medeltiden representeras af den heliga Birgitta, som utan gensägelse är icke allenast till tiden utan äfven till betydelsen Sveriges första författarinna. Den omsorgsfulla förteckningen på hennes arbeten och deras många öfversättningar och olika upplagor upptager icke mindre än fyra sidor i katalogen. Från medeltiden förekomma för öfrigt endast ett par namn, äfven de på nunnor, nämligen abbedissan i Vadstena kloster Margaretha Clausdotter (d. 1486), som skrifvit en Birgittakrönika, och Anna Fickesdotter Bülow, abbedissa i samma kloster från 1501, som skrifvit en »Chronicon genealogicum eller undervisning på någon gammal slächt med åtskilliga tidahändelser.»

Från Sveriges storhetstid bevarar historien minnet af mången framstående kvinna, men det var mer inom det praktiska lifvet än på litteraturens fält 1600-talets handlingskraftiga adelsdamer utmärkte sig, och de få arbeten af kvinliga författare (bl. dessa några medlemmar af släkten de la Gardie, den beryktade Aurora Köningsmark och hen-

nes syster), som gått till eftervärlden, utgöras mest af poem, religiösa betraktelser, bref och dagboksanteckningar. Ett kvinligt författarenamn af större betydelse har tiden dock att uppvisa: drottning Kristinas, hvilken efterlämnat flere litterära arbeten i olika ämnen, men intet skrifvet på svenska. Däribland tilldraga sig några samlingar aforismer, början till en självbiografi samt hennes bref största intresset.

Från 1700-talet finna vi i katalogen icke så få författarinnenamn, af hvilka de mest kända äro de tre skaldinnorna, Sofia Elisabeth Brenner, Hedvig Sofia Nordenflycht och sist till tiden, men först i snille och popularitet Anna Maria Lenngren.

Det är dock utan all jämförelse vårt århundrade, som lämnar den största kontingenten af skriftställarinnor. Lika talrika som de äro till antal, lika växlande har deras val af ämnen varit.

Visserligen är skönlitteraturen det fält, hvarpå de kvinliga författarna helst röra sig och hittills med ytterst få undantag det enda, där de åstadkommit något verk af större betydelse, men äfven inom andra grenar af litteraturen har det kvinliga ingeniet med större eller mindre framgång försökt sig.

Kvinnan med sin lifligare fantasi och sitt intensivare känslolif är vanligen mer än mannen mottaglig för religionens sanningar. Också finna vi en mängd kvinnor som skrifvit i religiösa ämnen, icke minst religiös poesi. En sjuklig företeelse från äldre tider på detta område, tyckes Eva Margaretha Frölich (död 1682) varit, hvilken i katalogen kallas »religionssvärmerska». Hon har utgifvit en mängd bibelkommentarier, ofta med tillämpning på sin tid, och dömdes i följd af sina spådomar först »till evig landsflykt» och sedan, då hon detta oaktadt återvände till Stockholm, till tukthus på lifstid.

På en del af litteraturen härskar kvinnan af ålder obestridt, på den del, som behandlar kokkonsten och andra grenar af den husliga ekonomien, såsom slakt, bryggd, bakning, färgning, väfnad, etc. Också utgöra kokböckernas författarinnor en icke ringa procent af de i katalogen upptagna. Äfven mejeriskötsel och trädgårdsodling, t. o. m. så speciella och för vårt nordliga klimat ovanliga grenar däraf som vinrankors plantering och beskärande samt odling af mullbärsträd och silkesmaskar, ha behandlats af kvinnor.

Men icke blott den husliga ekonomien utan äfven nationalekonomien har lockat våra skrifvande damer. Så utgaf i förra århundradet en fru Warmholtz en liten uppsats: »Tankar i anledning af sista öfverflödsförordningen».

Ungdomens uppfostran och undervisning har ju sedan urminnes tider varit ett af kvinnornas förnämsta verksamhetsfält, det är därför helt naturligt, att deras litterära verksamhet ofta rört sig kring dessa ämnen och att de uppträdt såsom författare till så väl uppsatser i uppfostringsfrågor som till läroböcker och nöjesläsning för ungdom.

Långt innan Sverige fick sin första kvinliga läkare (katalogen innehåller en förteckning på flere af henne författade vetenskapliga uppsatser), ha kvinnor försökt sig på den praktiska läkekonstens område, dock tyckes det varit ytterst få, som vågat uppträda såsom författarinnor inom detta fack. En fru Wallden, barnmorska till yrket, har dock 1850 gifvit ut ett häfte om »Lilla vattenläkaren vid sjuksängen för kojan och hemmet», och en fru Vegesack f. Brissman lät 1831 trycka »ett recept mot cholera morbus på vers». Katalogen upptager äfven bland författarinnorna en vaccinatris, fru Gullberg f. Pikulell, som utgifvit flere arbeten, men dessa äro allesammans diktsamlingar.

Inom historieforskningen och geneologien förekomma åtskilliga kvinliga författarenamn. Från äldre tider finna vi kvinnor såsom utgifvare af släktkrönikor, vi anföra som exempel Cecilia Cracous »Berättelse om Gullbergs slott, och hur det manligen försvarades af Commendanten Mårten Cracou», samt Edla Christiana Rosenstjernas och Christiana Margreta Silfverstedts familjekrönika från 1700-talet»: »En gammal karolins återkomst till hemmet ur fångenskapen».

Ett ganska märkligt historisk-geografiskt arbete, utgifvet af en kvinna, är »Forna och närvarande Sverige», som 1816 börjat utgifvas af U. Thersner och C. F. Akrell, men hvilket åren 1845—67 uteslutande leddes af den förres dotter Thora Thersner, hvilken bl. a. själf litografierade sina teckningar.

Från det senaste decenniet har kvinnan äfven uppträdt såsom författare inom matematiken och naturvetenskaperna, och katalogen upptager utom Sonja Kovalevsky, som vi dock knappast torde ha rätt att räkna bland svenska kvinnor, åtskilliga författarinnor till uppsatser i botanik, zoologi, fysik, kemi etc., införda i Svenska vetenskapsakademiens handlingar. Redan i förra århundradet har denna akademi till sina handlingar mottagit bidrag från en kvinlig penna. Grefvinnan Eva de la Gardie, f. 1724 och gift 1741 med riksrådet grefve Claës Ekeblad, har i årgången för 1748 skrifvit en uppsats om »Försök at tilverka bröd, bränvin, stärkelse och puder af potatos» samt i årgången 1752 »Beskrifning på tvål som är tjenlig til bomulls- garns blekning»; men ändå mer märkvärdigt torde vara, att grefvinnan 1748 invaldes till ledamot af denna akademi.

* * *

Vi hafva nu redogjort för några af de ämnen, som behandlats af våra kvinliga författare. Många andra synpunkter framställa sig vid ett genombläddrande af katalogen. Rörande de skrifvandes samhällsställning finna vi nästan alla klasser och stånd representerade, allt ifrån den regerande drottningen (så väl Kristinas som Ulrika Eleonoras namn återfinnas, af öfriga drottningars endast Josefinas) ända ned till torparhustrun, tjänstepigan och fattighjonet.

Titlarna äro ofta lika karakteristiska för tiden som för författaren. Vi anföra några få exempel: »En mycket uppbyggelig och hjärtrörande visa författad i fängelset af pigan Brita Olsdotter, natten förrän hon utfördes till afrättsplatsen (1824). »Ringa och enfaldig tacksamhetsgärd till Bellman af den snart 61 års gamla gumman C. C. B. (Christ. Cath. Bergström f. 1768).» »Några erindringar i anledning af cholerans många bortryckande vänner. Tecknad i mycken enfald af en 65-årig gumma C. C. B.» »Gudeliga syner och uppenbarelser under visionärt tillstånd underbarligen förunnade och däremellan i frommaste enfald framställda af pigan Inga Elisabeth Jansdotter (f. 1835) i Täby by af Faringe socken.» »Visa om ett olyckligt öde med ett brudpar, som drunknade på Svartelfven i Nora socken och Backetorps by den 29 nov. 1828 af Lisa Ersdotter.»

En af fru Lenngrens satirer och sagan om prinsessan Snöhvit är ju en ganska egendomlig sammanställning, och dock har den förekommit i en af dessa skillingsskrifter för folket, i hvilka åtskilliga af den stora skaldinnans dikter utgifvits. Mårten Holk har sålunda utgifvits tillsammans med »Sanct Pehr och Broder Lustig», »Pojkarne» tillsammans med H. C. Andersens »Den ståndaktige tennsoldaten», »Mannens sista vilja» tillsammans med »Allmän kungörelse» o. s. v.

* * *

Af våra mer kända författarinnor är det icke så få som öfversatts till främmande språk. Så äro arbeten af Fredrika Bremer öfversatta till danska, tyska, engelska, franska, holländska, finska, ryska, polska, af Emilie Flygare-Carlén till danska, tyska, engelska, franska, italienska, holländska, polska och tsjechiska, af Marie Sofie Schwartz till danska, tyska (flere af hennes romaner utkommo först på detta språk), franska, engelska, holländska, finska och polska. Våra senare författarinnor såsom Amanda Kerfstedt, Mathilda Roos, Anne Charlotte Leffler ha fått flera af sina arbeten öfversatta till norska, danska, finska, tyska och holländska.

Mycket kunde ännu vara att säga om »Kvinnan inom svenska

litteraturen», men vi hafva redan mer än tillbörligt tagit Dagnys starkt begränsade utrymme i anspråk. Vi hoppas emellertid att vår anspråkslösa anmälan måtte hos en och annan af våra läsare väcka tillräckligt intresse för det förtjänstfulla arbetet, för att de själfva skola taga närmare kännedom om detsamma.

M. C.

Flickskolemötet i Lund sommaren 1893.

Lika visst som vårt århundrade är järnvägarnes, är det också de stora allmänna mötenas tidehvarf — det ena en följd af det andra. Ingen grupp af samarbetande människor anser sig kunna undvara dessa sammankomster, där arbetsglädjen ingått förbund med festglädjen. De gifva upphof till och de sprida nya idéer, de stärka och nära åsikter, som redan vunnit fäste, de gifva de spridda krafterna solidaritetens styrka.

Ju mer arbetaren vid sitt dagliga värf är hänvisad till sig själf eller till en trängre krets, desto viktigare blifva för honom dessa allmänna möten. Och till sådana isolerade arbetare kan man mångenstädes räkna de lärarinnor, som i Sverige hafva den högre kvinliga undervisningen om händer.

En talrik och intresserad skara af arbetare inom den högre svenska flickskolan samlades ock till allmänt möte — det sjette i ordningen — i Lund från den 12 till den 15 juni detta år.

Mötet var i yttre afseende särdeles lyckadt. Ett strålande sommarväder — sådant sätter människorna i god stämning — en för många ny, för alla intresseväckande, lifvande omgifning, förträffliga anordningar, som lämnade föga stoff åt de anmärkningslystne, hvilka ju aldrig saknas, och först och sist en vänlighet, en gästfrihet, som stå öfver allt beröm och säkerligen hos alla deltagarne efterlämnat minnen, som ej så lätt nötas bort.

Den skånska naturen var, såsom redan nämnts, för många af deltagarne ny. Att lära känna de viktigaste och intressantaste delarne af vårt stora fädernesland är det ej minst värderika utbytet en lärarinna hemtar af dessa skolmöten, och det synes mig därför som ett lyckligt grepp, att nästa möte skall hållas i en norrländsk stad.

De nord- och sydsvenska elementen fingo under de väl ordnade samkvämen, som aflöste förhandlingarne, godt tillfälle att lära känna hvarandra. Och ingen har väl någonsin bevistat ett större möte utan att ha kommit till den slutsatsen, att det just är samkvämen som lämna den bästa behållningen. Detta gäller ej minst möten, där kvinnorna utgöra majoriteten.

Om det finnes något af fru Lenngrens gamla recept på kvinlighet, som haft lifskraft i sig, så är det detta: »Tala Betty — håll ej tal», »Du tror ej hur det oss förställer». I de enskilda samtalen finna vi hos de församlade damerna idéernas rikedom och tungans lifighet, i de offentliga diskussionerna vältalighetens tystnad. De flesta — och vi äro nästan frestade säga de bästa — tiga. Många äldre lärarinnor, som hunnit samla den största erfarenheten, vilja ej gärna uppträda offentligt, det var ej seden i deras ungdom, och därför hör man vid de offentliga sammankomsterna icke deras stämma. Ej för att de därföre alltid samtycka till hvad de höra, ehuru det nog ofta så uppfattas; de tiga, men reflektera — och recensera desto mer.

Det råder dock en betydande skillnad just i detta fall mellan de senaste och de första flickskolemötena, och hvad mötet i Lund angår, kan ingen med fog påstå, att det där endast var ett fåtal herrar som behärskade diskussionerna. Allra minst var detta fallet inom sektionerna, där nu för första gången kvinnor sutto som ordförande.

* * *

Många intressanta och för flickskolorna viktiga spörsmål förekommo vid de allmänna sammankomsterna — måhända allt för många för att alla skulle behörigen kunna utredas.

Möjligheten att begränsa flickskolans verksamhet och närmare bestämma dess uppgift, gent emot de många kraf allmänheten ställer på densamma, var en af de viktiga frågor, som kommo under debatt.

En fråga af detta slag afgöres dock ej med några timmars diskussion, om den öfverhufvudtaget f. n. kan afgöras, sammanbunden som den är med djupt gående sociala frågor. En del menade, att hemmen ville ha salongsdamer, hvarföre skolorna måste rätta sig därefter, andra åter, att då hemmen fordrade, att flickorna skulle göras dugliga att försörja sig själfva, måste skolorna gå i samma riktning. Erfarenheterna voro således på denna punkt högst olika.

Frågan om öfveransträngning var också före, dock utan att omfattas med samma intresse som vid föregående skolmöten. Det före-

föll som om man varit ense om att någon öfveransträngning numera endast undantagsvis förekomme.

Med större lifligket omfattades *frågan om feriernas förkortning* och i samband därmed om *feriernas användande på ett gagneligt sätt.*

Å ena sidan betonades: att de långa vintrarne göra att ungdomen behöfver ledighet under vår kortvariga sommar; att hemmen kunna ha rätt till 4 månader af året, då skolan tager en så stor del af de öfriga 8; att de tillfällen till kroppslig utveckling samt till deltagande i hemmets arbeten och nöjen, som de 3 månadernas sommarferier gifva, rikligen ersätta hvad som förloras i kunskaper; och slutligen framkastades den frågan, om verkligen den svenska nationen trots sina långa ferier i bildning och kunskaper stode andra folk efter.

Å den andra sidan framhölls: att äfven i Danmark och Norge har man långa vintrar, utan att barnen därföre äro hela somrarne befriade från skolarbete; att ferierna de senare åren blifvit längre, och att en reaktion bara af det skäl vore af nöden, ty skolkurserna forcerades nu på ett för barnens receptivitet onaturligt sätt. Det påpekades, att hemmen ej förstå att sysselsätta barnen utan att dessa vänja sig vid att skjuta upp med sitt arbete och slå dank, bli loja och tröga, d. v. s. få utveckla nationella lyten, som äro obestridliga, äfven om det medgifves, att svenskarne i intelligens stå i jämnhöjd med andra folk.

Det växlades hårda ord. Skolvärlden beskyldes för egoism, då den ej ville förlänga läsåret. Finnes det i detta fall någon egoism hos den svenska lärarinnekåren, så är den helt säkert omedveten. De närvarande hade emellertid ej något emot *lärjungarnes* sommararbeten, och många förslag om huru feriearbetet skulle ordnas framlades. De flesta tycktes dock vara eniga i, att det bästa utbytet en lärjunge kunde hafva af läsning under sommaren, vore om han kunde lära sig, ej blott läsa läxor eller »sluka» en s. k. rolig bok, utan att studera på egen hand.

Otvifvelaktigt sammanhänger frågan om feriernas förkortning med den fråga, som ådrog sig det ojämförligt största intresset vid skolmötet, *frågan om införandet af teoretisk och praktisk undervisning i huslig ekonomi.*

Det var en *ny* fråga, *en* anledning till det stora intresset. En annan anledning var af personlig art. Frågan inleddes af en af Norges mest ansedda lärarinnor, skolföreståndarinnan i Drammen, fröken Henriette Wulfsberg. Med öfvertygelsens värme, elegant och spirituelt berättade hon huru detta ämne lästes i hennes skola, hvilken

nytta lärjungarne haft däraf och huru allmänt de intresserade sig därför. En viss hänförelse grep en stor del af publiken inför denna varma vältalighet, och en resolution antogs af mötet, att detta läroämne borde i våra flickskolor införas.

Öfver splittring af krafter, mångläseri och forcerade kurser hade förut lifligt klagats, men dylika klagomål hindra aldrig ett skolmöte att föreslå införandet af ännu ett ämne. Exemplet i Lund är ej enastående.

Det fanns dock en betydande minoritet, som ingalunda gillade den antagna resolutionen, och det ifrågasatta ämnet berörde allt för många intressen för att ej framkalla en lifig diskussion, offentlig så väl som enskild.

I en sak voro alla ense: den unga flickan borde ha kunskap i husliga ting, och huslighetens lof sjöngs i alla tonarter, liksom om man befarat hemliga motståndare.

Men därmed var endräkten också slut. Den första frågan, som framställdes, lydde: är verkligen klagan öfver att våra flickor äro opraktiska berättigad? Erfarenheter åberopades både för och emot, deras röster voro dock öfvervägande, som menade, att många af våra unga flickor ej få den praktiska uppfostran de ha af nöden. Och detta med rätta. Vårt folk är snarare teoretiskt än praktiskt anlagdt, och det är fara för, att äfven hos den svenska kvinnan det praktiska arbetet ej blir tillbörligt beaktadt, liksom det alldeles säkert ej aktas nog högt hos den svenske mannen.

För det andra framställdes frågan: huru skall denna praktiska uppfostran bibringas? Å ena sidan svarades: det måste ske i skolan, ty hemmen kunna ej eller vilja ej gifva döttrarna en praktisk utbildning, endast i skolan kan den blifva ordnad och systematisk; några timmar i veckan, helst en hel dag, böra anslås till praktisk öfning i kokkonst och till i förening därmed stående teoretiska insikter. Efter skoltiden är det för sent att börja därmed. Å den andra invändes häremot, att hemmen hafva en så oafvislig plikt att lära flickan huslighet, att det snart sagdt innebär en kränkning af hemmets rätt, att skolan däruti ingriper; vidare att husligheten ej består blott i matlagning och ej inläres på några timmar; att detta nya läroämne vid skolgångens slut skall glömmas lika väl som så många af de öfriga; att en flicka har godt tillfälle att efter sin skolkurs genomgå en hushållsskola, då hon ej förrän vid 17 års ålder kan inträda i det äkta ståndet, således själf få ett hushåll; samt att vi i Sverige ha så långa ferier, att flic-

korna då böra kunna sysselsättas i hemmen och öfva sig i husliga göromål.

Det framhölls äfven, att genom detta nya ämnes införande, antingen studiet af de öfriga måste blifva ytligare eller ock måste några läroämnen borttagas ur skolan. Sänktes åter kunskapsnivån, stängdes också flere förvärfskällor för de ur skolorna utträdande unga flickorna, såsom platser vid banker, järnvägar, telegrafer etc., hvarest de alltid bli underkastade konkurrensens hårda lag. Ej underligt att mången lärarinna frågade sig bekymrad: hvar taga tid ifrån till detta nya ämne, som onekligen kräfver *mycken* tid, om det skall varda af någon nytta och ej blott en dekoration på skolschemat?

Vid alla de enskilda samkvämen debatterades frågan på det lifligaste. Man märkte därvid lätt, att anhängarne af detta nya ämne voro af tvenne ganska vidt skilda slag. Först och främst de, som troget bevarade det gamla kvinnoidealet och som hoppades, att dessa skolkurser i matlagning småningom skola hänvisa hela kvinnokönet åter till dess rätta plats — den husliga härden. För det andra framstegsvännerna, som vilja i praktisk riktning reformera all skolbildning, gossarnes såväl som flickornas. Märkvärdigt nog, hade dessa båda skilda element ingått förbund med hvarandra.

Hos motståndarne till det nya ämnet skönjdes äfven två olika riktningar: en konservativ, som var öfvertygad om att husligheten aldrig kan fostras i skolan, och en framstegsriktning, som i och för sig ej hade något att invända mot att skolan blir praktisk, men *som ej vill tillåta att ett enda nytt ämne införes utan i samband med en omorganisation af flickskolan*, hvilket å andra sidan ej med fördel kan ske, utan att också *många andra förändringar både inom gosskolan och samhället genomföras.*

* * *

Det må här i anledning af detta ämne tillåtas mig följande reflexioner.

Det klagas allmänt öfver att flickor hellre taga emot de sämsta platser utom hemmen, än hjälpa till inom sitt eget. De förnämsta orsakerna till detta missförhållande torde vara att söka så väl i nöjeslystnad och lust efter ombyte, som i begäret efter regelbundet, ordnadt, betaldt arbete. Men några timmars praktisk undervisning i skolan, lära ej inge den unga flickan större håg för hemmets plikter, utan fara är, att däraf uppstår hvad jag skulle vilja kalla en *salongshuslighet.* Det är mer pikant, när den unga flickan för den beundrande

balkavaljeren kan omtala, att hon en *hel* förmiddag i veckan rifvit mandel, rört smör, ja t. o. m. skalat potatis, än att hon bittida och sent skickas mammas ärenden, stoppar strumpor, tvättar småsyskonen, ja, rent af ersätter en tjänstflicka, något som ej borde vara ovanligt i familjer, där förmögenhet ej finnes.

De anspråkslösa, enformiga, mången gång otacksamma, men dock så viktiga plikterna i hemmet bibringar skolan den unga flickan, ej blott genom införande af huslig ekonomi som ett nytt läroämne, utan främst därigenom, att hon i sitt arbete läres att vara grundlig, flärdlös och plikttrogen.

Kraftiga protester höjdes under skolmötet mot det öfverdrifna språkstudiet i våra flickskolor, och mången menade, att genom att minska språktimmarne erhölles tid till det nya läroämnet.

Men detta blir svårt att genomföra, då allmänheten har en helt annan uppfattning af språkens oerhörda betydelse än hvad skolfolk har. Språkkunskapen är en talang, och talanger ha alltid erkänts nyttiga för kvinnorna, under det att ett odladt förstånd och faktiska kunskaper ansetts som mer oanvändbara artiklar.

Man är ytterst belåten med en skola, som vill lära flickan att skrifva tre främmande språk, en kunskap, som hon sedan så sällan har praktisk användning för, men man frågar ej efter om hon där lär sig att skrifva korrekt sitt eget modersmål. Jag skulle kunna anföra otaliga exempel på ytligheten i vår kvinliga ungdoms skolbildning, huru flickor finnas hvilka visserligen läst tre språk, men stå okunniga inför de alldagligaste saker och företeelser, förväxla Jönköping och Linköping, tro att riksdagsmän och stadsfullmäktige äro liktydiga, tveka i hvilket väderstreck solen går upp, ha aldrig hört talas om Göthe och Shakespeare. o. s. v., Och dessa exempel äro, så otroligt det låter, ej gripna ur luften, utan hemtade ur min egen erfarenhet angående kunskapsmåttet efter slutad skolkurs hos språkkunniga, ja, t. o. m. intelligenta unga kvinnor.

Hvilken ståndpunkt man för öfrigt må intaga till matlagningsämnet, därom torde alla vara ense, att man måste söka råda bot för ytligheten i flickornas bildning, ej ytterligare underblåsa densamma.

* * *

Liksom »kokfrågan» och hvad därmed sammanhänger på mötet absorberat alla andra intressen, har den äfven i denna artikel alltför mycket inkräktat på det starkt begränsade utrymmet. Jag måste därför åtnöja mig med att endast omnämna fröken Anna Sandströms

(Uffes) psykologiskt fina föredrag *om berättelsemetoden* och fröken Rönströms originella och intressanta framställning af *ett för skolan afpassadt historiskt studium af geometrien*, samt slutligen professor G. Cederschiölds sakrika föredrag *om svenska akademiens nya ordbok.*

Om sektionerna måste jag fatta mig lika kort. I sektionen för kristendom höll fröken H. Westman ett föredrag, i hvilket hon kritiserade den förvända katekesläsningen, på samma gång betonande, att därföre ej all katekesläsning vore fördömlig.

Den största lifaktigheten visade språksektionen. De nya undervisningsmetoderna för de moderna språken hade energiska, talangfulla förespråkare och en tidsödande, ensidig grammatikläsning fick sin dom. Att den formella språkkunskapen kan tillgodoses äfven med praktiska språkmetoder tydliggjordes. Det varnades dock för att dessa metoder, använda på alla tre språken på en gång, skulle kunna medföra öfveransträngning.

I sektionen för historia och geografi blef lifligt framhållet detta senare ämnes stora uppfostrande betydelse. Äfven diskuterades frågan om huru historie- och geografiundervisningen skulle kunna ordnas så, att därmed vår nationella känsla bättre stärktes än hvad nu är fallet.

Det är visst godt och väl, yttrades det, att flickskolorna anordna fosterländska fester, men huru lätt kunna ej dessa urarta till tomma fraser och känsloutgjutelser. Ersätter väl flickskolan med dylika festtillställningar hvad hon brustit i fråga om att dana svenska kvinnor, sådana, som lärt sig att känna och älska sitt land i dess språk, dess litteratur och historia? För närvarande läses i många flickskolor ofta hvarken Sveriges historia eller dess geografi i de högsta klasserna. Det anses tillräckligt, att dessa ämnen grundligt bibringats småklasserna. Och dock torde det först vara femton- och sextonåringar, som äro mogna att uppfatta ämnen, som beröra fäderneslandets kulturhistoria, dess näringskällor, folklif, författningar o. s. v.

En rätt kunskap om sitt land medför äfven kärlek därtill, icke en kärlek, som yttrar sig i chauvinistisk öfverspändhet, men som alstrar en stark och djup fosterlandskänsla, ett *nationellt* lynne, som vi svenskar tyvärr alltför ofta sakna. Det är en sann fosterlandskärlek vi väl behöfva. Har den svenska flickskolan detta mål för ögonen, skall den äfven lyckligt kunna genomgå de brytningstider, som helt visst förestå, och på så vis rätt gagna det kvinliga släktet.

Ellen Fries.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Stipendiefonderna. Till Vesterbottens läns afdelning af Allmänna Stipendiefonden har framlidna fröken Wilhelmina Fahlstedt i Umeå donerat *Fem tusen* (5,000) *kronor*.

Genom fröken Amanda Bergstedt i Nyköping har till Södermanlands läns afdelning af Allmänna Stipendiefonden öfverlämnats *Etthundratjugufem* (125) *kronor* utgörande behållning af försålda handarbeten, som af fröken Bergstedt, fröken Henriette Löwen m. fl. förfärdigats.

Stipendiekomiténs sekreterare fröken Mathilda Silow har under september månad gjort resor i Jemtland och Dalarne, hvarvid inför inbjudna kretsar redogörelser lämnats öfver Fredrika-Bremer-Förbundet och dess stipendiefonder. Länskomité för Jemtlands läns insats af Allmänna stipendiefonden är bildad med Landshöfdingskan Thecla Asplund som ordförande, fru Sofie Hägglund som vice ordförande samt fröken Eva Ekberg som sekreterare. Länskomité för Kopparbergs län är bildad med Landshöfdingskan Wersäll som ordförande samt lokalkomitéer i Hedemora och Säter med friherrinnan Augusta Toll, fru Hilda Trotzig samt fröken J. L. Söderhjelm som dessa lokalkomitéers ordförande.

* * *

Utvandringen till Danmark. Ett nytt bevis för att de svenska allmogeflickorna ej längre i så stort antal som förr utvandra till Danmark och att Danmark ej nu mera får sitt behof af arbetskrafter fyldt från Sverige, finner man däri, att danska agenter i år vändt sig till Finland för att därstädes söka vinna kvinliga tjänare. Detta försök synes dock icke komma att krönas med framgång, åtminstone har den finska pressen energiskt sökt att motsätta sig denna utvandring.

»Nya Pressen» har afhandlat frågan i flera artiklar: »Finlands jordbruk har», skrifves där bl. a., »icke något öfverflöd på arbetskraft att afstå åt utlandet. Men det är icke detta frågan närmast gäller, utan huruvida jordbruksarbeterskan från Finland hade att hoppas på en bättre ekonomisk ställning och bättre framtidsutsikter i Danmark än i eget land. Det är denna synpunkt, som för arbetaren måste blifva den afgörande, och ur denna synpunkt tillkommer det äfven landets press och myndigheter att till- eller afråda denne att söka sin lycka utom fosterlandets gränser.»

Därefter framhålles, att framtidsutsikterna för finskorna antagligen icke skulle vara goda i Danmark. Man påpekar huru svenska tjänstflickors utvandring till Danmark numera aftagit samt att orsaken bör sökas dels i de ogynnsamma pekuniära förhållanden under hvilka de arbe-

tat, dels ock i de förförelser och frestelser, för hvilka de varit utsatta i det främmande landet.

»Nya Pressen» stöder sina uttalanden i detta afseende på de artiklar de svenska tidningarna allt som oftast haft i denna fråga samt särskildt på de redogörelser i saken, som varit intagna i Dagny. Sannolikt är ock att de finska allmogeflickorna skulle i det främmande landet komma att möta samma svårigheter, som våra egna landsmaninnor, samt att det för Finland är fördelaktigare att inom eget land tillgodogöra sig arbetskraften hos sina kvinliga arbetare, än att dessa, om ock med utsikt till något högre lön, skola under ogynnsamma förhållanden förslösa sin bästa tid i främmande land för att sedan, då arbetsförmågan är uttömd, återvända eller återsändas till hemlandet.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *De kvinliga studenterna,* som denna termin äro vid Upsala universitet inskrifna, utgöra ett större antal än under något föregående år, nämligen omkring 26. Däraf 3 medicine kandidater, 1 fil. och juris kandidat samt 5 fil. kandidater. Med afseende på fördelningen inom fakulteterna studera: 1 juridik, 3 medicin och 3 läsa på med. fil. examen. Af de öfriga, som alla tillhöra filosofiska fakulteten, studera, då man fördelar dem efter hufvudämnena, omkring 6 naturvetenskap, 5 historia, 4 lefvande språk, 2 filosofi, 1 matematik och 1 latin.

Kvinliga gymnastiksällskapets öfningar för unga arbetande kvinnor, hvilka företrädesvis afse att motverka det skadliga inflytande, som ett ensidigt eller stillasittande arbete utöfvar på kroppens alla förrättningar, hafva tagit sin början å gymnastiska centralinstitutet. Terminsafgiften är endast 1 kr. 25 öre.

Kvinligt tandläkarestipendium. Ett stipendium å 300 kr. från »fru Wilhelmina Hiertas stipendiefond», till understöd för obemedlade kvinnor, hvilka, efter aflagd maturitetsexamen, ägna sig åt tandläkareyrket, sökes hos medicinalstyrelsen inom november månads utgång.

Fru Ebba Ramsay, den bekanta föreståndarinnan för abnormskolan Vilhelmsro invid Jönköping, har, efter hvad oss meddelats, i år, i likhet med många föregående somrar, företagit en studieresa till England, där hon inom flere framstående kretsar föredragit de epileptiska barnens behjärtansvärda sak, hvilken öfverallt omfattats med sympati och intresse.

*

Tyskland. *En kvinlig hedersdoktor.* Filosofiska fakulteten vid universitet i Freiberg i Baden har förlänat fru de Vasconcellos, född Michaelis, från Oporto doktorsvärdigheten för hennes arbeten i romansk filologi, särskildt för hennes studier i spanska och portugisiska språken.

Det första tyska gymnasium för flickor öppnades den 16 september i Karlsruhe.

*

England. *En kvinlig geolog.* Universitetet i London, skrifver Review of Reviews, räknar numera ett stort antal kvinnor, som med utmärkt heder där genomgått sina examina. En del af dessa, väl bekanta inom vetenskapen och litteraturen, hafva utgått från universitetet såsom »bachelor of science» (filosofie kandidater), men högst få äro de, som eröfrat en doktorsgrad (doctor of science). Hittills har Londons universitet endast kunnat uppvisa tvenne kvinliga fil. doktorer: Sophia Bryant (1884) och Charlotte Angas Scott (1885). I år har emellertid ett nytt kvinligt namn kunnat bifogas till de förras, miss Maria M. Ogilvie's, hvilken tagit sin doktorsgrad inom den naturvetenskapliga fakulteten, sektionen för geologi, inom hvilket ämne miss Ogilvie lär besitta stor lärdom.

*

Australien. *Kvinnors rösträtt* har nu, enligt så väl lagstiftande rådets som representantkammarens beslut, blifvit antagen som lag på Nya Zeeland.

Breflåda.

»No name» har svar att hemta å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

STOCKHOLM, AFTONBLADETS TRYCKERI 1893.

1893. 7:e häf

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2:50. För icke medlemmar » 4:00.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, n:r 5—6. — Svensk tidskrift, n:r 7—10. — Ord och bild, n:r 5—9. — Tidskrift för kristlig tro och bildning, n:r 4—5 — Läsning för hemmet, n:r 3—5. — Läsning för folket, n:r 2, 3. — Hemåt, n:r 7, 8. — Pedagogisk tidskrift, n:r 5—10. — Svensk läraretidning, n:r 24—44. — Verdandi, n:r 3, 4. — Slöjdundervisningsbladet, n:r 6, 7. — Helsovännen, n:r 7—19. — Jordemodern, n:r 4—8, 10. — Justitia, n:r 1—17. — Nya bokhandelstidningen, n:r 23—44. — Svensk bokhandelstidning, n:r 23—44. — Svensk musiktidning, n:r 13—17. — Nya kyrkans tidning n:r 27—30. — Idun, n:r 23—44. — Kamraten, n:r 12—21. — Linnea, n:r 6—10. — Folkskolans barntidning, n:r 24—33. — Finsk tidskrift, n:r 6; 1—4. — Hemmet och samhället, n:r 8—10. — Nylænde, n:r 4—16. — Til moralens fremme, n:r 6—10. — Hvad vi vil, n:r 21—29; 34—44. — Kvinden og Samfundet, n:r 6—9. — Lend a Hand, n:r 6; 1—4. — The englishwoman's review, n:r 3—4. — The woman's journal, n:r 21—42. — The review of reviews, n:r 6—10. — Deutsche Hausfrauenzeitung, n:r 24—45 — Neue Bahnen, n:r 12—20. — La femme, n:r 12—21. — La ligue, n:r 3, 4. — Le journal du bien public, n:r 6—10. — Zenské Listy, n:r 1—5.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

Alb. Bonnier: Studentföreningen Verdandis småskrifter, 43—49. — *J. Gernandt,* Fata Morgana och andra berättelser. — *A. Wahlenberg,* Löndörren. — *G. Meyerson,* Port-Stina. — *René,* Lena.

Alb. Cammermeyer: *Camilla Collett,* Amtmandens Døtre.

C. W. K. Gleerup: *P. Eklund,* Tron och trons artiklar. — Lutherska endrägtsboken i allmänkyrklig belysning.

L. Hökerberg: *Uffe* & *G. Hjelmerus.* Geografiska kurser. — *J. I. Kraszewski,* Adelskronan.

Krøyers Boghandel: *B. Nielsen,* Om Hustruens Underdaanighedspligt.

A. L. Normans förlagsexpedition: *O. Funcke,* Kristus och människan. — Kristi bild i Kristi efterföljare.

P. A. Norstedt & Söner: *S. Leijonhufvud* & *S. Brithelli,* Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893. — *Juel-Hansen,* Lifvet i världen.

Nykyrkliga bokförlaget: *Ch. Giles:* Andens natur. — *J. K. Smyth,* Frälsarens fotspår.

Unionen, Kvinnosaksförbund i Finland: Kvinnan och kvinnoarbetet i Finland.

Vigselformuläret och kyrkomötet.

Det var måndagen den 16 okt. kyrkomötet behandlade 8:e kapitlet af förslaget till reviderad kyrkohandbok, det kapitel, som handlar om brudvigsel. I föregående häften har Dagny genom signaturen Esselde utförligt redogjort för och uttalat sina åsikter emot förslaget till nytt vigselformulär samt påpekat de punkter, hvari detta skiljer sig från det sedan 1811 använda. Denna redogörelse har äfven varit i ett litet flygblad gratis tillgängligt på Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

De svenska kvinnorna hafva haft stort skäl att vara tacksamma mot de män, som skrefvo 1811 års vigselformulär. Allt medan det ännu, nära ett århundrade senare, anses nästan kätterskt att yrka på makarnes likställighet inför den borgerliga lagen och på ett inskränkande af mannens målsmanskap öfver hustru, hans rätt »att söka och svara för henne», finnes det i den kyrkliga handling, hvarigenom äktenskapen afslutas, icke ett ord om ett dylikt omyndighetstillstånd å kvinnans sida. I den del af formuläret, där de blifvande makarne erinras om sina ömsesidiga plikter, uppmanas mannen, »att älska och ära sin hustru och genom förstånd och välvilja mer och mer söka att vinna hennes förtroende», hustrun »att med kärlek och tillgifvenhet möta sin man, ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus och så skicka sig, att hon må täckas den make, hvilken hon gifven är till hjälp.»

Om underdånighet talas däremot ej ett ord, i motsats till hvad som är förhållandet i de flesta andra protestantiska kyrkors vigselformulär. Det var denna den svenska kvinnans snart sekelgamla företrädesrätt, som hotades genom det nya kyrkohandboksförslaget, där, jämte det att de religiösa krafven nästan uteslutande betonas, indragits apostelen Pauli förmaning i 5:e kapitlet af brefvet till de Efeser, vers 22, 23, 25:

»I hustrur, varen edra män, liksom Herren, undergifna, ty en man är sin hustrus hufvud såsom ock Kristus är församlingens hufvud. I män, älsken edra hustrur, såsom ock Kristus har älskat församlingen och utgifvit sig själf för henne.»

Det var ej första gången apostelen Paulus frambesvurits för att häjda det kvinliga släktets frihetssträfvanden, men det måste dock väcka undran, att det i slutet af det nittonde århundradet skulle anses nödvändigt att i vigselakten införa en erinran om hans snarare på gamla testamentet än på Kristi lära grundade uppfattning af äktenskapet och makarnes inbördes förhållande.

Till och med den för det nya handboksförslagets utarbetande tillsatta komitén vågade icke draga ut de yttersta konsekvenserna i bibelcitatet, utan hoppade öfver den 24:e versen, där det säges:

»Såsom nu församlingen är undergifven Kristus, så skola ock hustrurna i *all* ting vara sina män undergifna.»

Äfven i en annan punkt — insättande af ordet »kött» till det gamla formulärets uttryck »de tu skola varda ett», ville de komiterade åstadkomma en återgång till den gammaltestamentliga uppfattningen af äktenskapet.

* * *

Lyckligtvis skulle dylika stick i stäf mot tidsandan gående baksträfvartendenser inom kyrkomötet finna motstånd af en fördomsfri majoritet. Förslaget blef föremål för en liflig och intressant debatt, däri obestridligt de sakrikaste och bästa anförandena förfäktade bibehållandet af det gamla vigselformuläret. Många af kyrkomötets mest framstående män såsom prof. Ribbing, kyrkoherden Staaff, pastor primarius doktor Fehr, universitetskansleren v. Ehrenheim, biskop Rundgren och prof. Rudin uppträdde lika kraftigt som vältaligt för den svenska kvinnans rätt att i framtiden likaväl som hittills införas i äktenskapet såsom en med mannen jämbördig varelse, icke såsom hans viljelösa slafvinna.

Många beaktansvärda ord yttrades, — ord, som visade att kyrkomötets ledamöter, äfven de presterlige, icke stå oberörda af »tidsträfvandena och tidsutvecklingen», att de erkänna , att civilisationen sedan den store hedningaapostelens

dagar gjort »viktiga framsteg och eröfringar och att en af de vackraste vore erkännandet af kvinnans värde» — för att citera hr Ehrenheim — hvilken tillade, att af det nya för slaget kunde man lätt få den föreställningen, att kvinnan i äktenskapet borde afsäga sig sin mänskliga individualitet och personlighet gent emot mannen.

Den civila målsmansrätten, yttrade samme talare, omfattade blott ägendomsförhållandet mellan man och hustru, och därmed gaf han ett icke oviktigt bidrag till tolkningen af den svårtydda och omtvistade lagstiftningen rörande den gifta kvinnan.

Icke mindre värd att uppmärksammas var doktor Staaffs frimodiga uttalande af den erfarenhet han samlat under sin 22-åriga verksamhet såsom kyrkoherde i en af rikets största församlingar. Denna erfarenhet gick ut på att det i de flesta fall vore mannen, som bure skulden vid de olyckliga äktenskapen. I mannens karakter funnes något despotiskt, som ofta toge öfverhand och vore fördärfbringande för den äktenskapliga lyckan, så mycket mer som mannen icke sällan själf hade en tyrann öfver sig, nämligen flaskan.

Äfven mot insättandet af det bibliska uttrycket »De tu skola varda ett kött», höjdes protester och yttrades många finkänsliga och vackra ord af de kyrkomötets högsinnade män, som den 16 okt. 1893 förde den svenska kvinnans talan. Så yttrades bland annat af en talare, herr Staaff, att han i det nu begagnade formulärets uttryck lagt betydelsen »ett hjärta och en själ». en åsikt, som äfven ginge igen i psalmens ord:

»Nu blott för världen två,
För Gud *ett* lif, *en* anda,
De hulda makar gå
Att sina öden blanda».

Som ett ganska märkligt tidens tecken måste prof. Rudins hemställan betraktas, huruvida det icke vore lämpligt att hafva olika vigselformulär, eller t. o. m. i vissa fall kunna hänvisa brudpar till den borgerliga vigseln. Denna hemställan af den samvetsömme teologen afsåg närmast det fall, då en frånskild önskar ingå nytt äktenskap, och torde vara väl värd att af ett följande kyrkomöte upptagas.

*
* *

För det reaktionära förslaget uppträdde äfven åtskilliga talare och, ehuru äfven på den sidan förekommo talangfulla anföranden, var försvaret på det hela tämligen matt. Det hjälpte ej att biskop Ullman helt maliciöst häntydde på »vissa kretsar inom hufvudstadens damvärld», att prof. Bring varnade för »upproriska kvinnor» såsom någonting vida värre än tyranniska män, att prof. Norrby med vanlig skärpa ljungade mot »kristendomens förvärldsligande» eller i bevekande ordalag skildrade kvinnans sköna lott att vara mannen undergifven i allt, eller beskref offervilligheten såsom kvinnans adel och styrka eller talade om hvad den kärlek förmår, som tiger och lider. Förslagets dom var fälld, och det föll, ehuru med endast två rösters öfvervikt, 27 röster mot 25. Likaledes förkastades ett förslag af biskop Johanson gående ut på att af kongl. m:t begära nytt förslag i ämnet.

Och härmed är för åtskilliga år och, som vi hoppas, för alltid den faran afböjd, som hotade Sveriges kvinnor, faran att i den akt, hvilken beseglar deras lifs viktigaste handling, få indragen den gammaltestamentliga uppfattningen af äktenskapet, denna uppfattning, som oaktadt så många århundraden af framåtskridande och civilisation går igen i de flesta länders borgerliga lagstiftning och i de flesta kristna religioners vigselformulär.

Det var ett dyrbart arf 1811 års lagstiftare gaf vårt folk i vigselformulärets upphöjda framställning af makars inbördes förhållande. Att våra dagars kyrkliga lagstiftare förstå att uppskatta och värna om detta arf, det har 1893 års kyrkomöte bevisat och därigenom outplånligt inristat sitt namn i den svenska kvinnans historia.

M. C.

Doña Emilia Pardo Bazán.

Den, som i någon mån följer de andliga rörelserna i Spanien, finner lätt, att där pulserar ett rörligt lif och att i detta deltaga icke blott män.

I våra dagar, då äfven kvinnan äger rättighet att ingripa på många områden, lämnas icke denna rättighet ur räkningen ens i Spanien. Där som annorstädes arbetar kvinnan för sitt köns rättigheter, för ett mera anderikt och förädlande umgängeslif, för lindrande af nöden — äfven där gisslar hon tidens lyten och vinner segrar på andens slagfält.

Man skulle lätt kunna fylla många blad endast med uppräknandet af namn på spanska kvinnor, som i vår tid gjort beaktansvärda insatser i dessa hänseenden. De saknas icke hvarken inom vetenskapen eller konsten, och vårt århundrades humanitetssträfvande har i Spanien många representanter bland kvinnor, som ej blott ägnat hela sitt lif åt lidandets tjänst, utan äfven i otaliga skrifter kämpat för välgörenhetens ordnande på rationel grund.

Det är dock företrädesvis på det skönlitterära området, som man möter de flesta. En bland de första, som där gjorde sig ett namn, hvilket gått vida utöfver Spaniens gränser, var Cecilia Bohl de Faber, som skrifvit under märket Fernán Caballero, och hvars skapelser äro gripna ur själfva det nationella lifvets innersta hjärta, och som allt intill sin död 1877 ägde det spanska folkets odelade kärlek, beundran och högaktning.

* * *

Bland de många, som nu lefva och verka på det litterära området i Spanien, intager *Emilia Pardo Bazán* det främsta rummet. Här är icke platsen att utförligen skildra hennes lifsverksamhet, men några anteckningar därom torde äfven för svenska läsare icke sakna intresse.

Född 1854 i Galicias hufvudstad La Coruña, tillhör hon såväl på fädernet som på mödernet den mest lysande galiciska adeln.

Den uppfostran hon erhöll var mycket omfattande och föräldrarna lämnade henne full frihet att tillfredsställa lusten för läsning.

Uti sin roman: *Los Pazos de Ulloa,* som är namnet på en gammal aristokratisk familj, lämnar hon uti ett autobiografiskt företal en

skildring af sin litterära utveckling. Hennes tidigaste ungdoms älsklingsböcker voro bibeln, Don Quixote och Iliaden samt senare Quevedo. Dumas, George Sand och V. Hugo voro bannlysta. Den dragning hon tidigt kände till filosofisk forskning lämnade henne ingen ro förr än hon studerat Kant, Schelling, Fichte, Hegel, Cartesius, Plato och Aristoteles. Dessa tänkare upptogo henne så helt, att ända till det tjugutredje året var hon ännu okunnig om sitt eget lands moderna litteratur. Hennes läsning af romanlitteratur började med Walter Scott, Bulwer och Dickens, sedan George Sand och V. Hugo och först därefter kom turen till hennes egna landsmän, Alarcón och Pereda.

Hennes litterära kallelse visar sig så tidigt, att hon, innan hon vid 16 års ålder inträdt i äktenskap med D. José Quiroga, redan hade debuterat på författarebanan. Ett afbrott i den nyss började författareverksamheten inträdde nu. Bröllopsfesternas och resornas tid kom och därpå ett stilla lif i hemmet. Doña Pardo Bazán är en hängifven maka och moder, som själf i kärlek uppfostrat sina barn. Utan att försumma någon af de plikter, som åligga den trogna och älskande makan och modern, har Emilia Pardo Bazán utöfvat och utöfvar en författareverksamhet af det mest omfattande slag, och man kan knappast ögna igenom någon af Spaniens mera framstående revyer eller illustrerade tidningar utan att finna något *af* henne eller — något *om* henne.

Antalet af hennes utgifna arbeten uppgår till ett trettiotal band, förutom hvad hon skrifvit i tidningar, såsom la Compostelana, la Epoca, El Imparcial, Illustración artistica, i tidskrifter såsom La España Moderna, Revista de Galicia, hvilken senare hon själf grundat.

År 1877 eröfrade hon en framstående plats på kritikens område genom sin *Estudio crítico sobre las obras de Feijóo* (Kritisk studie öfver Feijóos arbeten), hvarefter snabbt följde *Los poetas épicos cristianos Dante, Milton y Tasso* (De kristna episka skalderna Dante, Milton och Tasso), och *Ensayo crítico sobre el Darwinismo* (Kritisk studie öfver Darwinismen). Dessa arbeten, vittnande om djupa och omfattande kunskaper och en icke vanlig förmåga af blick på tingen, hafva gifvit henne en af de förnämsta platserna inom de spanska kritikernas led. På detta område arbetar hon än vidare häget och på ett beundransvärdt sätt.

Än mera produktiv är hennes verksamhet på romanens område. Förteckningen på hennes romaner och noveller är lång och utrymmet medgifver icke att göra den fullständig. Några skola dock här om-

nämnas. *Pascual López* var den förste och är en medicine studerandes autobiografi. Skildringen af det medeltidsliknande universitetslifvet i Galicia vittnar om förf:s omfattande bildning och filosofiska studier, utan att något pedanteri framsticker.

Under studiet af Balzac, Flaubert och Daudet skref hon sin andra roman *Un viaje de novios* (En bröllopsresa), hvars prolog är det första uttrycket för en nationelt spansk realism.

Om huru *La Tribuna* tillkom, berättar hon själf: »Dag efter dag såg jag dussintals grupper cigarrarbeterskor vandra hem från den stora fabriken i La Coruña och jag tänkte: kan det finnas något likt en roman under dessa kalikokläder och nötta kappor? Helt visst, ty hvar helst 4,000 kvinnor finnas, finnas ock 4,000 romaner. Konsten är blott att leta upp dem.» Resultatet af två månaders dagliga besök i cigarrfabriken blef La Tribuna, en bild af det moderna fabriksarbetet i La Coruña.

El Cisne de Villamorta är en byhistoria, där med enkel naturtrohet skildras allt skvaller, kärleksintriger och trivial politik, som intager så stort rum i den dagliga kommersen i en liten by, och *Los Pazos de Ulloa* gifver en målande bild af lifvet i Galicias bergstrakter och af en gammal förnäm familjs förfall. *La Madre Naturaleza* (Modern naturen) är en färgmättad målning af landskapet Galicia, där lifvet på landsbygden med värme skildras.

Liksom förr Fernán Caballero och Trueba nästan uteslutande tecknat sydspanskt och nordspanskt lif, så välja nutidens spanska författare företrädesvis ett visst område för sina skildringar: Valdés Asturia, Pereda trakten kring Santander, Pardo Bazán Galicia. Och de få af hennes romaner, hvilkas händelser ej äro förlagda dit, framställa alltid galicier som hufvudpersoner. Så i *Insolación* (Solsting), *Morriña, Una Cristiana* (En kristen) och dess fortsättning *La prueba* (Profvet). I detta korta omnämnande af Emilia P. Bazáns romandiktning bör ej heller glömmas *La dama joven* (Den unga kvinnan), *La legenda de la Pastoriza* och *Bucolica.*

Förutom romaner har hon äfven utgifvit i bunden form *Jaime* (namnet på hennes son)*), resebeskrifningar och sociala skildringar, hvaribland *La mujer española* (Den spanska kvinnan), som i slutet af detta häfte återfinnes i öfversättning, intager ett framstående rum.

---

*) Ett par sånger ur denna dikt, öfversatt af Göran Björkman under titeln »Min son», hafva, jämte en kort historik öfver *Emilia Pardo Bazán, det samtida Spaniens främsta författarinna,* varit införd i Dagnys årgång för 1892, 2 häft.

Under mer än 15 år har hennes namn varit på allas läppar och hon behöfver icke i ryktbarhet afundas någon nu lefvande spansk författare. 1889 yrkade en stark opinion på hennes inträde i spanska akademien; förslaget strandade endast på trånga regler, som äro dömda att försvinna.

Somliga sätta högst hennes romaner, eller rättare studier ur verkligheten, under det andra föredraga hennes fina analyser och glänsande polemik i pressen, hennes lifliga reseskildringar och lärda studier.

Det finnes en bok af Emilia Pardo Bazán: *San Francisco de Asis*, som af spanjorerna läses med samma andakt, som de än i dag läsa Santa Teresa, och det talrika klerikala partiet beklagar, att Emilia Pardo Bazán ej vidare ägnar sin penna åt dylikt författareskap.

Om de författares rykte längst lefver, som väcka sin tids och sitt lands tankar på något nytt, skall Pardo Bazáns rykte aldrig slockna, ty hon har infört i Spanien den estetiska kritiken och åstadkommit en revolution på romanens område. Till detta resultat ha medverkat hennes ryktbara bok under titel *La cuestión palpitante* (Den brännande frågan), ett kritiskt arbete, som ådragit förf. angrepp såväl från romantiker som naturalister. Realismen, säger hon däri, innefattar i sig allt, utom öfverdrifterna och extravaganserna hos två ytterlighetsskolor. Hennes ej mindre berömda föreläsningsserie i Madrids *Ateneo* öfver *La revolution y la novela en Rusia* (Den nya tiden och romanen i Ryssland) är en ytterligare betydelsefull insats i tidens litterära strömningar.

Ett af den illustra författarinnans senaste företag visar, huru kraftig hennes ande är, huru vidsträckta hennes kunskaper, huru mångsidig hennes talang. Vi mena hennes *Nuevo teatro critico* (Ny kritisk revy), en intressant månadsrevy, hvars lärorika innehåll af henne ensam fylles och som nu upplefvat sin tredje årgång.

Emilia Pardo Bazán har medtäflare och fiender, hennes arbeten diskuteras öfverallt, men hon har framför allt talrika beundrare och flitiga läsare, som från alla trakter af Spanien och Amerika sändt henne bevis på aktning och beundran.

I hennes sunda verklighetsdiktning, som är fri från den franska materialistiska lifsåskådningen, men rik på humor och varm religiositet, möter oss lifslefvande en enkel, eldig, genom rik erfarenhet och djupt vetande utbildad personlighet.

Adolf Hillman.

Från »världskvinnokongressen»*).

Några intryck af en svensk deltagarinna.

Att teckna kvinnokongressen i Chicago sommaren 1893 med *några ord*, något hvarom jag blifvit anmodad, är ett svårlöst problem, ty för att kunna ge en exakt skildring af detta märkliga möte, fordrades att man hade volymer till sitt förfogande. Jag vill emellertid så godt det sig göra låter med några ord här söka sammanfatta mina personliga intryck från den stora kvinnokongressen, i hvilken jag deltog i egenskap af svenska damkoméns representant. Att det dock låg utom möjlighetens gräns för *en* person att blott tillnärmelsevis uppfatta allt som afhandlades under kongressveckan kan man få en föreställning om, då jag nämner, att föredrag höllos samtidigt i 9 à 12 salar för- och eftermiddagar med ända till 15 talarinnor i hvarje session Dessutom ägde under flera dagar religiösa sammankomster rum under middagstimmarne.

Naturligtvis var det hufvudsakligen de amerikanska kvinnornas förhållanden, som voro ämne för förhandlingarna, hvarförutan hälsningstal framfördes i massa från den mängd af kvinnoklubbar, som finnas öfver allt i den stora republiken.

Dessa tal voro i hufvudsak af samma innehåll: *sträfvan att på alla områden nå likställighet med mannen.* Detta var det gemensamma målet.

Sedan funnos föreningar med särskilda syften. Hvar och en af dessa hade sina förkämpar, och framför alla andra stodo naturligen misserna Susan B. Anthony och Lucy Stone för *kvinnornas rösträtt.* De ha begge grånat i striden för hvad *de* anse vara *enda* medlet att nå målet: kvinnans höjande i intellektuelt och socialt hänseende.

---

*) Den här meddelade artikeln är ett utdrag af det föredrag, hvari friherrinnan Thorborg Rappe, damkoméns ombud vid världsutställningen, för en talrik inbjuden åhörarekrets, samlad i Läkaresällskapets lokal den 13 sistlidne oktober, framlade berättelsen öfver sin resa till Chicago. Vi utesluta här den del af det i hög grad sakrika och intressanta föredraget, hvilken berörde själfva kvinnoutställningen och dess ordnande, då de viktigaste fakta rörande desamma innehållits i de bref från frih. Rappe vi i föregående häften af Dagny haft nöjet meddela.

Denna sträfvan för allmän rösträtt är dock långt ifrån populär bland de bildade amerikanska kvinnorna, hvilket är naturligt då man känner till det upplösningstillstånd som följer med valtiderna, synnerligast i de större amerikanska städerna, där den politiska korruptionen når sin höjd under dessa tider, ja, det kan t. o. m. hända och har händt, att förbrytare släppas ur fängelserna för att rösta och att maskerade personer med laddade revolvrar drifva sitt ofog vid valurnorna. Att kvinnor ur de högre klasserna skulle kunna deltaga i dylika valförrättningar, möter naturligen stora svårigheter, och detta, tillika med åtskilligt annat som här vore alltför vidlyftigt att anföra, är orsaken till den jämförelsevis ringa anslutning arbetet för allmän rösträtt röner. Detta sade mig flere framstående både män och kvinnor, och bland dessa senare, hvars omdöme jag anser värderikt, var med. dokt. Sarah Hackett-Stevenson samt mrs Sullivan, New York Heralds »*flygande*» under pariserexpositionen, den första kvinna som erhållit ett sådant uppdrag. Det var hon som hvarje dag gaf sin tidning på andra sidan Atlanten spaltlånga telegrafiska meddelanden om hvad som passerade i fransmännens hufvudstad. Hon arbetar fortfarande i tidningspressen. Det var den behagligaste amerikanska, som jag lärde att känna, hos hvilken förenades bildning och intelligens med ett synnerdeles tilltalande yttre.

Uti det vidlyftiga program, som utdelades till kongressmedlemmarna, fanns vid hvarje ämne upptagen en talarinna, som inledde ämnet och fyra à fem som skulle diskutera detsamma. Men — någon diskussion hörde jag aldrig. En del af de i programmet nämnda damerna talade visserligen — oaktadt det visst icke var en enda session därvid programmet följdes exakt, men väl många, där endast en eller två af de anmälda damerna talade och där de öfrigas plats ersattes af andra talarinnor. Litet lustigt föreföll det, att den 17 maj läsa i Chicago Tribune en noggrann beskrifning på Maria Stromberg från Ryssland, på hennes utseende så väl som hennes föredrag, hvilket stått upptaget på programmet, men som aldrig framförts därför att — Maria Stromberg icke fanns i Amerika!

Af den stora massa föredrag som höllos innehöllo visserligen en hel del verkliga upplysningar om förhållandena. Men de allra flesta voro endast reflektioner öfver kvinnans ställning i allmänhet, somliga innebärande ganska skarpa slängar till männen för deras motstånd mot hvad som med ett ord benämndes: »*kvinnans lika rätt*». Jag hörde till och med en talarinna säga, att när kvinnan vunnit lika uppfostran med mannen, lika betalning för sitt arbete, rätt att deltaga uti bestämmandet af

allt hvad som rör samhället — således äfven allt hvad som rör kvinnan själf — skulle människosläktet blifva lyckligare, äfven i det afseendet, att familjerna icke skulle blifva så *talrika*, det skulle blifva bättre hustrur, bättre mödrar, bättre barn, bättre uppfostrade barn, »fastän ej så många».' Det var ordföranden i den stora moderklubben *Sorosis* med. dokt. Jennie Lozier från New York, som yttrade detta.

* * *

Af de under kongressen mest framstående damerna må i första rummet nämnas: mrs *Potter Palmer*, presidenten i utställnings- och kongresskomitéerna, och mrs *Charles Henrotin*, vice presidenten i båda dessa komitéer; vidare miss *Susan B. Anthony*, president för kongressen, där mrs *May Wright Sewall* var ordförande (chairman) och mrs *Rachel Foster Avery*, sekreterare. Otvifvelaktigt var det dessa damers inflytande som verkade den fullkomligt goda ton och hållning, hvilken kännetecknade hela kvinnokongressen i Chicago. Jag vill gerna precisera detta, ty i det afseendet förtjänar den *allt* beröm.

* * *

Stor uppmärksamhet ägnades sektionen för nykterhet. *Womens' Christian Temperance Union* är den äldsta kvinliga association i Amerika. Det var i staten *Maine* som den först började verka, och mrs *Laura Haviland*, nu 84 år och närvarande vid kongressen i Chicago, var den första kvinna i Amerika, som arbetade offentligen för nykterhetssaken. Det var gripande höra henne tala om den tid för 60 år sedan, då hon ensam började arbetet. Nu voro kvinnor från alla världens ändar samlade — det sades att denna förening ensamt i Amerika sluter inom sig 200,000 kvinnor — och gripande var äfven att se den ifver, ja, den entusiasm som besjälade dem. Denna förenings utmärkta organisation sades det, kan tjäna som mönster och föredöme huru den allmänna opinionen kan ledas. Miss *Frances Willard*, den vidt kända förkämpen för nykterhetssaken, låg sjuk i England och saknades mycket. Under mötet beslöts, att en erkännande adress skulle öfverlämnas till den amerikanska operasångerskan, miss *Nikita*, för hennes modiga vägran att sjunga på utställningsplatsen därför att där såldes spirituosa, oaktadt detta medförde en ganska stor pekunier förlust för henne själf. Äfven omtalades huru samma unga sångerska en gång blef uppmanad af en rysk general att dricka hans skål i champagne och att vid hennes nekande, han bjöd henne 20,000 rubel, hvarpå hon svarade: »Om ni fyllde hela detta rum med guld,

kunde jag dock ej gå ifrån mina principer. Om min bana skall brytas för dessas skull, så *må* den brytas».

Den katolska afdelningen af kvinliga nykterhetskongressen antog en resolution innehållande ett fullkomligt boycottande af hvarje religiös tidning, som intog annonser om försäljning af spirituosa.

Äfven *Kindergartensystemet* hade många och ifriga förespråkare under det sammanträde, som var den saken tillmätt. Bland dessa stod främst mrs *Sarah Cooper*, som redan såsom helt ung började den filantropiska verksamhet, hvilken hon nu under en lång lefnad troget fullföljt, näml. införande af Kindergartensystemen i sitt hemland Californien. Hvilken välsignelse detta är för Amerika ha vi, som äro nog lyckliga att för våra fattiga barn äga småbarnsskolor och arbetsstugor, svårt att sätta oss in uti. Det är helt och hållet på enskild välgörenhet dessa skolor äro grundade, och det sägs, att 300,000 dollars flutit in till Sarah Cooper för detta ändamål. Också finns nu i San-Francisco *65* sådana skolor med *10,000* barn. Mrs Cooper är president uti den för ett par år sedan bildade *Kindergarten Union*. Hon är en i Amerika högt uppburen kvinna.

Ännu en på det filantropiska området mycket högt stående kvinna måste jag omnämna, nämligen *Clara Barton*. Hennes namn såväl som det goda hon verkat inom *röda korset*, är säkerligen allmänt kändt. Hon är nu mycket gammal och utarbetad och erkände själf villigt, att hennes goda vän miss Anthony hade afrådt henne från att uppträda på kongressen, i det hon på sitt kraftfulla sätt försäkrat: »du skulle göra fiasco». Och miss Anthony hade nog rätt, talarestolen var ej Clara Bartons plats, men hon kunde se tillbaka på ett större, ädlare lifsverk, och det lände de amerikanska kvinnorna af alla partier, till heder, att de erkände detta, och att den lilla fattiga, anspråkslösa gumman vid alla tillfällen hedrades på allt sätt.

För öfrigt voro många af de på kongressen uppträdande kvinnorna så lifligt intresserade för *allt* hvad som stod i samband med kvinnans höjande och förädlande, att man återfann samma person ifrigt förordande *nykterhet, sedlig renhet* (social purity), *allmän rösträtt, kvinnans deltagande i regeringsärenden, Kindergartenföreningar, kvinliga associationen för amerikansk frihet*, dito för *huslig ekonomi, kvinnan som religionslärare, författare, artist, kristliga föreningen för unga kvinnor* och slutligen det som af många ansågs som själfva kärnan af kongressen, »*the International Council of Women*». För organiserandet af detta förbund: en *alla* länder omfattande förening för gemensamt arbete för kvinnans höjande och frigörande, hölls många sammanträ-

den vid hvilka mrs Sewall var ordförande. Att d:r Ellen Fries valdes till korresponderande ledamot för Sverige är bekant. Lady Aberdeen blef föreningens ordförande. Den sammanhållning i alla länders arbete för kvinnosaken, som man genom denna stora förening afser att vinna, kommer, enl. min öfvertygelse, att blifva den varaktigaste nyttan af den stora kvinnokongressen i Chicago 1893.

* * *

Kongress-bestyrelsen hade från början bestämdt förklarat, att meningen med den stora kvinnokongressen icke var att *i detalj* diskutera något särskildt ämne såsom *rent undervisande.* Afsikten med kongressen var blott, att kvinnor från alla världsdelar skulle samlas för att meddela hvarandra huru långt arbetet för kvinnans frigörelse och självständighet fortskridit i de respektive länderna. Att det är den amerikanska kvinnan, som tagit ledningen i denna stora rörelse, är ju obestridligt, och att hon — den styrande makten i sitt fädernesland — är den mest passande därtill, kan ej förnekas. Lång tid behöfver man ej vistas i Amerika för att se, att den amerikanska husfrun regerar enväldigt i allt — utom i mannens »business».

De amerikanska kvinnornas uppfostran går också ut på att göra dem till bärare af tidens viktiga spörsmål. Redan tidigt läras de att uttrycka sig med klarhet i *tanke* och *form*, och om vi nu än ej kunna önska oss denna stora ordrikhet, ej heller denna håg att uppträda offentligen, som vi spåra hos åtskilliga af det amerikanska kvinliga framstegspartiet, så är det dock ett gif akt för oss svenskor, som jag hoppas icke skall blifva förbisedt. För kvinnosakens framgång i Sverige anser jag tilllämpningen af följande regel vara ett oeftergifligt villkor, och jag vill gärna erkänna det såsom det viktigaste jag lärt i Amerika, något som jag önskade lägga på alla lärarinnors och uppfostrarinnors hjärtan: »*lär ungdomen att på sitt modersmål uttrycka sina tankar på ett klart och tydligt sätt.*» Jag gillar ej obetingadt skaldens ord: »det dunkelt sagda, är det dunkelt tänkta», ty här liksom i allt är öfning nödvändig, och detta synnerligast för oss svenskar, som i allmänhet icke äga den tilltro till vår egen förmåga, som synes medfödd hos flere andra nationer. För oss fordras inre strid för att öfvervinna motviljan för allt offentligt uppträdande och hos många öfvervinnes den aldrig. Men må man försöka befria det uppväxande släktet från denna svårighet och man uppfostrar kanske på det sättet den man eller den kvinna hvars ord skola väcka och ingjuta mod och kraft vid arbetet för människosläktets höjande. Jag är viss om, att kvinnans plats som ledamot i fattigvård

och skolråd skall blifva af dubbel betydelse, när det icke är endast en eller annan framstående individ ibland oss, som kan göra sin röst gällande där, utan då kvinnan i allmänhet kan vid sammankomster låta sitt hjärta tala, men på ett sådant sätt, att mannen fattar att därunder ligger både tanke och förstånd.

Detta är mycket enkla allmänna reflektioner, vill det tyckas, men det är reflektioner hvars innebörd för mig vunnit större betydelse efter hvad jag sett och förnummit i Amerika. Det är ej första gången som jag rest i utlandet för att *lära*, om än ämnet jag studerat varit af annan art, hvilket icke gör mycket till saken. Vikten ligger uppå att finna hvad som är *dugligt* i ena eller andra afseendet och tillämpligt för våra förhållanden. Visserligen göra en del amerikanskor ett alltför vidsträckt bruk af sin förmåga att tala. Men jag förordar icke missbruk. På kvinnokongressen förekom ofta exponenter för denna uppstyltade talarekonst, framdrifven i skolorna alltifrån dess nedersta klasser och uppöfvad i denna massa kvinnoklubbar, hvilka upptaga så mycket af kvinnans tid i Amerika. Deras föredrag kunna innehålla ganska mycket beaktansvärdt, men egentliga klämmen består i dessa små fyrverkeripjeser, som uppsändas till åhörarnes förnöjelse, för att frammana applåder, något som också vanligen lyckas, ty hela amerikanska nationen tyckes vara mycket lätt road och ger också genast sitt bifall tillkänna — ofta vid små roligheter, som vi svenskar sannerligen ej skulle gifva den benämningen.

En öfvertygelse, som visst icke var ny för mig, men som vann i styrka och fasthet af hvad jag såg och hörde vid kvinnokongressen, är i kort sammanfattning denna: må vårt arbete i kvinnosaken icke endast blifva en sträfvan att framhäfva *kvinnans rätt*, att tilltvinga kvinnan makt genom nedsättande af det manliga släktet, men däremot att förena män och kvinnor i det gemensamma arbetet, att bringa harmoni emellan dem, att bevisa att deras intressen äro på det närmaste förenade, att hvad som göres för den ena hälften af människosläktet äfven är till nytta för den andra, att de goda egenskaperna hos den ena äfven äro goda hos den andra. Ty hvilken kvinna skulle ej blifva ädlare och större om hon hade något af mannens mod och kraft, hvilken man skulle ej blifva lyckligare och till mera hjälp för mänskligheten om han hade något af de kvinliga egenskaperna: tålamod, mildhet och ömhet? Ju förr man och kvinna lära sig att inse detta, ju större vinst för hela människosläktet. Ju förr detta arbete för *allas* höjande genom *alla* blir en verklighet, ju lyckligare må vi skatta oss.

Th. R.

Några intryck från afrikanska hem.

Att gå i *Goletta* och vänta på ångbåtslägenhet kan i allmänhet ej vara något stort nöje, ty ehuru hamnstad till Tunis, Afrikas näst största stad, är Goletta likväl en riktig liten småstadshåla, där man icke kan taga två steg utan att bli bemärkt. Ännu mindre roligt är det, när man är fruntimmer och utan ressällskap och det dessutom råkar vara en så stor högtid som påsk. Allting inne i Tunis är då stängdt för turisten, och man har intet bättre att göra än att sitta på sin balkong och betrakta de festklädda, glada skaror, som strömma förbi. Detta kan visserligen vara roligt nog på en vanlig dag, ty ett brokigare, färgrikare lif får man ej se, men på påskdagen är det icke riktigt högtidligt att känna sig som en varelse nedfallen från en annan planet. Det kan därför hända, att tanken då med en viss beklämning ilar hemåt till det kära land, där man själf kunde gå omkring med samma tvärsäkra min och känna sig lika rotfast, som de draperade, turbanklädda männen göra det här på egen mark.

Så gick det åtminstone mig i Goletta nu på påskdagen.

Men man tröttnar också på att sitta på en balkong och vara hjärtnupen — bättre då att ge sig ut i vimlet och försöka skaka förstämningen af sig. Jag gjorde också ärligt ett försök; men Golettas gator — n. b. de få man kan beträda, utan att en förvånad infödning kommer och tjänstvilligt frågar, hvad man söker på dessa aflägsna kanter — äro icke många. Snart hade jag gjort ronden: varit nere vid hamnen och beundrat de små syditalienska fiskarbåtar, hvilka våga sig ända till Afrikas kust, tittat in i den lilla stadsparken, hvars två soffor voro upptagna och varit inne i den katolska kyrkan, som var full af folk. Dessutom hade jag gjort en promenad inåt den sanka landttunga, hvilken leder till Kartago; men i dag gingo inga kameler och betade af sedumstufvorna, ingen arabisk herde, draperad i trasig säckväf, dref sina getter till staden. Allt var tyst och öde — högtiden till ära — och solen brände så hett på skugglös stig, att jag snart måste vända om.

Folkmassan strömmade ut ur kyrkan, och bäst det var — jag gick just undrande, hur denna långa dag skulle få ett slut — fick jag bland alla dessa främmande och likgiltiga ansikten se ett, hvilket hälsade mig med ett strålande leende. En ung flicka kom emot

mig, kysste mig på begge kinderna och utbrast med sydländsk liflighet samt på det sköna, italienska språket:

»Nej, är ni verkligen ännu i Goletta? Om ni visste, hvad jag har längtat efter er? Se här är mamma!»

Och nu upprepades kyssningarna på kinden. Kyssar, främmande folk emellan, är väl egentligen ett oting, men denna gång, i min dåvarande sinnesstämning tyckte jag ej de skadade. »Mamma», en medelålders, mycket vacker och ståtlig fru, grälade väl först litet för att jag legat fyra dar i Goletta utan att besöka henne, men därpå stack hon sin arm i min och tillade med förtjusande hjärtlighet:

»Se så, nu slipper ni inte ifrån oss! En sådan dag som denna vill ni väl inte sitta ensam. Kom nu och ät middag med oss! Jag vet väl knappt, hvad min kock har att bjuda på — jag är ju så nyss hemkommen från min resa —; men ser jag rätt på er, så är ni alltför mycket »signora» för att lägga vikt vid sådana småsaker.»

Behöfver jag säga, att jag, utan mycket motstånd, lät mig ledas bort af dessa vänliga varelser, hvilka min reslycka sände i den ensammas väg just i rätta ögonblicket? Det hade på en gång blifvit mig så varmt om hjärtat, och jag tänkte i mitt stilla sinne, att hjärtlighet och oegennyttig vänlighet alltid äro ljufliga att möta, men att röna dem som okänd och i främmande land, det gör ett alldeles särskildt djupt intryck. Ty jag var verkligen helt och hållet en främling för dessa människor, hvilka togo hand om mig, som voro de gamla vänner. Den unga fröken hade jag under resan från Palermo till Goletta känt mig mycket dragen till, men som sjösjukan plågade oss begge mycket, hade vi endast under korta stunders frist kunnat samspråka. Hon hade för första gången varit i Europa och återvände nu till sitt hem i Tunis, alldeles uppfylld af det märkvärdiga hon sett. Hennes mor, som hela tiden legat sjuk i hytten, såg jag först vid landstigningen. Då dottern förde mig till henne, sade hon: »Luisa har talat så mycket om er. Stannar ni i Goletta, så kom ändtligen och hälsa på oss!» — Jag tackade för vänligheten, men som det skepp, hvilket jag ämnade medfölja till Svarta hafvet, efter all beräkning måste afgå redan dagen därpå, trodde jag mig icke kunna komma i tillfälle att efterfölja inbjudningen.

Detta var hela vår bekantskap. Så knapphändig som den var, tyckte jag mig ej kunna draga fördel af den under de dagar jag gick och förgäfves väntade på mitt fartyg.

* *
*

»Vi ha ännu en timme till middagen», sade fru F. »Skola vi inte gå ut och besöka några judiska familjer? Det kunde kanske roa er att se dem i deras storstass. Nu hålla de nämligen påsk som vi, och då sätta de alltid på sig det bästa de ha.»

Jag samtyckte med glädje, och snart befunno vi oss i Nuova Goletta, där en stor del judar bo. Vi behöfde icke klappa på, ty mer än en dörr öppnades, när vi passerade, och många vänliga stämmor hälsade fru F. välkommen till sitt land igen. Vi kommo först in till en ståtlig, något äldre dam, hvilken presenterades som fru Kamûna. Hon hade ett par klara, kloka och vänliga ögon, och när jag erfor den hjärtlighet, hvarmed hon hälsade främlingen välkommen i sitt hus, förstod jag, att österländsk gästfrihet icke är ett tomt ord. Den människa, som råkade träda in öfver hennes tröskel, var för henne ingen likgiltig främling, det kunde man se.

Ett rätt stort sällskap var församladt. Vi satte oss ned i kretsen och bjödos genast på osyradt bröd och vatten ur en lerskål, hvilken gick från mun till mun. På arabiska började nu ett lifligt frågande och svarande, och fru F. måste berätta en hel del om sin resa. Jag begagnade mig däraf för att taga sällskapet i närmare skärskådande.

Uppkrupna på divanerna, med fötterna i strumplästen under sig, sutto män och kvinnor, och deras rika österländska dräkter stucko bjärt af mot rummets enkla möblering och de bara, nyktra väggarna. Männen voro vackra, men kvinnorna — med undantag af värdinnan — kommo icke skönhetsidealet synnerligen nära. Alla voro de klädda på samma sätt som araberna i dessa trakter äro, men i dag utvecklade de en särskild lyx af dyrbara tyger. Männen buro turbaner och långa kaftaner samt där ofvanpå en kappa af mjukt kläde i klara färger, hvilken, under gåendet, kastas öfver den ena axeln och draperas ungefär som de romerska togorna. Det är en utmärkt vacker och klädsam dräkt, som ovillkorligen gör mannens rörelser lugna, hans hållning full af värdighet.

Detsamma kan omöjligen sägas om kvinnornas dräkt, ty denna ser närmast ut som om bärarinnan gjort en så förhastad toalett, att hon glömt taga — kjolarna på sig. I själfva verket tyckas män och kvinnor ha bytt dräkter: de förre uppträda i kjolar, de senare i byxor.

Ett par hvita bomullsbenkläder, rynkade och tillknutna vid knäna, en hvit chemise med långa tyllärmar samt en rakt skuren sidentröja — helst af skrikande färg — utan ärmar, det är den judiska och arabiska kvinnans hela dräkt. Men som tröjan är så kort,

att den framtill nätt och jämt skyler magen och baktill icke räcker till att sitta på, så kan man tänka sig, hvilken misslyckad figur en korpulent matrona — korpulenta bli med åren alla Evas döttrar i detta klimat — skall göra, när hon tungt och med bred gång vandrar fram på en gata. Det ser så osköint, så löjligt ut, att man med undran måste fråga sig, hur en kvinna kunnat uttänka och en man gilla en sådan utstyrsel. Men när kvinnorna sätta sig ned i sin vanliga ställning, med benen uppdragna under sig, då försvinner en god del af det osköna i dräkten, och man förstår, att denna och deras lefnadssätt stå i naturligt samband med hvarandra: begge äro beräknade på ett stillasittande lif inom fyra väggar, alls icke på ett uppträdande utomhus. Då gör också den egendomliga hufvudprydnad, de gifta kvinnorna bära, en god verkan. Denna består af ett högt, styft horn — en pappform öfverdragen med svart sammet och betäckt med tjocka guldbroderier — hvilket, med en lutning bakåt, hvilar på hjässan och uppbär den i rika färger och utsökta mönster broderade hvita silkesslöjan. En underlig hufvudprydnad i alla fall och bra besvärlig att hålla på sin plats!

Vi hade icke suttit länge, förrän värdinnan genom fru F. frågade, om jag ville se en judisk brud. På mitt jakande svar, sköt hon tofflorna på fötterna och drog tröjan ihop öfver bröstet. Vid afskedet begåfvades vi med stora hjul af osyrad deg, hårdt bakade, och med dessa på armen begåfvo vi oss af. Fru Kamûna berättade, att hon med anledning af högtiden gifvit utstyrsel åt en fattig, judisk flicka, att vigseln hade försiggått dagen förut och att det var brudparet i dess nya hem vi nu skulle få se.

Vi kommo in på en stor rymlig gård med en brunn i midten. Rundtomkring stodo dörrarna öppna till smålägenheter, bebodda af fattiga judar. Vår ledsagarinna visade oss en af dessa dörrar, och vi stego in. Till höger på en träsoffa, betäckt med en matta, satt bruden. I sin uppkrupna ställning, med det rika, gyllene hornet på hufvudet, en tröja af guldbrokad och en massa af hängande kedjor och påfästa smycken, liknade hon icke så litet en indisk gudabild, och den prunkande ståten i hennes dräkt stod i olöslig dissonnans till rummets tarfliga inredning. Hon var bara barnet — tycktes icke vara mer än en femton år — och fast man vanställt henne med ett fingers bredt svart streck öfver ögonbryn och näsrot samt doppat hennes fingerspetsar i henna, så var hon dock mycket söt.

Hon steg upp och räckte blygt kinden till kyssning. Därpå bar hon fram dadlar och ett glas hvit, stark likör, hvarpå vi alla

skulle läppja. Men ännu fattades det viktigaste i förplägningen. Bäst det var fingo vi se bruden, vig som en katt, böja sig ned och krypa under den stora himmelsängen, hvilken var husets förnämsta möbel och upptog en stor del af rummet. Då hon lyfte upp täcket för att krypa dit, såg jag till min stora häpnad, att herrskapets skafferi och handkammare befunno sig därunder. Den unga matmodern var redan väl hemmastadd i sitt obekväma förrådsrum, ty ögonblicket därefter kom hon tillbaka och räckte oss ett par hjul af osyradt bröd. Vi voro ju redan väl begåfvade med sådana, men detta fick ej hjälpa, och då jag icke ville såra gammal sed samt i synnerhet icke bedröfva denna lilla söta brud, måste jag bryta af ett stycke och smaka på välfägnaden. Men icke gick det utan inre protester!

Sedan hon fullgjort sin husmoderliga skyldighet, kröp bruden på nytt upp på soffan, såg ytterst förlägen ut och tog icke sina ögon från golfvet.

»Men hvar är brudgummen?» frågade jag intresserad.

»Brudgummen, han står ju här», blef svaret.

Hu då! Jag tyckte det blef mörkt i rummet på en gång. Jag hade tagit för afgjordt, att det var brudens far, detta gamla gråskägg med den tandlösa munnen, som stod bredvid och såg så stolt ned på den lilla prinsessan.

»Finner ni det inte afskyvärdt?» frågade jag fru F.

»Åh nej, vi äro här så vana vid detta slags äktenskap. Flickan är fattig och behöfver en försörjare, det är hela saken. Om brudgummen är gammal eller ung, det betyder vid hennes år icke mycket, och han blir nog en god man. Kan ni se de röda prickar, hon har på armar och kind?»

»Ja, jag har länge undrat, hvaraf de komma.»

»Nåväl, det är märken efter den tortyr, som hvarje judisk kvinna här genomgår före bröllopet, och som ni ser, har hon inte gjort sig mindre besvär för brudgummen därför att han är gammal.»

»En tortyr? Hvad vill det säga?»

»Jo, så kan det nog kallas. Kort före bröllopet låter nämligen bruden rycka ut hvartenda hudhår på sin kropp. Så fordra smak och gammal sed. Visserligen gör det ondt, men när det anses vackert, så — ja, ni vet nog, hvilka dårar vi kvinnor äro?»

Jo, jo, det visste jag nog, och det stack mig i hjärtat, att jag icke på den nordiska kvinnans vägnar kunde bedyra motsatsen.

»Men det råder här», fortsatte fru F., »ett om möjligt ännu afskyvärdare bröllopsbruk. Denna brud har icke behöft underkasta

sig det, ty hon är hullig nog ändå, men när så inte är förhållandet, sätter man bruden helt enkelt på gödstia.»

»Ni behagar skämta.»

»Alldeles inte. Det är rena sanningen, hvad jag berättar. Man stänger in flickan i ett rum, så litet att hon med nöd kan röra sig, och sedan stoppar — ja, ursäkta, det är just rätta ordet — *toppar* man mat i henne både natt och dag, tills hon blifvit rund nog att uppfylla den judiska skönhetens fordringar!»

Moder Eva, hvilket arf har du icke gifvit oss! Hvilken rent af vansinnig fåfänga har du icke nedlagt i vårt blod! Jag kände, att jag rodnade öfver dina döttrar, när jag hörde beskrifningen på denna krassa förberedelse till lifvets största högtid, och mina blickar sökte ovillkorligen brudgummen. *Han* hade onekligen, om någon, behöft genomgå en sådan behandling; men att döma efter hans gängliga gestalt, tyckes mannen icke nedlåta sig till dylika konster för att behaga sin »bättre» hälft.

* * *

Omkring 20 minuters väg från Goletta, ute i själfva hafsbandet, låg fru F:s villa. Det var ett stort, bekvämt hus, inredt till hälften på europeiskt, till hälften på österländskt sätt och ordnadt med en mycket säker och god smak. En egendomlig prägel erhöllo de mycket höga rummen af de väggbonader, som ersatte taflor hos oss. Där funnos både lättare väfnader och tyngre broderier, men det egendomliga i anordningen var, att bonaderna aldrig hängde vertikalt ned, utan att mönstret alltid var beräknadt på att följa rummets utsträckning i horisontal riktning. I salongen hängde sålunda ett alldeles präktigt, gammalt persiskt silkesbroderi, hvars midtelparti upptog hufvudväggen och hvars ändpunkter nådde öfver sidoväggarnes midt. Ungefär tre alnar bredt, var det fäst direkt vid taklisten. En smalare väfnad med mindre mönster satt som fris öfver det mörka träpanelet. Det gjorde en ypperlig verkan och såg mycket hemtrefligt ut. Väggarnas enformighet var på ett lyckligt sätt bruten, utan att de tyngdes af dessa framskjutande och framåtlutande, förgyllda ramar, hvilka, utom i de få fall då de verkligen innesluta ett konstverk, förstöra totalintrycket af våra rum. Fönstren täcktes helt af flera lager rakt nedhängande lätta gardiner, och framför divanen på hufvudväggen stodo länstolar ordnade i två långa rader, stol mot stol, som bruket är i Italien. För resten ingen öfverfyllnad af möbler eller småsaker, inga snedt hänslängda bord eller soffor! »Den vilda

jakten» hade tydligen icke rasat där inne, utan allt andades frid och lugn, som det i ett välordnadt hem ägnar och anstår.

I salongen kom husets herre, en af Tunis större köpmän, och hälsade på damerna, och så gingo vi till bords. Hvilken treflig middag vi hade! Jag glömde alldeles, att jag satt i en annan världsdel, bland människor, för hvilka jag var en fullständig främling. Hjärtliga och rättframma samt fint bildade voro de, och samtalet flöt så lätt och ledigt som mellan gamla bekanta. Som en egendomlighet vid anrättningen vill jag omtala, att middagen började med — tårta, en tårta med inbakade grönsaker och kött, och att champagnen kom ofvanpå det hela, efter desserten.

Hvad familjen F. beträffar, så voro alla dess medlemmar födda i Tunis, men ingen betraktade sig märkvärdigt nog som afrikan. Hr F. ansåg sig sålunda efter faderns födelseort för genuesare, hans fru — fast hon aldrig varit i Österrike eller kände dess språk — var österrikiska, Luisa italienska. Under eftermiddagens lopp, då frun i huset hade sin mottagning, gjorde jag samma iakttagelse: de fleste gästerna talade italienska, hade italiensk uppfostran och dito sympatier, fast de voro födda och uppfödda på Afrikas jord. Det var helt märkvärdigt att se, hvilken dragningskraft gamla Europa utöfvade på dessa öfverflyttade folk.

* * *

Tidigt följande morgon kommo fru F. och hennes dotter till hotellet, där jag bodde, och som mitt fartyg ännu ej hördes af, enleverade de mig för hela dagen. Fru F. lofvade att införa mig i ett harem, och som det länge varit en af mina lifligaste önskningar att kunna kasta en blick inom ett muhamedanskt s. k. hem, så prisade jag ånyo min reslycka, hvilken fört mig i dessa välvilliga människors väg.

Efter middagen spändes det för, och vi satte oss upp i en liten lätt, italiensk vagn. Min värdinna fattade tömmarna, den arabiske tjänaren, i röd fez och lång kaftan, hoppade upp bakpå, och så bar det i väg efter en riktig sprakfåle till häst. Färdens mål var byn Marsa, beyens residens, och besöket gälde hans dotter, prinsessan Zisa, som var fru F:s personliga vän.

Vägen ledde först ut mot det gamla Kartago eller rättare mot den präktiga höjd, hvarpå staden en gång legat, ty af det fœnikiska Kartago finnes ej ett spår — de få murrester, som ännu kvarstå, tillhöra alla den romerska tiden. Sedan lämnade vi höjden till höger och hafvet bakom oss och följde stora landsvägen, hvilken raskt böjde

af inåt landet. Rundtomkring öppnade sig stora vidder, öfver hvilka kors och tvärs sträckte sig fikonkaktusens fantastiska häckar. Långt borta på motsatta sidan af den cirkelrunda saltvattenssjön, El-Bahira, glänste de hvita husen i Tunis, och först inåt land häjdades blicken af en blånande klippmur. Här och hvar på de grönskande fälten sträckte smäckra dadelpalmer sin luftiga krona mot himmelen, och i deras sparsamma skugga gömde sig en samling underliga byggnader. En hopgyttring af fyrkantiga små lådor, hvar och en med kupol på taket och utan både fönster och dörrar — åtminstone synliga från det yttre — liknade de närmast en samling grafvar.

»Ja, ni har rätt», svarade fru F. på min fråga, »dessa hus, där de förmögnare araberna bo, äro verkliga grafvar. Där inne begrafvas ungdom och skönhet, och lifvets lycka och värdighet först och främst.»

»Har ni varit inne i många af dem?»

»Ja, i en stor del af dem. Jag är ju född här och räknar många arabfamiljer till mina goda vänner.»

»Är lifvet i allmänhet olyckligt i dessa underliga bostäder», frågade jag åter.

»Den frågan är svår att besvara, ty dessa människor förstå icke hvad lycka är, och detta är kanske deras största olycka. När kvinnan slipper att arbeta, när hon får så mycken grannlåt hon vill ha och icke alltför mycket tillsidosättes för sina medhustrur, så är hon nöjd och fordrar ej mera af tillvaron. Och mannen — han är lika lätt tillfredsställd. Icke hjärta och karakter, utan endast en skön yta begär han af kvinnan. Därför kan han inte heller känna någon bittrare missräkning. Den största sorg, som i detta förhållande kan drabba honom, är väl den, när han på bröllopsaftonen tar slöjan af bruden — han har nämligen inte ännu skådat hennes ansikte — och hennes utseende ej motsvarar hans förväntningar — men den sorgen är snart släckt. Är han blott rik nog att kunna låta de 12 francs springa — för denna summa köper man här en hustru af hennes far — så sänder han efter några dagar, under lämplig förevändning, bruden hem till hennes föräldrar, och sedan — ja, sedan kan han bege sig till en ny marknad och pröfva sin lycka på nytt.»

»Och därmed låter *hon* sig nöja!» utbrast jag häpen.

»Hon? Tror ni det finnes något, som den arabiska kvinnan icke nöjer sig med? Hon vet ännu ej, att hon är något annat än ett bohagsting. Skulle det korta äktenskapet lämna några frukter, så har

hon rätt att draga saken inför domstolen, men också endast i detta fall har hon rätt att beklaga sig.»

»Tunis har ju så länge varit i närmare beröring med Europa, har detta icke verkat någon förmildring i sederna?»

»Ni ser ju deras hus och huru väl de förstå att stänga sitt personliga lif ute från all beröring med yttervärlden? Detta är symboliskt för hela deras lif. Tunesaren är i hög grad fanatisk och konservativ. Därtill hatar han européen och i synnerhet fransmännen alltför mycket för att låta sig påverkas af dem. Hade alla utländingar *ett* hufvud, skulle han med förtjusning hålla i skaftet på yxan. Tror ni då han skulle tillåta dem att ingripa i hans intima förhållanden?»

Nej, hon hade rätt. Och nu förstod jag, hvarför den tunesiska kvinnan är maskerad på ett så spöklikt sätt, när hon någon gång visar sig i det fria. Hon är nämligen icke blott beslöjad, som hennes turkiska syster, utan under den hvita slöjan, som faller löst ned från hjässan, bär hon därtill en svart bindel, hvilken rullas i flera hvarf om ansiktet, så att endast ögonen äro fria. Hon ser alldeles ohygglig ut, och det är detta mannen vill: hon skall verka afskräckande på andra, så att han skall få behålla henne helt för sig själf.

Efter en mycket angenäm färd nådde vi till sist Marsa, som visade sig vara en rätt liflig, liten stad. Hela den manliga befolkningen tycktes vara samlad på hufvudgatan, och endast med möda gjordes det plats för vår vagn. Utefter husraderna lågo eller sutto draperade varelser i alla möjliga hopkrupna ställningar. Förfärligt fattiga sågo många ut, men ingen tiggde. I allmänhet mötte oss en ljus, lugn och öppen blick, som ingaf förtroende, och männens hållning röjde, trots trasorna, en manlig adel och värdighet, som var alldeles påfallande. Ovillkorligen tänkte jag på de arabiska kvinnor jag sett i Goletta och Tunis, på deras lufsande, osköna gång, på den slöa själlösa blick, som möter en, när man tittar in genom ögonspringan, och häpen måste jag fråga mig själf: hur kunna sådana kvinnor fostra sådana män? — De få kvinnor vi sågo här voro judinnor, och det gjorde ett godt intryck att se dem röra sig fritt och med ohöljdt ansikte inför dessa österländingar.

Vi foro emellertid förbi beyens palats, hvilket till det yttre såg mycket europeiskt ut, och kort därefter stannade vår vagn på gården till ett annat slott. Vi gingo uppför en väldig trappa, hvars enda utsmyckning var ett språk ur koranen. Sorgligt nog kunde jag ej få reda på hvad där stod. Det skulle ha intresserat mig mycket att

veta, hvad den heliga boken kunde ha att säga till tröst åt de arma väsen, hvilkas lif han förstör och hvilkas odödlighet han förnekar.

En mängd dörrar stodo öppna i den första våningen; men knappt hade vi trädt öfver tröskeln till ett af rummen, förrän flera slafvinnor*) kommo emot oss. På fru F:s fråga om vi kunde få företräde hos deras matmor, svarade de, att prinsessan redan i tre veckor legat sjuk i feber, hvarför det icke vore troligt, att hon finge taga emot. Doktorn var emellertid just inne hos henne, och de ville fråga honom. Under tiden bådo de oss stiga in till prinsessans sonhustru.

»Se så», sade fru F., »knäpp nu upp er kappa, så att brosch och urkedja synas! Smycken är alltid det första dessa damer se på.»

Vi infördes nu i ett stort rum, där flera unga kvinnor sutto och pysslade med en nyfödd världsborgare. Hvems barnet var, kunde vi icke få veta, men det underliga var, att de sågo lika moderstolta ut allesammans. Efter några minuter kom prinsessan. Hon var helt ung med vackra drag och ett par kloka ögon, men huru slappa hängde icke linierna vid munnen, hur vissen och mattgul var icke, trots hennes ungdom, hyn! Denna skvallrade om ett osundt lif inom fyra väggar, och det apatiska uttrycket röjde, att tillvaron för den unga kvinnan ej längre ägde någon lockelse. »Din stackare», tänkte jag, »glädjens blomster gro nog ej inom harems murar, ej ens för en prinsessa». Hon var mycket smärt och förstod att med stolt värdighet röra sig i en dräkt — hvita knäbyxor och zuavjacka — hvari en europeisk kvinna skulle vara omöjlig. Sitt lilla hufvud med det guldbroderade hornet satte hon därtill med ett visst högdraget trots i vädret. Hon lofvade att införa oss till sin svärmor, och kort därefter fingo vi också företräde hos den sjuka.

Jag trodde jag befann mig i en kyrka, så högt, stort och luftigt var det rum, vi nu kommo in i. Ingången var på smalsidan, och midt emot reste sig, mot en af små fönsterrutor nästan sönderskuren vägg, en oerhörd säng. Med sin konstigt och högt draperade himmel liknade den alldeles altaret med baldakin i en katolsk kyrka. Här låg prinsessan Zisa, ett medelålders fruntimmer med stora, nästan manligt kraftiga drag.

Hon hälsade oss med en svag böjning på hufvudet och såg så klen ut, att jag verkligen undrade på att man vågat släppa in oss. Men saken var väl den, att den stackars prinsessan höll på att tråka

---

*) Slafveriet är väl lagenligt upphäfdt i Tunis, men likväl säljas ännu slafvar i basaren. Om de tjänande kvinnor vi här mötte voro köpta eller huru pass fri deras ställning i harem var, därom kunde fru F. ej upplysa mig.

sig till döds och själf önskade se ett nytt ansikte och höra litet nytt från en värld, hvilken för henne var en tillsluten bok. Jag drog denna slutsats, när jag fick se hennes ålderstigne man, hvilkens fadda och slappa ansikte blef ännu mera intetsägande genom den dyrbara, anspråksfulla dräkt han bar, och jag fick efter en stund ytterligare stöd för min mening.

Kort efter vår ankomst inträdde en jättestor negrinna med en grannt färgad turban på hufvudet. Hon började pyssla med något vid ett litet bord, och strax därpå serverade hon oss kaffe. Detta var lika svart som hon själf och alldeles tjockt, men smakade mot förväntan så godt, att jag önskade, det koppen varit något större än det lilla nötskal jag hade i handen. Någon påtår kom icke i fråga.

En annan missräkning erfor jag, hvad möbleringen beträffade. Vi fingo stolar att sitta på, och rundtomkring väggarna stodo gammaldags europeiska soffor, öfverdragna med guldbrokad; från taket nedhängde två rader präktiga kristallkronor, och anordningen i sin helhet kunde mycket väl ha tillhört en gammalfransk slottssalong. Men framför sängen lågo lyckligtvis några långa, österländska kuddar, och på dessa sutto hofdamerna. De voro alla unga och vackra och högst fantastiskt klädda. En af dem hade sålunda en dräkt, hvilken var till hälften gräsgrön till hälften citrongul, och besynnerligt nog möttes de skrikande färgerna i kroppens midtlinie. Damerna voro sysselsatta med att göra ingenting och sågo på oss med en blick utan uttryck. I sängen fanns icke en enda riktig hufvudkudde; däremot stodo rundtomkring den på kant flera dussin spetsöfverklädda små tingestar, hvilka tjänstgjorde som kuddar, fast de ej voro mer än kvartersbreda och ungefär dubbelt så långa.

Så länge gemålen var inne, låg prinsessan matt och svag som en knäckt blomma och deltog endast med ett och annat ord i samtalet; men knappt hade han gått, förrän de slappa dragen började få mera lif och den sjuka lystnade med mera ifver till fru F:s beskrifning af sin resa. Men den, som bäst förstod att krya upp henne, det var doktorn. Han var den ende man, som någonsin fick träda inom harems murar, och då han såg bra och manlig ut samt var spirituel, var det väl mänskligt och kvinligt, om man kände sig en smula road af honom och om man nu, sedan vaktarn-gemålen aflägsnat sig, lade detta i dagen kanske litet mer än den strängaste haremsetikett tillät. Han hade ju också en märkvärdig förmåga att berätta på det sätt, som bäst tilltalade en österländsk fantasi. Ja, han berättade, så att den sjukas ögon började stråla, så att hon glömde

sin mattighet och satte sig upp i sängen. Snart lossades de hårdt tilldragna linierna vid munnen — ett vackert leende strålade från de allvarliga dragen — ett hjärtligt befriande skratt bröt fram öfver de sjuka läpparna. Hvad hon var förändrad!

Hvad berättade han då? Jo, efter hvad han för mig öfversatte — doktorn var italienare och prinsessan kunde endast tunesiska — så gaf han henne en målande skildring af det aflägsna land, hvarifrån hennes nya gäst var. Visserligen sade han, att solen där på hela tre månader aldrig gick ned under horisonten och att vår nio månader långa vinternatt af norrskenet var förvandlad till en enda flammande trolsk och fantastisk dag, men när jag såg, hur road den sjuka var, lät jag honom hållas. Först när han började ge en komisk skildring af farorna af att promenera på Stockholms gator — hur man plötsligt kunde bli famntagen af isbjörnar och andra ruskiga djur — och beskref, hur t. o. m. vår fina värld åkte omkring i små båtar, dragna af hästar med horn i pannan, fann jag tiden inne att opponera mig. Men den sjuka lyssnade icke till mina protester. Hon hade obeskrifligt roligt af berättelsen, och det såg ut, som om den stackars prinsessan icke skulle haft något emot att utbyta sitt hvardagslifs tröttande enehanda mot en färd i båt en flammande vinternatt, äfven om hästen skulle ha horn i pannan.

Af fruktan att öfveranstränga den sjuka gjorde vi emellertid snart uppbrott. Jag bad fru F. säga henne några vackra ord för min räkning. Hon gaf mig en vänlig handtryckning och bad mig komma igen, men — en icke ringa fordran — helst lära mig tunesiska, så att vi riktigt kunde få språkas vid. Förmodligen hade hon fått lust att höra något mer om detta förunderliga land, där norrskenet flammar. Jag å min sida skulle med största intresse ha lyssnat till hvad hon kunnat ha att meddela om den trånga värld, där hennes lif förflutit, men nu måste vi skiljas, utan att någon af oss fått sin vetgirighet stillad.

När vi gingo ut ur harem, stod en hel vaktkedja af slafvinnor på vår väg — man skulle ju visa hvad huset förmådde. Orörliga som bildstoder stodo de, och deras ansikten voro så liflösa, som om de burit mask. Intagen af medlidande, förgick jag mig så grymt mot etiketten, att jag nickade till dem, men icke ens en ryckning på ögonlocket fick jag till svar.

»Nå, hvad tycker ni?» frågade fru F.

»Jo, jag skulle ha lust att lära känna prinsessan Zisa. Hen-

nes blick röjer både begåfning och karakter, och det var mer, än jag väntade att finna i harem.»

»Det har hon också, och dessa naturens gåfvor ha af förhållandena ej blifvit förkväfda. Hennes ställning som hustru är nämligen en annan än hennes trossystrars. Då hennes man stod under henne i rang, måste han, för att vinna prinsessan, förbinda sig att aldrig ge henne någon medhustru. Att han, till ersättning för denna inskränkning i sina personliga rättigheter, fyllt sitt harem — d. v. s. deras hem — med slafvinnor i st. f. hustrur, det är en sak, som prinsessan måste blunda för. Han har ju både sed och religion på sin sida.»

»Hon står sålunda på en högre utvecklingsgrad än kvinnan här i allmänhet?»

»Ja, det törs jag nog påstå.»

»Förstår hon då att på något nyttigt sätt utfylla sin tid och att utveckla hvad naturen gifvit henne?»

»Nej, tyvärr! Detta ligger alldeles öfver den muhamedanska kvinnans horisont, åtminstone i våra trakter. På sin höjd kan man träffa henne med en nål och ett broderi i handen, men vanligen sitter hon på sin divan drömmande eller småpratande — hon som alla de andra.»

Rysliga tillvaro! Att sitta drömmande på divanen och låta år efter år — tills ungdomen har flytt, och ålderdomen har efterträdt lifvets sommar — sjunka ned i glömskans och förintelsens haf. Att aldrig ha känt den ljufliga tröttheten efter en väl använd dag, alldrig glädjen af att vakna upp till plikter, som ropa! Och värst af allt — att gå in i den sista hvilan, utan att någonsin ha fått veta, att man äger en odödlig själ. Rysliga tillvaro! Ett lif utan minne så väl som utan hopp!

* *
*

Följande dag kom mitt fartyg. När jag tackade fru F. för den inblick i olika hem hon förskaffat mig samt för en lika utsökt som sällspord gästfrihet — hon hade gått ända därhän att tillbjuda mig ett gästrum i deras villa — frågade jag henne på samma gång, huru hon, som dock var uppfostrad i de romanska folkens trånga uppfattning af kvinlig frihet, hade vågat att mottaga ett alldeles okändt, ensamt fruntimmer i sitt hem. Hon gaf mig det lika enkla som vackra svaret: »Ni har ingifvit mig sympati — behöfs det väl mer?»

Så sades det farväl, och så styrdes kosan österut mot en ny världsdel, mot nya mål och nya »oplevelser». *M. Anholm.*

Litteratur.

Rika flickor. Berättelse af *Rust Roest.*

Vi uttryckte på sin tid vår uppriktiga beundran för novellsam lingen »Med sordin», den bok, hvarmed den då ännu ej afslöjade pseudonymen Rust Roest för andra gången framträdde inför allmänheten.*) Dessa små skisser röjde så mycken känsla och innerlighet, en så sann uppfattning af människonaturens finaste stämningar, de voro återgifna med en stilistisk talang, så utbildad och ovanlig, att man ej kunde undgå att med glad spänning motse den bebådade längre berättelsen af en förf., som redan vid sin första debut ingifvit så rika löften.

Måhända ställde vi våra förväntningar något för högt, nog af, »Rika flickor» verkade på oss som en missräkning. Ja, hade vi uppfordrats att, utan att läsa tryckåret på titelbladet, af innehållet söka utröna den kronologiska ordningen af Rust Roests böcker, skulle vi utan tvifvel hänfört hennes senaste verk snarare till förstlingsarbetena än till den sista produkten af ett mer mognadt författarskap.

Hvar fanns den fina karaktersanalysen, som gjorde en del af skisserna i »Med sordin» till små mästerstycken i sitt slag? Hvar denna varma ehuru dämpade kolorit, som gaf de små berättelserna ett så säreget stämningsfullt behag? Personerna i »Rika flickor» så väl som händelserna däri, förmå omöjligt väcka vårt intresse. De båda »rika flickorna», så väl deras karakterer som de vedervärdigheter de råka ut för i lifvet, inge ej sympati, och de manliga personer, som ingripa i hjältinnornas öde, än mindre. Den åt hvilken Harriet, den med en mer grund natur ehuru med lifligare känslor utrustade systern, skänker sin kärlek, den stela träaktiga baronen, gör intryck af en narr, utan att man får klart för sig, om detta är förf. mening, och med all sin förträfflighet är den andra manliga figuren, samhällsförbättraren Frank, den själfulla, allvarligt anlagda Märthas utvalde, en ganska dunkelt hållen företeelse.

Våra dagars romanförfattare slösa ej med långa utläggningar och beskrifningar öfver sina karakterer, analysen däraf öfverlämnas åt läsaren själf, och detta framhålles ofta som en af nutidsdiktens förtjänster. Men frågan är, ställa ej de moderna författarne i detta afseende allt för stora fordringar på den läsande allmänhetens reflexions- och gissningsförmåga? Och är det ej, i betraktande däraf, att någon egentlig handling gemenligen ej förekommer i de moderna romanerna utan denna ersättes af en rad med hvarandra tämligen löst samman-

*) Rust Roests första novellsamling, »Dur och moll» var äfven, då den utkom, föremål för ett mycket fördelaktigt omnämnande i vår tidskrift.

fogade situationer och stämningar, ganska förlåtligt om läsaren ej alltid ur dikten förmår för sin blick frammana de lefvande, fullödiga personligheter, som förf. otvifvelaktigt afsett att skänka? Finare estetici och känslomänniskorna ifylla kanske luckorna ur sin egen fantasi, matter of fact-människorna förstå ej halfkvädna visor. Så har, tyckes det oss, förf. till »Rika flickor» allt för mycket räknat på den förstnämnda kategorien af läsare vid anläggningen och utredningen af de handlande personerna i sin berättelse. Men trots intrycket af något visst outredt och halft i karaktersutvecklingen, vilja vi visst ej frånkänna Rust Roests senaste arbete sitt värde. Tvärtom, »Rika flickor» är en ganska läsvärd bok. Konsten att skrifva, en gång förvärfvad, går ej gärna förlorad, och när denna konst som hos Rust Roest är ett med förf. natur, gör i de verk som frambringas, talangen sig alltid gällande.

L. D—n.

Port-Stina. Berättelse af *Gerda Meyerson.* Albert Bonniers förlag.

Den lilla bok, som bär ofvanstående, något triviala benämning, har bland andra förtjänster äfven den, att titeln ej, som så ofta händer, står i strid mot innehållet. Redan med den enkla titeln antyder förf., att hvad hon vill bjuda sina läsare på är endast en liten roman från portvaktarrummet, eller rättare ingen roman alls, om man med en sådan menar en romantiserad skildring, mer eller mindre hemtad ur fantasiens värld, utan en verklighetshistoria, en sådan, som helt visst förekommer i mängd rundt omkring oss.

Port-Stina är berättelsen om ett kvinnoöde, ett af de ringa och obemärkta visserligen, men ej därföre blottadt på sympatiska, intresseväckande drag. Man får följa Stinas enkla lefnadsöden från det hon, den lilla 15-åriga portvaktarflickan, visserligen utan egentlig bitterhet, men med en ganska förklarlig känsla af afund, anställer jämförelser mellan sitt på glädje och nöjen så fattiga lif och de rika barns, tillsammans med hvilka hon lekt och vuxit upp. Blifven fullvuxen bryter Stina sig själf en bana, ej en mer lysande och präktig än den, som erbjudes åt ett biträde i en frisérsalong, men likväl tillräcklig att ge henne en mer självständig ställning gent emot den brutala och fordrande fostermodern. De frestelser och faror, för hvilka vår hufvudstads unga arbeterskor äro utsatta, äro med lätt hand vidrörda. Öfver hufvud taget är det med tämligen lätta och sväfvande konturer förf. tecknar såväl händelsernas utveckling som sina karakterer. Man spårar häri debutantens famlande och osäkerhet, brister som, vi hoppas det, en ökad erfarenhet och mognad skola afhjälpa.

Mycket sannt och naturligt synes oss det moment i Stinas lif återgifvet, där hon hänger sig åt den oskyldiga drömmen att få bli »en fin fru». Men hennes på ganska lös grund byggda förhoppningar,

att sonen i huset, barndomsvännen Otto, skall hemföra henne som brud, gå naturligtvis i kvaf, och dels ifvern att för världen dölja sin bittra missräkning, dels önskan att »få sitt eget», drifver henne att gifta sig med den tarflige, ehuru hederlige arbetskarlen. Så följa de för en arbetarhustru oundvikliga motgångarne och bekymren, bristande arbetsförtjänst, fattigdom, emigrering till Amerika, och i sista akten af den lilla dramen återse vi Stina som portvakterska i samma hus, där hon lekt och slitit ondt som barn och där hon drömt sina sköna ungdomsdrömmar. Den pigga, svartögda lilla 15-åringen är nu en åldrande kvinna, fårad och böjd, men det är också den enda skillnaden, hjältinnan börjar och slutar som »Port-Stina», och det är hela historien.

Det är ej, som vi redan anmärkt och som af ofvanstående flyktiga redogörelse för innehållet torde framgått, mycket djup eller stor originalitet och idérikedom man finner inom den ram, som innesluter fröken Meyersons lilla lifsbild. Men förf. har förstått att utan öfverdrift och effektsökeri, enkelt, varmt och naturligt inprägla hos oss den visserligen gamla, men aldrig nog ofta inskärpta läxan, att det ej gifves ett lif så ringa, ej en ställning så blygsam, att ej därunder döljer sig en tänkande, kännande varelse, en människa, värd vår sympati och vårt intresse. Detta är den anspråkslösa lilla berättelsens tendens och häri ligger dess värde. *L. D—n.*

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Ett af enskild person skänkt studiestipendium för kvinnor à 120 kr. har i år blifvit ledigt. Förra innehafvaren har under 1 år uppburit detsamma. Stadgade kompetensvillkor för åtnjutande af stipendiet äro: aflagd studentexamen eller afslutad 3-årig kurs vid högre lärarinneseminariet; intyg om motsvarande kunskapsmått kunna dock äfven gälla. Då ansökan, ställd till Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse insändes, bör den åtföljas af intyg om kompetens samt uppgift om den tilltänkta användningen af stipendiet. Ansökningstiden utgår med november månad.

LIFFÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET

THULE

STOCKHOLM.

Till Svenska qvinnor!

Ehuruväl för hvarje år allt flera svenska qvinnor begagna sig af den slags förtänksamhet, som kallas lifförsäkring, har dock kunskapen om lifförsäkringens välsignelser och känslan af dess nödvändighet hittills i allt för ringa grad bland dem vunnit insteg. Likväl finnas det, just i våra, det sjelfständiga qvinliga arbetets dagar, många, för hvilka det borde framstå såsom en oafvislig pligt att försäkra sitt lif.

Den ena har en åldrig moder eller syskon, till hvilkas uppehälle hon med sitt arbete måste bidraga. Hennes inkomster äro ringa, ja otillräckliga; men likväl är det bättre att minska dem ytterligare med en lifförsäkringspremie, än att hennes plötsliga bortgång skall lemna kanske i elände dem, hvilkas stöd hon är.

En annan måste exempelvis för sina studier låna penningar. Får hon lefva, kan hon utan tvifvel återbetala lånet; men skulle hon dö i förtid, går hon bort med den känslan af att icke hafva kunnat »göra rätt för sig». Mot detta hade hon med en lifförsäkring kunnat skydda sig.

En annan, en gift qvinna, bidrager i mer eller mindre väsendtlig grad till sin familjs underhåll. Dör hon, har mannen kanske svårt att ensam bära familjens alla utgifter, och derför bör hon med en lifförsäkring förvissa sig om att äfven efter sin död kunna bidraga till de sinas uppehälle.

En annan gift qvinna bereder genom sin lifförsäkring ett välbehöfligt mödernearf åt sina barn, och ännu *en annan* qvinna bildar genom sin försäkring ett välkommet arf för fattiga slägtingar eller trogna tjenare eller åstadkommer ett kapital, som hon vid sin död kan donera till något allmännyttigt ändamål.

En annan kategori qvinnor utgöres af blifvande arftagerskor, som gifta sig med män utan förmögenhet. En sådan qvinna bör ovilkorligt taga försäkring på sitt lif för det fall, som ej sällan inträffar, att hon skulle dö barnlös, före sina föräldrar, i hvilket fall hon ju icke skulle lemna någonting efter sig åt sin man.

Slutligen kan genom s. k. *blandad lif-* och *kapitalförsäkring,* der kapitalet är beräknat att redan under lifstiden utbetalas, den försäkrade sjelf få njuta frukten af sin sparsamhet i form af ett på äldre dagar välbehöfligt kapital.

Till tjenst för alla de qvinnor, hvilka önska taga försäkring på sitt lif, men icke vilja för undersökningen vända sig till manlig läkare, har bolaget Thule till sin biträdande läkare i Stockholm antagit Sveriges första qvinliga läkare,

med. lic. fröken Karolina Widerström,

hvilkens adress är: Bryggaregatan 6.

Stockholm, Ivar Hæggströms boktryckeri, 1893.

Aktieegarnes utdelning är begränsad.

Medan aktieegarne fortfarande erhållit sitt lagbestämda belopp af årligen

endast 24,000 Kronor.

har de försäkrades vinst alltmer stigit och för år 1892 uppnått en summa af

Kronor 152,437 Kronor.

Årlig premie för 100 kr.

då kapitalet utbetalas

Ålder nästa födelsedag	vid dödsfall, och premien erlägges:									vid dödsfall eller fylda					Ålder nästa födelsedag
	under en tidrymd af				till fylda										
	5 år	10 år	15 år	20 år	55 år	60 år	65 år	70 år	90 år	50 år	55 år	60 år	65 år	70 år	
21	6.68	3.90	2.96	2.48	1.94	1.84	1.78	1.75	1.71	2.91	2.48	2.19	2.01	1.89	21
22	6.80	3.97	3.01	2.52	1.99	1.89	1.83	1.79	1.75	3.03	2.56	2.26	2.06	1.93	22
23	6.92	4.04	3.06	2.56	2.04	1.94	1.87	1.83	1.79	3.16	2.65	2.33	2.11	1.98	23
24	7.05	4.11	3.11	2.61	2.10	1.99	1.92	1.87	1.83	3.30	2.75	2.40	2.17	2.03	24
25	7.18	4.18	3.17	2.66	2.17	2.05	1.97	1.92	1.87	3.46	2.86	2.48	2.23	2.08	25
26	7.31	4.26	3.23	2.71	2.24	2.11	2.02	1.97	1.91	3.63	2.98	2.56	2.30	2.13	26
27	7.45	4.34	3.29	2.76	2.32	2.18	2.08	2.02	1.96	3.81	3.10	2.65	2.37	2.19	27
28	7.60	4.42	3.35	2.81	2.41	2.25	2.14	2.08	2.01	4.01	3.23	2.75	2.44	2.25	28
29	7.75	4.50	3.42	2.86	2.50	2.32	2.20	2.14	2.06	4.23	3.38	2.85	2.52	2.32	29
30	7.90	4.59	3.48	2.92	2.59	2.40	2.27	2.20	2.12	4.47	3.54	2.96	2.61	2.39	30
31	8.06	4.68	3.55	2.98	2.70	2.48	2.34	2.27	2.18	4.74	3.71	3.08	2.70	2.46	31
32	8.22	4.78	3.62	3.04	2.82	2.57	2.42	2.34	2.24	5.05	3.89	3.21	2.79	2.54	32
33	8.39	4.88	3.70	3.11	2.95	2.67	2.50	2.41	2.30	5.39	4.10	3.35	2.89	2.62	33
34	8.56	4.98	3.78	3.18	3.10	2.77	2.58	2.49	2.37	5.77	4.32	3.50	3.00	2.71	34
35	8.74	5.08	3.86	3.25	3.25	2.88	2.68	2.57	2.44	6.21	4.57	3.66	3.12	2.80	35
36	8.93	5.19	3.94	3.32	3.42	3.01	2.78	2.66	2.51	6.71	4.84	3.83	3.25	2.90	36
37	9.12	5.30	4.02	3.39	3.61	3.15	2.89	2.75	2.59	7.29	5.15	4.02	3.38	3.01	37
38	9.32	5.41	4.11	3.47	3.83	3.30	3.00	2.85	2.67	7.97	5.49	4.23	3.53	3.12	38
39	9.53	5.53	4.21	3.56	4.06	3.47	3.13	2.96	2.76	8.77	5.88	4.46	3.69	3.24	39
40	9.75	5.66	4.31	3.65	4.31	3.65	3.27	3.08	2.86	9.73	6.32	4.72	3.86	3.37	40
41	9.97	5.79	4.41	3.74	4.60	3.85	3.43	3.20	2.96	—	6.83	5.01	4.05	3.51	41
42	10.20	5.93	4.52	3.84	4.95	4.07	3.60	3.33	3.07	—	7.42	5.33	4.25	3.66	42
43	10.44	6.07	4.64	3.95	5.36	4.32	3.78	3.48	3.18	—	8.11	5.68	4.48	3.83	43
44	10.69	6.22	4.76	4.06	5.83	4.59	3.97	3.64	3.30	—	8.92	6.08	4.72	4.01	44
45	10.95	6.38	4.89	4.18	6.38	4.89	4.18	3.81	3.43	—	9.89	6.54	4.99	4.20	45
46	11.21	6.54	5.02	4.30	—	5.23	4.41	3.99	3.56	—	—	7.06	5.30	4.40	46
47	11.48	6.71	5.16	4.43	—	5.62	4.66	4.18	3.71	—	—	7.66	5.63	4.63	47
48	11.76	6.88	5.31	4.57	—	6.07	4.94	4.39	3.86	—	—	8.35	6.00	4.87	48
49	12.05	7.06	5.46	4.72	—	6.60	5.26	4.62	4.02	—	—	9.18	6.41	5.14	40
50	12.34	7.25	5.62	4.87	—	7.25	5.62	4.87	4.19	—	—	10.16	6.88	5.43	50
51	12.64	7.44	5.79	5.03	—	—	6.02	5.14	4.37	—	—	—	7.42	5.75	51
52	12.94	7.64	5.96	5.20	—	—	6.47	5.43	4.56	—	—	—	8.03	6.11	52
53	13.25	7.85	6.14	5.38	—	—	6.98	5.75	4.77	—	—	—	8.74	6.50	53
54	13.57	8.06	6.33	5.57	—	—	7.57	6.11	4.98	—	—	—	9.58	6.94	54
55	13.90	8.28	6.53	5.77	—	—	8.28	6.53	5.21	—	—	—	10.58	7.43	55
Tabell	9				8				2	5 Blandad Lif- och Kapitalförsäkring.					

Under de tio åren 1883—1892 utgjorde

sammanlagda utdelningen:

Till aktieegarne (10 gånger 24,000) .... Kr. 240,000: —

» de försäkrade .... » 825,085: —

Thule meddelar alla slag af lifförsäkringar, kapitalförsäkringar och lifräntor till alldeles samma premier och vilkor, som öfriga solida svenska bolag.

Thules företräde består i den åt de försäkrade, enligt bolagsordningen bestämda, för försäkringshafvare särskildt fördelaktiga vinstutdelningen, och intager bolaget i detta afseende en undantagsställning, derigenom att aktieegarne icke erhålla högre utdelning än den i förhållande till en så omfattande rörelse obetydliga summan af 24,000 kr.

De försäkrades vinstutdelning, som eger rum **årligen,** hvilket är en stor fördel, stiger alltjemt, och började denna utdelning redan för år 1883, innan ännu något annat svenskt lifförsäkringsbolag utdelade vinst (utan premieförhöjning).

Exempel på af Thule verkställda vinstutdelningar.

En person, som vid 36 års ålder år 1878, mot en premie af kronor 383, tog en blandad lif- och kapitalförsäkring, der försäkringssumman, 10,000 kronor, utbetalas vid 60 års ålder eller förut vid dödsfall, *har faktiskt uppburit i vinst:*

för år 1883	kr.	32.24	eller	8.4	% af årspremien,
» » 1884	»	57.66	»	15.1	» » »
» » 1885	»	67.38	»	17.6	» » »
» » 1866	»	77.49	»	20.2	» » »
» » 1887	»	88.02	»	23.0	» » »
» » 1888	»	98.97	»	25.8	» » »
» » 1889	»	110.40	»	28.8	» » »
» » 1890	»	122.31	»	31.9	» » »
» » 1891	»	134.73	»	35.2	» » »
» » 1892	»	147.72	»	38.6	» » »

Försäkringstagare enligt denna tabell **med kapitalets utbetalande vid högst 55 år,** *befrias från all vidare premiebetalning, om han blifvit urståndsatt till borgerlig verksamhet genom vissa bestämda fall af invaliditet (t. ex. obotlig blindhet eller mistning af den till arbete hufvudsakligen använda handen).*

En person, som vid 41 års ålder 1873 tog en försäkring på 10,000 kronor med en årspremie, under 20 år, af 374 kronor, *har faktiskt uppburit i vinst:*

för år 1883	kr.	56.76	eller	15.2	% af årspremien,
» » 1884	»	94.44	»	25.3	» » »
» » 1885	»	104.10	»	27.8	» » »
» » 1886	»	114.12	»	30.5	» » »
» » 1887	»	124.50	»	33.3	» » »
» » 1888	»	135.30	»	36.2	» » »
» » 1889	»	146.52	»	39.2	» » »
» » 1890	»	158.28	»	42.3	» » »
» » 1891	»	170.58	»	45.6	» » »
» » 1892	»	183.48	»	49.0	» » »

År 1892 betalde denne försäkringstagare sin sista premie, **men äfven derefter utgår vinsten** *såsom en med all sannolikhet för hvarje år allt större lifränta ända intill de år, under hvilket den försäkrade aflider.*

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *En kvinlig juris doktor* kommer vårt land inom kort att erhålla i filosofie och juris kandidaten Elsa Olava Kristina Eschelsson, hvilken hos k. m:t begärt att, utan hinder af universitetsstatuternas föreskrift, att den som vill vinna juris doktorsgrad, skall på eget ansvar utöfvat domareembete, få vid universitet i Upsala för vinnande af sådan doktorsgrad aflägga juris licentiatexamen samt stadgadt disputationsprof. Kanslersembetet har tillstyrkt ansökningen.

Fru Anna Hierta-Retzius har nyligen återkommit till Stockholm från en 5 månaders resa i Nordamerika, där hon äfven besökt så aflägsna trakter som Mexiko, Kalifornien och Britiska Kolumbia. Fru Retzius har under sin resa studerat sociala, filantropiska och pedagogiska förhållanden och sammanträffat med en mängd af Förenta staternas mest framstående personligheter på olika områden, däribland många af kvinnosakens mest representativa förkämpar.

Ett arbetarehem har under innevarande år blifvit upprättadt i Stockholm, Sibyllegatan 52, förnämligast på initiativ af den för sin välsignelsebringande verksamhet bland hufvudstadens fattiga kända fröken Agnes Lagerstedt. Arbetarehemmet, som står under förvaltning af »Föreningen för Välgörenhetens Ordnande» upptager en större ägendom, där en mängd arbetarefamiljer mot en måttlig hyra erhållit bostad. Fröken Lagerstedt bor i egenskap af vice-värdinna inom ägendomen, hvarigenom de fattiga hyresgästerna komma i åtnjutande af det personliga intresse, som ofta uträttar mer än den materiella hjälpen.

Öfver arbetarehemmets uppkomst och syfte, dess inredning och förvaltning höll hr Ernst Beckman vid »Föreningens för Välgörenhetens Ordnande» årsmöte å stora Börssalen den 24 sistlidne oktober ett intressant och varmhjärtadt föredrag.

Statens enda kvinliga chicagostipendiat, fröken Hulda Lundin, har efter 5 månaders vistelse i Amerika återvändt till fäderneslandet. Fröken Lundin var som bekant medlem af utställningsjuryn och rönte dessutom stor uppmärksamhet dels genom sin präktiga utställning af Folkskolans modellarbeten, dels genom sina kunskaper och eminenta framställningsförmåga, hvilka vid flera tillfällen under kongresserna gjorde sig gällande.

Den kvinliga folkhögskolan är ämne för en intressant uppsats af fröken Hedvig Holmström i Svensk Läraretidning för den 8 nov.

En folkskollärarinna, som uppträder på kyrkostämma för att förfäkta de kvinliga lärarnes rätt i fråga om erhållande af lika löneförmåner med sina manliga kamrater, torde höra till det ovanliga, då

folkskollärarinnan Adèle Vetterlinds uppträdande inför den nyligen hållna kyrkostämman i Jönköping, blifvit föremål för ett så allmänt omnämnande i den dagliga pressen, Att fröken Vetterlinds modiga ingripande hade till följd den föreslagna löneförhöjningens beviljande, kan ej vara annat än glädjande, men tillåta vi oss uttala den förhoppningen, att den tid snart måtte vara inne, då en kvinnas uppträdande inför kommunens förtroendemän i en fråga, som rör hennes köns intressen, ej måtte betraktas som en anomalitet, utan som en lika kvinlig som naturlig pliktuppfyllelse, vid hvilkens utöfvande det är det rättmätiga i hennes sak, ej »ljungande strafftal öfver sin samtid», som förskaffa henne gehör.

* * *

Norge. ***Den första norska kvinliga läkaren,*** fröken Helga Marie Spångberg, hvilken tog artium med laudabilis år 1886, underkastar sig i denna månad den tredje och sista afdelningen af medicinsk embetsexamen. Fröken Spångberg är den första kvinna, som aflägger denna examen vid Kristiania universitet.

* * *

Danmark. ***Dansk kvindesamfund,*** hvars omorganisation till en hela Danmark omfattande kvinnoförening vi redan omtalat, höll sitt första allmänna möte i Aarhus den 17 juli detta år, hvarvid delegerade från landets många kretsafdelningar infunnit sig. Samfundets ordförande, fru Birgitte Berg-Nielsen, lämnade meddelanden angående föreningens verksamhet under året. Som en af de viktigaste åtgärderna framhölls den i mars månad af Dansk kvindesamfund i förening med Valgretsforeningen till regering och riksdag framlämnade adressen om kommunal rösträtt för skattbetalande kvinnor i Köpenhamn. — Bland diskussionsämnen på mötet må nämnas: om de enskilda kretsafdelningarnas befogenhet att på sitt program uppställa frågan om politisk rösträtt för kvinnor. En fråga som efter en längre diskussion och med åtskilliga reservationer bifölls. Vidare behandlades frågan om införande af systematisk undervisning i handarbete vid folkhögskolorna så väl som vid alla landets folkskolor.

Vid val af centralstyrelse utsågs fröken Kirstine Frederiksen till ordförande, då den förut varande afsagt sig återval. Nästa allmänna möte skall hållas i Köpenhamn.

* * *

Finland. ***Kvinnan och kvinnoarbetet i Finland*** är namnet på den af kvinnosaksförbundet Unionen med anledning af Chicagoutställningen utarbetade rapporten öfver den finska kvinnans ställning. Det i hög grad förtjänstfulla arbetet, som utmärker sig för en särdeles klar och åskådlig uppställning, är utgifvet på tre språk: engelska, svenska och finska.

DEN SPANSKA KVINNAN

AF

EMILIA PARDO BAZÁN.

ÖFVERSÄTTNING FRÅN SPANSKAN

AF

ADOLF HILLMAN.

Då jag går att skrifva om kvinnan i mitt eget fosterland, skulle jag önska att kunna tillägga henne uteslutande dygder, förtjänster och upphöjda egenskaper, att framställa henne som ett mönster af fullkomlighet. Men äfven jag är kvinna och spanska och af taflans ljuspunkter skulle äfven en reflex falla på mig. Oafsedt att den, som slösar beröm, alltid väcker mera sympati än den som opartiskt dömer, fordras det dessutom i Spanien ett visst mod att sätta på papperet just det som är i hvar mans mun, och därigenom ser sig skriftställaren nödgad att insockra pillerna.

Oaktadt jag väl fattar hela sakens innebörd och ehuru jag skrifver för mina landsmaninnor, skall jag ingenting förgylla. Jag skall tala klart och tydligt såsom jag brukar i allvarliga ting, där artighet ej bör gälla som lag. Men skyldigheten att vara sann stegras än mera, då vi skrifva för utländingar, som hafva rättighet att fordra verklighetstrogna skildringar, emedan de icke äga medel att rätta de felaktigheter, som vår bristande objektivitet serverar dem.

Må man icke därför af hvad jag sagt tro, att jag med någon slags bitterhet vill döma den spanska kvinnan, att jag skall skrifva någon satir à la Juvenalis eller Boileau. Därtill finnes intet skäl och strängt taget skulle jag ej heller hafva någon rättighet därtill, äfven om skäl funnes, ty de fel, som vidlåda den spanska kvinnan, äro gifna af de sociala förhållandena och böra till väsentlig del tillskrifvas mannen, som så att säga formar hennes själ. Väl möjligt att i det spanska samhället för tvåhundra år sedan, när en favorit utöfvade envälde och »les précieuses» gåfvo tonen, man kunde med

något skäl upphöja till axiom den satsen, »att männen göra lagarna och kvinnorna sederna». Men i våra dagars Spanien handlar kvinnan i nio fall af tio under inflytande af mannen, och det skulle hvarken vara rättvist eller ens med billighetens fordringar öfverensstämmande att af henne begära full ansvarighet, och detta förhållande bör man icke lämna ur sikte.

För att förstå hvad den spanska kvinnan i dag är, måste man betänka den omstöpning, som Spanien sedan början af XIX:de århundradet, efter den napoleonska invasionens förjagande, undergått. Den franska revolutionen, som knappast lyckades utöfva något direkt inflytande på oss, gjorde det indirekt, tack vare de våldsamma sammanstötningarna under en kamp, rik på hjältedater. Vårt »guerra de la Independencia», som till det yttre liknade en ljungande protest mot vår grannes nya sociala former, blef i själfva verket häfstången för den revolutionära andens och de moderna idéernas inträngande till oss. Efter Cortes-sammanträdet i Cadiz 1812 framträdde klart och tydligt det nya konstitutionella Spanien, som var kalladt att segra öfver det gamla i oupphörliga, blodiga inbördeskrig. För att vinna stadga och fortlefva måste det unga Spanien utan uppehåll bekämpa det gamla, maktfullkomliga, bigotta, i absolutism kväfda, där endast tillfälligtvis någon ljusglimt inträngde under konungarne af huset Bourbon — och icke endast bekämpa det på slagfältet utan äfven på sedernas område. Det var en tvingande nödvändighet, att en djupt ingripande reform genomfördes i kvinnans sociala och moraliska ställning och följaktligen också i familjens.

Det XVIII:e århundradets kvinna hos oss var vidt skild från den franska kvinnan vid revolutionens första gryning. Under det att XVIII:e århundradets franska kvinna kanske är den mest intelligenta, skeptiska och fria, som historien i sina häfder antecknat (den atheniensiska icke ens undantagen), är den spanska kvinnan den mest bigotta, undergifna och okunniga. Märk väl att jag säger *bigotta*, icke *kristna*, ty med mycket större skäl kallar jag kristna XVI:e och XVII:e århundradets lysande kvinnor, i spetsen för hvilka den stora Isabel I glänste. Fjärran från att nöja sig med en underlägsen och bristfällig undervisning intog renässansens spanska kvinna, lika from som lärd, lärostolar i retorik och latin såsom en Isabel Galindo eller utvidgade området för de filosofiska

teorierna såsom en Oliva Sabuco. Under XVIII:e århundradet gingo dessa traditioner till den grad förlorade, att det ansågs farligt att lära flickor alfabetet, emedan genom kunskap i läsning och skrifning de lättare skulle kunna brefväxla med sina älskare. Min mormors mor, som var af en mycket förnäm galicisk släkt, berättade, att hon helt och hållet på egen hand lärde sig skrifva genom att kopiera bokstäfverna i en bok, under det hon begagnade sig af en spetsig träpinne såsom penna och af björnbärssaft i stället för bläck. En välsignelsebringande okunnighet, en absolut lydnad för faderns eller makens myndighet, uppfyllandet af religiösa bruk och en fullkomlig afskildhet från manligt umgänge voro de plikter, som ålågo den spanska kvinnan under det föregående århundradet. Mot dessa svängde vår ryktbare Moratín det satiriska gisslet i El si de las niñas, El viejo y la niña och La mojigata. Sensmoralen i dessa tre komedier åsyftade en grundlig förändring i kvinnans uppfostran och ställning.

Den spanska kvinnan före Cortes' sammanträde i Cadiz har blifvit typisk liksom *garbanzos* och *bolero*. Denna kvinna var ren och kysk och hon gick aldrig ut annat än till morgonmässan, ty, som ordspråket säger, »ärbar kvinna löper ej på gatorna». Hennes dräkt bestod af en snäf kjol af ylle eller siden, hvit halsduk hopfäst med en guldnål, svart sammetslif och spetsmantilla. Den enda lyx, som denna kvinna, hvilken aldrig gick till fots, bestod sig, var den genombrutna silkesstrumpan och den mjuka satin-skon. Tiden tillbragtes med handarbete, sömnad, stickning, virkning, strykning, broderi eller inläggning af frukter — i synnerhet broderi, som i hög grad ansträngde ögonen. I min barndom visade mig min moder några kuddar broderade af min mormors mor, hvilkas fint utförda arbete var föremål för den största beundran. Om denna vördnadsvärda gamla kunde läsa, så kände hon i alla händelser icke till flera böcker än mässboken, »Det Kristna Året» och katekesen, hvilken hon inpluggade i sina barn handgripligen, ty kroppslig aga hörde då till ritus och fick icke utelämnas enligt »Qui diligit filium assiduat illi flagello». Omgifven af familjen och tjänarna, förrättade hon husandakten och när aftonen kom gaf hon sina söner sin välsignelse och dessa kysste hennes hand äfven sedan de buro skägg och voro gifta. I ekonomiska angelägenheter rådförde hon sig med någon

munk och för alla sjukdomar hade hon sina gifna huskurer. En sådan kvinnotyp var dömd att försvinna vid den nya tidens inbrott.

Jag vill emellertid icke påstå, att allt var godt under den gamla tiden. Jag skulle vederläggas af de skandalösa uppträdena från Carlos IV:s tid, då hertiginnor gjorde utfärder i det gröna med tjurfäktare och superade hemma med komedianter, då drottningar gåfvo sina gunstlingar höga ämbeten och höljde dem med guld och ärebetygelser, då damer — utom andra lidelser, som voro mera ursäktliga, emedan de voro mera naturliga — läto hänföra sig af spelpassionen, fyllde sina pärlsmyckade börser med guld eller på en enda natt förlorade en femtedel af sin förmögenhet. Jag vill endast säga, att den gamla klassiska spanska kvinnotypen var förhärskande före 1812 och var karakteristisk för tiden intill det konstitutionella regementet, och jag må tillägga att de bigotta och snörda kvinnor och de galanta damer, som Goya målat al fresco i San Antonio-hermitaget, voro två skilda men oskiljaktiga former från samma tid, två typer från det gamla Spanien, af hvilka ingendera har något rum i XVIII:e århundradets Frankrike, där dygder och laster sätta sin stämpel på det intellektuella lifvet.

Den sociala förändringen kräfde såsom en oundgänglig konsekvens en utveckling af kvinnotypen — men, öfverraskande att se, det nya Spaniens man, som åstadkommit den radikala förändringen i lagar, institutioner, seder, bruk, känslor — i allt med ett ord, har ännu icke insett och kan icke förlika sig med tanken på nödvändigheten af äfven en utveckling hos kvinnan. Jag tvekar ej att säga, att för spanjoren, han må vara aldrig så liberal och modern i åsikter, finnes icke det kvinliga idealet i framtiden, ej ens i nutiden utan i forntiden. Modellen för en hustru är ännu i dag densamma som för hundra år sedan. Låtom oss dröja för ett ögonblick vid detta faktum, som skall gifva oss nyckeln till mången gåta, till många motsägelser, som möta i våra dagars Spanien.

När independens-kriget utbröt, ägde Spanien ett af de element som kraftigast främja fosterlandskärleken: öfverensstämmelse i åsikter om allmänna ting mellan de två könen.

Af denna öfverensstämmelse (som äfven fanns i Frankrike under revolutionstiden) föddes patriotism i hemmet, en patrio-

tism, som var möjlig för ympning på kommande generationer. Det finnes ingenting, som icke det folk, där sådan öfverensstämmelse råder, kan hoppas på.

På den tiden voro man och kvinna mera jämlika i borgerliga skyldigheter; han hade ännu icke de politiska rättigheter, som det parlamentariska systemet senare gifvit honom, men förnekat henne, och samhället var icke såsom nu deladt i två skarpt begränsade halfvor. Man och kvinna kände och tänkte lika, båda voro katoliker, royalister, spanjorer ända intill hjärtroten och fiender till allt utländskt. Det är också därför, som den spanska kvinnan i försvaret mot fransmännen spelade en icke mindre aktiv roll än mannen. Mild och foglig under vanliga förhållanden visste det gamla Spaniens kvinna, då hon såg fosterlandet i fara, att visa, att under hennes ärbara klädning klappade ett hjärta ej mindre okufvadt än hos Celtiberias hjältinnor. Samma hand, som vants att fingra radbandets kulor eller vagga solfjäderns lätta spetsverk, ägde styrka att stöta ner det Gamla Gardets grenadierer eller applicera luntan till kanonens fänghål.

Kanske skall man säga mig, att under förutsättning af en ny utländsk invasion hon skulle göra detsamma. Jag tror det ej. Ett sådant kvinnligt hjältemod är ett enstaka fenomen; såsom allmän regel finnes det icke. Och detta gäller mera det lägre folket och aristokratien än medelklassen, som mest erfarit inflytandet af den sociala och politiska omstöpning, hvilken till mannens förmån försiggått. De sista yttringarna af allmänanda hos den spanska kvinnan voro hennes protester, ett slags Fronde, som hon organiserade, när september-revolutionen 1868 tog en anti-katolsk färg och Amadeo kom på tronen. Till samma art af manifestationer hör den del kvinnorna — förnämligast på landet — togo i carliststriderna i de norra landskapen. Det är att anmärka, att när helst den spanska kvinnan visar något politiskt intresse, är detta alltid till förmån för det gamla Spanien; det nya Spanien har, socialt taladt, ännu icke något kvinnligt parti att framvisa. Sedan det sista borgerliga krigets slut har kvinnan icke visat något intresse för allmänna angelägenheter. Om vissa damer hafva för vana att infinna sig i las tribunas del Congreso, så är det endast för nöjes skull, för att se och ses. En af mina vänner, hvars åsikter äro allt utom reaktionära, beklagade för någon

tid sedan, att den spanska kvinnan saknade ett ideal; jag tänkte därvid, att det är omöjligt för henne att hafva något: hennes forna ideal har icke respekterats och ett nytt har icke erbjudits.

Spanjorerna finna sig ansikte mot ansikte inför en pinsam dualism. I intet annat land, möjligen med undantag af Japan, är hängifvenheten för sociala nyheter så stor som i Spanien och reformerna hafva varit lika plötsliga som radikala; men på samma gång känna spanjorerna så intensivt starkt makten af traditionens förtrollning, att de alltid återvända till det gamla såsom en trolös make till sin trogna hustru. I allt hvad som rör kvinnan är traditionens makt öfver spanjoren starkast, ty den är så att säga rotad i den semitiska naturen. Från spanjorens synpunkt kan och bör allt förändras, endast kvinnan skall förblifva sig lik, fix som polstjärnan. Fråga den mest liberala man i Spanien, hvilka egenskaper han fordrar af sitt kvinnliga ideal, och han skall gifva er en målning ganska litet skiljaktig från den Fray Luis de Leon gifvit i La Perfecta Casada eller Juan Luis Vives i La Institución de la Mujer Cristiana, såvida han ej går än längre tillbaka i tiden och finner sitt ideal i bibelns höga kvinna. På samma gång han drager upp denna stränga silhuett och fordrar af kvinnan en filosofs och en ängels egenskaper i förening, vill han sätta henne i glasskåp och med tillhjälp af okunnigheten hålla henne borta från all beröring med den yttre världen. En af mina bekanta, som tillbringar hela sitt lif midt i de politiska bränningarna, stämplar som ett stort fel och gör sig löjlig öfver hvarje yttring af politiskt intresse från kvinnor. Och hvad beträffar vetande, finnas många som äro af samma åsikt som en viss fader, hvilken, tillfrågad af sin dotter om Ryssland låg i norr, helt vresigt svarade: »Goda kvinnor behöfva ej ha reda på sådana saker».

Jag upprepar, att det sociala afståndet mellan könen är större nu än det var i det gamla Spanien, ty mannen har vunnit rättigheter och fått privilegier, som kvinnan icke äger. Om två personer befinna sig på samma punkt, men den ena går framåt under det den andra stannar kvar, så blir den senare lika mycket efter, som den förra går framåt. Hvarje ny vinning, som mannen gör på den sociala frihetens fält, fördjupar den moraliska klyfta, som skiljer mannen från kvinnan och gör hennes lifsuppgift mera passiv och tvifvelaktig. Rät-

tighet till undervisning, religiös frihet, tillträde till allmänna förhandlingar, rösträtt, hela det parlamentariska systemet tjänar till att vinna styrka åt männen men icke åt kvinnorna. Ingen kvinna i Spanien, allt ifrån tronen ända ner, äger det minsta politiska inflytande och i andra hänseenden är den kvinnliga intelligensen endast en svag reflex af det starkare könets.

För att bevisa sanningen af detta påstående är det tillfyllest att endast skärskåda kvinnans religiösa ståndpunkt.

Jag har tillförene sagt, att i mitt fosterland mannen långt ifrån att önska, att kvinnan skulle känna och tänka som han, sträfvar för att hon skall lefva ett i moraliskt och intellektuellt hänseende underlägset, från hans vidt skildt lif. Jag nekar icke, att den spanska kvinnan af instinkt är troende, men denna instinkt vidmakthålles också på ett förträffligt sätt af den lag, som männen dekreterat, och hvarigenom de ha rättighet att vara deister, ateister, skeptiker eller materialister, men deras döttrar, systrar, hustrur och mödrar måste vara katoliker rätt och slätt och ingenting annat. Jag erinrar mig, att i en landsortsstad ett antal fritänkare utlyste ett meeting, vid hvilket en professor och republikan presiderade, och han tillkännagaf, att äfven kvinnor ägde tillträde. Då han efter mötets slut tillfrågades, hvarför han icke medfört sin hustru, utropade han i helig rysning: Min hustru? Min hustru är icke fritänkare, Gud vare lofvad!

Jag skulle vara den sista att beklaga den religiösa känslan hos kvinnorna — om blott männen hade den också. Himlen må veta att de behöfva den! Men jag vill framhålla det inkonsekventa, oärliga och för kvinnan förödmjukande uti detta band som af männen pålagts henne genom förbudet att gå utom trons barrier. Mannen betraktar sig själf som ett högre väsen, som äger rätt att skaka af sig hvarje band och inrätta sitt lif efter sin egen elastiska moral, men då han icke som den despotiske och svartsjuke afrikanen numera kan placera en neger med dolk i gördeln att vakta hustrun, gifver han henne i stället en högre vaktare: Gud. Sålunda är Gud för den spanska kvinnan vaktaren öfver äktenskapets helgd, hvilket erbjuder den fördelen att om mannen söker förströelse och nöjen utomhus, vaktaren blir en tröstare och rådgifvare, som smeker den sargade själen, helar med ljuflig balsam och vänder den bort från den väg, som leder till fördärf.

Däraf förklaras att ingen spanjor — undantagen äro så få, att däraf regeln stärkes — vill se de kvinnliga medlemmarna af sin familj bryta med den religion, som de uppfostrats uti. Det finnes män, som icke biktat på trettio år, men som skulle finna det anstötligt, om deras hustrur underlåtit att uppfylla denna kyrkans föreskrift sista påskhögtiden. Och denna ömtålighet växer i samma mån som den stärkes af sonlig kärlek. Ingen tviflare kan undgå att erfara vissa känslor vid hågkomsten af sin barndom och då han erinrar sig de lärdomar som hans moder en gång gaf honom. Att icke af sin moder hafva mottagit den första religionsundervisningen betraktas nästan lika förödmjukande som att ej veta hvem ens fader var, och att säga till en man, att hans moder saknade religion, är en förolämpning föga mindre än att anklaga henne för äktenskapsbrott.

Ur denna dualism i mannens åskådning uppstå ytterligt egendomliga motsatser mellan spanska politikers offentliga och enskilda lif. Under det att de offentligen uppträda som nyhetsmakare, ja till och med nedrifva allt, uppresa de inom hemmen altaren åt traditionen och deltaga i utöfvandet af familjens religionsbruk. Estanislao Figueras, en gång republikens president, läste dagligen bönerna vid radbandet med sin hustru. Hos Emilio Castelar, en annan president och äfven demokrat, serverades aldrig under fastedagar kött, så länge hans syster Concha lefde. Med Castelars förmåga att försköna allt förklarade han det på ett ytterligt fint och poetiskt sätt. »Min syster», sade den store talaren, »representerar för mig det nu upplösta fädernehemmet, de ljufva minnena från barndomen, ungdomstiden med dess starka tro och kärlek. De katolska religionsbruk, som min syster ålägger mig, värma mitt hjärta».

Ingen fäster ringaste uppmärksamhet vid att medan kvinnorna åhöra mässan, männen vänta dem utanför, stödda mot portalens pelare, och att vid sådana kyrkliga akter som *triduos*, *novenas* eller *comuniones* utom prästen endast kvinnor och någon carlist äro närvarande, ty detta är så vanligt och upprepas oupphörligen. Männen hafva så oinskränkt öfverlåtit åt kvinnorna det religiösa fältet, att prästerna nödgats uppfinna ett knep för att skaffa sig ett manligt auditorium. Detta sker genom tillkännagifvande om föreläsningar eller konferenser, som röra

sig om djupa vetenskapliga, moraliska eller filosofiska ämnen, hvaruti kvinnor icke kunna taga del. Den manliga fåfängan kittlas här på sin allra ömtåligaste punkt — den intellektuella exklusivitetens — kyrkan är öfverfylld, och ehuru det som serveras på intet sätt är öfverlägset vanliga genomsnitts-artiklar i tidningarna, så är framgången gifven genom det delikata annonseringssättet: »Endast för män».

Jag skyndar att tillägga, att ehuru männen öfverlämna det religiösa området åt kvinnorna, så tillåta de dem dock icke att regera oinskränkt där. Att tänka fritt är dem förbjudet, men religiös extas eller mystiska grubblerier få ej heller finnas. Bakom extasen ser fadern, brodern eller mannen själasörjarens svarta skugga afteckna sig och det är en rival om makten så mycket mer fruktansvärd som han är i besittning af den prestige som ett rent och heligt lif gifver och därjämte af en bildning oftast öfverlägsen lekmännens, åtminstone beträffande moral och teologi. Däraf följer att af alla kyrkobruk, som kvinnorna utöfva, är den ofta upprepade bikten det som mest väcker mannens afundsjuka och misstänksamhet och som understundom förorsakar verkliga husliga krig. Det finnes i Spanien städer, i synnerhet i Vizcaya och Andalucía, där jesuiternas inflytande är så stort, att hela familjer styras från biktstolen. Man kan knappast föreställa sig den oro och det bekymmer som detta inflytande ingifva männen eller de elaka och illvilliga insinuationer, med hvilka de söka beröfva jesuiterna herraväldet öfver kvinnans själ.

Och det oaktadt veta de gifta männen och alla, som hafva makten öfver kvinnan, mer än väl att biktfadern är för dem ingalunda en fiende utan en vän. Knappast torde det inträffa att biktfadern råder kvinnan att protestera, kämpa, frigöra sig utan att underkasta sig, ge vika och lyda. Endast i mycket sällsynta fall, då tron kan anses i fara, erinrar biktfadern den ångrande om att hon hvarken förspiller eller räddar sin själ i samlefnad med sin man och att själen icke säljer sig genom äktenskaps ingående. Trots all försiktighet och måttfullhet från biktfädernas sida kan jag betyga, att männen icke med blida ögon se det täta biktandet eller en brinnande andakt. Hvad de önska att se hos kvinnan är ljum tro — en väl afpassad fromhet. Och kvinnan har helt fogligt slagit in på denna väg: hon låter icke hänföra sig hvarken åt ena eller andra hållet.

ARISTOKRATIEN.

Man kan icke tala om den spanska kvinnan utan att skilja mellan de olika sociala klasser i hvilka hon är delad. Aristokratien, medelklassen och den egentliga stads- eller landtbefolkningen förete skiljaktiga typer, ehuru de alltid erbjuda likheter, som hänvisa på ett gemensamt ursprung.

Då jag börjar med aristokratiens kvinnor, framträder först den kungliga familjen, som är ett verkligt gyneceum, emedan den består af fyra eller fem kvinnor och ett barn. Icke alla äro spanskor: drottningen är österrikiska och infantinnan Paz genom sitt giftermål naturaliserad bayerska; men drottningenfarmodern, mera känd under namnet Isabel II, bär en så mycket mera utpräglad nationel stämpel. Sorglös och häftig, godhjärtad och full af upptåg, utdelande ynnestbevis med fulla händer, vänlig mot hela världen, ersättande de stora bristerna i uppfostran och vetande genom vaken intelligens, är drottning Isabel en oförfalskad spansk typ (historien må döma hennes politiska lifsgärning, jag talar endast om hennes karakter); hon är hvad Taine skulle säga, en »representativ typ» för icke få spanskor af en förgången generation. Hennes dotter, infantinnan Isabel, grefvinna af Girgenti, förnekar lika litet sitt spanska ursprung. Vänlig i sätt och tal, liflig och verksam, fri från all etikett, beslutsam och öppenhjärtig, uppträder hon på genuint spanskt sätt, utan kantigheter eller pjunk, utan minsta skymt af pryderi. Hvad som skiljer henne från den klass af spanska kvinnor som hon naturligen tillhör, är ett manligt oberoende, böjelse för sport och kroppsöfningar, som mera kännetecknar den anglosaxiska rasen. Ingen kan förneka infantinnan Isabel utpräglad individualitet, hvilket gör henne mycket sympatisk och närmar henne till renässansens kvinnor. Infantinnan Paz eger en utbildad smak, hon målar och skrifver vers, men har icke gifvit något prof på verkligt artistiska anlag. Infantinnan Eulalia, elegant och ståtlig, har ingenting särskildt utmärkande framför de damer som pryda balsalongerna och tjusa genom skönhet.

Efter den kungliga familjen komma de damer som tillhöra aristokratien såväl på grund af börd som till följd af sina mäns färska militära eller politiska dater. Dessa hafva det sämsta rykte af alla Spaniens kvinnor. Jag skall bevisa att detta rykte

saknar grund, men jag måste icke desto mindre erkänna att det existerar.

Madrids befolkning, som dag ut och dag in ser dussintals damer, alltid de samma, i bländande toaletter passera i lysande ekipager, medelklassen eller landtbon, som från parterren på Teatro Real betraktar dessa samma af juveler gnistrande damer som med nakna armar och skuldror luta sig i logernas fåtöljer, medelklassen som girigt slukar tidningarnas »fashionable news» eller »échos mondains» och håller räkning på spetsarnas mängd och sammets-släpets meter-tal, som hör vissa namn ständigt upprepas i oupplösligt samband med skönhet, rikedom och lycka, som dagligen stinges af afundens gadd — tror så lätt, att dessa damer alla äro Cleopatror eller Julior, ständigt beredda att dricka pärlor upplösta i vin och att hängifva sig den ena dagen åt en Cæsar, den andra åt någon af tjurfäktningsbanans toreadorer. Jag har funnit — och denna iakttagelse är ingalunda allmän — att de åskådare, af hvilka de högre klasserna alltid äro omgifna, den nyfikna hopen, som alltid är på utkik och färdig att nagelfara deras obetydligaste handlingar, uteslutande ägnar sin uppmärksamhet åt dessa klassers kvinnor — icke män. Kvinnan är för dem personifikationen af klassens alla både laster och dygder, antingen detta nu beror på den olika moral som gäller för de olika könen eller därpå att hopen föreställer sig, att allting är tillåtligt för män eller att den lyx, som utvecklas och väcker afund, icke framsticker så ohöljd hos männen som hos kvinnorna — allt nog, det faktum är obestridligt, att förtalets pil, alla anklagelser mot de högre klasserna, riktas mot kvinnorna. Att aristokraten är en lätting, slösare, slapp, lättfärdig, utan lifsmål, lefver i okunnighet och maklighet, att han lik narren i den beryktade satiren endast skroderar om tjurar och hästar, att han är till ingen nytta hvarken för sitt land eller för civilisationens sak — det förvånar ingen. Men det som leder oss rätt i fördärfvet är ryktet om att markisinnan *** har en »liaison» eller att hon ringat ur sitt klädningslif två centimeter till.

Den, som icke tillhör den högre societeten eller icke äger den sällsynta egenskapen att vara nöjd med lifvets förhållanden, anser som verkliga brott en hel del fullkomligt likgiltiga saker som aristokratiens damer göra, antingen därför att deras ställning kräfver det, eller för att utfylla tomheten i sin tillvaro

eller för att följa modets lagar. Folket och förnämligast den mindre bemedlade medelklassen, där den allmänna opinionen formas, kan icke fatta annat än att den kvinna är en förtappad varelse, som årligen slösar tusentals duros på kläder och juveler, som åker i ekipage à la Daumont, som frukosterar med champagne och manzanilla, som ödslar i klädningssläp och knappar in på klädningslifvet, som parfymerar vadderingen i sin klädning, som nyttjar silkesstrumpor midt på dagen, som dinerar i öfverflöd och som efter intaget kaffe tänder en turkisk cigarett. Allt detta är för spanjoren tecken på höjden af sedligt fördärf och af hvarje detalj i ett sådant lif, som kommer till hans kännedom, sluter han till ett lif i djupaste förnedring och antager att sådant är alla kvinnors lif, som tillhöra le grand monde.

Det kan icke nekas, att några finnas, som lefva ett sådant ytligt lif, att alla deras tankar koncentreras på toalett, nöjen och lappri. Men innan vi döma, om grunden härtill är att söka i bristen på omdöme eller i lastbarhet, är det nödvändigt att se efter, om männen, af hvilka kvinnan mottager moraliska impulser, gifver henne några bättre föredömen. Jag tvekar icke att påstå, att så icke är förhållandet och att aristokratiens man gör sig lika mycket och mera skyldig till ytlighet och lättsinne än dess kvinna. Då kvinnan lefver i flärd, förslösar sin tid mellan modisten och hårfrisören, spelar hon endast den roll hon fått sig gifven: att vara ett prydnadsföremål. Man brukar säga, att i Spanien endast två yrken stå öppna för kvinnan, bodföreståndarska och drottning; därtill kan numera läggas telegrafist och telefonist. För mannen däremot äro alla vägar öppna och om aristokratiens manliga individer skulle eftersträfva inflytande på landets öden och vilja taga ledningen i detta ords bästa betydelse, skulle ingen hindra dem, men alla skänka dem sitt bifall.

Det förhållandet, att aristokratiens damer uteslutande tillbringa sitt lif i lyx och flärd, är emellertid icke så allmänt, som man tror. Många lefva ett tillbakadraget lif, många ägna sitt lif åt hemmet och barnens uppfostran, många helga sina timmar åt välgörenhet och fromma gärningar och de finnas, som visa ett berömvärdt intresse för vetenskap, konst och literatur, ja, för jordbruk och industri. De sista äro visserligen undantag, men det skulle vara orätt att icke med beröm

omnämna markisinnan de Casa-Lorings literära talang eller hertiginnan Angela de Medinacelis fruktbringande verksamhet, hvars exempel för öfrigt det vore önskligt att många män af hennes klass följde. Det har icke varit aristokratiens män, utan kvinnor, som visat intresse för den nationella strömning inom poesien, hvars förnämsta representant Zorilla är; det har icke varit männen, utan kvinnorna, som först uppskattade vår fräjdade Menéndez y Pelayo. Känd är den stora begåfningen hos alla damer tillhörande hertigliga familjen Rivas, och markisen de Sotomayors sköna dotter gaf bevis på sin uppskattning af intelligensen, då hon gaf företräde åt Cánovas del Castillo framför en lysande rad af fullblods-pretendenter. Jag skall icke tillåta mig att anföra särskilda exempel, för att icke såra dem, som jag möjligen skulle komma att förbigå, men jag hoppas, att grefvinnan de Superunda må förlåta mig, att jag endast nämner hennes namn för att erinra om skärpan i hennes förstånd och allvaret i hennes lif.

Jag, som tusen gånger uppträdt till försvar för stora världens damer mot dess belackare, som, jag är förvissad därom, aldrig sett en enda på nära håll, har hänvisat till statistiken, då jag icke sett annan utväg att öfverbevisa dessa självgjorda stränga anklagare. Jag har uppmanat dem att uppgifva namnen på dessa illa beryktade damer — som, jag upprepar det, de icke personligen kände — och jag erbjöd mig att i utbyte nämna namn på damer af oomtvistadt felfritt rykte, hvilka tillhörde sferen för mina personliga bekanta. »Ni inser väl», fortfor jag, »att om aristokratiens damer i självfva verket äro så fördärfvade och hopplösa, som ni anser, det bör vara lätt för er att bevisa det genom angifvande af namn.» Min motståndare nämnde då ett halft dussin, evigt samma oföränderliga halfdussin, som ständigt ger stoff åt skandalen, samma halfdussin, hvars rykte trängt ut i provinserna och troligen äfven utom landets gränser. Å andra sidan anförde jag hela familjer, hundratals damer, ja, jag tog fram *Guia Oficial*, där förteckning öfver adeln återfinnes, och uppmanade moralisten att med ett tecken utmärka de skyldiga. Han var icke i stånd att fylla dussinet.

Men, huru är det möjligt att bortrensa en så starkt rotad fördom? Huru kunna bekämpa en sådan åsikt, som förfäktas af en viss dam i en af våra landsorter, hvilken, då hon läste

i jag vet ej hvilken tidning, att aristokratiens damer prydde sina balskor med juveler, utropade, att ingen kvinna kunde vara hederlig, som brukade juveler på fötterna, och att dessa damers män borde stänga in dem på tukthus?

Till denna sammansvärjning mot damernas af aristokratien goda namn och rykte hafva romanen och teatern i hög grad bidragit. Vare sig nu att publiken är road af eller kittlas af målningen af lasten hos de högre klasserna, eller att den fördom, hvarom jag talat, äfven förefinnes hos författarne, det faktum står fast, att hertiginnor, markisinnor och grefvinnor i romaner och dramatiska arbeten äro inkarnationer af fördärf och uselhet. Det är icke så länge sedan en af våra förnämsta romanförfattare, Pereda, utgaf en sedeskildring från de högre kretsarne under titel *La Montálvez*, där stora världens äldre och yngre damer begå de oerhördaste saker. Jag tror, att Pereda, som är en afgjord fiende till hufvudstadslifvet, tagit inflytande af hvad jag vill kalla »provins-legenden». Om författaren hade haft någon beröring med den värld han skildrar, skulle målningen blifvit mera sann och han skulle icke skildrat undantagen som regel. Damerna blifva ej mycket bättre behandlade af en annan författare af mycken förtjänst, jesuiterpatern Coloma; men hos honom förklarar kaftanen vissa stränga omdömen om baler, lustpartier, toaletter och nöjen i allmänhet, som uteslutande tillhöra aristokratien.

Den uppfostran, som gifves adelns döttrar, är enligt min åsikt behäftad med två fel. Den är ytlig och utländsk. Ytlig, därför att den icke äger en fast grund, endast flyter ofvanpå; utländsk, emedan skolor, lärarinnor, sällskapsdamer, barnpigor och ammor, allt måste komma från Frankrike, Tyskland eller England för att vara elegant och korrekt. På detta sätt förlorar för hvarje dag kvinnan mer och mer nationelt skaplynne och individualitet. Aldrig inträder jag i en salong eller en budoir utan att instinktmässigt mina blickar söka den bok, som i rikt praktband ligger på bordet eller kaminkransen. Nio gånger af tio är denna en fransk roman i den starkt kryddade genren, Ohnet, Cherbuliez eller Feuillet; sällan en religiös eller historisk bok; aldrig en spansk roman, ty för gommar, vana vid franska bonbons serverade i sammetskapslar, är spansk föda simpel. Damer såsom hertiginnan af Benavente, som med intresse och välvilja följer vår moderna

literaturutveckling, eller såsom hertiginnan af Mandas, som läst och begrundat arbeten i geologi och historia, äro aktningsvärda undantag.

En kvinna, hvars ställning medgifver henne mycken ledighet från skötandet af sitt väl ordnade hus, som icke längre lefver inspärrad och afskild såsom i XVIII:e århundradet, hvars hus kan ramla öfver henne, som vi bruka säga, emedan mannen öfvergifvit det och söker sysselsättning och nöjen annorstädes, är utan tvifvel i behof af en stor portion andlig öfverlägsenhet för att icke gå upp uti visiter, promenader, baler och opera, för att icke rikta alla sina tankar på modets växlingar, för att blifva stark och tänkande. Mången gång är det mannens fåfänga, som drifver henne till extravaganser och ostentativt uppträdande, om det icke är hans likgiltighet eller frånvaro från hemmet, som nödgar henne att söka glömska och retelser. Allt detta är förmildrande omständigheter, som böra tagas med i räkningen af dem, som af kvinnan fordra felfrihet och lidelsefrihet, och böra väl beaktas af hvar och en, som studerar människonaturen.

Den spanska adelns damer äro vackra och ståtliga, men den nationela skönhetstypen blir allt sällsyntare. Kvinnan af medellängd, smärt och välformad, med mjuka rörelser och stolt gång, med svarta, uttrycksfulla ögon och långa ögonfransar, med blekröda läppar, mörk hy och ramsvart hår, lämnar småningom rum för den starkt köttfärgade blonda typ, som här kallas Rubens-typen. Det är godt om blondiner i Madrid, men sanningen att säga: många äro blonda endast genom konst. En annan typ, kanske mera antik, är äfven förhärskande inom aristokratien; det är den ljusletta, anemiska, med ovalt ansikte och starkt spotskt framskjutande underläpp, sådan man återfinner typen hos de stora målarne Pantoja och Velázquez. Ehuru icke skön är denna typ mycket distingerad.

Man har trott, att Lozojas vatten och därmed sammanhängande ombyte af luft har åstadkommit förändringen i Madriddamernas utseende, därigenom att det gifvit dem mera friskhet och rundning. För mig synes det tydligt, att försvinnandet af det nationelt karakteristiska har till väsentlig del sin orsak uti klädedräktens förändring, antagandet af moder, skapade för andra raser, vidt skilda från vår, som om de än passa dem

väl, vanställa oss. Den spanska kvinnan hade funnit formen för sin klädedräkt i modet på Carlos IV:s tid: den korta sidenkjolen, den låga skon och framför allt den mystiska, yppiga, poetiska, svarta eller hvita mantillan äro utan all jämförelse de lyckligast valda attributer för en kvinnotyp, som mera utmärker sig genom grace än genom verklig skönhet. Det nu härskande modet med grofva tyger och glanslösa färger, långods från mankönet, af engelskt fabrikat, långa kappor och waterproofs, dubbelbottnade, breda skodon och framför allt den franska kapott-hatten, är fullkomligt tillintetgörande för den spanska skönheten. En kvinna med lång hals och höga axlar, som den engelska kvinnan, tar sig förträffligt ut i kläder efter mansdräktens snitt och den hvita, friska hyn förlorar intet på bruket af halftoner, såsom grått, beige o. d. En högväxt kvinna kan se ståtlig och förnäm ut i en kappa, som betäcker henne från hufvud till fot, men den lilla, mörka, fylliga, böjliga spanskan kräfver kläder af annan snitt, som mera passa för hennes kroppsform. Den klassiska typen synes bättre bevarad bland »*chulas*» i Madrids utkanter än bland de högre klasserna och detta helt säkert därför, att chulan bibehåller det förra århundradets mod. Hennes skor äro gjorda efter spanskt bruk, hon fäster upp håret på spanskt sätt och hon sveper om sig den i lifliga färger väfda Manilaschalen. När stora världens damer under den Heliga veckan ikläda sig mantillan, lyser den klassiska typen fram som diamant infattad i stenkol.

Hvarje turist med artistiskt sinne, som besöker Spanien, beklagar mantillans försvinnande. Utom den Heliga veckan återstod för henne för icke länge sedan ännu en tillflyktsort: tjurfäktningarna; men äfven denna sista har modet nu beröfvat henne. Höjden af elegans och förfining är nu att på tjurfäktningar uppträda i hatt, ju extravagantare ju bättre — och sanningen att säga, det mest distingerade är att icke alls gå på tjurfäktningar, utan på kapplöpningar med åtföljande vadhållning, defilé af prunkande ekipager och exposition af uppseendeväckande, kritiklösa toaletter. Smaken för tjurfäktningar, som är verkligt spansk, djupt rotad hos nationen, finnes nu endast bland män, »chulas» och det lägre folket. Medelklassen, som alltid vill efterapa aristokratien, har öfvergifvit tjurfäktningsbanan, och den spanska kvinnan, hvars nervsystem

har blifvit så ytterligt känsligt, att hon ej står ut med att se ett sorgespel, kan ju än mindre tåla vid en tjurfäktning, som den filantropiska propagandan har utmålat för henne såsom jämförlig med skådespelen i Roms Colosseum.

MEDELKLASSEN.

I Spanien är medelklassen eller bourgeoisin ett mycket vidsträckt begrepp. Dess gränser äro så obestämda, att därinom möter man såväl den rike fabrikantens hustru — emedan hon icke kan räknas till aristokratien — som telegraftjänstemannens eller underofficerens hustru — emedan de icke kunna sägas tillhöra folket. För att precisera klassifikationen kunna vi med stöd af yttre förhållanden säga, att den kvinna hör till medelklassen, som icke kläder sig som folket, som har en tjänare, en liten salong där hon mottager sina gäster o. s. v. Den allra obetydligaste syssla i statens tjänst, som innehafves af någon familjemedlem, den allra minsta förevändning, som kan uppletas, är tillräcklig för att den spanska kvinnan skall finna anledning att kalla sig señora eller señorita och komma upp ur folkets klass.

Hvarje spansk kvinna är angelägen att bevisa sin härkomst af god släkt och hon anser att en underordnad statens tjänare med knapp lön och ytterst ovissa existensmedel bättre uppfyller hennes anspråk därpå än en handtverkare, som arbetar i sitt anletes svett, såsom en guldsmed, en urmakare, en snickare o. s. v. Ehuru i handtverkarens hus välmåga råder, då däremot i statstjänstemannens eller militärens fattigdom och brödbekymmer höra till ordningen för dagen, föredrager den spanska kvinnan det senare, emedan hon såsom en tjänstemans eller officers hustru anser sig vara *señora.* Äfven i detta hänseende hyllar hon mannens åsikt. En notarie i något förvaltande verk med femtonhundra francs lön har tillträde till stora världen och kan dansa med en hertiginna. En snickare eller specerihandlare, som genom arbete årligen förtjänar femtusen eller tiotusen francs, kan aldrig göra anspråk på att anses som en »*caballero*».

Den stora motviljan för industriella eller merkantila yrken, som förefinnes hos den spanska medelklassens kvinna, med-

för, att hon förjagar blotta tanken på att genom eget arbete förtjäna sitt lifsuppehälle. Detta faller också af sig själft, ty hon dömer endast af hvad hon från barndomen insupit. Kvinnan af folket däremot lär sig redan som liten flicka att förtjäna sitt bröd; hon springer ärenden, tar sig tjänst, syr eller arbetar i fabriker, gör cigarrer, säljer fisk eller grönsaker, vaktar boskapen eller arbetar i jordbruket. Föreställ er en medelklass-familj af naturen välsignad med fem eller sex döttrar och dömd att lefva på knapp lön eller ränta! Hvad skola döttrarna göra? Sätta sig bakom en boddisk? Lära sig ett yrke? Skaffa sig en sysselsättning, hvilken som helst? Ack nej! De skulle i och med detsamma upphöra att vara *señoritas* ipso facto — och det utmärkande för en señorita är just att icke göra något alls. Sålunda äro döttrarna hänvisade att tyna bort i fädernehemmet, som blir ett slags nunnekloster, där medlemmarne sakna all kallelse. Hennes ungdom glider förbi under medvetande af att den skall följas af en ännu sorgligare period. Hon framsläpar sitt lif under umbäranden och svält, medan hennes förhoppningar på framtiden koncentreras på två saker: först att bröderna må ernå en sådan ställning i samhället, att de kunna en gång hjälpa henne; för det andra att hon icke måtte sakna det nödvändiga för att kunna uppträda vid offentliga högtider och möta den fågel Fenix, mannen, som skall förändra situationen. Men om han icke visar sig — hvilket sorgligt perspektiv för denna señorita, dömd till fattigdom och sysslolöshet, eller i bästa fall till ett föraktadt arbete, som hon döljer såsom ett brott, emedan den klass, hon tillhör, skulle stöta ut henne ur sina led, om den visste, att hon begått den inkonsekvensen att göra något annat än »sköta sitt hus». Räknade äro de yrken, som stå kvinnan öppna i Spanien, men ännu lättare räknade äro de kvinnor af medelklassen, som utöfva dem. För några år sedan tog en kvinna, Martina Castells, medicinsk doktorsgrad — och de illustrerade tidningarna publicerade hennes porträtt såsom ett fenomen. Ännu i dag förefinnes mellan medelklassens kvinna och kvinnan af folket i Spanien ett djupt svalg; den senare anser som sin plikt att förtjäna sitt lifsuppehälle, den förra håller på att mannens arbete uteslutande skall underhålla henne. Däraf följer, att hos medelklassens kvinna finnes mera beroende, mindre ursprunglighet, mindre inneboende drift.

Kvinnan af folket må vara en grof typ, men hon är mycket mera en personlighet än medelklassens.

Den senare tillbringar sitt lif i väntan på giftermål — ja man kan säga, under spaning efter en man. Hon må icke taga anstöt af påståendet, ty felet är ej hennes, utan deras, som så uppfostra henne. »Señoritas hafva ingen annan uppgift i lifvet än giftermål», är en fras som tutas i hennes öron allt ifrån vaggan, och hon lyssnar uppmärksamt därpå. Jag kan icke säga att kärleken, så naturlig i ungdomen, har något att skaffa med detta efterlängtade äktenskap; det är endast en nyttighetsmoral, den enda form under hvilken det är henne tillåtet att kämpa för sin existens. Den tarfliga medelklassfamiljen inskränker sin föda till *garbanzos* för att lämna döttrarna tillfälle att kunna visa sig på promenaden, teatern, sällskapslifvet, utrustade med alla de vapen, som äro oundgängliga på äktenskapsmarknaden.

Då äktenskapet och därmed förenade fördelar är det enda målet för medelklassens kvinna, uppfostras hon i öfverensstämmelse med männens åsikter och fördomar till denna lagoma passivitet, som mannen just vill finna hos sin följeslagerska. Ehuru män finnas, som helst önska en absolut okunnighet hos kvinnan, börjar dock större delen föredraga en kvinna, som åtminstone i det praktiska lifvet kan förete en skugga af skolbildning eller en fernissa af vetande, dock utan att hysa någon åtrå efter djupare kunskaper. Om de sålunda icke önska någon verklig bildning hos kvinnan, så fordra de i stället den slags uppfostran, som gör henne presentabel. Framåtskridande är icke endast ett tomt ord, ty numera skulle medelklassens man rodna, om hans hustru icke kunde läsa och skrifva. Historia, retorik, astronomi, matematik äro något misstänkta; filosofi och döda språk galenskaper; men lefvande språk, geografi, musik och teckning ses med blida ögon, för så vidt de idkas till tidsfördrif och icke på allvar som lifsuppgift. Kinesisk målning på koppar och fat eller ihopsuddande af ett månskensstycke, förträffligt! Men att besöka muséer, studera naturen, teckna efter lefvande modell, oerhördt, gräsligt! Att läsa franska Figaro eller Walter Scott på engelska, utmärkt; men Horatius på latin, fasansfullt!

Detta uppfostringssystem, der skymning härskar och där verklig grund och djup anses som helgerån, har till oundviklig

följd ett förkväfvande af alla kvinnliga anlag och ett kvarhållande af kvinnan på barnets outvecklade ståndpunkt. Det har en rent yttre karakter, det är en yttre polityr och om någon gång en åtrå efter vetande däraf kan väckas, så mynnar den aldrig ut i intellektuel verksamhet.

Den kvinnliga uppfostran är ur intellektuel synpunkt ytterst svag, men den är sannerligen ej mycket bättre ur praktisk synpunkt. Kunskap i hygien och fysiologi, så nödvändig ur hälsosynpunkt och för släktets fortplantning, de enklaste regler för matlagning, renlighet, ordning, någon fläkt af denna poesi, som förlänar behag åt den enklaste boning — allt detta är fullkomligt främmande för medelklassens kvinna, som är okunnig om de allra enklaste saker i det verkliga lifvet, som icke ens vet huru hon skall ordna linnet i sitt skåp eller huru hon skall göra ren en lampa. Hon saknar till och med förstånd eller energi att göra sin egen person tilldragande, hvilket dock, så paradoxt det kan synas, är en frukt af kulturen och icke af fåfängan. Likgiltighet, själlöshet, blodfattighet, bristande renlighet och bristande vård om hår, händer och tänder, smaklöshet i val af kläder och prydnader, frånvaro af intellektuellt sträfvande, som afspeglar sig i de uttryckslösa ögonen och simpla fasonerna, — allt bidrager att snart utplåna det förtrollande skimmer, som dock en gång hvilat öfver medelklassens kvinna under den första ungdomens korta blomstring, när hon gick i förhoppningsfull väntan på den man, som skulle befria henne från bekymren.

Det är förhållandena i allmänhet jag härmed afser, icke enskilda fall, hvilka kunna uppställas som undantag. Jag vill erinra om hvad som aldrig bör förloras ur sikte, att kvinnan är sådan som mannen vill ha henne, men trots omständigheterna dock besitter egenskaper, som vittna om förträffliga anlag. Mycket af det goda, som hon icke undervisas uti, gissar hon sig till eller utför instinktmässigt och uti saker, som ligga inom sferen af hennes omdömesförmåga och om hvilka det är henne tillåtet att hafva en åsikt, är hon nästan alltid mannen öfverlägsen i klokhet och omdöme.

Några söka uti klimatet, andra uti det intellektuella afståndet mellan könen orsaken till bristen på verkligt hemlif i Spanien. Mannen sköter sina affärer eller nöjen utomhus, tillbringar aftonen på kaféet, i kasinot eller på gatan; mycket

sällan har han sin hustru i sällskap. Man förvånas att på Paris' gator se så stort antal af medelklassens män arm i arm med sina hustrur; i Spanien brukas det icke — att bjuda sin hustru armen skulle anses som bevis på dålig ton. Den man som gärna stannar i sitt hem, se alla ned på, anse som andefattig. Då kvinnans lif är så omgärdadt och sferen för hennes verksamhet så begränsad, kan en man icke ostraffadt lefva inom hemmet; det vore att inskränka sig till samma trånga sfer.

Öfvergifna af sina män, följa kvinnorna deras exempel och den under förra århundradet så hemkära spanska kvinnan har blifvit en riktig dagdrifverska, som springer omkring på gatorna. I detta hänseende är förändringen radikal. I småstäder har kvinnan ingen ursäkt för dagdrifveri på gatorna — i stora städer är däremot förevändningen lätt funnen: butiker, visiter, kyrkan, sevärdheter af ett eller annat slag. Det är utom allt tvifvel, att detta dagdrifveri afslöjar en brist i det husliga lifvet. Jag tror icke såsom Luis Vives, att kvinnan genom att ofta gå ut riskerar sitt rykte, jag påstår blott, att detta »gående ut» endast för att komma ifrån hemmet visar en brist på huslighet, en fasa för ensamheten, som är ett tydligt tecken på ett tomt hufvud. I alla händelser kan jag icke betrakta lifvet utom hus i Spanien med dess sköna himmel och strålande sol annat än som en svaghetssynd.

Beträffande den spanska medelklass-kvinnans rykte kan jag intyga, att det är öfvervägande godt, att hon i allmänhet är trogen sin man och att om hon någon gång däruti brister, det är sällsynt, att hon öfverlämnar sig åt ett liderligt lif. Det oaktadt är det min åsikt, att om en tillförlitlig statistik skulle kunna uppgöras angående dessa ömtåliga förhållanden, felstegen skulle visa sig oftare förekomma inom medelklassen än inom aristokratien. Och orsaken är helt naturlig. Den obemärkta hustrun till en tjänsteman, advokat eller läkare har ögonen mindre fästa på sig, åtnjuter större frihet än damen af värld, som är känd och observerad öfverallt, omgifven af tjänare och aldrig gör sin promenad annat än i eget ekipage. Om medelklassens kvinna talar ingen, eller åtminstone ingen utom en ganska begränsad krets; på damen af värld äro allas blickar fästa. Medelklassens kvinna är mera utsatt för fara, ty hon är mera tillgänglig, mindre uppmärksammad och hennes hemliga kärlekshandel uppväcker ingen skandal. Naturligtvis

menar jag här medelklassens kvinna i de stora städerna, där hon icke innehar någon framskjuten ställning; ty en hustru till en framstående politiker observeras lika mycket som en prinsessa af blodet. Men i småstäder får medelklassens kvinna icke vara så obesvärad, ty går hon där klädd i siden, väcker hon uppmärksamhet och i landsorten står medelklassens kvinna moraliskt högre.

Men äfven i hufvudstaden kan jag icke finna någon slapphet i moralen hos medelklassen, trots den spanska nationens lidelsefullhet. Frågan om det moraliska förhållandet mellan könen fordrar ett noggrannt aktgifvande för att vi icke skola låta oss skrämmas af löjliga spökbilder eller utropa att världen är på branten af undergång på grund af saker som äro lika gamla som världen själf och som i vår tid icke förete den grad af råhet och cynism som fordom. Den spanska kvinnan är icke moraliskt fördärfvad, ehuru hon är förkrympt och saknar ideal.

Den spanska medelklassens kvinna är i allmänhet snobbig, vulgär, och därpå faller hon. Hon saknar naturlighet, distinktion, aplomb till följd af den sociala ställning, hvartill hon är systematiskt dömd. Detta lagom i religion, i patriotism, närmande sig till indifferentism, denna fullkomliga okunnighet i intellektuelt hänseende och detta uppgående i ytlighet och småsaker förkrymper henne. I grund och botten är hon god, kvick och fyndig, ehuru ytlig och mera egennyttig och feg än mannen. Hennes yttre är icke utan behag. Hennes karakter kan understundom förete förtrollande egenskaper, men hon saknar det som artisterna kalla storhet. Utan att vara hvarken dum eller dålig, är hon, jag upprepar det, snobbig och vulgär. Som alla känslans strängar inom henne icke brustit, kan hon undergå en stor förändring, då dessa strängar sättas i rörelse såsom vid ett barns sjukbädd eller inför en döende fader. Instinkten är för denna kvinna en säkrare ledare än förståndet.

En annan orsak till hennes snobberi är äflandet att efterapa aristokratien, det som vi kalla »vilja men icke kunna», ett ondt som är fullkomligt okändt hos det verkliga folket. Däraf härleder sig det intresse och den nyfikenhet hvarmed hon slukar tidningarnas »fashionable news», en genre som fordom odlades endast i *La Epoca*, det konservativa partiets organ, men som nu återfinnes i alla tidningar. Det finnes señoras

som kunna utantill förteckningen på markisinnan de la Lagunas juveler och veta på sina fem fingrar de favoritfärger som bäras af hertiginnan af Alba, som de helt familjert kalla Rosario Fernán-Núñez.

På senaste utställningen i Barcelona kunde man lägga märke till det febrila intresse med hvilket medelklassens kvinna följde de mest obetydliga handlingar af aristokratiens damer. När drottningen for ut på en åktur eller begaf sig till teatern, stodo tusentals kvinnor (männen voro proportionsvis mycket få) i timtal väntande, ingalunda af någon dynastisk hänförelse utan af ren kvinnlig nyfikenhet för att sedan kunna utbyta sina tankar om hennes och hofdamernas klädsel och koiffyrer. »Fernán-Núñez har nästan lika klädning som den du beställde från Paris». — »Nej, se på Sástago, hennes kappa är vidare än drottningens». — »Hvilken förtjusande parasoll!» — »Se på elfenbensskaftet!» Så lät det öfverallt, hela tiden. Det var ett ängsligt noggrant studium af den modell, efter hvilken man skulle kläda sig — så mycket man kunde.

Den som i Retiro ser två señoritas — den ena dotter till en ämbetsman med tio barn, den andra arftagerska till en titel och 70,000 kronors årliga räntor — skall till en början taga dem för två systrar. Lika hatt, lika snitt på dräkten, lika parasoll och framför allt samma hållning och samma långsamma, reserverade hälsning. Men se närmare på dessa två skenbart lika figurer och ni skall finna, att de likna hvarandra såsom den galvanoplastiska reproduktionen liknar det gamla myntet. Dräkterna äro lika till snitt, men man märker hvilken utgått från den ryktbara modistens atelier och hvilken mödosamt hopflickats vid familjens fotogenlampa. Den enas gång och rörelser äro endast en tarflig imitation. Hos flickan af medelklassen är en viss blyghet parad med en viss stelhet och tillgjordhet, som hon aldrig kan frigöra sig ifrån, ty den säkerhet och otvungenhet, som en lysande ställning förlänar, äro för henne oåtkomliga och kunna aldrig ersättas genom uppfostran eller högre odling. Denna stelhet, som i själfva verket härleder sig från en svaghet att icke vilja bekänna sin egen ställning, en fruktan att synas löjlig, är det som röjer medelklassens kvinna inom vissa lager af societeten.

Begäret att efterapa aristokratien visar brist på självständighet och kraft hos medelklassens kvinna. Man säger att

det är bättre att efterapa grefvinnor och hertiginnor än cocotter och aktriser som i Paris. Jag svarar, att ingen efterapning är önskvärd, och om man hos oss icke efterapar hvarken dåliga kvinnor eller aktriser — och Gud bevare mig från att förblanda de senare med de förra! — är det därför att dessa hos oss icke uppväcka samma nyfikenhet och uppmärksamhet som i Paris. Detta framstår också tydligt för en hvar som läser den dagliga pressen. Ingen reporter underrättar publiken om huru hertig X:s eller bankiren Y:s mätress lefver, kläder sig o. s. v. eller skildrar doña Mendoza Tenorios eller doña Tubans lif utom scenen. Till ersättning serveras oss punktligt och omständligt allt hvad som rör världsdamens kläder, juveler, yttranden, tankar, middagar, resor.

Åtminstone under de sista tjugu åren föra de kvinnliga sceniska artisterna ett tillbakadraget och regelbundet lif utan några slags Bohême-excentriciteter. Det är mycket vanligt, att då de träda i giftermål, lämna de scenen och ägna sig helt och hållet åt uppfyllandet af sina husliga plikter, hvilket ingalunda är fördömligt, men bevisar bristen på gnista, som kännetecknar den verkliga konstnären. Antagligen står denna ljumhet i samband med vår sceniska konsts afmattning och bristen på verkligt goda skådespelerskor, hvilket åter i sin ordning omöjliggör framställningar af djupa kvinnliga karakterer, ett förhållande, som beklagas af våra dramaturger.

FOLKET.

Vid studiet af den spanska kvinnan kan jag icke utelämna en kategori, som är gemensam för aristokratien, medelklassen och folket, jag menar nunnorna.

Ehuru kloster finnas som endast lämna tillträde för de högre klassernas noviser — såsom Las Huelgas och Las Salesas — och några grundats uteslutande för sådana, som kunna förete bevis om minst »fyra anor», är det dock ett faktum att i många kloster — Concepcionistas, Carmelitas, Benedictinas, Capuchinas — bedja sida vid sida den högättade och rika señoritan, som af religiös hänförelse eller af olycklig kärlek tagit slöjan, och den fattiga tjänsteflickan, som vädjar till barmhärtigheten för att blifva Kristi brud. Det torde böra anmärkas,

att äfven nunnorna i Spanien, så underligt det än kan synas, på grund af tidsförhållandena undergått förändring. Den gamla nunnetypen försvinner småningom. Nunnan, som tillbragte sitt lif i stilla betraktelser, under psalmsjungning, som gjorde konfityrer och mandelmassa, reliksaker och nåldynor, eller »smyckade vaxbilder», som ordspråket säger, lämnar rum för en modernare typ, som är mindre konventionel, mera praktisk, som mera ägnar sig åt undervisning eller fruktbringande barmhärtighet. Hon formar sig mera efter sina franska systrar, hvilka med Sacré-Coeur och andra dylika institutioner till förebilder, hafva åstadkommit en radikal reform i det spanska klosterlifvet. De gamla, romantiska klostren med sina järntaggade dubbla jalusier och drömmande trädgårdar inom höga murar där ren kontemplation och asketism härskade blifva i våra dagar allt sällsyntare. De religiösa institutioner, som nu skola förvärfva sig popularitet, måste vara halft världsliga och sysselsätta sig med barmhärtighetsverk och uppfostran. Bland sådana institutioner må anföras den nyligen stiftade Las Hermanitas de los Pobres. Beträffande undervisning har Frankrike tagits till mönster. Våra nunnor, som icke kunna ställas högre än andra kvinnor i vårt land, hafva börjat inse att för att kunna lära andra, måste man börja med att lära sig själf och det är att hoppas, att inom några år den andliga nivån inom våra kloster skall vara höjd, ett oundgängligt villkor för deras bestånd och utveckling.

Bättre än någon annan klass i Spanien bevarar det egentliga folket den nationela kararkteren och de idéer och känslor, som traditionen helgat. Jag tror, att detta är förhållandet i alla land och att den oförfalskade nationela typen, moraliskt såväl som fysiskt, är att finna hos det egentliga folket och företrädesvis hos kvinnan. En stor skillnad förefinnes emellertid mellan kvinnan af folket i staden och på landsbygden, och man kan i Spanien räkna ända till tio eller tolf olika kvinnotyper bland folket.

Hvar finnes väl en mera slående kontrast än mellan de stora städernas arbeterska och Madrids »chula»? Catalanskan är redan i besittning af de egenskaper, som tillhöra en arbetsam ras stadd i utveckling och säkert är att parisiskan, huru verksam och affärsmässig hon än är, icke står framför kvinnan i Barcelona hvarken i skicklighet eller flit eller i högre grad

än den senare är besjälad af öfvertygelsen om att arbete är en skyldighet och en heder. Hon skiljer sig från parisiskan däruti, att hon är mindre slug, mindre bjuder sig för med kunder, om hon är placerad innanför en disk, eller mindre mån om belöning för minsta tjänst. Men ordning, enkelhet och smak i klädsel, praktiskt sinne, sträfvan efter en viss komfort och oberoende ställning genom arbetet i anletets svett äro utmärkande drag hos denna kvinna, som är en typ för vår tids arbeterska i dess bästa betydelse. Den för artisten långt mera intressanta kvinnan i Madrids förstäder är en öfverlefva från fordom, en relik från det gamla Spanien, hennes figur målas på solfjädrar och tambouriner och hon är den typ som är så tilldragande för sedeskildrare såsom Mensonero Romanos eller Pérez Galdós. Afkomling i rätt nedstigande linie af de gamla *majas* och *manolas*, odlar *chulan* som en konst den obundna friheten i tal; hon är uppbrusande, häftig, med starka känslor och otyglade lidelser. *Chulan* har icke undergått någon förändring sedan D. Ramón de la Cruz skref *Muñuelo*. *Chulans* hand är lika öppen och fri som hennes tunga; hon är färdig att inleda gräl med själfva solen och hon är i stånd att slita af sig kläderna på kroppen för att hjälpa en fattig. Fina och nobla drag omväxla hos henne med råa och barbariska och då de förra framträda, väcker hon en oemotståndlig sympati. Hennes konversation är full af kvickhet, hennes handlingar äro ögonblicksbarn af hennes hjärtas känslor. Hon beräknar aldrig, hennes oreflekterade munterhet är tilldragande såsom barnets upptåg.

La chula är öppen och oegennyttig, hon rädes icke för att ålägga sig de största uppoffringar och oupphörliga umbäranden för att uppfylla alla fordringar, som föremålet för hennes kärlek ställer på henne. Då hennes känslor aldrig i någon mån regleras af reflektionen och då hennes begrepp om godt och ondt äro ganska förvirrade, händer det ofta, att hon förslösar sin rika kärlek på den mest ovärdige. Med produkten af sina händers arbete — ja kanske med vinsten af egen skam — föder och kläder hon någon utrangerad tjurfäktare, någon lättjefull student eller någon afsigkommen stackare. Madrid öfverflödar på förbindelser, där mannen ej gör annat än tillfredsställer sina lastbara vanor, tillbringar förmiddagarna i sängen och kvällarna på kaféet, alltid drucken och

med cigarren mellan läpparne, under det att kvinnan arbetar som en slaf för att den föraktlige mannen ej må sakna pengar till fortsättandet af ett lif i sysslolöshet och last. Det är öfverflödigt att tillägga att till sådan ytterlighet drifver lidelsen *la chula*, att trots hennes retliga och stolta karakter fördrager hon af sin älskare hugg och slag, den hårdaste behandling. Det förefaller som om förödmjukelse och lidande ännu mera bunde henne vid honom. Efter en misshandling synes *la chula* lika öm som en turturdufva, lika mjuk som en vante.

Den kärlek som *la chula* hyser är en våldsam lidelse, som behärskar henne helt och hållet. Den kan understundom vara flyktigheten själf, men understundom drifva henne till motsatt ytterlighet. Under alla förhållanden är den af en våldsam, tygellös karakter, som vidt skiljer sig från den ärbara formen för kärleksförhållanden på landsbygden. Det är en vild kärlek och dolken är icke långt borta, när svartsjukan kommer med i spelet. De lagar och institutioner, som civilisationen skapat, verka tryckande på *la chula* och civilisationen har på henne icke haft något inflytande. Vår ryktbare romanförfattare Pérez Galdós har beundransvärdt väl tecknat denna genuina typ, som alltid är ursprunglig, alltid okufvad, i en af sina sista arbeten *Fortunata y Jacinta*. Den, som känner folket i Madrid, finner i den boken en verklighetstrogen och målerisk bild af dess kvinnor.

Såsom ett exempel på denna kvinnas religiösa uppfattning skall jag tillåta mig anföra en anekdot, som jag har från trovärdigt håll. En chula berättade, att då hon en dag gick på en gata i Madrid, mötte hon en elegant señorito, som förtrollade henne genom sin stolta hållning, strålande ögon, vackra svarta skägg och öfriga tjusmedel, som hon såg eller trodde sig se hos honom. »Det intryck han gjorde på mig var så lifligt», fortfor hon, »att jag stirrade oafvändt på honom och jag tänkte, om denne man icke följer mig, dödar jag mig. Helt och hållet uppgående i denna lidelse bad jag det ena salve efter det andra och erbjöd la Virgen del Carmen en mässa... och huru länge jag bad och offrade — så följde mig señoriton».

Tydligt är att *la chula* icke är hvad man kallar ett dygdemönster och ur hennes klass rekryteras till stor del prostitutionen; därifrån och från det lägre folket i Andalucía leda ock dessa spanska bayaderer sitt ursprung, som äro kända

under namn af *cantaoras* eller *bailaoras de flamenco.* Det oaktadt — för att nu återvända till vårt ämne — påstår jag att *la chula* med alla sina fel är hundra gånger bättre än mannen *(el chulo).* Hennes varma hjärta, hennes intelligens, glöd, oegennytta bevara henne understundom från den förpestade luft hon inandas och göra henne till en duktig och hederlig kvinna, som äger sin klass' hela behag och ursprunglighet. Men äfven då hon sjunkit djupt i dyn, förlorar hon aldrig en viss tilldragande poesi, som aldrig finnes i Paris hos dem, som gjort lasten till ett handtverk. Den som söker hjärta och varmblodighet, skall finna båda delarne hos Madrids *chula.* Om hon vore möjlig för uppfostran — olösta problem! — hon skulle då ej längre vara en *chula*, hennes sprudlande lif skulle vara förbi.

Man har jämfört våra *cantaoras* med Orientens bayaderer och likheter finnas ju i de danser de utföra, i de vällustiga rörelser och drömmande ställningar hvarmed dessa beledsagas och som så väl motsvara sydländingens fantasi, som så gärna breder ett skimmer af poesi öfver självfva lasten. Arbeterskan i sin mörka dräkt och dåliga skodon ådrager sig ingen uppmärksamhet af likgiltiga kommande och gående — men kvinnan placerad på en half meter hög tribun, med utmanande prydnader, med den röda nejlikan bakom örat, med den lilla skon som lämnar den höga vristen fri, med den smidiga midjan och med de i rytmisk takt vaggande höfterna, föder till lif hvarje kväll legenden om Orientens Salome. Hon eldar sinnena, förtrollar männen, sätter deras blod i sjudning mera än hon framkallar nöjets rus, och sällsynt är då, att icke dolken blixtrar och strider utkämpas med dödlig utgång. Visserligen medverkar därtill vinet eller de mer och mindre med alkohol förfalskade dryckerna, men spanjoren behöfver för att berusa sig sällskap, brusande larm, de retmedel och fanfaronader, som endast kvinnan kan framkalla; spanjoren dricker sig aldrig rusig ensam, som nordens män kunna göra.

Andalucías kvinna liknar kvinnan af de lägre klasserna i Madrid, men hon är mera skygg och religiös och flerstädes såsom i Sevilla och Cadiz mera ordningsfull och uppmärksam på hemmets förhållanden. Den gamla typen fortlefver i de sydliga trakterna. Cigarrfabrikerna äro de enda arbetarcentra i Andalucía och kändt är att *la cigarrera* utgör en alldeles

särskild, ren och oförfalskad typ, fullkomligt olika arbeterskan i allmänhet, som mer eller mindre ofrivilligt antagit en fransk anstrykning eller åtminstone förlorat den måleriska prägel, som *la cigarrera* behåller i all dess glans. Förtrollande beskrifningar hafva gjorts på de sevillanska cigarrfabrikerna, hvars arbeterskor smycka sitt hår med rosor och visa sina nakna brunglänsande armar och hvilkas arbete förrättas under lifligt samspråk och muntert skratt. I vår tid, när de gamla klassiska *pronunciamientos* äro försvunna, förekomma upplopp bland *las cigarreras* så mycket oftare och chefskapet öfver fabrikerna i Sevilla och Madrid kan endast utöfvas af en man, som med kraft förenar en hög grad af kallblodighet. »Dessa kvinnor», sade till mig för någon tid sedan chefen för fabriken i Madrid, »förtjäna i grund och botten vår sympati; de hafva hjärtan af guld och med god behandling kan man få dem till hvad som helst. Men det finnes hos dem en så stark känsla för det rätta, att den föreståndare, från hvilken de rönte någon orätt, vore beklagansvärd. I ett ögonblick af uppbrusning skulle de kunna slita honom i stycken.»

Icke endast bland cigarrarbeterskorna, utan hos arbeterskorna öfver hufvud i Spanien hafva de republikanska idéerna slagit djup rot. Dessa teorier äro också mycket lämpliga för att släcka den törst efter rättvisa, som i så hög grad anfäktar dessa lager. Men som en motsägelse, som dock är förklarlig, förblir den spanska republikanskan bigott, fullgör sin nio dagars andaktsöfning och sina skyldigheter mot sina helgon och *Virgenes;* hon bibehåller vördnaden för konungahuset, hvilket hon ägnar en dyrkan, som gränsar till fanatism, om hon händelsevis därifrån fått mottaga något tecken på godhet eller välvilja. Den spanska kvinnan af folket har godt minne af det goda som bevisats henne och hon glömmer aldrig drag af ädelsinthet, äfven om hon icke tillskyndats någon fördel däraf. Handlingar af den mest obetydliga art, om de blott bära någon stämpel af godhet, röra henne till ytterlighet. Härom året såg jag på en gata i Zaragoza en blind söka efter ett kopparmynt, som han hade förlorat. Jag tyckte synd om mannen och tog upp en peseta, som jag gaf honom. I samma ögonblick uppstämde en hel grupp af kvinnor en riktig lofsång öfver mig. Jag kunde ej underlåta att le; en peseta hade framkallat en riktig entusiasm. Jag tänkte sedan på

därpå och förstod, att bifallet icke härledde sig ifrån saken i och för sig, utan därifrån att handlingen hade berört dem i deras innersta. Hvar och en af dessa fattiga kvinnor skulle hafva gifvit den blinde en peseta, om de ägt en sådan.

En af de mest utpräglade spanska kvinnotyperna är den baskiska. Hon liknar i intet afseende spanskan, sådan utländingen föreställer sig henne, lidelsefull, half-arab, drömmande. Tvärtom är kvinnan i Vizcaya, Guipúzcoa och Alava en figur med skarpa drag, ja stränga, nästan hårda och hon står i hög moral öfver alla kvinnor i Europa. Sociologer och etnologer skola därutinnan icke jäfva mitt påstående. Den baskiska rasen har icke sammansmält med de öfriga på halfön hvarken i språkligt eller annat hänseende. Man tror, att baskerna härstamma om icke från urinvånarne, åtminstone från de första invandrarne. Det är utom all fråga att i etnologiskt och moraliskt hänseende den euskariska rasen icke företer några likheter med den öfriga befolkningen på den Cantabriska kuststräckan trots likheten i klimat och topografiskt hänseende. Då kvinnan i Asturia och Galicia visar mjukare former, blomstrande hy och vekare ansiktsdrag, har baskiskan hårda, kantiga konturer och på hennes panna äro oböjlighet och halsstarrighet tecknade. Hon är renlig, arbetsam, allvarlig och ärbar och många påstå, okänslig för kärlek. När hon gifter sig är det därför, att hon anser det vara en plikt att bilda familj och blifva moder, hvilket utom äktenskapet är henne ofattligt. Hennes trohet och ärbarhet äro också utom allt tvifvel, hvilket jag för öfrigt öfverlåter åt sedelärare att diskutera. En sanning är att den sedliga nivån hos euskara-folket är mycket högre än hos det öfriga spanska folket, och jag behöfver icke upprepa, att kyska kvinnor förekomma icke, där männen äro libertiner. Ännu för få år sedan bevarade de tre systerprovinserna sin storartade patriarkaliska stämpel, en doft af homerisk dygd, hvilket icke hindrar dem, närboende till Frankrike som de äro, från att vara det mest civiliserade och industriella element i vårt land med undantag af Cataluña. Anhängarne af *fueros* eller den autonoma lagstiftningen i dessa landskap försäkra, att sedan slutet af sista inbördeskriget, hvarigenom de gamla vördnadsvärda lagarna upphäfdes, de baskiska provinserna småningom förlora renhet i seder, enkelhet och öppenhet i karakter. Det är ännu ett offer som det nya Spa-

nien har nödgats göra på den konstitutionella frihetens altare. De baskiska provinserna och Navarra hafva alltid varit en härd för Carlismen, och de som väl känna landet försäkra, att det icke skulle väcka förvåning, om insurrektionen ännu en gång bröte ut i blodiga strider, ty baskerna äro envist fästa vid federativ monarki och i religiöst hänseende intoleranta.

Lika okänslig som den baskiska kvinnan är på det erotiska området, lika lidelsefull är hon på det politiska, då hon anser sina traditionela rättigheter i fara. Under inbördeskriget gaf hon prof på hjältemod, endast jämförligt med spartanernas. En moder, hvars två äldsta söner hade dött på slagfältet, kom och erbjöd sin yngste, siste, för att dödas af »liberalerna». En hel volym skulle kunna fyllas med drag af sublim fanatism under carlist-krigen.

I andra delar af Spanien åter finnes icke hos kvinnan samma hänförelse i politiskt hänseende och samma köld i kärlek som hos baskerna. Tvärtom kan man påstå, att sedan den passionsfyllda romantiken flytt från de bildade lagren, har den tagit sin tillflykt till folket, och dagligen förkunna tidningarna dubbelmord à la kronprins Rudolf, med den skillnad att hjälten är en fattig soldat och hjältinnan en sömmerska eller tvätterska. Endast hos folket påträffas den man, som binder sig fast vid sin käresta med den spanska gördeln, som omsorgsfullt vecklar kjorteln omkring hennes fötter i aningsfull ängslan, att blygsamheten skall såras under dödskampen, och först genomborrar hennes hjärta och sedan jagar kulan genom sin egen hjärna.

Kvinnan i Toledo-trakten — i andra delar af Castilien har jag ej på så nära håll sett kvinnan af folket — är mycket sympatisk. Öppen och naturlig, from och arbetsam, är hon framförallt ordningsälskande och renlig, och den lilla kojan där hon härskar doftar af timjan och glänser af renlighet. Aldrig har jag sett mera fläckfri dräkt än den toledanske kroppsarbetarens, och jag tror ej, att man skall träffa på en toledanska utan rena strumpor och hela skor eller att man skall finna vårdslöshet i hennes klädsel eller orenlighet i hennes hem. Dessa kvinnor vårda hemmen, medan mannen arbetar i jorden.

Då man gör en rask skiss af de spanska kvinnliga typerna, finner man tre eller fyra hufvudgrupper. Den catalanska och den baskiska gruppen förete mycken likhet trots den senares politiskt-religiösa hetta. Mellan andalusiskan och madrileñan är

likheten ännu större. Om jag hade till ändamål att i det förgångna söka skälet till denna likhet, skulle jag säga att den berodde på förhärskande semitiska eller afrikanska element. Det centrala Spaniens kvinna, castilianskan, är en blandning af celtiskt och iberiskt blod. Hon har vissa beröringspunkter med gallegan och baskiskan men skiljer sig dock väsentligen från båda. Det rent celtiska området, d. v. s. Asturia och Galicia, som likna så mycket de baskiska landskapen i klimatiska och geografiska hänseenden, alstrar på grund af rasens olikhet en kvinnotyp, som är en ren motsats till den baskiska. Gallegan och asturiskan är vekhjärtad, politiken stör icke hennes sömn, hon bryr sig icke om, huruvida Don Carlos eller Alfons XIII härskar öfver henne. Lidelsefullt fästad vid sina barn, skulle hon aldrig tänka på att uppoffra dem för en politisk idé och hvad hennes mottaglighet för ömmare känslor beträffar, är det nog att säga, att det hör till undantagen att en bondkvinna går till altaret utan att förut äga familj. Det må dock icke underlåtas att tillägga, att med tillämpning af J. J. Rousseaus idéer kvinnorna af denna grupp tillåta sig friheter tills det ögonblick kommit, då de skola gifta sig, men äro sedan sina män obrottsligt trogna.

Till stor utsträckning är den spanska kvinnan af folket mannen behjälplig vid skötandet af jordbruket, ty likheten mellan könen, som förnekas i den skrifna lagen och inom de kretsar, där man lefver utan att arbeta, är ett faktum i jordbrukarens, nybyggarens eller kroppsarbetarens fattigdom. I min födelsebygd, Galicia, ser man ofta svaga kvinnor eller mödrar med barn vid bröstet gräfva i jorden, så majs eller hvete, skära säf eller gräs åt boskapen. Sådant hårdt och strängt arbete uppväcker ingen protest hos djupsinniga teoretiker af Pruddhommes skola, som vid minsta försök att vidga området för kvinnans verksamhet i andra riktningar slå sig för sitt bröst och ropa i helig bäfvan: »kvinnan bör ej gå utom hemmet, ty hennes enda uppgift är att fylla sina plikter som maka och moder». Den stackars bondhustruns fattiga koja, där bröd och värme saknas, där storm och regn äga fritt tillträde, är nästan alltid tom. Husmodern har blifvit frigjord och den oföränderlige, hårde, döfve befriaren heter: nöd.

Madrid 1889.

SÖDERHAMN, SÖDERHAMNS NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1893.

Sparsamma Fruar! Ull och Stickylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, **Schalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m.**

OBS.! Gardiner i **fornnordiska färger och mönster** väfvas af såväl **rent ullgarn som trasgarn.** Mattor väfvas. All slags **färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning** verkställes. **Profver och prisuppgifter på begäran.** Gods afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! HILDUR ANDERSSON,

Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. ***12 Hötorget 12,*** *ingång från Oxtorgsgatan. Stockholm*

Kvinnan

och

Kvinnoarbetet i Finland.

Broschyr, utgifven af Kvinnosaksförbundet UNIONEN i Helsingfors.

Säljes i FRITZES k. Hofbokhandel.

Pris: 1 kr. 25 öre.

Å

Fredrika-Bremer-Förbundets byrå,

54 Drottninggatan, 1 tr., Stockholm,

finnas anmälda kvinliga arbetssökande såsom: lektionsgifvare i språk, svenska ämnen, musik, sång, ritning och målning, handarbeten m. m., svenska och utländska lärarinnor för hem och skolor, kontors- och skrifbiträden, husföreståndarinnor, sällskap och biträden i hem, föreläserskor, gymnaster, sjuksköterskor m. fl.

Ett Studiestipendium

för kvinnor, à 120 kr., skänkt af enskild person, sökes hos **Fredrika-Bremer-Förbundets Styrelse** *(adr. Stockholm) före november månads utgång. Ansökning skall åtföljas af intyg om aflagd studentexamen, eller afslutad tre-årig kurs i högre lärarinneseminariet, eller ock motsvarande kunskapsmått, hvarjämte bör uppgifvas beskaffenheten af de tillämnade studierna. Stipendiet kan af samma person innehafvas* 3 *à* 5 *år; dock skall för fortsatt åtnjutande däraf förnyad ansökning hvarje år inlämnas.*

Fredrika-Bremer-Förbundets Styrelse.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1893.

1893. 8:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Pris pr årgång: För Förbundets medlemmar kr. 2: 50.
För icke medlemmar » 4: 00.

Några blad ur Ernst Ahlgrens lifshistoria,

hemtade ur bref till en syster.

Föga mer än fem år hafva förflutit sedan i ett aflägset hörn på en af Köpenhamns tysta kyrkogårdar den graf reddes, däri den svenska kvinna, som i lifstiden mest var känd under namnet *Ernst Ahlgren* fann sitt sista hvilorum. Och likväl i vår snabbt löpande tid äro fem år en tidrymd tillräckligt lång för att, om ej utplåna bilden af en framstående personlighet, så åtminstone låta densamma framstå i det förgångnas visserligen matta och dämpade, men i de flesta fall förklarande och förmildrande ljus. Otvifvelaktigt lefver Ernst Ahlgrens minne ännu friskt och ofördunkladt bland de många, som kände och älskade henne personligen och de ännu fler, som kände och älskade henne genom hennes böcker, men hennes drag, hennes lifshistoria, hennes tragiska öde börja måhända förblekna, som så mycket annat, hvaröfver tiden bredt sin allt öfverskylande slöja.

Då vi nu åter här vilja frammana Victoria Benedictssons bild, sker det i den öfvertygelsen, att vi härigenom bereda hvarje vän till diktarinnan och hennes diktkonst ett sannt om än vemodigt nöje. Det är ej några nya, hittills obeaktade faser af den bortgångna författarinnans historia vi här gå att framställa, det är endast henne själf vi åter skola låta tala i de bref af hennes egen hand, vi här meddela, bref hittills förvarade som familjeklenoder, men som nu framläggas i den tanke, att de skola bidraga att sprida ett klarare ljus öfver en personlighet, som, i likhet med hvarje mer framstående man eller kvinna, både under sin lifstid och efter sin död, blifvit så olika bedömd och uppfattad.

Som bekant utgafs ett par år efter fru Benedictssons död af hennes »litteräre arftagare», Axel Lundegård, den »Själfbiografi ur bref och anteckningar» hvari man förnämligast af brefven till utgifvaren kan följa gången af Ernst Ahlgrens utvecklingshistoria.

De bref vi nu blifvit satta i tillfälle att meddela, återfinnas däremot, som nämnts, ej bland de redan utgifna brefven. De hafva

skrifvits till en äldre syster, mellan hvilken och brefskrifverskan det förefanns denna själarnes frändskap, som ej alltid förekommer bland nära anhöriga och som mer än blodets band bidrager att sluta tvenne hjärtan till hvarandra. Äfven tyckes Victoria Benedictsson på det ömmaste varit fästad vid denna sin nära anförvandt, och om man i brefven till Axel Lundegård och andra litterära personer först och främst återfinner författarinnan, den begåfvade, logiskt och klart tänkande och resonnerande Ernst Ahlgren, så återspegla dessa utgjutelser till en älskad syster helt den hjärtevarma, själfulla kvinnan och människan, Victoria Benedictsson.

Ur den vidlyftiga brefsamlingen, som blifvit ställd till vårt förfogande, hafva vi endast utvalt det, som kan vara belysande för den bortgångna författarinnans personlighet. I en förtrolig korrespondans mellan tvenne systrar förekommer naturligen så mycket af ren privat natur, familjenotiser, detaljer rörande hvardagslifvets förhållanden, som för en utanför stående ej kan vara af något värde. En sträng gallring, äfven betingad af vårt knappa utrymme, har således varit af nöden. Att det dagliga lifvets vanliga små fröjder och sorger, som så ofta utgöra en kvinnas hela värld, aldrig upptogo stor plats i Victoria Benedictssons lif, framgår dock på ett omisskännligt sätt af alla dessa bref, äfven om hon däri aldrig uttalar sig ringaktande eller underskattande om de sysselsättningar och intressen, som vanligen ligga inom en husmoders verksamhetsområde. När hon skrifver till denna syster, som hon vet förstår henne, dröjer hon ej länge vid hvardagslifvets små händelser, det är snarare sitt inre tankelif hon redogör för och det är därföre dessa bref väl kunna betraktas som nya värderika blad i Ernst Ahlgrens lifshistoria, fogade till dem som redan äro kända.

* * *

Det torde vara obehöfligt att här vidröra Victoria Benedictssons yttre lefnadsomständigheter. Dessa, så väl som hennes diktarpersonlighet hafva utförligt blifvit skildrade af hennes efterlefvande vänner, Axel Lundegård och Ellen Key, hvilkas arbeten säkert hos de flesta äro i friskt minne. Vi vilja blott erinra om, att fru Benedictsson, innan hon under författaremärket Ernst Ahlgren genom sin novellsamling, »I Skåne», lyckats vinna sig ryktbarhet, uppträdt under flera olika pseudonymer och signaturer, i skydd af hvilka hon steg för steg, under otaliga motgångar och svårigheter arbetade sig fram på den litterära banan. Till förtydligande af en

del anspelningar i efterföljande bref, vilja vi äfven erinra, hurusom författarinnan i sin tidigaste ungdom varit besjälad af den mest brinnande håg att få ägna sig åt artistlifvet och utveckla sina anlag för målning, och att hennes äktenskap hufvudsakligen ingicks under inflytande af den bittra missräkning hon kände öfver faderns bestämda vägran att låta henne tillfredsställa denna sin håg.

Att hon aldrig kunde glömma det våld, som man i ungdomen gjorde på hennes frihet, framgår af följande bref till systern, Margarethe. dateradt Hörby den 13 mars 1878. Victoria Bruzelius hade på redan i sju år varit postmästaren i Hörby, Chr. Benedictssons, maka. I anledning af sammanvaron med ett ungt konstnärsämne, om hvars begåfning och utveckling hon förut i brefvet uttalat sig, skrifver hon:

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Konsten är och blir, liksom den varit, det käraste för mig, och allt som har någon gemenskap med den roar mig, eller rättare sagdt, vinner mitt deltagande; allt annat är mig mer eller mindre likgiltigt eller motbjudande.

Jag kan ej säga så glad jag är öfver att jag har dig som jag kan tala med och som förstår mig, ty för resten känner jag mig så ofta främmande för min omgifning. Det förefaller mig ofta som om jag vore i ett främmande land hvars språk vore mig för svårt att lära, och som om jag greps af på en gång glädje och hemlängtan hvarje gång jag åter hör ett ord af mitt hemlands språk. Konsten har varit min enda kärlek och jag skall aldrig, aldrig glömma den.

Den som blifvit född med sådana utpräglade sympatier åt *ett* håll, skall aldrig vänta sig någon verklig lycka om han försöker att döfva dem, ty de skola vakna till lifs igen och blifva hans plågoandar. Det är därföre jag nästan betages af ångest då jag ser någon stå vid skiljevägen, rådlös och obeslutsam. Hur gärna skulle jag ej vilja räcka en hjälpsam hand, eller säga ett uppmuntrande ord. Ack — — — äfven jag har ju en gång stått där, stått vid det förfärliga alternativet att bryta med mina föräldrar och kanske hopa sorg öfver dem, eller att bryta med min inre kallelse och släpa fram ett glädjelöst lif. Hvad jag lidit under alla dessa år det kan *ingen* fatta, som ej älskat konsten *så* som jag!

Det bästa och ädlaste i min själ fick sin dödsdom 1870, och jag var för feg eller för stolt att *tigga* om nåd. — — Dock, hvad gör det för nytta att tala om den snö som föll i fjol eller de blommor som fingo släppa lifvet till för den!

Man må säga hvad man vill: jag blir ändå aldrig någon riktigt god författare, ty min fantasi är en målares men ej en språkkonstnärs; jag vill dock göra hvad jag kan i den vägen. Det är visserligen ej *den* konstart jag älskade, men jag håller äfven mycket af denna för släktskapens skull. Jag söker att måla med penna

och bläck, men det går dåligt. Apropos det, så sänder jag dig ett par små rimmade bitar till läsning, du kan låta mig få dem igen vid tillfälle, men kritisera dem duktigt; ty du har en klar och oförvillad blick och brukar ej se fel i förtjänster och förtjänster i fel, därföre sätter jag värde på ditt omdöme.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Några dagar senare ger hon åter luft åt det missmod hon känner öfver att ha förfelat, hvad hon ännu anser, som sin egentliga kallelse, målarinnans. Hon sysselsatte sig under dessa år mycket med målning, ja utförde på beställning af vänner och bekanta åtskilliga genretaflor och porträtt. Detta hindrade henne dock ej från att försöka sig på andra konstarter, hon har länge sysslat med att dikta, så väl på vers som prosa. Därom skrifver hon till sin syster:

Hörby, 25 mars 1878.

Härmed sänder jag dig ett par små vis-stumpar af mitt eget illa kända fabrikat. Hyfla, hyfla bara! så kan det bli städadt med tiden. Du skall få flera sedan hörande tillsammans med dessa, allt »studier» på fri hand och för öfnings skuld.

Du kan ej tro så barnslig jag är! Jag känner mig nästan *riktigt* lycklig då jag skrifver; och *ändå* vet jag att det är bara skräp, inte värdt en sur sill en gång. Jag har kanske en smula anlag, samt en och annan god idé, men jag är så gräsligt okunnig, *så*, att det kan göra mig rakt förtviflad; jag vet ej om jag skall skratta, gråta eller skrika åt det. Ack, om man hade fått lära någonting i sin ungdom! Vetgirigheten hos mig är så stark, att den blifvit mitt lifs plåga. »Framåt, så är mitt ödes bud.» När det ej kan gå framåt, hoppar jag ur spåret som ett för hårdt lastadt lokomotiv.

Men en gnista hopp har jag ännu, och det är alltid tillräckligt att lefva på, tills vidare.

Jag är så glad att jag har dig; hur kan du förstå mig så väl, du kära, lilla Gretchen? Det är så tungt att gå och bära allt inom sig, men om man ständigt blir missförstådd, så måste man ju det. Ja, jag är så glad att jag har dig! och jag håller mycket af dig. Jag kan icke *varmt* hålla af någon, som är likgiltig för det sköna i natur och konst, jag kan värdera, jag kan högakta dem, men vi äro och förbli främlingar för hvarandra, de förstå ej mitt språk och jag tycker att deras liknar »kråkolåt.»

När jag får skrifvet ett par tre bitar, som jag själf är belåten med, skall jag skrifva till Bäckström för att få min dom.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Som vi veta af lefnadsteckningarna öfver fru Benedictsson besökte hon sommaren 1878 Stockholm för att personligen sammanträffa med Edv. Bäckström, hvilken varmt intresserade sig för och uppmun-

trade hennes gryende författareanlag. Hon åtföljdes på resan af sin syster Margarethe. Året därefter är följande bref skrifvet:

Hörby, 12 juni 1879.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag har ej orkat måla i dag, ty jag har varit och är så till ytterlighet matt, men har i stället suttit hela eftermiddagen i trädgården och sytt; solsken och frisk luft är en förträfflig medicin. Du skulle sitta mycket ute i din vackra trädgård, då det är lugnt och vackert, ty det skulle säkert göra dig mycket godt.

Jag har tänkt på vår stockholmsfärd i fjol; den ägde rum just vid den för mig sämsta tiden hvad min hälsa beträffar, ty jag är alltid sämst i april, maj och juni och kan aldrig vänta min förbättring förrän i högsommaren. Jag har dock äfven i vår varit bättre än jag var så till års i fjol, men på länge har jag ej varit så frisk som från hösten i fjol och till den här våren. Jag tror själf att jag har målningen att tacka därför, ty den verkar så godt på sinnet och man vet hur mycket inflytande det har öfver kroppen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag var så efterlängtad här hemma, att jag riktigt var glad att jag ej låtit öfvertala mig att stanna kvar. De äro bra snälla emot mig här hemma och jag har allting mycket bättre än jag förtjänat, också är jag mycket nöjd. Hur härligt det är när solen skiner så varmt och klart ned på den friska, nya grönskan! Ja, jag tycker till och med att den stora, fria naturen försonar en med tanken på sin egen undergång och död; det är dock skönt att veta det allt hvad man älskar skall öfverlefva en och sprida glädje till kommande släkten. Det är godt att veta att allt skall gå framåt, och att man icke lämnar tomrum när man går bort. Man kan få hvila utan att någon därför anklagar en eller blir lidande. Men lifvet är vackert! God natt nu. Skrif snart! V. B.

* * *

Trots den bittra kritik som hennes första litterära försök underkastats, ej minst af henne själf, tyckes hon från detta år vaknat till mera klarhet om hvartåt hennes anlag verkligen äro riktade, hvilket framgår af följande:

Hörby, 29 juli 1879.

Kära Margrethe!

Enligt löfte får jag meddela den föga hugnande underrättelsen att jag fått svar ifrån professorn, det lyder ordagrannt som följer:

»Professor C. R. Nyblom förklarar hosföljande dikter icke vara absolut dåliga, men de innehålla uppriktigt sagdt, föga poesi, och den, som där finnes, är af en så rent personlig art, utan något som lyfter

den till en mera allmän betydelse, att det troligen är bäst för dessa småstycken att förbli hvad de äro: en känslofull och efter det sköna längtande själs, *hemliga* hjärteutgjutelser. Vänligast C. R. N.»

Där kan du se, mutter lilla!

Jag får hålla mig till prosan, men tyvärr har jag icke stora förhoppningar på den heller. Om jag ändå vore karl och kunde förtjäna duktigt med penningar, då kunde det vara något lönt att lefva och brottas med sorg och oro!!! Du förstår, jag har icke alldeles tappat modet fast det slokar öronen i kväll, nej, jag ämnar fäkta på så länge jag kan, jag har ingen annan råd; jag menar icke efter författarskap utan endast framsteg till *något bättre.* Gud hjälpe mig så visst! Jag vet att för mig gäller det att gå framåt, eller gå under, och jag skall därföre sträfva så länge krafterna stå bi. Om jag stannar i småsinnets dypölar och låter mig dragas ned däri, då vet jag att mina själskrafter skola förlora sin spänstighet och — att jag icke skall kunna bära min börda längre, den fordrar ju till och med *nu* alla mina krafter. — — — Du kan tro att äfven jag har ett lefnadsmål eller en lifsuppgift, som jag tänker på när jag tycker det vore lugnare för mig själf och för andra om jag finge lägga mitt hufvud till hvila under en grön torfva. Jag tänker då: »nej, du skall lefva, du skall sträfva och förtjäna pengar, lära dig något och studera lifvet, och sedan skall du, som icke fick lyckan på din del och icke förmådde bli konstnär, sedan skall du understödja någon eller några som älska detsamma som du och sträfva efter samma mål som du, fast du ej kunde närma dig det. Och så skall du glädjas då de bli hvad aldrig du kunde bli, deras intressen skola vara dina och du skall följa dem på vägen så långt du förmår; sedan, då *deras* sträfvan krönes med framgång kan du tänka att du icke lefvat förgäfves, och så skall din ålderdom skänka dig den lycka, som ungdomen förnekade dig; så skall du kanske ändå få det skönaste på jorden: en fridfull, smärtfri död.»

Ja, mor lilla, så se mina rosigaste framtidsdrömmar ut! *Sådant* är målet hurudan än vägen blir, antingen jag kommer att verka som lärarinna eller novellist. *Detta* tröstar mig, *detta* lefver jag för, kära lilla syster. Jag har mistat det mesta, det bästa: därföre behöfver jag tröst; mitt lif är så tomt: därföre måste det hafva denna fyllnad. Jag skall skrifva noveller så att pennan skall fräsa i bläcket, så skall jag se om det går. Går det, då — — hurra! Då vet jag *att* jag lefver och *hvarför* jag lefver; går det inte, då läser jag språk som en häst, för att ändå kunna förtjäna pengar; spara kan jag åtminstone redan. Nu vet du hvarför jag är »om mig», jag kan ej hjälpa det.

Jag tror icke, att jag kan bli novellist heller, fastän man är ense om att jag därvidlag har goda anlag, ty mitt lif är för enformigt och hopklämdt; man behöfde vidare synkrets och friskare lif, och om jag så sträfvar ihjäl mig kan jag ju inte få så mycket, att jag åstadkommer något. Ack, »mitt kungarike för ett par byxor!» Vore jag karl behöfde jag inte sitta här och lura.

»Fidelio» är inte färdig änskönt han har tre eller fyra syskon som tigga min penna om en passande dräkt, och så har jag två spelelever som hålla på att ta' mig på sängen om morgonen och 9 piller att svälja hvar dag! Åh, jag kan skratta åt alltihop — *så* att jag får tårar i ögonen. Kan jag så narra andra också att skratta, då är min »lycka» gjord.

Du finner väl mitt bref något sorglustigt, men det rår jag inte för. Bäckström säger, att den som sörjer, skrifver muntert, och i morgon skrifver jag en glad novell, d. v. s. en som börjats för någon tid sedan och som »klarnat» i kväll så att jag kan fortsätta. God natt du kära lilla mor! här finns ingen i hela vårt kungarike, som jag håller så mycket af som dig och detta är sannt, fast mycket annat af hvad jag sagt och skall säga är munväder. Icke det jag säger på allvar är munväder, bara det jag pratar för ro skull. När kommer du och blir här några dar? Och när kommer du hit och hälsar på? Skrif snart till din tillgifna syster

Victoria.

Några månader efteråt finna vi henne helt inne i sina litterära funderingar. »Tardif» var, som bekant, ett af de många författarenamn under hvilka fru B. uppträdt på den litterära vädjobanan. Hon skrifver:

Hörby. 17 mars 1880.

Kära Margrethe!

Du sade, att du önskade att få reda på huru mina Stockholmsaffärer stå, och då du alltid varit den som bäst förstått min sträfvan, hyst det bästa hoppet om dess resultat och varit den *enda* af mina anhöriga, som ägt ett uppmuntrande ord för mig, är du onekligen den som mest af alla har rättighet till mitt förtroende, hvilket du ju också har.

Jag har varit nedslagen och modlös en lång tid och nästan förlorat lusten att skrifva, emedan dessa småstadsförhållanden och alla dessa småaktiga föreskrifter, farhågor och opraktiska förslager så nedtyngt mitt sinne, att jag tviflade både på mina anlag och min förmåga att bekämpa dessa milliarder af små svårigheter, som genom sin mångfald nästan bli fruktansvärda. De komma alla af detta enda: jag är kvinna och som sådan anses knappt vara en förnuftig människa.

Då detta odrägliga bröllop blir undanstökadt, hoppas jag likväl på mera frihet, och har jag bara det, då vet jag, hvad jag duger till; i ett dolce far niente under vår kyrkogårds lummiga träd blir jag en annan människa än den, som kippar efter sina tunga andetag mellan fyra väggar. När himlen hvälfver sig klar och ren öfver mitt hufvud och fåglarne sjunga omkring mig under det ensamhetens ljusa, glada tankar täfla om min uppmärksamhet, då känner jag mig så liten och obetydlig, men också så lycklig och förhoppningsfull.

Då berätta de ljusa, glada små tomtarne många små historier

för mig, och då får jag åter lust att skrifva. »Drifva» och »skrifva» rimma förträffligt på hvarandra; om man icke får tid till det förra, kan man icke göra det senare.

Jag har således ingenting skrifvit, men haft några af mina småbitar (Akrobaten & Lagerberg) hos Ny Ill. Tidnings redaktion till påseende. Den skref, att den önskade en *kort* skiss eller dylikt, och jag sände skissen om fiolspelaren (d'Anglars) samt ett par små obetydligheter. Därjämte bad jag red., herr Ernst Beckman, säga mig, huruvida han ansåg mig äga anlag för skriftställarebanan, att jag med någon framgång skulle kunna ägna mig däråt, emedan jag ej ville skrifva, om jag endast ägde lust utan motsvarande förmåga. Därpå svarade han häromdagen, i det han återsände de båda små bagatellerna.

Herr I. F. Tardif, Hörby.

I följd af familjeförhållanden har jag varit nödsakad att vara frånvarande från Stockholm. Edra skisser öfverlämnades under min frånvaro åt en mycket pålitlig person, som »grofläser». Han var *särdeles* nöjd med den ena, men — till vår stora ledsnad har han förlagt manuskriptet. Har ni ett koncept, så kan saken repareras, och vi få intaga den; i alla händelser skola vi naturligtvis ersätta eder.

Då ni begärt mitt omdöme, vill jag nämna, att ni har afgjord fallenhet, som enligt all sannolikhet kan utvecklas.

Högaktningsfullt
Ernst Beckman.

Jag lät Chr. läsa brefvet, af två skäl: först därföre att han hyser ett visst misstroende till min korrespondans, alldenstund den sker med herrar och ej med damer, och sedan därföre att han icke alls tror på mina anlag, utan endast anser mitt skrifveri kunna vara mig själf till ett tidsfördrif; om jag tror annat, menar han det vara illusion. Den tanken gör naturligtvis, att han misstycker mina litterära sysselsättningar, om han än icke nänns att yttra någonting därom till mig. Han har en mycket dålig tanke om oss fruntimmer, den gode postmästaren.

På Beckmans meddelande hade jag ingenting att svara annat än att beklaga förlusten, enär jag icke äger så mycket som en rad kvar af den förstörda novellen, hvilket jag finner mycket tråkigt, ty den var rätt hygglig. Understrykningen under »särdeles» hade Beckman gjort i sitt bref, det är därföre jag också har den.

Har jag hälsan i sommar och Gud vill, så tänker jag att skrifva några skisser och noveller till; i slutet af september borde jag så resa till Stockholm för att skaffa någon förläggare, antingen så att de som en serie intages som följetong i en af de större, dagliga tidningarne, som t. ex. »Aftonbladet», eller också utgåfves i bokform, väl gallrade och öfversedda; helst innan den egentliga julmarknaden eller också först på nyåret. I Stockholm borde jag stanna minst en vecka, högst tre veckor eller fjorton dagar; boende i familj, natur-

ligtvis. Men allt det där är ställdt på framtiden. När man hunnit trettiotalet, har man likväl ingen tid att förlora.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag känner mig så frestad att bli elak, så fort jag på allvar intvingas i Hörby-förhållandena, hvilka alltid äro och skola blifva främmande för mig. Min håg och hela lifsriktning är en helt annan, och den, som en gång fått smak på lifvets hasardspel, kan icke fästa hela sin tanke på stillaståendets enahanda, den kan icke vegetera ända till sin död; kamp och eggelse, vinst och förlust, hopp och fruktan hafva blifvit nödvändiga för en sådan själ, om den icke skall sjunka samman som en trasig luftballong. För mig måste Hörbylifvet adlas till ett hem, som är kärt, *därföre att det icke binder tanken; sådant* är det mig det käraste ställe i världen. Själfva väsendet får ej stelna i dess former, fast den yttre människan antager dem. Jag tycker mycket om Hörby, ja till och med dess innevånare, men de äro mig icke nog. — — —

Detta är ett dumt bref men sannt ändå. Det låter, som om jag vore bra egenkär, öfverskyl det, om du kan.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

* *
*

1881 var det år som Victoria Benedictsson i sin dagbok lär betecknat med det enda ordet »allvar». Det var då hon drabbades af den sjukdom, som under de följande åren, med undantag af några ljusare mellantider, fjättrade henne vid sjuksängen. Den för en sjukling så vanliga svagheten att finna en viss tröst i upprepandet af sina lidanden, tyckes för henne varit främmande. Ej ens för sin syster, hvars varmaste deltagande hon helt kunde påräkna, yttrar hon någonsin en klagan. »Det är en svår tid, men man måste hafva tålamod. Hvar och en måste i sin tur bära korset», yttrar hon en gång i ett bref i början af sin sjukdom. För öfrigt redogör hon för densammas förlopp lugnt, nästan kallt, som om hon talade om en främmande person. Jämmer och klagan öfver kroppsliga plågor var ej Victoria Benedictssons sak. Hon visade i lidandet en resignation, en själsstyrka som nästan kan kallas sublim. Kanske räknade hon kroppsliga smärtor som ett intet, jämfördt med de själens lidanden, hon under så godt som hela sitt lif hade att kämpa emot, och för hvilka hon till slut skulle duka under?

Följande äro utdrag af trenne bref skrifna från sjuksängen, de senare från Malmö, där hon under längre tid vistades i och för läkarebehandling.

Hörby, 3 aug. 1881.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det händer mig så ofta, att jag är så där mol allena hela söndagarne igenom och ibland de andra dagarne med. Någon gång tänker jag då, att det kunde vara roligt att ha någon att prata med, ty det blir allt trist till slut att bara räkna maskorna på virkningen eller höra slamret af strumpstickorna och icke en enda kommentar till sina egna tankar eller någon friskare vind på deras stilla ocean. Jag lefver med ett ord som snäckan i sitt skal på senare tider, ty att »sträcka ut hornen» i Hörby kostar många pengar och jag vill försöka om det icke är en möjlighet att komma ur de förfärliga skulderna.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag kan nu aldrig låta bli att tänka på framtiden, fast det är dumt nog, ty kanhända den är förlagd till en annan planet och helt annorlunda än man tänkt sig.

Jag har virkat så flitigt som möjligt hela eftermiddagen, ty jag hade ingen lust att läsa, icke krafter att göra någon längre promenad och så gjordes tiden mig lång i stället. Hade det varit som förr kunde jag skrifva en smula, ty nu är jag starkare i händerna och kan åtminstone själf läsa hvad jag klottrar, men jag har beslutat mig för att låta bli det der lapprit, ty låt vara att jag har anlag, så är det ändå omöjligt om de vore aldrig så utmärkta att dana dem till någonting dugligt under ett sådant stillastående lif och under så sammanträngda förhållanden. Jag har tänkt det länge, men under min sjukdom, då jag för det mesta hade fyra väggar samt mina egna tankar till sällskap, blef det mig fullkomligt klart att jag måste vända min håg från det hållet. Sedan dess tänker jag mest på husliga arbeten och pengar. Ja, hade man haft några af den varan när man var ung så — — — men det är bra som det är, mer än bra, ty jag är mycket belåten med min värld: »Vår Herre är de dårars förmyndare:» åtminstone de *fattiga* dårarnes.

Jag har alldeles mist min ifriga håg för läsning sedan någon tid, ty att gapa öfver en bok för annat än något slags studium bryr jag mig ej om.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Mitt ben är fortfarande bättre och min öfriga kropp frisk, men stå eller gå kan jag icke. Det är troligt att doktorns spådom besannas och att framdeles en benskärfva kommer att lossna samt bana sig väg ut, ty benpipan på det sjuka benet mellan knät och det opererade stället är onaturligt tjock och ibland hugger det till där, men doktorn och jag talade just om det i går och vi kommo öfverens om att äfven om så skulle gå så är det ju en öfvervinnerlig sak och man kan vara glad att det ej är benröta eller någon annan obotlig skada, ty när skärfvan kommit ut, är benet lika brukbart och man kan gå under tiden blott man har bandage. För närvarade ser emellertid allt godt ut och såret är rent och »vackert» samt mycket villigt att läkas i flyg fläng, så att doktorn har all möda att bevara sitt rör, ty det vill alldeles växa fast.

Jag bor nu i förmaket; man bar mig hit. Jag ville försöka att gå med krycka, men när jag kom på golfvet syntes jag mig lika redlös som om jag fallit i sjön och jag skyndade mig i säng igen och lät dem beskedligt »asa» åstad med mig.

De sade att jag var så lätt och det tror jag nog. Jag har »tagit» mig mycket och ser nu alls icke sjuk ut — bara jag kunde gå!!!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Malmö, 4 febr. 1883.

Hjärtligt tack för brefvet, hvilket gladde mig mycket, men som jag ej kommer att besvara så långt som jag ville, ty jag har så mycket skrifarbete nu om dagarne, att jag måste spara mig så mycket som möjligt. Jag »plågas» visst icke hvad benet beträffar, ty det gör ej mycket ondt, — för tillfället alls inte — men det är mycket enformigt att ligga och enformigheten föder lätt ledsnad, jag gör allt hvad jag kan för att fördrifva de enformiga, långa dagarne och skaffa mig så mycken omväxling som kan åstadkommas då ens utsikt begränsas af fyra trånga väggar. Jag skrifver så mycket jag kan orka, men skrifver långsamt. Så tager jag hvarje dag lektioner i engelska af en skotsk fru, det kostar många pengar, men så *kan* jag språket när jag slutar. Mitt uttal är redan ganska godt. I förra veckan började jag med italienska på egen hand, emellanåt understödd af en eller annan vink af *L. P.*, ty han har tagit lektioner samt läst en del, så han kan tämligen. Men tiden blir mig likväl lång och enformig.

Din »kärlek till ensamhet» kommer icke af egoism utan är endast själens behof af hvila och försjunkande i sig själf. En sådan ensamhet är nyttig och nödvändig för införandet af reda, ordning och framför allt jämnvikt i tankearbetet.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Om jag bara *orkade* skrifva och ej blefve så försoffad af enformigheten skulle där nog »blive noget av» likväl, ty jag känner att jag skulle äga förmåga om ej de yttre omständigheterna verkade så nedtryckande och förslöande. Skrif till mig, ej för sällan, det gör mig så godt, och du anar ej på långt när hur högt jag värderar dig och hur innerligt kär jag håller dig. Du anar ej heller hvilket stort och välgörande inflytande du utöfvat på mitt lif. Skada blott, att du ej haft makt att äfven vända ett slag på de yttre händelsernas tunga maskineri! Men »bäst som sker» heter det ju. — — — Gud gifve att jag ändå kunde göra dig någon heder och glädje! — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Malmö, 4 mars 1883.

Jag har icke alls varit skrifvande af mig den sista tiden, ty jag har varit så nedstämd till lynnet. Nu då det ser ut som skulle jag kunna lefva, och lägga flera år till dem jag redan har, kommer också tanken på framtiden. En klen ekonomi och en bruten hälsa komma den att se så dyster ut. — — — — — — — — — — — —

Fattigdomen står för mig som ett spöke, det tjänar icke till att dölja det, och all glädje öfver mitt återvändande till lifvet fördystras däraf.

Jag läser engelska och skrifver stilar af all lif och makt för att kunna gifva lektioner, men det blir sträfsamt lif och mager utkomst. Författarebanan duger icke, ty så fort jag blir för nedtyngd af bekymmer mister jag förmågan att skrifva; så har det gått nu, så går det alltid. — — — — — — — — — — — — — — — —

* *
*

År 1883 kan betraktas som vändpunkten i Victoria Benedictssons litterära lif. Hon hade utgifvit sitt första arbete, afkastat anonymitetens slöja och framträdt med öppet vizir. Hvad hon själf därom tänker finner man af följande bref till sin systerliga vän:

Hörby, 15 dec. 1883.

Kära Margrethe!

Mamma och F. få gärna läsa hvad jag sänder dig, ty jag framträder nu på fullt allvar och med en bestämd mening, min pseudonym är redan så bekant i min närmaste omgifning, att den icke längre kan skydda min anonymitet, och jag bryr mig icke heller därom. Mitt sjuka knä ger mig full rätt att helt ägna mig åt bokhandeln och pennan, jag ämnar betrakta sjukdomen som en fingervisning ofvanifrån, hvilket jag tror den är, den har varit hårdhändt nog till att öfvervinna alla betänkligheter. Således, strunt i anonymiteten! Jag tror mig nu äga mod nog att stå bakom det antagna namnet utan att gömma mig.

När du kommer hit skall jag visa dig förslag till innehållsförteckning för min novellettsamling samt en stor del af innehållet också.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hörby, 25 augusti 1884.

Kära lilla syster!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jag längtar grufligt efter att du måtte komma hit så att vi på tu man hand med all utförlighet måtte kunna diskutera allt möjligt; det är ju en hel evighet sedan vi råkades ordentligt! Jag har en sådan massa bref och tidningar, som jag ville låta läsas af dig, du kära lilla syster, som ensam uppmuntrade mig på den tid ingen annan trodde att jag dugde till något. Du kan nog tänka dig hur glad jag nu är att få visa dig hvart enda välvilligt ord, som af den litterära världen uttalas till den nye författaren.

Hela orten är i uppror för förmenta personligheter, men det vore nog omöjligt att undgå, de tycka sig ju känna igen det orimligaste. Att både jag och boken skola häcklas är naturligt. Det finns ingen kritik så sträng som den närmaste omgifningens; ja, man kunde kan-

ske säga så orättvis, om jag icke hyste sådan motvilja för ordet, när det gäller mig själf.

Att ha något att berätta i bref är då blankt omöjligt; mina litterära intressen äro för tillfället så allt behärskande och jag lefver så mycket för mig själf. Det är därför jag är så kort, icke af annan orsak, ty jag håller mer af dig än någonsin. Men — vet du hvad — den tillfälliga framgången gör mig nästan modfälld; jag vet ju så väl att jag skall få betala hvarje berömmande ord med dess mera klander framdeles, när det skall talas om: »icke motsvarat de förväntningar man ställt på förf:s lofvande talang» — »en begåfning som redan nått så långt kraften räckte, icke vuxen större uppgifter» — eller: »förf. håller sig fortfarande vid sitt lilliputtsmanér och serverar fortfarande endast halfmogna studier», eller »de profetior vissa af herrar kritici på sin tid utbasunade tyckas emellertid allt annat än gå i fullbordan» o. s. v. i det oändliga. Bered dig på det, kära lilla beskyddare.

Men hvad kan du väl tänka om mig, som icke har annat att tala om än alltid det samma, det samma!? Blir du inte trött af mig? Men det är ju kring sådana ämnen mina tankar oftast vända sig, och kan jag icke bli framstående, så vill jag i alla fall vara med bland dem som ägna sitt lif åt litteraturens tjänst. Det har nu en gång blifvit min lifsluft. Jag unnar, jag *vill* åtminstone unna mina kamrater att gå framom mig, utan att därför anse mig förfördelad af ödet. Om jag någonsin skulle kunna vara någon af dem till hjälp och råd, om än i så ringa mån, då skulle jag anse att icke heller jag lefvat förgäfves.

Du, som själf är så föga egoistisk, du som verkligen är min syster, du skall förstå mig när jag säger detta; ty jag vet att du liksom jag, är genomträngd af detta behof att lefva för andra, att arbeta för andra och hoppas för dem. Vi äro byggda af samma materiel. Det har väl legat och slumrat hos mig ett gry till detta äfven förr, men det är sjukdomen, den brutna kroppskraften, som gifvit det grodd; och det är den ofta återkommande tanken på döden, som gifver en sådan kraft däråt, att det ibland känns rent af öfverväldigande pinsamt att kunna uträtta så litet för andra i världen. Som min »nästa» gäller naturligtvis i främsta rummet alla de som ägna sina krafter åt samma arbete som jag. Jag skulle vilja bli välbehållen, klok och erfaren för att en gång vara de unga till någon nytta; jag menar de unga i litteraturen.

Oss emellan sagdt är det *det* jag sträfvar för, ty hvad är väl mitt eget lif! Nej, att glömma sig själf antingen för andra eller ett allvarligt arbete, det är enligt min tro lifvets enda verkliga lycka. Jag vågar icke säga det där till andra, de skulle naturligtvis stämpla det antingen som humbug eller sentimentalitet. Böjelsen att älska har legat hos både dig och mig. Hos dig tog den form af kärlek till *en*, den blef koncentrerad. Hos mig är den fäst vid ett *ting:* konsten, och därifrån sprider den sig till en vänkrets, som blir större så småningom, men hvars kärna är och blir — gemensamma intressen för det jag älskar högt. — — — — — — — — — — — —

* *
*

*

Några bref från de sista åren af Ernst Ahlgrens lif, däri grundtonen, trots ryktbarhet och de framgångar författarinnan vunnit, är allt mera hopplös och dyster, skola meddelas i följande häfte.

Ett lärarinnehem.

Hvad man än må säga om vår tid, om dess brist på entusiasm, dess ljumhet och liknöjdhet för stora idéer, i *ett* är samtidens intresse vaket som aldrig tillförene, och det är för allt som ligger inom den kristliga barmhärtighetens område. Människokärleken är en dygd som, om vi så få uttrycka oss, kommit allt mer och mer till heders och det finnes ej någon art af mänskligt lidande, förskylld eller oförskylld, som ej finner en förkämpe, färdig att därför offra sin tid, sina penningar, ja därför insätta hela sin personlighet.

Att den största offervilligheten, så väl den enskildas som samhällets förekommer där, hvarest behofvet springer mest i ögonen, där hvarest, hvad man kallar, den »skriande» nöden högljuddast påkallar andras hjälp,är ju ej mer än naturligt. Detta hindrar dock ej, att människokärleken, alltid på spaning efter nya verksamhetsfält, oupphörligt finner ouppbrukade tegar, ej mindre värda att beaktas därför att de ligga i skymundan och ej genom vanliga medel ådraga sig allmänhetens blickar.

Så har man i andra länder redan länge sysslat med att finna en lösning på den behjärtansvärda frågan: hur bistå den åt sina egna hjälpmedel hänvisade lärarinnan och uppfostrarinnan under tillfällig hemlöshet och därmed sammanhängande svårigheter? Svaret har lydt: »genom inrättande af hem-liknande hotell, där lärarinnor för ett pris motsvarande deras tillgångar kunna finna en tillflyktsort under den tid då de äro utan arbete och söka sig ny sysselsättning eller äro i behof af hvila». Dylika hotell — »Home», »Lehrerinnen-Heimath» äro bland andra de namn under hvilka dessa privat-hotell vanligen betecknas i utlandet — äro sedan flere år tillbaka inrättade i många af Europas större städer och hafva visat sig fylla ett verkligen trängande behof.

Frågan är nu: skulle ej Stockholm äfven vara i behof af sådana »hem»? Helt visst, saknaden däraf har länge gjort sig kännbar, och det är med kännedom af denna brist som en del behjärtade personer i vår hufvudstad satt sig i rörelse för att söka om möjligt här bringa ett företag af liknande art till stånd. Skulle vi i någon mån kunna bi

draga att väcka intresse för en idé, hvilken vi finna i hög grad värd sympati och såmedelst bringa den närmare ett förverkligande, vore det oss en sann tillfredsställelse. Detta, tillika med en önskan att för våra läsare förklara syftet med ett planeradt lärarinnehem i Stockholm, är hvad vi afse med denna lilla uppsats.

* * *

Först och främst vilja vi betona, att ett dylikt hem ej är afsedt att vara en välgörenhetsinrättning. Pensionärerna betala för sig, för så väl kost som logis, och intaga således en oberoende ställning till hemmet. Men naturligt är, att för att kunna motsvara sitt ändamål: att vara en på en gång billig och behaglig vistelseort för arbetande kvinnor af den bildade klassen, kan ett dylikt etablissemang ej äga bestånd blott och bart genom de erlagda afgifterna, utan måste dels för sin uppsättning, dels för sitt underhåll under de första åren hafva en grundfond att bygga på. En »affär» blir ett dylikt pensionat aldrig, det skulle ju då förlora sin karakter af »hem». Och häri ligger idéns såväl svaghet som styrka. Svaghet så till vida, att hemmets oförmåga att ekonomiskt bära sig, gör en vädjan till enskilda personers hjälpsamhet och offervillighet nödvändig, men å andra sidan har den vackra tanke, som ligger till grund för bildande af dessa hem, den nämligen att i någon mån för de ensamma kvinnorna ersätta familjehärden, visat sig vara tillräckligt lifskraftig för att tillförsäkra dylika företag framgång åratal igenom.

Detta har t. ex. varit händelsen med ett i Wien upprättadt »Home» för lärarinnor, hvilket kom till stånd för 25 år sedan. Detta hem, först tillkommet tack vare en enskild persons, m:lle de Blaireville, energiska bemödanden, arbetade under de första åren med stora pekuniära svårigheter, men innehar nu en blomstrande ställning och förfogar t. o. m. öfver en reservfond af 32,000 fl.

Det projekterade »hemmet» i Stockholm skulle inrättas efter ungefär samma plan som det i Wien. Dess syfte skulle vara att lämna en fristad åt såväl svenska som utländska arbetande kvinnor af den bildade klassen, synnerligast dem som ägna sig åt lärarinnekallet.

Svenska kvinnor skulle här kunna vistas kortare eller längre tid såsom resande, då de söka arbete eller ägna sig åt sin utbildning.

Och det inses lätt, hvilken välsignelse det skulle vara för alla dessa arbetande unga kvinnor, hvilkas tillgångar helt naturligt äro högst begränsade, att för billigt pris kunna erhålla ett godt hem, då de för sin utkomsts skull äro nödsakade att vistas i hufvudstaden

någon tid, vare sig för att hospitera vid skolorna, studera slöjdundervisning och andra undervisningsgrenar eller för att se sig om efter plats. Klagan öfver svårigheten att i Stockholm finna goda hem som för billigt pris i inackordering mottaga unga flickor för kortare tid har äfven hittills ofta försports.

Utländska lärarinnor, som naturligen i än högre grad än hvad fallet är med landets egna döttrar, behöfva det skydd, som ett hem erbjuder, skulle i detta »home» finna en tillflyktsort under de mellanperioder, då de äro i saknad af sysselsättning. Äfven de utländskor, som i Stockholm innehafva anställning skulle här känna sig hafva en fristad. där de alltid kunde påräkna stöd, intresse, råd och hjälp i sina bekymmer och skulle här hafva en samlingsplats, där de funne vederkvickelse och förädlande förströelse tillsammans med sina landsmaninnor.

Det har blifvit anmärkt mot den föreslagna planen, att »hemmet» skulle mottaga såväl in- som utländskor. Ett lärarinnehem, afsedt för endast svenskor skulle, menar man, vara mer af behofvet påkalladt och framför allt skulle ett hem efter en sådan plan kunna påräkna större intresse och sympati inom landet. Må utländskorna, af hvilka schweiziskorna utgöra den största kontingenten, bilda hem för sig.

Denna anmärkning skulle, vill det tyckas, nog äga sin fulla befogenhet, om ej här som så ofta den ekonomiska sidan af saken spelar en så betydande roll. Idén om bildande af ett hem-hotell för bildade kvinnor är tyvärr ännu ej blifven till en verklighet, penningefrågan, af hvilken ett företags vara eller icke vara förnämligast beror, är ännu ej på ett tillfredsställande sätt löst, och skall framgång vinnas fordras det, att man utgår från den enklaste, mest praktiska sidan af saken. Behofvet af hem, sådana vi här beskrifvit, torde alla erkänna, om de skola bringas till stånd, det beror på allmänhetens intresse och offervillighet. Må därför svenskor och utländskor systerligt räcka hvarandra handen för att öfvervinna de första svårigheterna, må de gemensamt lägga grunden till hemmet, sedan må hvar och en, när företaget är betryggadt, inrätta sig efter sin smak och i enlighet med sina intressen. Må man börja i liten skala med *ett* gemensamt hem, om utaf detta frö skall växa ut ett träd med starka öfverskuggande grenar, får framtiden utvisa.

Att i detalj redogöra för planen till det föreslagna hemmets inredning och ekonomi är ej här vår afsikt. Vi hoppas framdeles få tillfälle återkomma därtill. Det är det behjärtansvärda i själfva saken och den idé som ligger till grund därför, vi velat påpeka. En-

dast det vilja vi tillägga, att redan en mindre grundplåt blifvit insamlad inom för saken intresserade kretsar i hufvudstaden och att den ansedda föreningen, »L'Union internationale des amies de la jeune fille», i Schweiz, under hvars beskydd lärarinnehem blifvit upprättade i flere af Europas större städer, utlofvat ett blifvande »Home» i Stockholm sitt understöd och sitt varmaste intresse. Föreningens tidning »Le journal du bien public» innehåller för den 15 oktober ett varmhjärtadt upprop, hvari behofvet af ett dylikt hem i den svenska hufvudstaden, där äfven schweiziska lärarinnor kunna finna en fristad, på det lifligaste framhålles.

L. D.

Böcker för barn och ungdom julen 1893.

Från Fredrika-Bremer-Förbundets Bokkomité.

Sveriges medeltidssagor. Berättade för barn. Illustrerad. Pris: häftad 2,25, kartonerad 2,75.

Boken innehåller en särdeles väl utförd omarbetning af fyra gamla sagor, nämligen: *Flores och Blanzaflor, Härtig Fredrik, Ivan Lejonriddaren* samt *Namnlös och Valentin.* De tre förstnämnda hafva varit öfversatta på svensk vers sedan början af 1300-talet, och den fjerde på svensk prosa sedan slutet af 1400-talet.

Den talangfulle sagoberättaren, som under förordet till ofvannämnda arbete tecknar sig *H. S.*, yttrar i samma förord, att denna berättelse möjligen i barnkammarens bibliotek »kan bilda en hälsosam romantisk motvikt till den moderna sagolitteraturens naturalism», och vi äro öfvertygade, att äfven vår tids ungdom med största nöje skall låta sin fantasi »tumla om bland sagovärldens brokiga gestalter», helst då dessa te sig i en dräkt så ren, prydlig och tilltalande som den, i hvilken sagohjältarna i detta arbete uppträda.

Våra unga böra i sanning vara tacksamma för denna värdefulla tillökning i deras sagobibliotek.

För yngre barn än 13-, 14-åringar torde boken ej vara så lämplig, men väl för mognare ungdom.

En bok om Sverige af *Rich. Bergström* och *O. A. Stridsberg.* Pris 1,90.

Detta arbete innehåller en mängd skildringar från olika delar af Sverige. De allra flesta af våra landskap hafva här fått en beskrifning, omfattande floder, sjöar, berg, jordmånens beskaffenhet, näringar, städer m. m. Skildringarna äro af olika författare, både

äldre och nyare. Ej så få af våra mest framstående författare äro här representerade. Också äro många af styckena, bland andra »Sverige ett skogsland» af Agardh, »Eskilstuna» af Gustafsson, »Från Bohusläns kust» af G. Retzius m. fl. särdeles väl skrifna och innehållsrika. Valet af skildringar är i allmänhet godt och höjer detta arbete öfver sina föregångare, men några nya banor har det ej brutit. Här liksom i de flesta, att icke säga i alla våra läseböcker, äro de olika styckena allt för fristående för att boken skall kunna bilda ett sammanhängande helt. En läsebok skulle lämna sina läsare en vida större behållning, om den ena skildringen stode i något slags sammanhang med den andra, om berättelsens tråd ej afklipptes vid hvarje styckes slut. Det är just bristen på enhet i mångfalden, som gör våra läseböcker så tråkiga och tröttande; knappt har man hunnit fatta intresse för en berättelse, förr än den är slut och man hufvudstupa måste kasta sig in i en annan. Att fordra att denna läsebok skulle vara annorlunda beskaffad än alla andra, skulle kanske förefalla som en orimlighet, men vi kunna ej annat än beklaga, att det i många hänseenden så förträffliga materialet ej blifvit mera hoparbetadt.

Vid genomläsningen af boken om Sverige tränger sig det intrycket mer än en gång på oss, att redogörelsen för de olika landskapens terrängförhållanden och beskrifningar öfver trakter, som sakna all slags egendomlighet, upptaga en allt för stor plats, under det att kulturlifvet och näringarne blifvit allt för litet uppmärksammade. Hvarför har t. ex. Dannemora grufva och i sammanhang därmed en af vårt lands förnämsta näringsgrenar, järnet och dess beredning, ej blifvit omnämnda? Äfven djurlifvet och vegetationen hafva blifvit väl knapphändigt behandlade. Att t. ex. bokskogen ej fått någon särskild beskrifning, förefaller oss som en stor brist.

Många af skildringarna äro, vi upprepa det ännu en gång, så förträffliga, att vi äro öfvertygade om, att »Boken om Sverige» skall bland alla klasser, hos unga och gamla, väcka intresse och kärlek för vårt land och dess kultur.

För barn under 14 år torde boken vara för abstrakt och svårfattlig.

Örjan Kajland och hans pojkar. Skildringar från svenska finnarnes lif och jagter af *Gustaf Schröder*.

Ännu i dag bo finnar uppe i Värmlands nordligaste socknar på gränsen mot Norge, och ännu i dag kan man få se deras egendomliga hus och höra deras egendomliga språk. Det bör därföre vara af intresse för svensk ungdom att få höra något om den finska invandringen och de stora svårigheter som följde för dem, som först skulle bryta bygd. Författaren till Örjan Kajland, som själf lefvat uppe i finnskogarne och lyssnat till finnarnes egna sagor och berättelser, är ju därföre om någon rätte mannen att skildra finnarnas sätt och vanor. Vi få först »litet historia» om invandringen och bostäderna. Sedan följer en friskt och duktigt skrifven skildring om Örjans och hans

pojkars invandring till Sverige. Skildringen är full af händelser och äfventyr, och vi anbefalla boken på det varmaste som ungdomsläsning.

Ströftåg i världsrymden af *O. A. Busch.* Pris 3,50.
För den mognare ungdomen, som vill utvidga sina skolkunskaper i astronomi skall denna bok säkert blifva en välkommen julgåfva. Den är enkelt och klart skrifven och fordrar ej större förkunskaper i matematik än hvad äfven våra högre flickskolor pläga gifva sina lärjungar. Skulle det oaktadt något af de matematiska bevisen förefalla svåra eller obegripliga, kunna de helt enkelt öfverhoppas, utan att sammanhanget nämnvärdt störes. En mängd teckningar förtydliga innehållet. Boken är så skrifven, att på samma gång den redogör för hufvuddragen af astronomiens nuvarande ståndpunkt, meddelar den äfven en öfversiktlig framställning af den astronomiska vetenskapens historia. Vi äro äfven öfvertygade om, att många lärarinnor, som förut letat i en mängd läroböcker i astronomi efter lämpligt stoff vid undervisningen, skola känna sig tacksamma mot författaren, som här sammanfört just det som de önska finna. Boken är särdeles lämplig för skolbibliotek.

Skildringar från fransk-tyska kriget 1870 af Karl Klein. Pris 2,25.

Dessa skildringar äro helt olika de, man vanligen erhåller från en krigsteater. Man finner här ej någon lugnt objektiv redogörelse för de stora härarnas marscher, deras uppställning och rörelser under ett slag. Det lilla arbetet innehåller en skildring af de svårigheter den enskilde soldaten måste uthärda, då en armé — såsom det 1870 var fallet med den franska — saknar det nödvändiga samt af folkets lidanden i de trakter, som äro skådeplatsen för ett krig. Händelserna äro berättade med en så gripande realitet, såsom endast den kan berätta, som själf upplefvat de tilldragelser, själf delat de lidanden han skildrar. Och det har bokens författare gjort. Han var 1870 pastor i den lilla byn Fröschweiler, ej långt från Wörth i Elsass, där de första striderna utkämpades. Han själf liksom alla hans församlingsbor förlorade under kriget allt hvad de ägde; hvad de lyckades rädda undan fienden togs af deras egna, uthungrade landsmän.
Boken passar ej för barn, men ungdom öfver 16 år skola utan tvifvel tilltalas af dessa allvarliga och gripande skildringar. Det är nyttigt för de unga att lära känna verklighetens värld, att ej blott bjudas på fantasiens alster. Vi hoppas därför att rätt många skola gifva åt sina barn det lilla, särdeles väl skrifna arbetet till julgåfva.
Öfversättningen af O. Eurén är mycket förtjänstfullt gjord.

Sveriges storhetstid af *J. C. von Hofsten.* Pris 1,50.
I likhet med föregående år har fröken von Hofsten riktat vår ungdoms litteratur med en mycket god bok. Vi ha i år fått fyra

biografier. Den svenska ungdomen kan i denna bok göra närmare bekantskap med Lennart Torstensson, Per Brahe d. y., Erik Dahlberg och Johan Gyllenstjerna. Alla dessa namn äro välbekanta, och det skall helt visst glädja de unga att få veta något mer om dem, som bära dessa namn, än hvad läro- och läseböckerna bestå. Erik Dahlbergs lefnadshistoria, så rik på växlande öden, skall kanske mest tilltala den ungdomliga fantasien. Däremot tro vi, att de unga som ha något verkligt »historiskt intresse» skola känna sig mest tilltalade af Johan Gyllenstierna, helst de i läroböckerna få veta så litet om honom, att han för många varit kanske blott ett namn. Författaren synes oss också här blifvit mest gripen af sitt ämne, så att han kommit ur »läsebokstilen». Vi önska boken all framgång både i hemmen och skolbiblioteken.

Vår himmel. Af *Camille Flammarion.* Bearbetad öfversättning af *O. H. D.* Med 78 figurer samt en stjärnkarta. Pris 3 kr.

Författaren säger själf, att syftet med denna lilla bok är att låta »kvinnor och barn lära känna världsaltets storhet och skönhet».

Flammarion har i detta arbete gjort färre utflykter på fantasiens område än vanligt och lugnt hållit sig till astronomiska fakta, hvilka på ett ledigt och vårdadt språk äro så populärt framställda, att mognare skolungdom kan fatta dem.

Med tillhjälp af de bifogade figurerna samt stjärnkartan böra de unga få en både roande och lärorik inblick i »vår himmel».

Samlingarnes bok, praktiska anvisningar och råd vid anläggandet, ordnandet och förkofrandet af alla slags samlingar. Efter de bästa utländska arbeten obh delvis egen erfarenhet under medverkan af flere fackmän utarbetad af *D. S. Hector.* Med 484 afbildningar i texten och 8 färgtrycksplanscher. Pris 6 kr., i clotband 7,50

Så lyder den fullständiga och lockande titeln på en diger volym om mer än fyrahundra sidor; men det är heller icke litet som skall inrymmas i denna bok om samlingar, hvilken under de två hufvudafdelningarna, den naturvetenskapliga och den kulturhistoriska, upptager nära nog alla slags föremål som kunna väcka och egga den ungdomliga samlingslusten. I och för sig är ju bokens idé och plan ganska tilltalande och särskildt i så måtto, att anvisningar och råd öfverallt blott äro afsedda att hjälpa nybörjaren och utpeka vägen för självständig verksamhet. Den kulturhistoriska afdelningen, ehuru intagande ett jämförelsevis litet rum, meddelar likväl en mängd upplysningar såsom t. ex. om mynt, sigill, frimärken m. m., hvilka icke torde vara så allmänt kända och sålunda värdefulla både för gamla och unga. Man måste dock beklaga att vid utgifningen den urskillning och den noggrannhet, som man har rätt att fordra af detta slags arbeten icke än iakttagen. Minst tillfredsställande äro illustrationerna och i främsta rummet helsidesplanscherna, hvilkas koloristiska färgprakt och egendomliga perspektiv skulle göra dem bättre passande i

en »bilderbok för snälla barn», än i ett verk med mera allvarligt syfte. Flere föremål äro felaktigt och vilseledande angifna, hvarpå några exempel må anföras. Å planschen vid sid. 96 hafva ekoxen och stora träbocken fått byta platser och sålunda blifvit oriktigt benämnda; vid sid. 112 förekommer den i verkligheten kastanjebruna hornbaggen som grön och grå, hvarjämte vattenbaggen och dödsbudet äro gråa i st. f. svarta; huggormsgapet, sid. 331, är till oigenkänlighet vanställdt, med tjocka läppar, rund munöppning och oriktigt tecknade tänder och tunga; postmärken från Nicaragua och Förenta Staterna hafva omkastats och orätt betecknats som tillhörande Nord- och Syd-Amerika m. m. Åtskilliga inadvertenser äro visserligen upptagna bland rättelser i slutet af boken, men flera kvarstå och i det hela kunde äfven texten här obh där påkalla en revision. Den föreslagna anordningen i ett herbarium att äfven om växtens rot fästa papper i form af en blomkruka eller att under en sådan «prydnad« förena flera små växter, är alltför pueril för att ens böra omnämnas i ett arbete, som säger sig hvila på allvarlig vetenskaplig grundval.

Som ofvan blifvit sagdt, är dock planen god, och den bildade ungdomen, till hvilken utgifvaren ofta vänder sig med uppmaningar och varningar, — däribland en icke obehöflig emot samlare-raseriet — skulle säkerligen hafva stort nöje och verkligt gagn af denna bok om den vore mera omsorgsfullt utarbetad. Och detta borde utan synnerlig möda för utgifvaren kunna ske vid en möjligen ny upplaga af Samlingarnes bok.

Lifvet i världen. Läsebok för skolan och folket af *N. Juel-Hansen.* Auktoriserad öfversättning af *Robert Tigerstedt. Första delen.* Naturen och människan.

De båda namnen Juel-Hansen och Tigerstedt torde vara en till räcklig borgen för värdet af den läsebok, som härmed bjuds skolan och folket. Men vi kunna ej underlåta att särskildt prisa den enkla och klara form, som författaren och öfversättaren gifvit åt den lika intresserande som praktiskt nyttiga undervisning i naturkunnighet, hvilken här meddelas.

Egentligen torde boken vara afsedd för skolans mellanklasser, för hvilken den tvifvelsutan också är särdeles lämplig. Men godt vore, om den dessutom vunne inträde i många hem och många sockenbibliotek, så att äfven andra än skolbarn kunda få del af bokens goda innehåll.

Grekiska guda- och hjältesagor af *Kata Dalström.* Pris 3,50.

Ehuru man numera, sedan antikens gudar och hjältar i det närmaste försvunnit ur den europeiska litteraturen, ej så mycket som förr erfar nödvändigheten af att känna de grekiska och romerska guda- och hjältesagorna, äro dessa likväl ej utan betydelse för vår bildning. Inga lärda afhandlingar skulle kunna bibringa oss så stor kännedom om de forntida folkens tänkesätt och bildningsgrad som sagornas enkla och korrekta skildringar. Sagornas vikt och betydelse såsom inled-

ning till den egentliga historieundervisningen börjar allt mera inses och erkännas. Men att berätta sagor tar tid och de timmar, som äro anslagna åt undervisningen i historia, äro i allmänhet få. Den hjälp, som erbjudes läraren genom en god läsebok, är därför af stor betydelse. Har man en lämplig läsebok kan en del sagor läsas under de timmar, som äro anslagna åt innanläsning, och de som ej medhinnas i skolan kunna af lärjungen läsas i hemmet. Kata Dalströms nu utkomna arbete har den fördelen att det passar för båda dessa ändamål. Det är lämpligt till läsebok i skolans mellanklasser och passar äfven särdeles väl till nöjesläsning i hemmen för ungdom öfver 12 år. Sagorna äro mycket underhållande och äfven väl berättade. Här och där skulle man väl önska något mera bredd och naivitet i skildringen, men i allmänhet äro händelserna framställda med lif och åskådlighet. Den svagaste af de berättelser, som boken innehåller är kanske sagan om Prometeus, men denna saga erbjuder också svårigheter, som de djupaste tänkare ej kunnat öfvervinna. Den torde i allmänhet ej passa för ungdom. Arbetet innehåller för öfrigt en framställning af de förnämsta af gudarna — något färre namn skulle kanske här kunnat upptagas, vidare åtskilliga hjältesagor, samt berättelsen om Argonauternas tåg och Trojanska kriget. Vi äro öfvertygade om att de unga, till hvilkas tjänst boken egentligen är utgifven, med stort nöje skola läsa om de grekiska hjältarnes bedrifter, om gudars och gudinnors lif i Olympen och om deras deltagande i de dödliges strider. Som arbetet är lika så instruktivt som underhållande torde det kunna läsas med nöje äfven af äldre personer.

»Ned med vapnen!» En lefnadshistoria af *Berta Suttner*. Bearbetad för ungdom af *Toini Topelius*. Pris 2,25.

Toini Topelius, den varmhjärtade finska författarinnan, som till den svenska ungdomens bruk bearbetat den mycket lästa och mycket omtalade tyska romanen »Ned med vapnen», har därigenom menat sig göra denna ungdom en stor tjänst. Hon tror, att läsningen af denna bok skall hos ungdomen väcka afsky för krig och göra dem till freds vänner. Det är just hos ungdomen fredstankens ädla frö skall utsås för att bära önskad frukt.

Med allt erkännande af det ädla sträfvande, som drifvit fröken Topelius, tro vi dock, att hon begått ett misstag, då hon gjort boken till en ungdomsbok. För det första äro väl de flesta, som läst boken i dess ursprungliga skick, ense om, att dess förnämsta betydelse är just den att vara en »tendensbok», att den i det till tänderna väpnade Tyskland slagit ett väldigt slag för fredssaken, och vidare, att dess litterära värde ej kan sägas vara synnerligen stort — men sådana böcker böra icke bjudas åt ungdom. Berättelsens gång, själfva händelserna blifva alltid för de unga hufvudsaken i en bok, men vi tro icke, att den massa skildringar, omväxlande krigiska och erotiska, som här äro hopade och endast afbrutna af mer eller mindre djupsinniga reflexioner, skola hos barn och ungdom väcka något djupare intresse.

För öfrigt tro vi, att klargörandet af sådana svårlösta problem

som krig och fred, afväpning och försvar skall för ungdom ske på ett helt annat sätt än genom läsningen af en tendensroman, som till på köpet icke är skrifven för ungdom. Det är att handskas allt för lätt med allvarliga frågor. Man behöfver dessutom icke hos ungdomen väcka någon »stark förkärlek för krigiska bedrifter», äfven om man icke för denna ungdom predikar läran om »allmän afväpning», åtminstone är det icke de små nationerna, som i detta tidsskede kunna taga första steget härutinnan. Fred är ett lands välsignelse och krig dess förbannelse; men frihet och självständighet äro så höga och stora gåfvor, att ett folk behöfver uppbjuda all sin kraft för att värna om dessa gåfvor — äfven om det tvingas att visa sin kraft genom att sätta vapen i hand på sina söner. Den läran skulle vi hellre bjuda våra unga än att helt enkelt säga: »Ned med vapnen!»

Styrbjörns äntring af *Richard Melander*. Pris 2 kr.

Vi hafva äfven i år det nöjet att anmäla ett nytt arbete af R. Melander, hvilken som författare af ungdomsböcker gjort sig mycket populär bland den uppväxande ungdomen. Det nu utkomna arbetet innehåller en berättelse från finska kriget 1808. Den tilldragelse, hvilken väcker det största intresset är en sjöstrid i finska skärgården mellan en rysk och en svensk eskader. Striden är skildrad med ett sådant lif och åskådlighet, att man är öfvertygad om att just så måste det gå till vid en strid på hafvet. Omkring hufvudhändelserna gruppera sig naturligtvis en mängd äfventyr, alla roliga och spännande, några kraftigt realistiska, andra åter stämningsfulla. Finnarnes kärlek till sitt land och deras offervillighet, när det gällde dess försvar, äro skildrade med en värme, som måste väcka ett gensvar i hvarje fosterländskt sinne.

Vi rekommendera på det varmaste det lilla underhållande arbetet åt ungdom af 15 år och däröfver.

Sjökadetten i Gustaf den tredjes tid och

Standaret af *Pehr Sparre*. Pris: den förra inbunden 4 kr., den senare, 3,50.

Äfven i år bjuder den litterära julmarknaden på två historiska romaner af Pehr Sparre. I den förra skildrar författaren några större slag samt en mängd småstrider och äfventyr till sjös under Gustaf den tredjes ryska krig; i den andre några tilldragelser från de s. k. snapphanarnes uppror under Karl den elftes tid.

Dessa båda romaner äro yngre syskon till »Den siste friseglaren» och Adolf Findling», hvilka föregående år utgåfvos i nya upplagor. Emot det första af nyss nämnda arbeten, det äldsta i syskonkretsen, hvilket fyllt sina sextio år, äro de i år utkomna jämförelsevis unga. De äro »endast» omkring fyrtio år gamla, men de gifva likväl läsaren det intrycket, att de äro alster af en för länge sedan förgången tid, hvars smakriktning var en helt annan än vår. Stilen är gammalmodig, satsbyggnaden tung och invecklad. Äfven händelserna äro tillkrånglade och onaturliga; det förefaller stundom läsaren, som om berättel-

sens tråd vore så ohjälpligt bruten, att den ej skulle kunna åter sammanknytas. Det är som om författaren ville hålla intresset hos sina läsare i den högsta spänning genom att föra dem från den ena oväntade och halsbrytande situationen till den andra. Här är ej fråga om, att den ena händelsen skall något så när naturenligt utveckla sig ur den andra; händelserna, eller rättare sagdt äfventyren, bilda ett kaos, som man stundom tröttnar att reda ut. Historisk tidsfärg söker man förgäfves i dessa »historiska» romaner. De nämnda felen framträda starkast i Sjökadetten. Standaret utmärker sig fördelaktigt framför sin kamrat genom mera reda och klarhet i stilen samt större enkelhet i kompositionen.

Med dessa anmärkningar hafva vi ej velat fälla någon dom öfver Pehr Sparres författareskap. Att hans arbeten sett sina respektive tredje och fjerde upplagor vittnar nogsamt om, att han varit en mycket läst och värderad författare på sin tid. Vi hafva härmed blott velat påpeka, att hans romaner föga passa för vår tid. Vårt omdöme om de båda arbetena af Pehr Sparre, som utkommo föregående år, »att de ej höra till sund ungdomsläsning», måste vi upprepa äfven om dessa.

Illustrationerna äro gjorda af G. Stoopendahl. Några af dem äro särdeles vackra.

Två svenska gossars äfventyr bland människoätare. Berättelse för yngre gossar af *Conrad Fristedt,* fil. d:r. Med 8 helsidesplanscher. Pris 1,50.

Att döma af omslagets fullständiga titel, vill det synas som om förläggarens afsikt vore att härmed börja ett nytt samlingsverk till de många förut befintliga. Denna del, N:o 1 af »*Gossarnes äfventyrsböcker*», bjuder på en slags robinsonad på tu man hand. De båda fosterbröderna, John och Erik, hemmahörande i en mindre stad på den svenska västkusten, komma händelsevis att besöka ett fartyg som ligger segelfärdigt ute på redden och råka att glömma sig kvar under däck, till dess fartyget lyft ankar, då de nödtvungna måste följa med på en långtur, »som kunde räcka både två och tre år». Denna inledning förekommer nu minst sagdt osannolik, och det må förlåtas den unge läsaren om han skulle utbrista i ett kritiskt: »Ah, hur kunde de vara så dumma!» — Emellertid vänja gossarna sig snart vid lifvet ombord och hafva hunnit inhemta många praktiska och nyttiga färdigheter, i hvilka de forna sjetteklassisterna hittills varit okunniga, då, en mörk stormig natt, fartyget grundstöter utanför Australiens nordvästra kust och går till botten med man och allt; endast gossarne lyckas rädda sig. Och nu börjar för dem kampen för tillvaron i det okända landet. Vid en upptäcktsvandring inåt de stora skogstrakterna sammanträffa de med infödingar, de vilda och människoätande australnegrerna. De råka ut för många faror och äfventyr, men blifva inom kort stammens höfdingar. De möta slutligen Johns som död ansedde fader såsom anförare för en annan negerstam. Nu bildas af de hvite och vildarna en nybyggarkolloni som på allt sätt går

framåt; guld hittas äfven i gedigna klumpar, så att efter 12 års frånvaro de båda resenärerna, och med dem Johns far, kunna återvända till hembygden som välburgna och erfarna män.

Boken kan tryggt sättas i händerna på tio- till tolf-åriga barn, hvilka skola läsa den med verkligt nöje, — icke blott »sluka» den — hvilket i och för sig gör den värd ett erkännande. Illustrationerna äro, med undantag af titelplanschen, Neds porträtt, temligen obetydliga och kunde saklöst varit borta.

Vägvisaren af *Fenimore Cooper*. Fri bearbetning för ungdom af *Paul Moritz*. Med fyra planscher i färgtryck. Öfversättning af *Hjalmar Barkén*. Pris 2,50.

Då man ser gamla framstående författares verk moderniserade och bearbetade för ungdom, kan man ej afhålla sig från att undra, hvad författarna själfva skulle säga om denna omgestaltning af deras arbete. Att hvarken Cooper eller hans gamla vänner och beundrare skulle känna sig fullt nöjda med den nya form, i hvilken den så omtyckta Vägvisaren här uppträder, därom äro vi öfvertygade. Men de unga däremot, som ej uppdraga några jämförelser mellan originalet och bearbetningen, skola helt visst finna ett oblandadt nöje i de här så lifligt skildrade händelserna, som i rask fart följa på hvarandra. De böra också med intresse i Vägvisaren kunna känna igen urtypen till de djärfva och ädla jägare, med hvilka de gjort bekantskap i så många »indianböcker».

Boken kan rekommenderas åt barn mellan 12—14 år. Öfversättningen är god.

Läsning för gossar. Utgifven under medverkan af kontraktsprosten doktor *Marc. Wester*. III.

Fritzpatrick Trapperu. Berättelse från klippiga Bergen och Nordamerikas prärier af *Oskar Höcker*. Från tyskan öfversatt af *Ebba Wester*. Pris: kart. 2,25, inb. i klotb. 3 kr.

Alla dessa så kallade »indianböcker», till hvilka äfven detta arbete kan räknas, hafva ett starkt tycke af hvarandra.

Ofvanstående bok handlar dock ej så uteslutande som vanligt om strider mellan »rödskinn» och »blekansikten». Här skildras bland annat en vetenskaplig expedition, bestående af några originella euro. péer, hvilkas uppgift det är att undersöka landsträckan mellan Arkansas och Coleradofloden. Och som dessas öden ej äro så vidunderliga, får boken en mera tam karakter, än man väntar.

Hjältens, Fritzpatricks, väg går däremot genom vida farligare trakter, där strider och äfventyr af alla slag möta. Men Fritzpatrick själf, som är en ädel och gudfruktig personlighet, gifver genom sina ord och gärningar en viss allvarlig prägel åt den i allo fullt oskadliga boken.

Öfversättningen är bra, fastän vi beträffande stafningen skulle

önska, att Svenska Akademiens ordlista vore trognare följd. Boken passar väl för barn omkring 13—15 års ålder.

Bland rödskinn och »cowboys«. Berättelse från den amerikanska västern af *C A Henty*. Med 12 illustrationer. Öfversättning från engelskan af *Elin Bergström*. (Pris ej utsatt.)

Bokens förläggare yttrar i förordet, att han genom utgifvandet af detta arbete med flera andra af samma halt afser att tillfredsställa ungdomens obetvingliga smak för skildringar af bragder och äfventyr samt på samma gång uppfylla fordringnrna på en sund och uppfostrande läsning.

Att utgifvaren i förstnämnda afseende lyckats förträffligt, därom äro vi öfvertygade. Gossar och flickor öfver 13 år skola helt visst med stor njutning fördjupa sig i läsningen om alla de ädla och tappra hjältarnas vidunderliga strider med rödskinn och med skurkar af mångahanda slag. Men huruvida dessa skildringar af mord, hat och hämnd kunna inverka särskildt *uppfostrande* på de unga, det vilja vi lämna osagdt. Bokens innehåll är emellertid ganska spännande, isynnerhet i början. Illustrationerna äro goda och öfversättningen gjord med mycken omsorg.

I Piratens kölvatten, tvenne skolkamraters äfventyr på två världshaf och i Sydamerikas vildmarker. För ungdomen berättade af *F. Meister*. Öfversättning från tyskan, med illustrationer. Pris 3 kronor.

Att äfven ungdomslitteraturen lyder den allmänna lagen om tillgång och efterfrågan, det visar sig af de för hvarje år, vanligen emot jultiden, förekommande äfventyrsböckerna, hvilka alltid finna köpare och läsare, ehuru de sins emellan äro så lika att man frestas att tro dem tillkomna efter ett slags bepröfvadt recept. Första villkoret är en titel och ett illustreradt omslag som falla i ögonen, ju skarpare, ju bättre; sedan kommer innehållet, som vanligen synes vara uppställdt efter ett visst schema. En aflägsen trakt af jorden i någon främmande världsdel, utväljes till skådeplats, och en eller ett par ynglingar från ett vanligt borgerligt europeiskt hem skickas åstad att möta allehanda slags äfventyr. Men hur mörkt det än stundom kan se ut för deras lif och lemmar, komma de dock alltid helbregda ifrån alla faror, och de mest kritiska situationer möta de oföränderligen med samma högsinnade mod, samma aldrig svikande kropps- och själskrafter. På slutet får dygden sin belöning, alla förvecklingar reda sig och de unga återvända till hemorten, rika på erfarenhet och med de bästa möjliga utsikter att gå ett långt och ärofullt lif till mötes.

Föreliggande bok skiljer sig icke nämnvärdt ifrån och är i det hela hvarken sämre eller bättre än alla föregångare af ofvannämnda slag. Något tröttsamt är att förf., som talar i första person, så ofta benämner sig själf «min ringa person», och några mindre väl öfversatta tyska uttryck återfinnas här och där, men i det hela torde boken

kunna blifva en bra och välkommen julgåfva, helst som tryck och papper äro goda, om ock de sensationella illustrationerna lämna något öfrigt att önska.

I Skansen. Sjömanslif af *Chicot.* Andra genomsedda upplaga. Pris 2,50.

Ehuru denna skildring ur sjömannens lif i någon mån bär spår af att den första gången såg dagen för omkring 10 år sedan, är dock innehållet fortfarande friskt och underhållande. Boken måste likväl söka sin läsekrets bland halfvuxna ynglingar, ty för flickor torde mängden af specifikt nautiska termer verka något afskräckande; för den icke sakkunniga blifva de svårfattliga eller obegripliga och därigenom något tröttande. Förf:s goda egenskaper göra sig gällande i den naturliga, godmodiga, renhjärtade tonen som genomgår det hela, och innehållet motsvarar förträffligt titeln: det är mera en framställning af lifvet ombord »för om masten», hur det gestaltar sig under olika förhållanden, än en fortgående berättelse om underbara och mångskiftande äfventyr. Att engelska uttryck ofta förekomma såsom bidrag till lokalfärgens bevarande är naturligt, och härom är intet att säga, helst som de vanligen i en not få en lämplig öfversättning; mindre lätt är att förlika sig med de många anglicismerna, äfven om de äro med afsikt använda för att illustrera sjömansspråket. Men uttryck och fraser sådana som »de buktade hvita seglen, liknande vajande marmorblock, framdrifna af vinden«, eller »min vidare yttre utveckling i ödesväg», likasom den föga lämpliga sammanställningen af »byskolmästare, vagabonder eller dylikt», borde icke få förekomma i ett vårdadt svenskt språk, allraminst i en bok, afsedd för ungdom, hvilken alltid är lätt mottaglig för exempel, vare sig godt eller dåligt. I öfrigt läser man med nöje om den unge sjömannens, Talk Rahms; öden och följer honom slutligen in i den äktenskapliga lyckans och den ekonomiska framgångens lugna hamn. Boken är, i fråga om tryck och omslag, väl utstyrd.

Hvad Katy gjorde sedan. En berättelse för flickor af *Susan Coolidge.* Pris 1,50.

De barn, som förut gjort bekantskap med Katy i hennes hem och i skolan veta, att hon i allo är en präktig flicka — och i den uppfattningen styrkas de genom läsningen af den bok om Katy, som i år utkommit. Katy förestår sin fars hushåll och söker att för sina yngre syskon ersätta den döda modern. Hon lyckas också i sina bemödanden. Hon har en god vän, fru Ashe, som med sin lilla dotter Anny skall företaga en resa till Europa (Katy bor i en liten stad i Förenta staterna) och bjuder Katy att vara henne följaktig på resan. Katy har nämligen under tider af sjukdom och bekymmer varit henne till stor hjälp, och fru Ashe vill visa henne sin tacksamhet. Denna resa och hvad Katy därunder upplefver är bokens hufvudsakliga innehåll. Vi få vara Katy följaktiga på resan öfver hafvet, i England, Paris och Italien; hvad hon upplefver är skildradt med friskhet och

värme och skall helt visst intressera unga läsarinnor. Fru Ashes bror, en duktig och älskvärd sjöofficer, sammanträffar i Italien med de båda väninnorna. Det var framför allt i Rom, han lärde sig att uppskatta Katy, då hon på ett uppoffrande sätt skötte hans lilla systerdotter, som insjuknat i nervfeber. Under en gondolfärd i Venedig blef det klart för sjöofficeren och Katy »hvad det var som Katy gjorde sedan». Att en del amerikanska förhållanden och superlativa uttryck torde förefalla svenska barn något underliga är ju naturligt. Flickor från 14 år skola helt visst läsa boken med nöje.

Syskonkärlek. Berättelse af *Evelyn Evelett Green.* Pris 2,25. Doktor Inglehurst och hans hustru ha båda blifvit dödade vid en tågsammanstötning i närheten af staden Folstron. »Doktorns dussin», de 12 syskonen, stå nu ensamma i världen och hänvisade till sitt eget arbete. De vilja ej ett ögonblick tänka på att skiljas eller att lämna det gamla hemmet. De äldre syskonen finna på allehanda utvägar för att med sitt arbete bidraga till familjens ekonomi. Främst i uppoffring och försakelse gå systrarna, som göra allt för att bröderna ej må känna ombytet allt för stort. Men äfven dessa sträfva hvar på sitt håll. Den musikaliska Frank vänder ryggen åt musiken och arbetar på ett kontor. För svenska förhållanden synes dock icke nöden vara så stor; de tolf syskonen ha till sitt förfogande 12,000 kronor om året jämte »det gamla tegelhuset», som dock är dyrt att underhålla och fordrar många tjänare. Penningarna vilja ej räcka: de små syskonen skola ha en god uppfostran och så kommer sjukdomen och fordrar sitt af inkomsterna. Emellertid besannas det gamla ordspråket, att då nöden är som störst, är hjälpen närmast. En mycket rik friherrinna med sin fosterdotter blir syskonens hyresgäst, och ekonomien förbättras betydligt. Den rika fosterdottern blir snart äldste sonens, prestens, brud. En af döttrarna, Damaris, har ägnat sig åt sjuksköterskekallet och därigenom kommit i beröring med hennes fars efterträdare, Doktor Leland, som på det mest uppoffrande sätt vårdat hennes sjuke broder, Dax. Damaris blir inom kort doktorns hustru. Just vid faderns död skulle en af sönerna som kompanjon ingå i sin principals affär och gifta sig med hans dotter, men måste afstå från allt detta, då han blir fattig — äfven för honom går lyckans sol åter upp. Han blir kompanjon i affären och får sin brud åter. De små syskonen uppfostras på det kärleksfullaste sätt af de äldre, och allt slutar väl — dygden får i rikaste mått sin belöning. Unga läsare på 14—16 år skola helt visst med sympati följa de trofasta syskonens både strider och segrar.

Kamratlif. Berättelse för unga flickor af *L. T. Meade.* Förlidet år bjöd oss författaren på en skildring ur lifvet i en engelsk helpension, Rosenhill. Vi hade då tillfälle att iakttaga, att bland de engelska flickorna funnos riktiga små bofvar, som ej skydde vare sig förfalskning eller lögn. Författaren, som hufvudsakligen tyckes älska att måla lifvets skuggsidor, har i år gifvit oss en skil-

dring från en kvinlig »högskola», där unga »studentskor» kunna »taga graden». Och lifvet här är ej bättre än i helpensionen; naturligtvis finnas äfven ädla och upphöjda unga kvinnor, men berättelsen rör sig hufvudsakligen om alla de vidrigheter, som bokens hjältinna har att utstå. Priscina är en fattig flicka, som en gång måste försörja ej blott sig själf, utan sina tre små systrar. Med stor försakelse sätter hennes faster henne i stånd att besöka St. Benets högskola. Hon kan ej pryda sitt rum vid skolan med taflor och annan grannlåt; på ett högst ogrannlaga sätt erbjuda sig några af eleverna att vara henne följaktiga till den lilla staden för att där göra de erforderliga uppköpen till rummets prydande. Priscilla är lyckligtvis lika modig, då det gäller som hon eljest är blyg, och säger ifrån, att hon är fattig. Skolans tongifvande elev, den varmhjärtade men illa uppfostrade och besynnerliga Maggie, tar Priscilla i sitt skydd och omfattar henne med sin varmaste vänskap. En annan kamrat blir svartsjuk och gör allt hvad hon kan för att bryta den gryende vänskapen; hon inbillar bland annat kamraterna, att Priscilla koketterat för en ung herre, som visat Maggie uppmärksamhet. Den unga Rosalinda skyr ej till sist att stjäla 100 kronor ur Maggies portmonnä och att göra Priscilla misstänkt för denna stöld. Penningarna skall hon använda för att betala de koraller, som hon ropat in på en auktion, som en annan ung studentska ställt till på sitt lösöregods för att betala de skulder hon åsamkat sig. Priscillas oskuld upptäckes, Rosalinda måste lämna pensionen, och allt slutar på bästa sätt. De skildringar L. T. Meade lämnat oss om den engelska kvinliga skolungdomen gifva oss icke någon synnerligen hög tanke om anden i de engelska skolorna.

Boken är talangfullt skrifven, och den unga hjältinnan varmt och sympatiskt tecknad; men som vi hoppas, att de unga studentskornas alla intriger och elakheter äro fantasifoster, anse vi att våra svenska flickor bland mängden af ungdomsböcker kunna välja en bättre läsning än «Kamratlif».

Tvillingssystrarna. Berättelse för unga flickor af *Ellen Idström.* Pris 2,50.

Författarinnan säger i sitt företal, att ungdomslitteraturen hos oss hufvudsakligast utgöres af öfversättningar och tror därföre, att det kunde roa de unga läsarinnorna att få veta något om »svenska flickor och deras öden». Däremot hafva vi naturligtvis ingenting att invända, men vi tro att »Tvillingssystrarna» alls icke gifver oss någon sann bild af »svenska flickor». Berättelsen är rolig och varmt skrifven, men är i det hela ganska onaturlig.

Boken förefaller oss snarast som ett uppfostringsprogram. Ja, nästan som ett inlägg i »kvinnofrågan». Anna och Gunlög äro föräldralösa vid sex års ålder. Vid det stora släktrådet, då barnens öde skall afgöras, önska både moster Karna och faster Ebba åtaga sig den blida, vackra Gunlögs uppfostran, men ingen vill hafva den vilda Anna. Faster Ebba måste likväl till sist åtaga sig Anna. Men för

att hämnas på släkten och äfven för att kunna genomföra sina uppfostringsidéer, klär hon Anna i gosskläder och låter henne få en gosses uppfostran. Allt detta har obestridligen sina fördelar. Anna blir härdad och frisk, kunnig och duktig samt föraktar djupt alla vanliga »flickaktigheter», men naturligtvis har hon många vedervärdigheter att utstå: hvarken gossar eller flickor vilja kännas vid henne. Faster Ebba har en hård och skarp yta och döljer sina varma känslor ända till bokens sista kapitel, så att den stackars Anna har i många afseenden en allt utom glad barndom. Sitt varma hjärta har hon dock bibehållit, och vi känna den varmaste sympati för Anna, som helst af allt vill bli sjuksköterska, då hon blir stor, så att någon människa skall behöfva henne och riktigt hålla af henne. Hvar hon kan begagnar sig författarinnan af tillfället att göra sitt inlägg i kvinnofrågan och låter så t. ex. Anna berätta sagan om »Kvinnan och fågeln Moderlighet» för några småbarn, som naturligtvis ej alls kunna förstå den.

Annas fullkomliga motsats är den fina och koketta Gunlög, som blifvit uppfostrad efter moster Karnas recept. Hon är svag och klen och har inga andra intressen än fina kläder och kurtis. Detta är ingalunda underligt, då moster Karna t. ex. en gång själf förklarar, »att ett litet fint koketteri med ögonen skadar ej». Gunlög själf förklarar, att hon aldrig »kan gå på sådana här vägar utan manligt beskydd». (Gunlög talar om sådana vägar, där det finnes vattenpussar). Visserligen kunna vi önska våra flickor mera frihet och »frisk luft» i deras uppfostran än hvad som i allmänhet bestås dem, men lyckligtvis tro vi, att man skall få leta vida omkring för att få reda på Gunlögs like. Vi tro icke, att man får höra en ung flicka utlåta sig som Gunlög om vistandet på ett vackert landsställe, »att hon har det bra bara då hon får sitta på verandan med en roman och en assiett sylt», och att stillheten nog kan vara bra för »mina stackars hårdt pröfvade nerver».

De båda flickornas präktige morbror kommer hem från Amerika, blir naturligtvis varmt intagen af Anna, som lyckligtvis, sedan hon blifvit konfirmerad, får uppträda som flicka. Han bjuder henne på en utrikes resa, och berättelsen slutar med, att Anna blir förlofvad med sin kusin Edgar.

Hvarför har icke författarinnan i stället för att teckna ett par konstruerade typer låtit de båda flickorna på ett naturligt sätt verka det, som varit författarinnans afsikt. Ty det finnes ju friska och varmhjärtade flickor, utvecklade i god riktning både hvad karakter och intelligens angår såsom Anna, och det finnes ju också ytliga, förkrympta unga flickor som Gunlög, och i båda fallen har ju naturligtvis den uppfostran de fått varit af stor betydelse. Författarinnans afsikt har ju varit att väcka de unga läsarinnornas sympati för den friska, naturliga Anna och deras motvilja för den ytliga Gunlög — hon skulle ju lyckats bättre, om hon ej skjutit öfver målet. Nu gör boken nästan ett intryck af att vara skrifven för 50 år sedan och vara ett anfall på ett föråldradt och omodernt kvinnoideal.

Ulli, berättelse af *Emma Biller*. Från tyskan af *Ebba Wester*.

Ulli är en bok, skrifven efter det vanliga receptet för de böcker, som äro särskildt afsedda för unga flickor. Hjältinnan presenteras först som en liten tioåring, dotter till den utfattige men stolte baron de Watteville. Han är till den grad stolt, att han alltid kallar sin dotter »mademoiselle», trots det, att hon går i trasiga kläder. Baronen dör, och den lilla flickan kommer till en gift faster i Dresden, där hon, som vuxit upp i fullkomlig frihet, blir familjens »enfant terrible» vid middagsbjudningar och på teatern. Till all lycka bekostar en annan onkel hennes uppfostran i en schweizisk pension, hvarifrån hon dock nästan flyr för att hinna till den döende onkelns sjukbädd. Hon kommer likväl för sent och upplefver många underbara öden: hon måste taga tjänst som barnjungfru, är nära att drunkna i en flod, men räddas och omhändertages af några goda och ädla kvinnor. Hon blir sedan en rik arftagerska och boken slutar med, att hon blir gift med en läkare. Efter åtskilliga års förlopp återfinna vi Ulli och hennes make, nu professor, i ett sjukhem för barn, som de båda upprättat.

Boken är oskadlig och ganska underhållande, utan att bjuda på något särdeles originelt vare sig i karaktersteckning eller stil. Lyckligtvis äro baronens och hans systers högfärd nästan utan motstycke i verkligheten.

Barnen på Broby. Berättelse för barn af *Amy Palm*. Pris 1,75 öre.

Den 8-åriga Greta och hennes 6-åriga syster Vanda ha sitt hem på landet, på det vackra och trefliga Broby. Där lefva de glada och lyckliga och kunna fritt tumla omkring i skog och mark, på fält och äng. Som det ägnar och anstår landtbarn, äro de hemmastadda i ladugård, uthus och hönsgård; kor och får, hundar och hästar, höns och gäss äro deras goda vänner. Det är om deras friska, glada lif vi få höra berättas, eller snarare som vi få taga del i. Greta och Vanda äro nämligen så lefvande framställda att vi snart räkna dem till våra vänner och bekanta. Vi glädjas med dem då t. ex. deras unga moster kommer på besök och skänker dem en järnspis till »Guldstjärneborg», deras lekstuga, som skulle ha ett både »långt och vackert namn» och vi bedröfvas med dem, då de i följd af olydnad och oförstånd råka i mångahanda svårigheter. Så har Vanda t. ex., som har ett mycket rörligt och lifligt sinne fått fatt uti mosters halffärdiga tafla, som står på ett staffli vid sjöstranden. Hon lyckas åstadkomma en gredelin himmel och en blågrön stuga; därefter gömmer hon sig på vinden, där hon drömmer om »ris och mörka skrubbar». En annan gång har hon varit ohöflig mot gamla Kristin, hennes mamma ålägger henne att bedja om ursäkt, men detta vill hon ej, utan tycker »att alla andra äro stydda, men hon själf snäll» och resultatet blir att hon lämnar Broby med en gurka och en brödbit i fickan. Vandas tankar och resonnemang, då hon beslutar sig för att återvända, äro verkligen en bit mycket god barnpsykologi.

Vi äro öfvertygade om, att barn om 8 à 10 år skola med glädje göra bekantskap med barnen på Broby. De 16 teckningarna af Ottilia Adelborg torde ej i ringa grad förhöja bokens värde.

På egen hand. Berättelser för barn och ungdom af *Ernst Beckman.* Pris 1,75.

Det vore för långt att här redogöra för alla de underbara öden som möta den lille sjuårige Carl Ros som blir stulen från sina föräldrar i Köln för att efter mycket kringirrande i den vida världen slutligen återfinnas af dem i Amerika. Vi vilja därför på det lifligaste uppmana våra läsare att själfva taga kännedom därom. Berättelsen är särdeles fängslande och man lägger ej boken ifrån sig förr än man sett den älsklige, hurtige gossen lyckligen hamna i sin mors armar.

I sitt företal säger förf. att han ej velat skrifva för någon bestämd ålder; och boken kommer helt visst, att såsom han önskar »skänka de något mera försikomna barnen och i deras sällskap äfven de äldre, några stunders gemensamt nöje kring aftonlampan». Ja, vi skulle vilja tillägga *mycket* nöje. Herr Beckman har riktat den svenska ungdomslitteratur med en ovanligt god, rolig och väl skrifven bok.

Barndomsminnen och sagor. Berättade för de små af *Ingeborg Zethelius.* Med illustrationer af *Axel Sjöberg.* Pris 1,25

Från en särdeles munter barndomstid, tillbringad i ett ståtligt hem på landet, berättar författarinnan om en mängd upptåg och lekar, som hon och hennes tvenne bröder roat sig med.

Många af dessa berättelser böra blifva de små till både nytta och nöje, t. ex. kapitlen om »lekar ute och inne», om »löfspricknin-gen», om »äppeltiden» med flera. Den lifliga skildringen af »julen på landet» kommer också helt visst att mycket roa barnen. Men det torde nog hända, att en och annan af dem kommer att känna sig litet förvånad öfver, att barnen på Gräntzö ej med ett ord tyckas hafva blifvit påminda om anledningen till all denna julfröjd.

Med sina »tjufpojkstreck» tycka vi, att författarinnan gärna kunnat vara litet sparsammare. Och alldeles olämpligt i en småbarnsbok finna vi stycket: »När mamma var ung». Detta innehåller en berättelse om några unga flickors och herrars skämt med hvarandra. Dessa ungdomar hade tillsammans varit på bal hos en grannfamilj. Då de om natten kommo hem, smögo sig de unga herrarna före flickorna in i dessas sofrum och vända upp och ned på allt, hvad som fanns, så att flickorna, då de i mörkret kommo in, först »gjorde kullerbyttor» öfver kullstjälpta stolar, som lågo framför dörrarna och sedan öfver sängkläderna, som voro framkastade på golfvet. Kvällen därefter hämnades flickorna genom att lägga en påse full af tordyflar i den ene af ungherrarnes säng och strö mjöl på den andres hufvud-kudde m. m. »skoj».

Andra afdelningen af boken innehåller sagor, som ju äro rätt

lämpliga för de små, med undantag af »Ingens saga», hvilken de omöjligt kunna fatta.

Boken, som är prydd med särdeles nätta och lustiga illustrationer, tyckes, om vi undantaga »När mamma var ung», vara afsedd för barn omkring 8—10 års ålder. Språket är i allmänhet ledigt och väl behandladt.

Prinsarnas blomsteralfabet af *Ottilia Adelborg.* Pris 3 kr.

Detta lilla mästerstycke, som förra året utkom i bokhandeln och som redan vunnit ett välförtjänt pris vid Chicagoutställningen, har i år än mer stigit i värde genom de små nätta rim, hvarmed den mångsidiga konstnärinnan låter de små blomsterbilderna själfva likasom tolka sin betydelse. Exempelvis vilja vi citera liljekonvaljens rim:

Ut jag slapp och vardt så glad.
Trångt var mellan gröna blad.
Ibland ängens blommor små,
Fritt jag nu kan leka få.

Nordiska sagor af *Hedda Anderson.* Pris 2 kr.

Detta lilla arbete innehåller ett urval af skildringar ur den nordiska mytologien och Ynglingasagan samt några andra sagor, såsom Orvar Odds, Starkods, Ragnar Lodbroks saga m. fl.

Författarinnan har bland det vidlyftiga materialet med säker takt valt just det, som är tilltalande och begripligt för barn. Hon är också mästare i konsten att berätta. Händelserna äro framställda enkelt och åskådligt, utan förklaringar, utan tillämpningar, alldeles som sagans natur kräfver, och som barn älska att höra en tilldragelse berättad. Ord eller bilder, som barn ej kunna förstå, förekomma här lika litet, som den konstlade barnslighet i uttryck, hvilken man stundom finner i arbeten för barn och ungdom. På samma gång som språket är enkelt och naturligt, är det äfven prydligt och välljudande; särskild uppmärksamhet förtjänar i detta hänseende de »kväden», som förekomma här och där i sagorna.

Det flärdlösa och kärnfriska lifvet i forntiden måste ovillkorligen tilltala hvarje sundt barnasinne och gifva det mångahanda goda intryck och väckelser. Vi önska därför, att detta arbete, som genom sitt väl valda innehåll och sin förträffliga stil utan tvifvel är ett af de bästa vår julmarknad har att bjuda på, måtte vinna inträde i rätt många hem.

Som det särdeles väl passar till läsebok, hoppas vi, att det äfven skall blifva välkommet för skolorna, från hvilka klagan öfver bristen på lämpliga läseböcker länge har försports. Passar för barn från 9 år.

Lasse och Lisa och andra berättelser af *E. A.* Illustrerad. Pris 1,60.

En samling små nätta berättelser, lämpliga för 7—8-åringar. Man torde dock kunna anmärka emot »Lasse och Lisa, som ej gingo till Kunskapens Brunn», att det är ej så lämpligt att till barn i den åldern tala om att »*vattnet* ur kunskapens källa är *bittert*», sådana uttryck kunna lätt framkalla missförstånd hos de små. De öfriga be-

rättelserna äro både bra och roliga och illustrationerna rikliga och väl utförda.

Två små hemlösa. Berättelse af *Kate Douglas Wiggin.* Öfversättning af *Hedvig Indebetou.* Pris 1,50.

Hemlösa kan man i sanning kalla Timothy och lilla Gay, ty när vi först möta dem är deras hem hos en elak kvinna i ett af de uslaste kvarteren af en storstad i Amerika. Vid denna kvinnas död besluter den 10-årige Timothy att rymma därifrån med den 4-åriga Gay för att, som han säger, »söka en mamma åt Gay». Efter åtskilliga äfventyr hamna barnen i ett fridfullt, vackert hem, som bebos af två äldre fruntimmer. Barnens ankomst stör naturligtvis lugnet och de snörräta vanorna i hemmet, och miss Avilda Cummins, den gamla fröken, har svårt att besluta sig för att behålla barnen, då hon tror, att dessa skola göra slut på all frid i hemmet; men den varmhjärtade trotjänarinnan, Samantha, öfvertygar henne slutligen om, att det nya element, som kommit in i deras lif, just genom barnen endast skall bringa glädje och välsignelse med sig.

Det är en af dessa nätta, oskyldiga och på sina ställen rätt humoristiska böcker, som kan läsas af ungdom från 12—14 års ålder, men som dock mest torde roa äldre läsare; ty för att roa ungdom finnes det allt för litet handling och de oftast långa, om ock mycket sanna, karaktersteckningarne förefalla nog de unga bra långtrådiga.

Mot öfverflyttandet af berättelsen till svenska språket, kunna med fog åtskilliga anmärkningar göras. Svenska barn förstå t. ex. alls icke hvad som menas med »Timothys okunnighet i de trettionio artiklarna fastän han erhållit kunskap i religion». En not hade kunnat afhjälpa detta.

Man påträffar äfven sådana uttryck som:

»*Människokärlekens mjölk* mycket väl kunde ha tjockare grädde i X».

»Men hvar i alla *arfslagars* namn har detta barnet fått sin solskensnatur ifrån?»

»Gay bjöd henne en af sina *svandunskyssar*».

»Men när hon en halftimme senare kom in från köket hade ända till själfva *tandrötterna* af hennes beslutsamhet blifvit utdragna».

Hemmets ängel. Bearbetning efter engelskan. Pris 70 öre.

Den tolfåriga Lilly vakar öfver sin sjuka mor, tar hand om sina syskon och ställer till rätta dem emellan, när de små striderna, så vanliga bland barn, hota att störa friden i hemmet. Hon är i allt hemmets goda ängel, och man skulle önska, att läsningen af denna berättelse kunde väcka lust hos liten jämnårig till Lilly att söka likna henne.

Boken kan läsas med nytta och nöje af flickor från ungefär 10 år.

Onkel Adams Linnea. Ånyo utgifven i urval. Fjerde boken. Med 52 tebkningar. Pris 1,75.

Linnea bjuder i år på sin fjerde årgång och denna är i allt väsentligt lik sina föregångare. Den är till sitt innehåll rik och

omväxlande. Så berättar Onkel Adam för oss om sina minnen från de flydda ungdomsåren, såsom då han i Lund första gången såg Tegnér; en annan gång gifver han oss bilder från korallöarna i Stilla hafvet och till ombyte bjuder han oss på en vacker saga, t. ex. den om »En frysande ängel». Alla bidrag äro icke af Onkel Adam själf, äfven Lea, —ster, Eva m. fl. ha lämnat bidrag. Berättelserna om »Ryssarna i Visby 1808» af Stanislaus skall helt visst intressera de äldre barnen, då denna episod från 1808 är föga känd. Boken lämpar sig bäst för barn omkring 10—12 års ålder.

Lekkamraten, en julbok för barn, har i år utsändt sin 11:te och 12:te bok. Dessa likna i allo sina föregångare hvarföre vi endast behöfva hänvisa till det vi förlidet år yttrade om dessa små julkalendrar. De äro oskadliga och innehålla både nöjsamma och nyttiga historier och äro dessutom rikt illustrerade. Det märkvärdigt billiga priset (1 kr.) torde särskildt beaktas, då ju barnböcker i allmänhet ställa sig ganska dyra. Att under sådana förhållanden illustrationerna ej alltid kunna vara original, utan långods, är ganska naturligt; men nog borde »taflorna« få bli litet äldre, innan de begagnas på nytt, än som nu är fallet med t. ex. den å sid. 74 i elfte boken. De barn, som kanske i fjol fingo Linnea till julklapp och där med kärlek och sympati betraktade »Gamle kämpe och han sonson» skola i år finna att gamle Kämpe i Lekkamraten blifvit förvandlad till en elak trollkarl, hvilket nog torde förefalla underligt, vare sig man betraktar gubben själf eller hans omgifning. Trollkarlar bruka ej dväljas i så tarfliga omgifningar.

Äfven julen 1893 har **fyra olika illustrerade jultidningar** att bjuda åt barnen. De är gamla bekanta och blifva säkert väl emottagna af sin publik.

Den äldsta i samlingen, **Snöflingan** (pris 60 öre), har bland annat en stor helsides kolorerad plansch att bjuda på; vi se där den från Topelius för de flesta svenska barn välkända »Lilla Maja», »med sippor i sitt hår och en bukett vid barmen». Denna lilla Maja torde blifva en särdeles välkommen gäst.

Såväl **Jultomten,** skolbarnens tidning (pris 25 öre) som **Julkalppen,** folkskolans barntidning (pris 25 öre) bjuda för ett mycket godt pris ett både godt och roande innehåll och därjämte vackra och roliga teckningar. Bland dessa senare kunna vi ej underlåta att påpeka den i Julklappen förekommande planschen »Högmod går för fall» af Ottilia Adelborg. Något roligare får man leta efter.

Barnens julrosor för i år förefalla ej fullt jämförliga med sina föregångare. Dels kunna vi ej underlåta att finna det ett väl stort antal berättelser handla om *djur*, och deras öden i egen eller människskepnad, och dels finna vi, att några teckningar äro snarare af den art, som bruka förekomma i skämttidningarna än i barnens tidningar. Dit räkna vi t. ex. figurerna till marionettkomedien »Den nya våningen». Osmakligt är det äfven att låta »den onde» uppträda i en sådan komedi. Bland fint skrifna små berättelser vilja vi särskildt

påpeka »Kalle Nilsson» (dock är äfven han en fågel). I tillägget »Hvad skall jag göra?» förekomma som vanligt gåtor och uppgifter af allehanda slag, äfvensom roliga saker att klippa ut och klistra upp, såsom ett pansarskepp, en positivspelare m. m.

»Sjung med oss, mamma!» 17 visor, utgifna af *A. F.* Pris 1,75.

Få julböcker torde komma att väcka mer glädje i hemmen än denna lilla samling barnvisor, hvilka alla äro särdeles nätta och alltigenom väl lämpade efter småbarnens fattningsförmåga och röstområde. Hjärtligt rekommendera vi det lilla musikhäftet till både mammorna och deras småttingar.

Visor och verser för de små. Pris 1,25.

En liten tysk bilderbok med svensk text. De små rimmen äro lustiga och fullt öfverensstämmande med de mycket barnsliga taflorna. Boken kan rekommenderas åt 5- à 6-åringar såsom en af de bättre i sin sort.

Familjen Nasse. Familjen Putte. Familjen Snatter. Tyska kolorerade permar i form af djur, med svenska rim af *E. A.* Pris pr familj 1 kr.

Ehuru E. A. gjort sitt bästa att genom lustiga rim höja värdet af dessa saker, kunna vi omöjligt räkna de små grisarna, hararna och ankorna till litteraturen, utan måste obetingadt hänföra dem till leksakernas område.

Karamellstugan som Gunnar byggde. Bilder med text af *J. C. von Hofsten.* Pris 1,10.

Karamellstugan blir säkert en välkommen julklapp för småttingar på 4—6 år. Teckningarna äro nätta och texten öfverlägsen hvad man i den vägen brukar finna i liknande böcker. Sagan innehåller dessutom en sens-moral: man kan tröttna äfven på karameller!

Bland clowner. Bilderbok, tryckt i London. Med svenska rim. Pris 1,75.

Sällan har väl en mindre tilltalande bilderbok bjudits de små än denna. Dess innehåll utgöres af de mest obehagliga clownfigurer i alla möjliga smaklösa ställningar, åtföljda af förklarande rim.

Vi kunna ej rekommendera boken, hvarken såsom rolig eller uppbygglig för små barn.

Den nye Snusk-Pelle. Bilderbok med rim. Pris 1,75.

De flesta mammor skola visst i dessa bilder med nöje känna igen sina egna gamla barndomsvänner, Snusk-Pelle, »flickan, som sög på tummen», »gossen, som inte åt sin soppa» m. fl.

Både bilderna och rimmen äro roande för de små och predika en moral, just lagom djupsinnig för de 4—5-åringar, för hvilka boken är afsedd.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Allmänna Stipendiefonden. Fru Anna Husberg i Luleå har godhetsfullt åtagit sig att verka som ordförande i länskomitén för Norrbotten sedan fru Ellen Berg på grund af afflyttning från orten afsagt sig detta uppdrag.

Till Malmöhus läns afdelning af Allmänna Stipendiefonden har fröken Eva Dücker på Örtofta öfverlämnat en gåfva af 50 kr. Skaraborgs läns afdelning har af bruksägaren Gustaf Grevilli som gåfva erhållit 100 kr., äfvenså har fru Emely Dickson på Fimmersta till samma afdelning skänkt 100 kr.

* * *

Förbundets ombud. Följande damer hafva godhetsfullt antagit kallelsen att verka som Förbundets ombud inom de orter, där de äro bosatta: fru Emelie Åkerblom, Falun; fru Anna Julin, Säter samt fru Fredrique von Krusenstjerna, Eskilstuna.

* * *

Fredrika-Bremer-Förbundets höstsamkväm ägde rum den 17 sistlidne november i den sedvanliga lokalen, hôtel Continentals festvåning. Ehuru ej fullt så talrikt besökt som vid föregående tillfällen, utmärkte sig samkvämet för en glad och angenäm stämning, hvartill det väl valda programmet för aftonens underhållning i väsentlig man bidrog. Utom sång, utförd af ett par musikälskare, fick sällskapet åhöra ett intressant och sakrikt föredrag öfver Japan, framfördt på ett synnerligen spirituelt och roande sätt af arkitekten R. Enblom och illustreradt af scioptikonbilder.

* * *

Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité har i år på Förbundets byrå, i likhet med föregående jular, anordnat en rikhaltig utställning af granskad litteratur för barn och ungdom.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *Kvinnor i skolråd.* Vid de kyrkostämmor, som i slutet af november höllos i Stockholm valdes fru Augusta Ekman född Koch till ledamot af Adolf Fredriks skolråd. Hufvudstaden räknar således för närvarande sex kvinliga skolrådsledamöter.

Förordningen om rätt för kvinna att vara medlem af fattigvårdsstyrelse, som utfärdades samtidigt med den rörande skolrådsvalen, har däremot hittills ej blifvit tillämpad inom hufvudstadens kommuner. Det är dock att hoppas, att det ej skall dröja länge innan kvinnor äfven erhålla säte och stämma inom de styrelser, där ärenden behandlas, hvilka ligga kvinnornas intresse och omdömesförmåga så nära som fattigvården. Önskvärdheten af att erhålla kvinliga fattigvårdsmedlemmar har äfven i dagarne ifrigt framhållits af flere af hufvudstadens främsta tidningar.

Doktor Hedda Andersson, Sveriges andra kvinliga läkare, som efter afslutade examina företagit en längre utländsk studieresa, har denna höst etablerat sig i Malmö såsom praktiserande läkare för fruntimmerssjukdomar. Genom sitt intelligenta och allvarliga, anspråkslösa och sympatiska väsen har fröken Andersson under sin studietid tillvunnit sig lärares och kamraters högaktning och vänskap. Man kan äfven med visshet förutspå, att den unga läkarens såväl personliga egenskaper som framstående kunskaper i sitt fack skola tillförsäkra henne framgång på den viktiga och ansvarsfulla bana hon gjort till sin lifsuppgift.

*

Danmark. *En samskola* har denna höst grundats i Köpenhamn af fröken Adler, hvilken i Förenta staterna studerat samskoleväsendet. Den nya samskolan har börjat i en utmärkt lokal med 28 elever, ungefär samma antal, hvarmed den första samskolan i Sverige, den Palmgrenska, för 17 år sedan öppnade sin verksamhet.

*

Tyskland. *Allgemeine deutsche Frauenverein* har detta år hållit sitt årsmöte (Generalversammlung) och ett i samband därmed stående alla kvinnoföreningar omfattande kvinnomöte (Frauentag) i Nürnberg den 21—23 oktober. Då »Frauenvereins» stiftarinna och förste ordförande, fru Louise Otto-Peters, bosatt i föreningens hufvudort Leipzig, i följd af sin ålder ej kunde närvara vid mötet, leddes detsamma af föreningens vice ordförande, fröken Auguste Schmidt. Många sakrika och intressanta föredrag af så väl manliga som kvinliga deltagare förekommo. — Af Allgemeine deutsche Frauenvereins upplästa tvåårsberättelse

framgår, att dess med 62,000 underskrifter försedda masspetition rörande kvinnans tillträde till universiteten, i år för tredje gången kommer att framläggas för riksdagen. Till världsutställningen i Chicago hade föreningen utgifvit en tryckt festskrift samt låtit representera sig vid den internationella kvinnokongressen af fröken Förster från Kassel. Ett på initiativ af föreningen planeradt gymnasium för flickor kommer vid påsktiden 1894 att öppnas i Leipzig. Föreningen disponerar öfver en förmögenhet på 240,000 mark, hvaraf 50,000 mark utgöra en stipendiefond för kvinliga läkare.

»*Trångbröstade och inskränkta åsikter i tyska bokhandeln.*» Under denna rubrik meddelar Svensk bokhandelstidning en af 27 bokhandelsmedhjälpareföreningar i Tyskland till styrelserna för alla tyska bokhandelsföreningar och korporationer inlämnad skrifvelse, hvari dessas styrelser uppmanas att afböjande besvara hvarje anhållan om kvinnors anställning i bokhandelsfacket. Den för kvinnorna högst nedsättande motivering, som skrifvelsen innehåller, »vittnar», yttrar nämnda tidning bland annat, »om en högst klandervärd och i vårt upplysta tidehvarf väl obefogad och själfvisk yrkesafund». — Den frisinnade och upplysta uppfattning rörande kvinnoarbetet, som de svenska fackmännen inom det hos oss med rätta så högt stående bokhandelsyrket genom detta uttalande visat sig äga, förtjänar allt erkännande.

Årgången 1893.

INNEHÅLL:

Bilagor:

Anmälan.

Dagny, *som under år 1894 fortfarande kommer att verka för* ***Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuelt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende",*** *anmäler härmed sin 9:de årgång. På samma gång tidskriften i främsta rummet vill sträfva att fullfölja detta sitt program, skall densamma därjämte allt framgent följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversikter m. m.*

Dagny *redigeras under år 1894 af fröken* **Lotten Dahlgren** *jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd* ***Redaktionskomité,*** *till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru* **S. L—d Adlersparre** *vill, när tid och krafter det tillåta, lämna ett och annat bidrag.*

Dagny *utkommer med åtta häften om två tryckark.*

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet ...... kr. 2,50.

För icke medlemmar .... » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Stockholm, Aftonbladets tryckeri 1893.